

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ERHAN BENER

Arabalarım

R E M Z İ K İ T A B E V İ

ERHAN BENER, 1929 yılında Kıbrıs'ta doğdu. İlk, orta, lise öğrenimini Anadolu'nun çeşitli il ve ilçe merkezlerinde tamamladı. 1950 yılında Ankara Üniversitesi SBF'yi bitirdi. 1956 yılında Hukuk Fakültesinden lisans diploması aldı. 1950-1975 yılları arasında Maliye Bakanlığı'nda, yurtiçinde ve yurtdışında çeşitli devlet görevlerinde bulundu. 1975 yılında kendi isteğiyle emekliye ayrıldı. Kısa bir süre avukatlık da yaptı. Neşecan (Otyam) Bener'le evli ve iki çocuk babasıdır.

Edebiyat yaşamına 1945 yılında çeşitli dergilerde yayınlanan şiir ve öyküleriyle atılan Bener'in otuzun üstünde kitabı vardır, kimi yapıtları yabancı dillere çevrilmiştir. Ayrıca çocuk kitapları, çevirileri, radyo oyunları bulunmaktadır.

Yalnızlar; Ölü Bir Deniz; Böcek; Aşk-ı Muhabbet, Seveda adlı yapıtları sinemaya ve televizyona uyarlanmış, *Hızır Doktor; Bürokratlar ve Şahmeran* adlı oyunları İstanbul Şehir Tiyatrosu, Ankara Halk Tiyatrosu, Ankara Belediye Tiyatrosu, Samsun Tiyatro Tiyatro, Ankara, Adana, Diyarbakır ve Konya Devlet Tiyatrolarınca sahneye konulmuştur.

Fransız-Türk Kültür Cemiyeti, Yunus Nadi ve Orhan Kemal roman ödülleri, Haldun Taner, Yunus Nadi ve Dil Derneği Ömer Asım Aksoy öykü ödülleri, Muhsin Ertugrul Oyun Ödülüne, Edebiyatçılar Derneği Onur Ödülü altın madalyasına, Fransa'nın, uluslararası *l'Officier de l'Ordre des arts et des Letters* (Sanat ve Edebiyat Ustası) unvanına sahiptir.

ERHAN BENER'İN YAPITLARI:

Yayınevimizde

Öykü:

Yaralı Aşklar

Roman:

Oyuncu; Anafor; Sisli Yaz; Köleler ve Tutkular; Baharla Gelen; Loş Ayna; Işığın Gölgesi; Böcek; Ölü Bir Deniz; Yalnızlar; İlişkiler; Ortadakiler

Deneme:

Sonbahar Yaprakları

Anı-Öykü:

Bürokratlar; Arabalarım

Öteki yayınevlerinde

Öykü:

Bir Demet Mimoza; Aşk Nereye Kadar?; Günbatımı Öyküleri, Denizaşırı Öyküler; Aşk-ı Muhabbet, Sevda; Gece Gelen Ölüm

Roman:

Tekilleşme; Elif'in Öyküsü; Hınzır Kız; Kedi ve Ölüm; Dönüşler; Acemiler; Macellos Da Vinci'nin Akıllamaz Serüvenleri, Bir Büyük Bürokratin Romanı

Biyografi:

Cemil Eren (Özel Albüm)

Oyun:

Bürokratlar; Şahmeran; Hızır Doktor; Çıldırılan Yağmurlar

Şiir:

Sesler

Çocuk kitapları:

Şahmeran Öyküsü; Burcu Öğretmen'in Öyküleri

ERHAN BENER

Arabalarım

ARABALARIM / Erhan Bener

**Her hakkı saklıdır. Bu yapıtın aynen ya da
özet olarak hiçbir bölümü, telif hakkı
sahibinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.**

Kapak: Ömer Erduran

ISBN 975-14-0940-3

BİRİNCİ BASIM: Ekim, 2003

**Remzi Kitabevi AŞ., Selvili Mescit Sok. 3,
Cağaloğlu 34440, İstanbul**

**Tel (212) 513 9424-25, 513 9474-75, Faks (212) 522
9055**

**WEB: <http://www.remzi.com.tr> E-POSTA:
post@remzi.com.tr**

Remzi Kitabevi A.Ş. tesislerinde basılmıştır.

Remzi Kitabevi

İçindekiler

Bütün Arabalarım	7
Bütün Otomobillerim	19
I. 1958 Model Renault 4 L	21
II. 1946 Model Rover	33
III. 1956 Model Ford Simca	85
IV. 1960 Model Skoda Panel	113
V. 1956 Model Opel Kapitan	124
VI. İğreti Arabalar	134
VII. 1959 Model Opel Kapitan	141
VIII. 1965 Model Ford Taunus 17 M	184
IX. 1969 Model Volkswagen 1301	219
X. 1968 Model Toyota Corona	225
XI. 1971 Model Opel Record	239
XII. 1973 Model Chevrolet Nova	253
XIII. 1965 Model Chevrolet Impala	267
XIV. 1975 Model Renault 12 Stationwagon	273
XV. 1974 Model Jaguar	274
XVI. 1975 Model Anadol	277
XVII. 1978 Model Renault 12	283
XVIII. 1970 Model Tofaş Kartal	299

XIX. 1980 Model Skoda L	304
XX. 1990 Model Tofaş Şahin	308
XXI. 1975 Model BMW	315
XXII. 1995 Model Fiat Tempra SXAK.....	321

Bütün Arabalarım

İlk kez 1958’de, Brüksel’de görevliyken aldığımız 1946 model, yani on iki yıl eski model Rover marka otomobilden önce, bisiklet dahil, hiçbir tekerlekli araca sahip olmamıştım. Ne ağabeyim ne de ben çocukluğumuzda bize bir bisiklet alınmasını sağlayabilmiştik. Oysa, annemin anlattığına göre, yirminci yüzyılın başlarında, Merzifon’da, dedem Kadı Sait Efendi’nin çift atlı bir faytonu varmış.

Ben, ilk olarak 1942 yılında, Bergama’dayken, bir arsaya terk edilmiş ve çocukların oyun yeri haline gelmiş hurda bir otomobilin şoför mahalline oturmuş ve direksiyonuna dokunmuştum. Bu hurda arabayı geceleri, meczup bir kadının sığınak olarak kullandığını daha sonra keşfetmiştik. Öylece başından geçiriverdiği yırtık pırtık basma entarisi dışında ne içinde ne üstünde hiçbir giysisi olmayan bu zavallı ve sefil kadıncağızı gizli gizli seyretmenin, biz buluş çağındaki oğlancıklara ne erotik düşler ilham ettiğini söylemeye gerek var mı!

At arabalarına gelince, yük arabaları ve yaylılar dışında, kentlerde eşrafın faytonları vardı. Bunlar genellikle çift atlıydı ve hem atlar hem de arabalar pek süslü olurdu. Bir de şimdiki taksiler gibi binilirdi faytonlara. Bunların çok çeşitlilerinin, kupaların, landonların vb., Avrupa kentlerinde ve İstanbul’da kullanıldığını ise okuduğum romanlardan ve seyrettiğim sinema filmlerinden öğrenmiştim. Anadolu’da çocukluğumda ve gençliğimde bindiğim faytonlar genellikle tek atlı olurdu, özellikle de kış aylarında, yolda giderken kuyruklarının altından fişkırttıkları taze gübreden buharlar yükselir, acımsı bir koku, burnunu daldırı insanın.

Beleşimde, öyle bir faytona ilk olarak, Bursa’dan Sivas’a giderken aktarma yaptığımız Ankara’da bindiğim kalmış. Altı yaşındaydım. Babam Sivas lisesine atanmıştı. Bursa’dan, İstanbul-Ankara

treninin durak yaptığı Karaköy kasabasına bir otobüsle gitmiş olmayız. İstanbul'dan gelen treni, o trene nasıl bindiğimizi anımsamıyorum. Ankara'dan Sivas'a gitmek için başka bir trene aktarma yapılacaktı. Yeni yapılmakta olan Ankara garında altı saat bekleyecektik. Putrelleri birbirine yapıştıran kaynak makinelerinin çıkardığı parlak ve keskin ışıklar gözlerimi kamaştırmıştı. Belki de belleğime, bundan sonraki anıları daha taze anımsamam için bir çeşit travma etkisi yapmıştır bu ışıklar.

Babam, istasyonda altı saat boş boş beklemektense, bize İstiklâl Savaşı günlerinde yaşadığı Ankara'yı gezdirmek istemişti. Annemle babam faytonun arka, geniş kanepesine oturmuşlardı, ağabeyimle ben, dar kanepesine sığıştığımız. Fayton çift atlıydı, atların koşumları işlemeli ve pek süslüydü. Bomboş bir yoldan, solda, o zaman boş arsa olan, şimdiki 19 Mayıs Stadyumu'nun, sağda, o zaman boş ve bataklık bir arazi olan Gençlik Parkı'nın önünden geçip Ulus'a çıkarırken, sol taraftaki Birinci ve İkinci Meclis binalarını, Ankara Palas'ı, meydanın orta yerindeki heykeli hayranlıkla seyretmiştik. Babam, bir süre küçük bir odasında kaldığı Taşhan'ı da göstermişti bize.

Savaşın en yoğun olduğu günlerde, o zamanki Maarif Vekili Doktor Rıza Nur ile sert tartışmalarının, bu yüzden Orta Tedrisat Umum Müdürlüğünden alınıp Amasya Maarif Müdürlüğüne atanmasının, Amerikan Koleji ile Fransız Sörler Okulunu kapatmak için gittiği Merzifon'da, o zamana göre inanılmaz bir şekilde bir kadı kızı olmasına karşın Sörler Okulunda okuyan annemle tanışarak evlenişlerinin hikâyesini daha sonra dinlemiştim ondan.

Sonra yine iki yanında birkaç büyük yapı bulunan bir geniş bulvardan (şimdiki Atatürk Bulvarı) Yenişehir'e inişimizi, bulvarın iki yanında sıralanmış dörder katlı apartmanlara biraz da korkuyla baktığımı hayal meyal anımsıyorum.

Sivas'ta, bazı akşamlar, babam bizi sinemaya götürürdü. Giderken yürüyerek giderdik de dönüşte neden faytona binerdik, bilmiyorum. Galiba, sinema çıkışında bekleyen faytonlara binen öteki büyük memurlardan, eşraf takımından geri kalmamak içindi. Eve giden yol üstünde bir pastane vardı. Pastanenin önünden geçerken mızıklandırıdım. Babam dayanamaz, arabayı durdurur, iner, yazsa hepimize birer külah dondurma, kışsa birer ekler pastası alırdı.

Bazı hafta sonları ya da uzunca tatillerde, hava güzelse, babam-
ların arkadaşları olan komşumuz müstantiklerle (savcı) birer fay-
ton kiralanı, kıra gidilirdi. Ağabeyimle müstantiklerin oğlu aşık oy-
narlar, ben de kızlarıyla bebek elbisesi dikerdim. Zaten, çocukluğum
boyunca, sokakta oğlanlarla oynamaktan hoşlanmazdım, arkadaşla-
rımın hemen hepsi kızlardı. Kadınlar kendi aralarında sohbet eder-
ler, beyler bir yandan tavla oynar, bir yandan dünya ve memleket so-
runları hakkında konuşurlardı. Daha sonra kadınlar sofrayı kurar,
beyler ateş yakarken biz çocuklar da sürahilere yakındaki bir mem-
badan buz gibi su doldururduk. Daha sonra çimenlerin üstüne seri-
len yaygılara bağdaş kurulur, dolmalar, güveçler, kebaplar atıştırılır-
dı. Atlarını arabadan çözüp birer ağaca bağlayan, bir köşede akşam
olmasını bekleyen arabacılar da ihmal edilmezdi.

Bir sonbahar akşamı, babam ağabeyimle (Vüs'at O. Bener), ağa-
beyimi Bursa Askeri Lisesi'ne (Işıklar Lisesi) yazdırmak üzere Bur-
sa'ya giderken onları istasyona kadar uğurlayamamıştık, annem,
bindikleri faytonun arkasından, su gibi gitsinler diyerek bir kova su
boşaltmıştı.

Ertesi okul yılında, babam lise müdürüyle anlaşmazlığa düşüp,
sürtüşmeleri sert tartışmalara dönünce –nedenini hâlâ bilmiyorum–
bakanlık, olayı incelemesi için müfettiş göndermiş, onun raporu
üzerine müdür başka bir yere, babam da Zile'ye sürülmüştü.

Bir gece sabaha karşı, buz gibi bir havada Zile istasyonunda uyku-
lu uykulu trenden inişimizi, bavullarımızla birlikte çift atlı bir fayto-
na zar zor sığışımızı kötü bir düş gibi anımsıyorum. Atların burun-
larından dumanlar fışkırıyordu. İstasyon kasabaya bir hayli uzaktay-
dı. Yol bir türlü bitmek bilmemişti. O yorgunlukla, indiğimiz hanın
taş döşemeli hangar gibi odası gözüme saray gibi görünmüştü.

İlkokul üçüncü sınıfı Zile'de okumuştum. Yaz tatilinde bir gün,
o günlerde en yakın arkadaşım olan bir çocukla –adını maalesef
unutmuşum– okuduğumuz gezi-serüven öykülerinden esinlenerek
dünyayı dolaşma hevesine kapılmıştık. Neyle ve nasıl olacağını hiç
düşünmeden. O günlerde henüz bilmediğimiz bir çeşit oto-stoplay-
dı herhalde! Yanımıza azık bile almadan, kente bir hayli uzak olan
istasyona, 6-7 saat yürüyerek, yorgunluktan bitkin bir halde ulaş-
abilmiştik. Halimizden kuşkulanan istasyon şefi jandarmaya haber

vermiş. İki jandarmanın eşliğinde, bir eski kaptıkaçtıya bindirilerek kente geri yollanmıştık. Bursa'dan gelirken bindiğimiz otobüsü anımsamadığım için bu kaptıkaçtı, galiba bindiğim ilk motorlu binek aracı olmalı!

Zile'den sonra gittiğimiz Bolu'da faytonları hiç sevmezdim. Askeri okullarda (Işıklar Lisesi ve Harbiye) okuyan ağabeyim, yılda en çok üç hafta olan izniyle gelirken, otobüsten inip eve neyle ve nasıl gelirdi, bilemezdim, ama giderken bir faytona sıkışır, onu uğurlamak için otobüs yazıhanesine giderken, ağlamamak için kendimi zor tutardım.

Bolu'da mafsalsal romatizmasına yakalanmış ve bir hayli zayıf düştüm. Babam, biraz güçleneyim, kilo alayım diye, Milli Eğitim Bakanlığına ait Validebağ Prevantoryumuna yazdırmıştı beni. Erenköy'de bir gece kaldığımız amcamın evinden puslu bir sabah bir faytonla Validebağ'a gidişimiz, hüzünlü bir anı olarak durur belleğimde. Zaten, oraya ancak iki gün dayanmış, üçüncü gün gece vakti, pijamalarımı kaçırmıştım prevantoryumdan.

Daha sonra gittiğimiz Bergama'da, daha çok genelev kadınları sağlık müdürlüğüne ya da çarşı hamamına giderken faytona binerlerdi. Arabalar, okulumuzun önündeki ana caddeden geçer, biz de bahçenin demir parmaklıklarına tırmanır seyrederdik. Yıllar sonra, genç bir hesap uzmanı olarak geldiğim bu şirin kentte, bir akşam, ortaokul arkadaşlarımla kafa çekmiştik, beni o faytonlardan birine bindirip âdeta zorla geneleve götürmüşlerdi.

1943 yılında gittiğimiz Kayseri'de, kaptıkaçtı denilen tahta kasalı otomobiller vardı galiba tektük, ama taksi işlevini yine faytonlar yerine getirirdi. İlk belediye otobüsü o günlerde getirilmişti Kayseri'ye. Birkaç gün yolcular parasız taşınmıştı. Herkes gibi ben de hayretle seyretmiştim.

Liseyi bitirdikten sonra, Siyasal Bilgiler Okulu'nun yatılı sınavlarına giderken de Kayseri'de, istasyona kadar yine faytona binmiştik. İlk taksiyi Ankara istasyonunda gördüm. Uzun sivri burunlu Peugeotlar, eski Packardlardı bunlar. Arkadaşım Ekrem'le, Hergele Meydanı'nda kalacağımız hana yine bir faytona binerek gitmiştik.

Şubat tatili sırasında ilk kez sılaya gittiğim Kayseri'de, buz gibi bir gece yarısı istasyonda sıcak trenden inip bindiğim fayton, Sucu

Sokağına döndüğü sırada, evimizin kedisi olmakla birlikte, özgürlüğüne düşkün olduğu için genellikle sokakta dolaşan upuzun tüylü sarışın Sarman, tehlikeye aldirmeden faytona sıçrayıp kucağıma atladığı zaman, gözümünden yaşlar inmişti.

En son ne zaman bindim bir faytona? Beş altı yıl öncesine kadar Heybeliada'da yazlıkları olan dostlarımız Nejatlara, Nüzhetlere yaz aylarında sık sık gider, başlarına tebelleş olurduk. Ama önce, vapurdan iner inmez, bir fayton kapma savaşı verilirdi. Daha sonra, plaja gitmek için iskeledeki araba park yerinin bitişiğindeki bakkala telefon edilir, bir fayton göndermesi söylenirdi. Çift atlı, süslü püslü faytonlardı Ada'nın faytonları. Atların kuyruklarının altındaki torbaları ilk gördüğümde şaşırmıştım.

Daha sonraki yıllarda faytonlar yavaş yavaş günlük yaşamımızdan uzaklaştılar. Ama, yük taşıyan at arabaları taşrada ve büyük kentlerimizde hâlâ varlıklarını sürdürüyorlar. Yıllar boyu, o kentten bu kente savrulurken, ya da sık sık ev değiştirilirken, üç beş parçadan ibaret ev eşyamız hep böyle at arabalarıyla taşınırdı. Bazen biz de binerdik eşyaların üstüne. Çok küçükken, kendimi bir uzay gemisine binmiş gibi hisseder, tarifsiz bir serüven tadı duyardım bu yolculuklardan.

1947 ya da 1948 yılında, Mülkiye'de öğrenciyken, bir kış gecesi, böyle bir at arabasıyla, garip, saçma, ama unutulması zor heyecanlı bir gezmemiz olmuştu sınıf arkadaşlarımızla. O yıllarda, Mülkiye'de bütün öğrenciler parasız yatılıydılar.

Ceberut bir tek parti dönemi yaşıyorduk. Tepki göstermek, gösteri yapmak, eyleme kalkışmak olanaksızdı. Bir keresinde, Mülkiye tarihinde ilk kez, verilen yemekleri protesto etmek için ayaklanmış, karavanaları ters çevirip yerlere döktüğümüz için, kendisi de bir Mülkiyeli olan zamanın faşist başbakanı Şükrü Saracoğlu, okulu hemen kapatmış ve hepimizi evlerimize sürgüne göndermişti. İşte bu yüzden ve belki de yapacak başka bir şey bulamadığımızdan, özellikle de hafta sonları, ucuz meyhanelerde kafa çeker, şiir ve felsefe tartışmaları yapar, sarhoş sarhoş dönerdik okula.

Ben, cılız gövdeme karşın, daha lise çağlarında bu konuda ağabeyimin *rahle-i tedrisinden* geçtiğim için, içkiye epeyce dayanıklıydım. Sınıfta bir başka iddialı isim, heybetli vücuduyla okul basketbol ta-

kımının değişmez oyuncularından etin Oran ikide bir bana takılır, onunla asla yarışamayacağımı söyleyerek beni kızdırmaya çalışırdı. İkimiz arasındaki bu gülünesi çekışmeye tanık olan arkadaşlar, bir cumartesi günü, kimin daha dayanıklı olduğunu saptamak için bir içki içme yarışması düzenlediler.

On beş-yirmi kişilik bir grup, banliyö trenine atlayarak Gazi Orman Çiftliği'ne gittik. Çiftlik lokantasında bizim için uzun bir masa hazırlandı. etin'le bana, masanın ortasında, karşılıklı yer ayrıldı. Önümüze birer yetmişlik Yeni Rakı şişesi konuldu ve yarış başladı. Masadakiler ikiye ayrılmışlardı, bir kısmı etin'i, bir kısmı beni tutuyordu. Kadehler birbirini izledi. Akşam üstü başladığımız yarış, gece yarısı olup da birer büyük şişeyi birlikte bitirdiğimizde, ötekiler de yeterince içip sarhoş oldukları için, berabere olarak sonuçlandırıldı.

Hesaplar ödenip lokantadan çıktığımızda acı gerçekle burun burna geldik. Son banliyö treni çoktan gitmişti. Ortalıkta tek bir taksi görünmüyordu. Okula nasıl dönecektik? Yürüyerek gitmeye kalksak, sabaha kadar ulaşamazdık, kaldı ki çoğumuzun ayakta duracak hali bile yoktu. O sırada, birimizin gözüne, bir kenarda duran at arabası ilişti. Atın boynuna bir yem torbası takılmıştı, arabacı, arabanın içinde kıvrılmış uyuyordu.

İçimizde en ayık olan birisi arabacıyı usulca uyandırdı. Bizi arabasıyla Cebeci'ye götürmesini istedi. Adamcağız önce şaşırdı, arabasının binek arabası olmadığını söyledi ama, biz ısrar ettik. Kısa bir pazarlıktan sonra, arabacı razı oldu. Arabanın içine sıkış tepiş oturduk.

Yollar ıssız, biz hepimiz zil zurna sarhoşuz. Avazımız çıktığı kadar şarkılar, marşlar söylüyor, naralar atıyoruz. Bazen devriye gezen bir polis, arabayı durduruyor, bizim Mülkiyeli olduğumuzu öğrendince yol veriyordu. Mülkiyelilerin birbirlerini tuttuğunu bilmeyen yoktu. Başbakan, Vali, Belediye Başkanı, Emniyet Genel Müdürü, Emniyet Müdürü, hepsi Mülkiyeli. Bizi durdurmaya hangi polis cesaret edebilirdi?

Böylece, âlâyı vâlâyla okula geldik, ama kapılar kapalı. Ne var ki, içimizde ilerisini görebilenler de varmış meğer. Yatakhane pencerelerinin anahtarlarını yürütmüşler. Birbirimizin sırtına çıkarak birin-

ci kattaki yatakhanelerin pencerelerine tırmandık, içeri girdik. Birinci kattaki yatakhanelerde birinci ve ikinci sınıf öğrencileri yatıyordu. Sabaha karşı bizi karşılarında görünce baygınlık geçirenler bile oldu.

O gece içkiye dayanıklılık yarışında Çetin'le berabere kaldım, ama ertesi sabah, o, basketbol takımının antrenmanına katıldı, bense revirin yolunu tuttum. Bir haftada zor kendime gelebildim!

Bir at arabası serüveni de, yıllar sonra yine Ankara'da başıma geldi. Hem de neredeyse bir faciaya yol açabilecek bir biçimde. Yıl, 1957. O yıllarda henüz at arabaları Ankara'nın göbeğinde, Sıhhiye Meydanı'nda dolaşabiliyorlardı. Biz, Neşecan'la yeni evlenmiştik. Adapazarı'na teftişe gönderilmiştim. Bir bayram tatilinde, nikâhımıza gelemeyen, Aksaray'da eczacılık yapan, eşimin ortanca ağabeyi Nusret Otyam'ı görmek için önce trenle Ankara'ya, oradan da otobüsle Aksaray'a gittik. Dönüşte niyetimiz bir gün Ankara'da ağabeyimlerde kalmaktı. Ancak, o gece şiddetli bir Asya gribine yakalandım. Üç-dört gün, çok yüksek ateşle yattım. Bir gecede, terden, en az dört kez çamaşır değiştiriyordum.

Göreve geç kaldığım için, gözlerimi açar açmaz yola çıkmak istedim. Neşecan, ben, ağabeyim ve ağabeyimin o zamanki eşi Raziye, istasyona gitmek üzere Kızılay'dan bir taksiye bindik. Sıhhiye Meydanı'na geldiğimizde, karşıdan bir at arabası görüldü. At ürkmüş olmalıydı, dört nala üstümüze doğru geliyordu. Şoför direksiyonu kırmak istedi ama, geç kalmıştı. Arabanın oku hızla ön cama çarptı ve camı parçalayarak önde oturan ağabeyimle Raziye'nin ve arkada oturan Neşecan'la benim aramızdan geçti, arka cama çarpıp durdu. Bana sokulmuş olarak oturan bir aylık karımı, bir çeşit refleksle ileri itmemiş olsaydım, arabanın oku Neşecan'ın göğsüne saplanacaktı.

Kendimize geldiğimizde, öndekilerin de bizim de her tarafımız cam kırıkları içindeydi. Bir anda kalabalık çevremize toplandı. Uzaktan polisin yaklaştığını gördüm. Olay karakolda bitecekti, ama bu arada biz treni kaçıracaktık. Ağabeyim de aynı şeyi düşünmüş olacak ki, hep birden arabadan fırladık. Merakla yanımıza sokulan başka bir taksiye geçtik ve trene ucu ucuna yetiştik.

Adapazarı'na gittikten sonra, birkaç kez yıkandığımız halde, pul gibi cam parçacıkları günlerce derimize yapışmış olarak kaldı.

En son ne zaman bindim bir faytona? Herhalde Heybeliada'da

olmalı. Beş-altı yıl önce. Ada'da dostlarımız var; eskiden, yaz aylarında sık sık gider, başlarına tebelleş olurduk. Ama önce, vapurdan iner inmez bir fayton kapma savaşı verilirdi. Daha sonra, plaja gitmek için iskeledeki araba park yerinin bitişiğindeki bakkala telefon edilir, bir fayton göndermesi söylenirdi. Çift atlı, süslü püslü faytonlardı Ada'nın faytonları. Atların kuyruklarının altındaki torbaları ilk gördüğümde şaşırmıştım.

İnsanlık tarihinde kaderimizi değiştirecek nitelikteki en büyük ilk buluş hangisidir diye çok sorulmuş, tartışılmıştır; kimilerine göre, ilk insanların ateş yakmasını öğrenmeleri, daha doğrusu ateşi uysallaştırıp emirleri altına almalarıdır, böylece uzun, soğuk kış gecelerinde hayatta kalmayı başarmışlardır. Kimilerine göre ise, taşları yontup uçlarını sivrileştirerek ilk silahı icat etmeleri, böylece, fiziksel olarak kendilerinden çok daha güçlü hayvanları alt ederek hayatta kalmayı başarabilmeleridir. Bir başka görüşe göre de, insanlar hayvanları ehlileştirerek onlar üzerinde egemenlik kurmuşlar, böylece hem ellerinin altında sürekli bir gıda ve giyinip kuşanma gereksinimlerini karşılayacak bir kaynak bulundurmak, hem korunmalarını sağlamak, hem de yardımcı güç elde etmek olanağına kavuşmuşlardır.

Bunların hepsi doğrudur. Ama, dikkat edilecek olursa, bu buluşlar, hep durağan (statik) buluşlardır. İnsanları oldukları yerde, bulundukları koşullar içinde daha rahat bir yaşam ortamı yaşatmaya yöneliktirler. Oysa, insanların yüzyıllar içinde ilerleyip bugünkü uygarlık düzeyine ulaşabilmeleri için, o ortamın dışına çıkmaya gereksinimleri vardı. Bu açıdan bakınca, bana göre tekerleğin icadı gerçek ilerlemenin başlangıcı olmuştur.

Ancak burada bir noktanın altını çizmek gerekiyor. Tek başına tekerlek, yani bir tek tekerlek hiçbir anlam taşımazdı, eğer tekerlekle birlikte dingil de keşfedilmemiş olsaydı. Yani o tekerleği bir taşıma aracı haline getiren mekanizma en az tekerlek kadar önemlidir. Böylece, karşımıza ilk ilkel araba çıkmış oluyor. Bu haliyle, yapı işlerinde, bahçe işlerinde hâlâ tek tekerlekli araçlar kullanılmaktadır.

Bir kere tekerlek ve dingil keşfedildikten sonra, onu en verimli, en ekonomik, giderek en rahat, en konforlu araçlar için kullanmak

pek zor olmamıştır. Ama, burada ben, tekerleğin tarihinden söz edecek değilim.

Öte yandan, tekerleğin icadı nasıl insanlığın gelişmesinde ben-
ce en büyük rolü oynamış ve ilerlemenin simgesi olmuşsa, yirminci
yüzyılı belirtecek en uygun simge nasıl bir şey olur diye de çok dü-
şünmüşümdür. Televizyonun icadı, atomun parçalanması, penisili-
nin keşfi, uzay yolculuğu, Ay'a insanoğlunun ayak basması, bilgisay-
arların yaşamımıza girmesi, Internet, daha pek çok buluş, teknolo-
ji alanında geçen yüzyıla damgasını vuran değişiklikler olarak sayı-
labilir. Toplumsal alanda, dışını sıkıp yüzyılın sonuna kadar ayakta
kalmayı başarabilseydi sosyalist devrimi, imparatorlukların –biçim-
sel olarak– çöküşünü, kadının özgürlük hareketini, cinsel devrimi ve
tabii savaşları sayabiliriz.

İlle de yeni bir şey söylemiş olmak için değil, ama, bütün bunla-
rın hiçbirisi, toplumun belirleyici görünümünü, yapısını, yaşam biçi-
mini, kişisel davranış izdüşümünü bir bütün olarak etkileyen, değiş-
tiren, biçimlendiren yenilikler olarak görünmüyor gözüme.

Örneğin televizyon, hemen bütün evlerin vazgeçilmez tutkusu,
pek çok insanın, ailenin tek eğlence aracı. Ne var ki, bir yandan in-
sanları toplumsallıktan uzaklaştırıyor, öte yandan ne kadar yeni mo-
delleri piyasaya çıkarılsa da bir toplumsal isteri haline dönüşmüyor,
seyirlik olmaktan öteye gitmiyor.

Aslında, bilim alanında sundukları olanakları bir yana bırakır-
sak, televizyonun bir türeği gibi, bilgisayarları ve Internet'i de ay-
nı biçimde değerlendirebiliriz. Sağlık alanındaki buluşlar da daha
çok kişisel ilgi odağı oluyor. Uzay yolculukları, bilimkurgu yazar ve
okurları dışında henüz kimsenin umurunda değil.

Öte yandan, ulusların ve genel olarak insanların toplumsal ve
kişisel yapılarına, davranışlarına egemen olan güdülerin tanımlan-
masında çeşitli ölçütler kullanılabilir. Örneğin oturdukları evler, bu
evleri döşeme biçimleri, yattıkları yataklar, giyim ve kuşamları, yi-
yip içtikleri şeyler ve bunların hazırlanmasına ayırdıkları zaman ve
emek, dinledikleri müzikler, bu konuda gözlemciye iyi fikir veren
araçlardır.

O zaman aklıma otomobil geliyor. Gerçekten de insanların ve
toplumların tarihi gelişme sürecinde, binek araçları önemli bir yer

tutar. Barbar ve savaşçı kavimlerde, atlar, develer, filler, savaş arabaları ön plana çıkarken, yerleşik ve rahata alışmaya başlayan uygar kavimlerde, kölelere taşıtılan tahtirevanlardan başlayarak çeşit çeşit binek arabaları (faytonlar, landonlar, brikler v.s.) dikkati çeker. Ancak, bu konuda en büyük ve en hızlı gelişme, otomobillerin insanların yaşamlarına girmesiyle başlamıştır diyebilirim.

Dilimizin yabancı sözcüklerden arındırılması çabaları sırasında, özellikle teknik ve bilimsel sözcüklerin ne şekilde karşılanacağı çok tartışma konusu olmuştur. Bunlardan kimilerine gerçekten de çok uygun, başarılı karşılıklar bulunmuştur. Bunun en yakın ve çarpıcı örneği *computer* karşılığında kullanılan *bilgisayar* olmuştur.

Otomobil için de, bir dilbilimci arkadaşım, sözcüğün yapısal anlamını karşılayacak şekilde, *kendigider*'i önermişti. Karşı çıktım. Otomobil, bugünkü uygar dünya yaşamında artık sadece bir binek aracı değil, bir yaşam biçiminin simgesidir, hatta, belli başlı bir tutkudur, dedim. Gerçekten de, artık, otomobilden söz edilirken konforlu yolculuk, hız, gösteriş, çılgınlık gibi yaşam göstergeleri öne çıkmaktadır.

Türkiye’de otomobil tutkusu (varlıklı kesiminki bir yana), 1950’li yıllardaki dünyaya açılma evresinde, memleketimize gelen yabancı misyonların çoğalması sırasında, önceleri küçük çapta, yurtdışında görev yapan diplomatlar ve öteki bürokratlara, daha sonra, 1960’lı yılların ikinci yarısından başlayarak, yurtdışına çalışmaya giden işçilerin birikimlerinin yurda aktarılmasını özendirme önlemleri arasında işçilere ve geçici görevle yurtdışına çıkan bürokratlara otomobil ithal hakkının tanınmasıyla daha büyük çapta başladı, 1980’li yıllardan sonra uygulanan köşe dönme ve yüksek enflasyon politikalarının sonucu olarak, yerli otomobil yapımının da özendirilmesiyle çılgınlık derecesinde arttı ve yaygınlaştı.

1976 yılında, devlet memuriyeti anılarımı öyküleştirek yazdığım *Bürokratlar* kitabımın gördüğü büyük ilgi üzerine birçok yayınevinden bu kitabın devamını yazmam önerileri geldi. *Pehlivan tefrikalarına döner* diyerek bu önerileri geri çevirdim. Anı kitaplarının, yaşamöykülerinin, Osmanlı dönemi saray-harem anlatılarının, romanlarının çok arandığı, çok sattığı bugünlerde, düz anılarımı yazmamı önerenler de oldu. Ne annem ne de babam tarafından, ne sa-

rayla, ne İstanbul eşrafiyla, ne de Cumhuriyet'in ilk dönemlerindeki büyük politikacılar, büyük bürokratlar, büyük işadamlarıyla bir ilişkimiz olmadığı için bu anıların pek ilgi çekmeyeceğini düşündüm. İşte o zaman aklıma arabalarım geldi.

Geriye bakıyorum da, 1958 yılından bu yana, çeşitli nedenler ve rastlantılar sonucu, hemen hemen her iki yılda bir araba değiştirmi-şim. Bu zaman parçası, bir yandan da Türkiye'nin önemli toplumsal olaylara sahne olduğu ve benim de, bir köşesinden bu olayların içinde yer aldığım bir süreyi kapsamaktadır. O zaman, değişik arabaların öyküsünü anlatırken, geçen dönemin tanıklığını da yapabileceğimi düşündüm. Ayrıca, arabalarımın geçirdiğim kırk yılı aşkın sürede yaşadıklarım, çok kez, harem ve saray mensuplarının, politikacıların yaşamöykülerinden daha eğlenceli geliyor bana.

BÜTÜN OTOMOBİLLERİM

I

1958 Model Renault 4 L

1. Avrupa, Avrupa! Duy Sesimizi!

1958 yılının yaz başlarında, İstanbul'dan kalkan dört pervaneli bir KLM uçağıyla Brüksel'e doğru havalandık. Ben, yedek subaylığım sırasında iki kişilik bez kanatlı keşif uçaklarına bindiğim için, bir ölçüde uçmaya alışığım, ama karımın uçakla bu ilk yolculuğu. Doğal olarak korkuyor biraz, elimi sıkı sıkı tutuyor, uçak düşecek olursa onu bırakmayacağıma kendini inandırarak. Karım hem yola çıkmadan önce önemli bir rahatsızlık geçirmişti, hem de karnında beş aylık çocuğumuz vardı. Kerata bu yolculuktan pek hoşnut değildi sanırım, kıpır kıpır, yerinde duramıyor, annesinin karnını tekmeleyip duruyordu.

Uçak tıklım tıklım doluydu; o tarihte, yolculara, oturacakları yerlerin numaraları perona çıkarken veriliyordu. Dikkat etmemişiz, bu yüzden bizi ayrı ayrı yerlere oturtmuşlardı. Hostesin kulağına karımın hamileliğini açıklayarak, mümkünse, birisiyle değiş tokuş yaptırarak bizi yan yana oturtmalarını rica ettim. Hostes sağa sola bakındı, sonra, yalnız başına Avustralya'dan Amerika'ya giden, o tarihte doğrudan uçak bulunmadığı için çeşitli aktarmalar yapmak zorunda olan, sırtına dikilen bir talimat yazısında durumu belirtilen bir çocukla yer değişikliği yaparak bizi bir araya getirdi. Karım bundan çok utandı, olayı yıllarca anlattı yakınlarımıza.

Bu yolculuğumuzu, Maliye hesap uzmanı oluşuma borçluyduk.

Bakanlık, genç uzman ve müfettişleri, bilgi, görgü ve deneyimlerini artırmaları amacıyla, bildikleri yabancı dillere göre, bir yıllığına yurtdışına gönderiyordu. İngilizce bilenlerin bir kısmı, Amerika'nın AID burslarından yararlandırılarak Amerika'ya gönderiliyordu. Yöneticiler beni, Fransızca bildiğim için –nedense Paris'e değil de– halkının yarısı Flamanca, yarısı biraz değişik bir Fransızca konuşan Brüksel'e göndermeyi uygun görmüşlerdi.

Avrupa olsun da neresi olursa olsun. O yıllarda Avrupa'ya gitmek, ticaretle uğraşanlar için bile, âdeta bir düş. Döviz sınırlaması çok katı. Pasaport almak bir sorun. Uçaklar henüz çok gelişmiş değil ve pahalı; bakanlık eşimin yol parasını ödemiyor, otobüs seferleri başlamamış. En ucuzu tren ama, tren yolculuğu da, hele de karımın o haliyle çekilecek gibi değil, çok uzun ve sıkıntılı. Önce geze geze, çevreye bakarak gideriz diye treni düşünmüştük ama, doktor izin vermedi.

Avrupa kentlerini sadece kitaplardan, filmlerden tanıyordum. Karım daha önce bir folklor gurubuyla birlikte İtalya'ya gitmiş. O bu konuda benim kadar cahil değildi. Benim için Kafdağı'na gitmekten farksızdı bu yolculuk. Çok heyecanlıydım.

Benimle birlikte yurtdışına gönderilen arkadaşların çoğunun gönlünde, bu bir yıllık süre içinde para biriktirip bir otomobil almak, dönüşte o otomobili satın bir eve sahip olmak yatıyordu. Yurtdışına çıkmak o yıllarda ne kadar zor ise araba sahibi olmak da o kadar zordu. Türkiye'ye otomobil ithali fiilen yasaktı. Türkiye'de otomobil yapılmıyordu. Bu yüzden otomobil fiyatları çok yüksekti. Çünkü araba sahibi olmanın tek yolu, yurtdışında belli bir süre – en az bir yıl– bulunup orada bir arabaya sahip olmak ve dönüşte bu yöntemle bir “Bedelsiz ithal permisi” alıp, bu permiye dayanarak o arabayı getirmektir. Arabanın modelinin de beş yıldan eski olmaması, ağırlığının 950 kiloyu geçmemesi şarttı. Bizler bir yıllığına gönderildiğimiz için, dönüşümüzde bir otomobil getirebilecektik.

Biz, karı koca, alabileceğimiz arabayı Türkiye'ye dönüşte satmayı aklımızdan geçirmiyorduk. Bunun iki nedeni vardı. Birincisi, ben de karım da, lüks bir araba parası biriktirmek için eve kapanmayı düşünmüyorduk. O zamanki koşullara göre Avrupa'yı görme fırsatı elimize geçmişken, gezip görmek istiyorduk. Dört-beş ay sonra bir de

çocuğumuz olacağı için, bu hevesimizi ancak bütçemize uygun küçük bir araba sahibi olarak gerçekleştirebilirdik. Avrupa'ya öyle her zaman çıkma olanağımızın olmayacağını düşünüyorduk. (O zaman biz öyle sanıyorduk.) Oysa daha gençtik, ilerde ev sahibi olabilirdik.

İkinci neden, yasal engellerdi. O günkü düzenlemelere göre, bedelsiz ithal yoluyla getirilen arabalar beş yıl geçmeden satılamazdı. Gerçi, çok kişi, noterde düzenlenen satış vaadi senediyle arabasını satıyordu, ama yasalara saygılı bir insan, üstelik bir maliyeci olarak böyle kaçamak yollara sapmayı benim kabul etmem olanaksızdı.

Uçakta, karımı biraz oyalamak amacıyla, bu otomobil sorunu-nu açtım. Para biriktirmeden araba almanın tek yolu, banka kredisine başvurmaktı. Karım borçlanmaktan korkuyordu, ben de onu dilimin döndüğünce –ki o zamanlar bile hayli keskindi!– ikna etmeye çalışıyordum. Zaten elimize geçecek olan para fazla olmadığından, alacağımız araba da ona göre mütevazı olmak zorundaydı. Para biriktirmeyi beklersek, gezmeye vaktimiz olmayacaktı.

Bir yazar için –o zamana kadar bir şiir kitabı, iki roman ve gazetelerle dergilerde öyküler, yazılar yayınlamış olduğum için kendime yazar demekte bir sakınca görmüyordum– Avrupa'yı gezip görmek, Avrupa kültürüyle tanışmak çok önemliydi. Zaten bu düşüncelerle, uçak biletimizi, yol üzerindeki Viyana, Münih, Amsterdam gibi kentlerde ikişer-üçer gün kalacak şekilde ayarlamıştık.

Gerçekten de çok hoş ve ilginç bir gezi oldu bu bizim için. Bu gezi anılarını, o tarihlerde *Varlık* dergisinde “*Batıdan*” başlığı altında yayınlamıştım.

2. Brüksel, Bir Soğuk Kent

Uçak yolculuğumuzun etaplarını *Bürokratlar* adlı kitabımda anlattım. Son durağımız Brüksel'di. Amsterdam'dan öğle yemeğini yemeden ayrıldığımız ve ilk kez uçakta yemek vermedikleri için akşamüstü Brüksel'e vardığımızda bayağı acıkmıştık. Uzun sayılabilecek yolculuğumuz sırasında ilk kez bu son etapta uçak çok sallanmış ve bizi korkutmuştu. İşte, belki bütün bu küçük nedenlerden, ayrıca pansiyon bulmakta çektiğimiz güçlük yüzünden, soğuk, çıplak bir odada düşsel yolculuğumuzun sona erdiğini anlamanın iç sıkıntısı ve hüznüyle, ilk anda Brüksel sevimli görünmedi bize.

İlk günlerimiz ev aramakla, Belçika Maliye Bakanlığıyla ilişki kurup staj programını düzenlemekle, eşimin sağlık sorunlarını çözmek için araştırmalar yapmakla geçti. Evlerini tuttuğumuz, ikisi de Brüksel’de laik üniversitede profesör olan karı kocadan çok yakınlık gördük. Bir yeğenleri kadın-doğum uzmanıydı. Çocuğumuzun doğumunu da bu şekilde sağlam kazığa bağladıktan sonra, sıra şehri tanımaya geldi.

Hava, ilkbahar olmasına karşın hep kapalı, sinsi sinsi yağışlı. Önceleri pek sevemedik, sonraları da sadece alıştık. Duygularımız aslında değişmedi ama, alışkanlık da sevginin bir çeşidi sayılır.

Bir yabancıyı İstanbul’un orta yerine bırakın, üç gün sonra sorun neler gördüğünü. Siz belki Galata Köprüsü’nün altında deniz bulunduğunu unutmuş olabilirsiniz; vaktiniz olup, yolunuz düşüp de Eyüp’e, Piyer Loti Kahvesi’ne uğrayamamış, hatta Sultan Ahmet Camiini, Ayasofya’yı, Yerebatan Sarayı’nı, Topkapı’yı gezememişsinizdir, ama o bunların hepsini bilir. O günlerde, Karaköy’de, Ziraat Bankasının yanında, sonradan yıkılan bir hanın içindeki mescidin dört köşe, Mevlevî külahlı ufacık minaresinden tutun da, Kumkapı’daki, İstanbul’un o yakasında bulunan yegâne Ermeni meyhanesine kadar, daha neler bulur anlatacak! Çünkü, üç gün içinde bir şehir yaşanmaz, görülür. Yaşanılanı anlatmak, görüleni anlatmaktan çok daha zordur.

Brüksel’de, eh artık yerleştik sayılır deyinceye kadar iki ay geçmişti bile. Az zaman değil. Öyle olduğu halde, bu şehir hakkında hâlâ açık, belirli bir fikrimiz yoktu. Viyana’yı, Münih’i, Amsterdam’ı tanımak ne kadar kolay olmuştu. O kentler gibi belirgin bir kişiliği, kendine özgü bir havası yoktu Brüksel’in. Büyük, kocaman bir kasabaydı sanki, Ankara gibi.

Geniş caddeler, büyük ve gösterişli yapılar, anıtlar, müzeler, tiyatrolar, şık mağazalar mı? Hepsi vardı; ama sanki tarihle, edebiyatla bütünleşmemişti, uygarlık görüntüsü sayılabilecek bütün bu yapılar bize bir şeyler anımsatmıyor, ilham vermiyordu. Yapay bir dünyada yaşıyormuşuz gibi tuhaf bir duyguya kapılıyordum caddelerde dolaşırken.

Viyana’ya giderken, içimizde yaşayan bir Viyana vardı. Münih’te de, Amsterdam’da da bunu hissetmiştik. Gözümü bağlayıp bu kent-

lerden birinin herhangi bir alanına bıraksalar, sanki kolayca tanıyabilirdim. Ama Brüksel öyle değildi. Dünyanın herhangi bir köşesindeki herhangi bir büyük kentte olabilirdik. Oysa yaşadığımız şehirdi orası. Evet, sokağımızdaki üç kasaptan hangisinin daha iyi et verdiğini söyleyebilirdim, ama daha ötesini sezmek güçtü.

O tarihlerde Avrupa, savaştan çıkalı on yıldan fazla olduğu halde, gerek ekonomik gerekse toplumsal düzen açısından henüz tam olarak belini doğrultmuş değildi. Görebildiğimiz her yerde Amerikan işgâl kuvvetlerinin askerleri, sömürgeciler gibi, dokunulmazlıklarının keyfini çıkarmaktaydılar. Onların kocaman Amerikan arabaları dışında, sokaklarda, park yerlerinde, şimdiki gibi gösterişli Avrupa arabalarına rastlamak pek olası değildi. Çarşıda, pazarda, hele bizim gibi, sebzenin, meyvenin ibâdullah bulunduğu bir memleketten gelenleri şaşkına düşürecek şekilde, meyveler tane ile, sebzeler yüzer gram olarak satılıyor, turfanda üzüm ve şeftaliler, pamuktan, özel yastıklar içinde teşhir ediliyordu.

Dağınık bir şehirdi o günlerin henüz NATO karargâhının, Avrupa Birliği'nin merkezi olmamış Brüksel'i. Elinizde pusulanız yoksa, yönünüzü kestirmekte güçlük çekerdiniz. Kendinize güvenip de bir bilene danışmadan tramvaya, otobüse binerseniz (henüz metro yoktu) mutlaka ters yöne giderdiniz. Büyükçe caddelerin sağ yanının adı başka, sol yanındaki başkaydı. Ayrıca, her sokağın Fransızca ismi ayrı, Flamanca ismi ayrıydı. (Şimdi de öyle!) Bizim bulduğumuz ev ise, *Beşik Sokağı* anlamına gelen, Rue du Berceau'da idi. Doğacak çocuğumuz açısından bunu hayra yormuştuk.

Brüksel'in en ilginç yeri, bütün Avrupa'da eşî bulunmadığı söylenen büyük alanı "*Grand'Place*" tı. Dört köşe büyükçe bir alan. Dört yanı, eski, yaldızlı, duvarları kabartmalı, heykelciklerle süslü kocaman yapılarla çevriliydi. En gösterişlisi, büyük ve yüksek saat kulesiyle Belediye Sarayıydı (*Hotel de Ville*).

3. Atom, İnsanlığın Hizmetinde!

O yıl için Brüksel'in bize en çekici gelen yanı, Avrupa'da ilk kez açılacak olan Dünya Fuarı'na ev sahipliği yapmakta oluşuydu. Fuar, apayrı bir dünyadaydı sanki. Kent merkezinden hayli uzakta, Kral'a ait bir *mâlikânenin* alanına kurulmuş olan sergi nedeniyle yeni yol-

lar, yeraltı, yerüstü geçitleri yapılmış, sokaklar, alanlar, sergiye katılan ulusların bayraklarıyla, flamalarıyla, renkli ışıklarla süslenmişti. Bir büyük caddede boydan boya taklar kurulmuştu; üstünde hemen her dilden “*Hoş geldiniz!*” yazılıydı.

Bütün dünyanın baş başa verip buluşup konuştuğu bir köşe başı olmuştu Dünya Fuarı alanı. Dünya sanatçıları, sanatseverleri bir araya geliyordu bu köşe başında. Duvar ilanlarını günü gününe kolluyorduk. Bir gün Menuhin, bir gün Oistrakh, bir gün Karajan, bir gün Malcolm Sargent, ya da Şostakoviç, Saddler’s Wells Balesi, Scala de Milan, ya da Peking Operası. Resim sergilerinde son elli yılın yetiştirdiği dünyanın en büyük ressamlarının tabloları yan yana.

Göze ve kulağa seslenen sanat kollarının, uluslararası ilgi toplamakta, doğrudan doğruya düşünceye yönelen sanat kollarına göre daha şanslı olduğu burada daha iyi anlaşıyordu. Üstelik, dış koşullar ne olursa olsun, bu sanat kollarının yapılarından kaynaklanan özel ve sonsuz bir özgürlükleri olduğunu fark ediyordu insan. Resim, tabii o kadar şanslı değildi. Örneğin, Sovyetler Birliği’nin Fuar’daki pavyonlarında sergilenen Sovyet ressamlarının tabloları acınacak nitelikteydi. Oysa, örneğin bir Şostakoviç’in, Stalin tarafından uygulanan baskılara karşın, müziği, öteki çağdaş Sovyet müzisyenlerinin yapıtları, eski büyük ustalarınınkinden aşağı değildi. Çünkü müziğin özgürlüğüne ilişmek, yapısal nedenlerle, belki de olanaksızdı.

Fuar’a ilk kez çok hızlı hareket eden bir tramvayla gittik. Merdivenleri ağır ağır tırmanarak, Fuar’ın amblemi olarak düşünülmüş, bir atom çekirdeğini simgeleyecek şekilde yapılmış olan, 110 metre yükseklikte, on büyük küreden oluşan Atomium’un üst küresine çıktık. Kürenin penceresinden, yirminci yüzyılın ikinci yarısını kuşbakışı seyrettik.

Çocukluğumun *Baytekin*’i, *Gökyüzündeki akıllara durgunluk veren serüvenleri*’ne bu yeryüzü *Mongo*’sunda yeniden başlayabilirdi. Bir tek dayanma noktasından havaya yelpaze gibi kolları açılan bu putrel ve çimento kitlesi, esrarlı ışınlarla boşlukta duran *zâlim imparator Ming*’in sarayı değil miydi? Tepemizde iri bir peygamber böceği gibi dönenip duran helikopterin penceresinden başını uzatan Japon pilotu, *Prens Barin*’e benzetmiştim. Ben kendim de, Brick

Bradford'un *Gaip Ülke*'sindeki büyütücü ışınların hışımına uğramış bir atom çekirdeğinin içinde değil miydim?

Bir masal dünyasıydı bu. Durmadan renk değiştiren suların görkemli fiskiyelerinin arasında, efsanevi bir alev fışkırıyordu gökyüzüne. Ancak düşlerde görülebilecek bir hava köprüsü, havuzlar boyunca bir Siyam Pagodası'ndan bir Aztek Piramiti'ne uzanıyordu. İncecik bir halatın ucunda, dev gibi bir küre pırıl pırıl dönüyordu boşlukta. Bütün yapılarda hep o, yüzyıllar, milenyumlar ötesine atlayıvermek telaşının büyüğü çizgileri seziyordu.

O gün ayaklarımıza kara su ininceye kadar dolaştık. Gece geç vakit, yine hızlı tramvayla, yorgunluktan sarhoş olarak döndük evimize. Brüksel değil ama, Atomium bizi mest etmişti.

4. Araba Sevdası

Artık, salt otomobilli olmak, Avrupa'yı tanımak için gezip tozmak hevesiyle değil, oturduğumuz kenti tanımak için de değil, ama Atomium'a daha sık ve daha rahat gidebilmek için de bir araba sahibi olmamız gerektiğine aklımız kesmişti. Çünkü, karımın hamileliği ilerliyordu ve tramvay yolculuğu onu sarsıyordu.

Hem hoşumuza gidecek, hem kesemize uygun olacak bir araba bulmak niyetiyle araba satıcılarının vitrinlerini gezmeye başladık. Eşimin babasının vaktiyle bir otomobili varmış. Bir film şirketinin sahibi olan büyük ağabeysinin de hem arabası hem de şoförü vardı. Bu bakımdan otomobil konusunda karım benden deneyimliydi.

Dolaştığımız vitrinlerde gördüklerimiz içinde, koşullarımıza en uygun gelen, görünüşüyle bizi en fazla çeken, Renault'nun 1958, 4 L modeli oldu. Oyuncak arabalara benziyordu, ama kocaman arabalar gibi dört kapılı, hoş görünümlü ve sevimliydi. Motor gücünden falan ikimiz de bir şey anlamıyorduk zaten. Sonunda karar verdik ve bir cesaret, satıcının mağazasından içeri daldık.

Mağaza diyorum ama, aslında vitrininde ancak iki araba sergilenebilen, mütevazı bir dükkândı. Yabancı olduğumuzu anlayan dükkân sahibi hemen yerinden fırladı. Niyetimizi anlattım. Ancak, iki önemli sorunumuz vardı. Birincisi, peşin paramız yoktu. Kredi alabilir miydik, bilmiyordum. Bankalar, yabancı olduğumuz için güçlükle çıkarabilirlerdi. İkincisi, ne karımın ne de benim ehliyetimiz vardı.

Dükkân sahibi, usta bir satıcı edasıyla gülmeye başladı.

— Bunlar sorun değil, dedi. Biz zaten arabalarımızı Fransa'ya sipariş veriyor, oradan ithal ediyoruz. Yazışmalar, imâlat süresi, gümrük işlemleri derken normal olarak bir ay beklememiz gerekiyor. Eğer hemen karar verirsiniz, bu süre içinde arabanız gelir. Bunun için sizin peşin olarak sadece küçük bir kaparo ödemeniz gerekiyor. Kalanına gelince, siz Büyükelçiliğinizden ya da konsolosluğunuzdan tasdikli, Brüksel'de resmen, Türk hükümetinin bir memuru olarak bulunduğunuzu, belirli sürelerde belirli miktarda aylık aldığınızı gösteren bir belge sağlarsanız, bizim iş yaptığımız bankalardan birinden size gerekli krediyi biz sağlarız, borcunuzu aylık taksitler halinde ödersiniz.

— Biz üç ayda bir aylık alıyoruz, dedim. Borcumuzu, üçer ayda bir, taksitle ödeyebiliriz.

— İster ayda bir, ister üç ayda bir, bu önemli değil. Ehliyet sorununa gelince, Belçika'da ehliyet almak için sınava girmek gerekmiyor. Küçük bir harç karşılığında hemen ehliyetinizi alırsınız.

— Önemli olan belge değil, ben, kimi nazari bilgiler dışında, araba kullanmasını hiç bilmiyorum. Karım da öyle, üstelik hamile, araba kullanamaz.

Yine güldü,

— Şimdi anladım, dedi. Bu da sorun değil. Arabanız gelinceye kadar ben size ders veririm, çabucak öğrenirsiniz. Bunun için sizden ücret de istemem...

Karımla bakiştık. Nasrettin Hoca'nın, “*Bu Akşehirliiler insana döve döve helva yediriyorlar,*” deyişi gibi, o günlerin ekonomik sıkıntı döneminde, bize neredeyse zorla araba satacağı bu Belçikalılar.

— Madem ilk olarak araba sahibi olacaksınız, içiniz rahat etmeli, dışardan bakarak araba alınmaz. Buyurun, sizi şöyle bir gezdireyim, o zaman daha iyi anlayacaksınız, küçüklüğüne karşın ne kadar rahat, konforlu, sürüşü kolay bir araba olduğunu...

Gerçekten de bizi neredeyse ite kaka arabaya bindirdi. Karımı, hamile oluşunu dikkate alarak arka kanepeye oturttu, beni de yanına geçirdi. Yola çıktık. Ben bir gözümle yola bakarken, öbür gözümle göstergeleri inceliyordum. Aslında çok hoş bir duyguydu bizim olabilecek bir arabada yolculuk yapmak. Arabanın içinde henüz fabri-

ka kokusu vardı. Kilometre sayacı iki yüzü gösteriyordu. Hız göstergesine göre, yüz elli kilometre yapabilirmiş; biz altmışla gidiyorduk ama, bana uçuyormuşuz gibi geliyordu.

Bir gecelik düşünme süresi isteyerek acenteden ayrıldık. Bir-birimizi etkilemek istemiyorduk ama, ikimizin de ağzımız kulaklarımızdaydı. Tam bize göre bir araba bulmuştuk. Kendimi daha şimdiden direksiyonun başında görüyordum. Ondan sonra ver elini Avrupa. Paris, Köln, Amsterdam, belki Londra...

Gece istiareye yattık. Aslında, daha dükkândan çıkmadan karamız vermiştik ama, şarklılara has bir kurnazlıkla, fazla hevesli görünmek istememiştik satıcıya karşı!

Ertesi sabah erkenden kalkıp acenteye gittik, kaparoyu yatırdık, ikimizin de hoşuna giden, koyu gri renkte bir araba ısmarladık. Hemen o gün benden istenilen belgeleri de edinerek satıcıya götürdüm. Banka işlemlerine başlandı. Biz de artık her gün yürek çarpıntıları içinde arabamızdan haber bekliyor, fırsat buldukça acentenin önünde dolaşiyor, vitrindeki arabayı hayranlıkla seyrediyoruz.

Birkaç gün sonra, bir pazar sabahı kapımız çalındı, baktım bizim satıcı.

— Hadi hazırlanın Mösyö, dedi. Direksiyon çalışacağız sizinle.

Kapının önünde bizim ısmarladığımız arabanın bir benzeri. Eşim telaşlandı. Ben de korkmadım değil ama, erkek değil miyim, heyecanımı belli etmemeye çalıştım. “*Bismillah!*” çekerek şoför mahallinin yanına oturuyordum ki, adam kolumdan tutarak direksiyonun başına geçirdi beni:

— Araba kullanmayı öğrenmek, yüzme öğrenmeye benzer Mösyö. Telaşlanmayın, sadece dikkatli olun.

O da geçip yanıma oturdu. Elime trafik işaretlerini ve kurallarını anlatan bir kitapçık tutuşturduktan sonra, paneldeki göstergeleri işaret ederek anlatmaya başladı:

— Şu, kontak anahtarı. Bunu yarım çevirirseniz, elektrik sistemi devreye girer. Tam çevirirseniz motor çalışır. Şu gördüğünüz direksiyon simidi, şu vites kolu, şu gaz pedalı, şu fren pabucu, şu da debriyaj pedalı...

Hocanın verdiği bu kadar bir bilgiden sonra yola çıktık. Ben tabii pür dikkat, önümü kolluyorum, insanlara ya da bir yerlere çarparım

korkusu içindeyim, ayağım hep fren pedalında, birinci vitesin üstüne çıkmıyorum, hocam baktı ki olmayacak, ayağını uzatıp benim yerime gaz pedalına yüklenmeye başladı.

Önce sokak içlerinde biraz dolaştık, sonra Louvain otoyoluna girdik, arabanın hızı doksan kilometreye kadar çıktı, dönüşlere çalıştık, geri geri giderek park yapmayı öğrendim, öyle ki, iki saat sonunda, kan ter içinde kaldım ama, önemli bir hata yapmamıştım; şoförlüğü kavradığıma inanmaya başladım.

Dönüşte hocam,

— Çok iyiydiniz, dedi. Yarın yine geleceğim. Ama yarın daha zor olacak sizin için. Kendinize fazla güvenip çok yanlış yapabilirsiniz.

Dediği gibi de oldu. Ertesi gün olmayacak yanlışlıklar yaptım. Ama, üçüncü gün, adam bana tam not verdi:

— Artık öğrendiniz sayılır, biraz da egzersiz yaparsanız, hiçbir sorununuz kalmaz!

Sonra benden üç tane vesikalık fotoğraf ve 25 Belçika frangı aldı, bir gün sonra da otomobil ehliyetimi getirdi. Sıra arabanın gümrükten çekilmesindeydi.

Bizim evde telefon olmadığı için (o günlerde Avrupa’da bile her evde telefon yoktu henüz) acenteye ev sahiplerinin telefonunu vermiştik. Karı koca üniversite öğretim üyesi olmalarına karşın henüz bir araba sahibi olamayan ev sahiplerimiz de bizim kadar heyecanlı, acenteden gelecek müjdeli haberi bekliyorlardı.

Derken o gün geldi, satıcı, ev sahiplerine telefon etmiş, arabamız gümrükten çıkmış, banka işlemlerini tamamlamak için beni bekliyormuş. Hemen fırladım. Gerçekten de küçük arabamız, acentenin önünde, pırıl pırıl, kaldırımın kenarına park etmiş, bekliyordu. Henüz plakası takılmadığı için, bankaya satıcının arabasıyla gittik.

Krediler Müdürü, bizi nazik bir şekilde karşılamakla birlikte, yüzündeki şaşkın ifadedden, beklenmedik, tatsız bir olayın cereyan ettiğini hissettim. Müdür,

— Bu sabah gazetelere göz atmadınız herhalde Mösyö, dedi ve bana Belçika’nın o günlerde en büyük gazetesi olan *Le Soir*’ın sabah nüshasını uzattı.

Gazetede sekiz sütuna manşet, Irak’ta askerî darbe olduğu, kra-

lin ve başbakanın öldürüldüğü, Irak ile Türkiye arasındaki karşılıklı askerî yardımlaşma anlaşması mahiyetindeki Sâdâbat Paktı hükümlerine göre Türk Ordusunun her an Irak'a girerek müdahalede bulunmasının beklendiği yazılıyor ve bölgede yakın bir savaş olasılığı belirtiliyordu.

Ben pek bir şey anlamadan Müdür'ün yüzüne baktım. Irak'taki askerî darbe ile benim otomobil kredisi arasında nasıl bir ilgi olabiliirdi?

Müdür,

— Siz devlet memurusunuz, dedi. Ülkeniz savaşa girmek üzere. Bu durumda sizi geri çekmeleri kaçınılmaz olur. Çok özür dilerim ama bu koşullarda size kredi veremeyiz.

— Canım, bu olacak şey değil, bizimkiler öyle kolayca savaşa girmezler, bizi de çağırmazlar, dedimse de inandıramadım. Boynumu büktüm, satıcıyla kös kös çıktık bankadan. Bu habere sanırım benden çok araba satıcısının canı sıkıldı. Ben zaten arabadan çoktan vazgeçmiş, savaş olasılığını, bunun sonuçlarını, geri çağırılacak olursak, karımın doğumu yaklaştığı için, nasıl dönebileceğimizi, verdiğimiz kaparoyu geri alıp alamayacağımızı düşünmeye başlamıştım.

Neyse ki, acente sahibi kibar davrandı, kaparoyu kesintisiz olarak hemen geri ödedi, ısrarına karşın, verdiği dersler için herhangi bir ücret istemedi.

Durumu öğrenen ev sahiplerimiz, çok üzölmekle birlikte bir aylık kira kadar güvence parası bıraktığımız için pek tasalanmadılar, savaş olasılığının zayıf olduğunu, yakında durumun düzeleceğini söyleyerek bizi avutmaya çalıştılar.

Sonraki olaylar, beklentimizin bu şekilde sonuçlanmasının aslında bizim için hayırlı olduğunu gösterdi.

Beş-on gün süren heyecanlı bir bekleyişten sonra, savaş tehlikesi ortadan kalktı, ama bu arada Türkiye'de ekonomik koşullar giderek bozuluyordu. Üç aylıklarımızın temmuz başında gelmesi gerekiyordu. İlk hafta geçtikten sonra, bankanın kapısını arşınlamaya başladık. Türkiye'den ses yok. Bu arada Türkiye'den kız kardeşim de yanımıza geldi. Karım doğurmak üzereydi. Kliniğe yatırdık. 15 Temmuz'da oğlumuz Yiğit dünyaya geldi. Değil karıma armağan almak, kliniğın parasını bile ödeyemeyecek bir durumdaydık.

Bir yerden borç bulmaktan başka çare yoktu. Brüksel’de, benim gibi geçici görevle bulunan maliyeci arkadaşlarımın hepsinin durumu benimki gibiydi. Aklıma geldi. Büyükelçilik müsteşarı Tahir, Mülkiyeden sınıf arkadaşımdı. İster istemez, yüzümü kızarttım, kalktım ona gittim. Onların aylıkları da gelmemişti, ama o uzunca bir süredir Brüksel’deydi. Birikimi vardı. Çok kibar davrandı ve bana çıkarıp on bin Belçika frangı borç verdi, eşimi kutladı, kliniğe çok güzel bir buket gönderdi.

Bu borç parayla çıkarabildik karımla oğlumu hastaneden. Kız kardeşimin biriktirdiği bozuk paralarla, karıma doğum armağanı olarak bir lizöz, oğluma da bir albüm alabildik.

Ay sonu geldi, bizim maaşlardan hâlâ ses yok. Hiç değilse ağustos başında paralarımız gelir derken, 4 Ağustos kararları açıklandı. Buna göre Türk Lirası yüzde üç yüz oranında devalüe edilmiş, 1 doların 280 kuruş olan resmî kuru, 9 liraya çıkarılmıştı. Bu da, aylıklarımızın üç kat düşürülmesi anlamına geliyordu. Böyle olursa, değil araba almak, Brüksel’de yaşamımızı sürdürmemiz bile olanaksız hale gelecek, arkadaşşımdan aldığım borcu bile ödeyemeyecektim.

Bir hafta sürdü kaygılı bekleyişimiz. Neyse ki, sonunda gerekli düzenlemelerin yapılacağını öğrendik. Gerçekten de çok gecikmeli de olsa paralarımız eksiksiz olarak geldi. Arabayı almış olsaydık, en azından bankaya ilk taksitimizi yatıramayacak, mahcup olacaktık. Kaldı ki, o küçücük arabaya oğlumuzun arabasını sığdıramayacak, dönüş yolunda, ne de olsa bir yıl boyunca birikecek eşyamızı koyacak yer bulamayacaktık. O ilk hevesle bunları hiç düşünmemiştik.

Böylece, ilk araba öykümüz, giriş bölümü dışında, yazılmadan sona erdi.

II

1946 Model Rover

1. Attan İnip Eşeğe Binmek!

Sütü kesiliverir kaygısıyla eşime ve daha yeni geldiği için morali bozulur diye kız kardeşime hissettirmemeye çalıştığım on-on beş günlük kaygılı bir bekleyişten sonra durum açıklığa kavuştu. Hükümet, elimize geçen parayı azaltmamış, gecikenlerle birlikte aylıklarımızı göndermişti.

Elimize para geçince otomobil alma konusu yeniden gündeme geldi. Avrupa’da yazın son günleriydi. Gezeceksek, bugünlerde gezebilirdik. Kız kardeşim de okulları açılmadan önce İstanbul’a dönmek zorundaydı. Onu da gezdirmek istiyorduk. Bir aylık bebekle, Avrupa’da toplu ulaşım araçlarıyla gezip dolaşamazdık. Ama bir yandan, yeniden bir banka kredisi serüvenine girmek istemiyorduk, öte yandan, Türkiye’ye dönerken götürebileceğimiz bir arabayı hemen alabilecek peşin paramız da yoktu.

Sıkıntımı bir sohbet sırasında açtığım ev sahibim,

— Dönüşte götürebileceğiniz bir arabanın parasını biriktirinceye kadar, neden elden düşme bir araba almıyorsunuz? dedi. Benim kayınbiraderimin bir garajı var. İsterseniz ona soralım. Size uygun ucuz bir araba bulabilir. Giderken de satarsınız.

Bu öneri bizi yeniden heveslendirdi. Ev sahibine teşekkür edip beklemeye başladık. Birkaç gün sonra, garaj sahibinden haber geldi. Elinde bize göre bir araba vardı. Eniştesinin hatırı için on bin Belçika frangına bize bırakabilirdi. Belçika frangının o zamanki ku-

runu anımsamıyorum, ama bizim bir aylık maaşımıza göre önemli bir miktar değildi. Hemen karar verdik. Ev sahibinden garajın adresini aldım, ertesi sabah bir tramvaya atlayarak gittim.

Garaj bir hayli uzakta, kentin dışındaydı. Büyükçe, çevresi hurda araba yığınıyla çevrilmiş bir binaydı. Patron beni bekliyordu. Tipik bir Flaman'dı, çok kötü bir Fransızca konuşuyordu,

— Eniştem sizden söz etti, dedi. Eski arabalara meraklıymışsınız. Tam size göre bir araba düştü bu ara. Çok beğeneceksiniz. Tam bir koleksiyon parçası!

Anlaşılan ev sahiplerimiz beni mahcup etmemek için uydurmuşlardı haberim olmayan bu merakımı. Ne var ki, benim kesem, ülkenin ekonomik durumu, neredeyse gerçeğe dönüştürdü bu öngörüyü.

Garaj sahibi, fazla söze gerek bırakmadan beni hemen, içerlek bir yere götürdü. Müstakbel arabamız orada bekliyordu. Eski model bir araba bekliyordum ama, görünce şaşırmadım değil. Kızılımsı kahverengi renkte, Amerikan filmlerinde gördüğümüz yirminci yüzyılın başlarındaki T modeli Ford otomobillere benzer bir arabaydı. Buna karşın, öyle çok eski, yıpranmış bir görünümü yoktu.

— Nedir bu? dedim.

— Rover, dedi. İngiliz arabası. 1946 model. Bakmayın o kadar eski olduğuna, henüz doksan bin kilometrede. Bunlar çok sağlam arabalardır. İlk sahibi, kocası Birinci Dünya Savaşında Flandres cephesinde iperit gazından zehirlenip ölen bir İngiliz madam. Ömrünün son günlerini kocasının mezarına yakın bir yerde geçirmek istediği için, arabasını alıp Brüksel'e yerleşmiş. Bizimkilerin ahabıydı. Geçenlerde vefat etti. Çok temiz kullanılmıştır. Asil bir arabadır. Tek sakıncası, İngiltere'de imal edilip oradan getirildiği için, direksiyonunun sağda oluşudur. Ama, eniştemin söylediğine göre, siz daha yeni öğreniyormuşsunuz araba kullanmayı, yani henüz sol taraftaki direksiyona alışık değilsiniz, bunu kullanmakta zorlanacağınızı sanmam. Bu fiyata böyle bir araba bulmak olanaksızdır. Tam bir düşüş!

Adamın anlattıklarından sonra ilk andaki şaşkınlığım geçmişti. Arabanın başına gittik. Alıcı gözüyle baktım. Gerçekten de karoserisi pırıl pırıldı, tek bir çizici bile yoktu. Kırmızı deri döşemesi de yeni gibiydi. Patron biraz daha açıklama yapmak gereğini duydu:

— 1946 model olduğu için, takdir edersiniz, yeni arabalarda bulunan bazı teknik özellikler bunda yoktur. Örneğin, birinci vites senkronize değildir. Yani, birinci vites geçmek için iki kez debriyaj yapmanız gerekir. Frenleri hidrolik değil mekaniktir, onun için biraz serttir. Buna karşılık yeni arabalarda olmayan bir kolaylığı var. Bazen, aküsü zayıfladığı için motorları çalışmayan arabalarını itirenleri görürsünüz yollarda. Bu Rover’de öyle bir derdiniz yok... Şu manivelayı ön taraftaki yerine takar hızla çevirirseniz motor çalışır. Bu arada, arabanın sağa sola dönüş işareti de, dönüş lambalarıyla değil, yanlardaki kolların kalkıp inmesiyle belirtiliyor, şaşırmayın!

Motor kaputunu da açarak gösterdi. Herhalde ben gelmeden önce yıkanmıştı ki, en küçük bir yağ ya da toz birikintisi yoktu. Tertemizdi.

— Dört silindirlidir. Biz kontrol ettik. Şanzımanında, silindir ve motor kapağında hiçbir arızası yok. Ön takımlar yeni değiştirilmiş. Lastikler de öyle. Fren ve debriyaj balataları temiz.

Sonra, bagaj kapağını açtı.

— Bakın, hayli geniş bir bagajı var. Sizi yedi-sekiz ay, memleketinize dönünceye kadar hiç sıkıntı verdimeden, rahatça idare eder bu araba. Zaten herhangi bir sorun çıkarsa, biz buradayız. Kararlıysanız, hemen kâğıtları hazırlatayım. İsterseniz yarın çıraklardan biriyle gönderirim evinize?

Hiç öyle şey olur muydu? Evde karım, kız kardeşim, belki de ev sahiplerimiz, pencere önünde beni bekliyor olmalıydılar şimdi. Bana ilk direksiyon dersini veren satıcının sözü aklımdaydı. Otomobil kullanmak da yüzme öğrenmek gibidir, demişti. Balıklama atlamak gerekiyordu.

Kâğıtların hazırlanması yarım saat bile sürmedi. On bin frangı yanımda getirmiştım zaten. Arabanın deposuna bir miktar benzin de koydular. Yola çıkmadan önce, en kısa, en düz yolu tarif etmesini rica ettim patrondan. Kırmızı bir kalemle, yanımdaki kent planı üzerinde geçeceğim yolları işaretledi:

— Dümdüz gideceksiniz, dedi. Sağa sola sapmayın. Evinizin biraz ötesindeki havuzlu parka çıkarsınız. Orasını herhalde biliyorsunuz?

Başımı salladım. Anahtarlığı alarak yerime geçip oturdum. İçi, Renault 4 L'den daha geniş, koltuğu çok daha rahattı. Arabayı çalıştırarak yavaş yavaş garajdan çıktım ve o zaman gerçek, bütün ürkütücülüğüyle karşıma çıktı. Yanımda kimse olmaksızın direksiyon başına ilk kez geçiyordum. Yanımda bana yardım edecek, yol gösterecek kimse yoktu. Üstelik bu araba, bizim arabamızdı. Ona bir şey olursa, Avrupa gezisi için kurduğumuz bütün düşler suya düşerdi. Cesarettime kendim de şaşıyordum ama artık olan olmuştu, geriye dönüşü yoktu bu seferin.

Yan gözle haritaya bakarak ağır ağır ana yola çıktım. O zaman, garaj sahibinin önemsiz bir mahzur dediği sağ direksiyon işkencesi bütün dehşetiyle kendisini gösterdi. Önümdeki arabayı geçmem neredeyse olanaksızdı, çünkü sağ tarafta oturunca ilerisini göremiyordum; gerçi öne geçmeyi aklımdan bile geçirmiyordum ama, arkamdan gelen koca koca damperli kamyonlar hızlı gitmem için korna çalıyorlar, benim oralı olmadığımı görünce hışım ile yanımdan geçiyorlardı. Çıkardıkları gürültü ve rüzgârdan, araba yaprak gibi sallanıyordu. Direksiyonu öyle sıkı sıkı kavramıştım ki az sonra parmaklarım ağrımaya başladı. Üstelik, vakit akşama yakındı. Trafığın en yoğun olduğu bir saatti. Tramvayla yarım saatte geldiğim yol, bir saat geçtiği halde bitecek gibi görünmüyordu. Her yol ağzında, yönümü şaşıracığım korkusuyla ne yapacağımı bilemiyor, duraksıyordum, arkamdakiler öfkeyle korna çalarak ilerlememi istiyorlardı. Kan ter içinde kalmıştım. Trafığın iyice sıkışmasından kent merkezine yaklaştığımızı anlıyordum, ama daha önce hiç görmediğim yerlerden geçiyordum.

Derken, bir yol ayrımında polis, akışı durdurttu ve benim, elimdeki karta göre girmem gereken cadde yerine başka bir yola saptmamı buyurdu. Zorunlu olarak döndüm polisin işaret ettiği yöne. “*Şimdi hapi yuttum!*” dedim içimden. Yolu tamamen kaybetmiştim. Artık, kafamdaki yön sezgisine güvenerek ilerlemekten başka çarem yoktu. Bir ara sokakta, neredeyse, polisin gözüne baka baka kırmızı ışıktaydım, polisin düdüğüyle zor durdum. Kimbilir ne haldeydim ki memur acıdı ya da o sıkışık trafikte beni durdurursa yolun büsbütün sıkışacağını düşündü de ceza yazmaya kalkmadı.

Sonunda, karanlık bastığı bir sırada, evimizin bulunduğu bölgeye geldiğimi fark ettim. Satıcı ışıkları nasıl yakacağını göstermemişti. Güç bela bir kenara çekilerek, daha önce Renault'dan edindiğim bilgilere göre, ışıkları nasıl yakacağımı buldum.

Kapımızın önüne geldiğimde, kız kardeşim ve kucağında bebeğimizle karım kapının önüne çıkmış, betleri benizleri atmış bir halde, beni bekliyorlardı. Büyük bir meydan savaşından çıkmış komutanmışım gibi, ağlamaklı bir halde karşıladılar beni. Bense, renk vermiyordum:

— Nasıl? dedim. Beğendiniz mi arabamızı?

Beğenmemek hadlerine mi düşmüştü! Sağ salim gelmişim ya!

2. Arabalı Günler

Böylece başladı kırk beş yıldır süren arabalı günlerimiz. Her sabah ilk işimiz pencereden bakıp, arabamızın yerinde olup olmadığını anlamak oluyordu. Patronun depoya koyduğu benzin bitmek üzere olduğu için, ilk günden sonraki yolculuğum sokağımızın arkasındaki caddede bulunan benzinciye gitmek oldu. Yine bizimkilerin heyecanlı bakışları arasında arabaya bindim. Ama neredeyse benzin pompasına bindiriyordum arabayı. Ne kadar benzin almam gerektiğini bile bilmediğim için, depoyu doldurun dedim. Epeyce bir para tuttu. Ama bu vesileyle, hiç değilse, depo kapağının ne tarafı olduğunu, hangi anahtarla açılacağını öğrenmiş oldum.

Sokak aralarında biraz temrin yapıp yüreklendikten sonra, bizimkileri aldım, ilk araba gezmemize çıktık. Önce kız kardeşime Atomium'u göstermek amacıyla Dünya Fuarı'nın yolunu tuttuk. Ben aşırı sorumluluk duygusuyla çok gergin ve sinirliydim. Direksiyonda hafif bir boşluk vardı galiba. Arabanın içinde en küçük bir ses çıkarılması benim öfkelenmeme neden oluyordu. Sigara içmekten de vazgeçmiyordum ama, tek elle direksiyonu kullanmaya cesaret edemediğim için bir nefes çekip sigaramı hazırola bekleyen karımın eline tutuşturuyordum. Fuar'a giden daracık bir hava köprüsünden geçerken rüzgâr köprüyü ve arabayı öylesine sallamaya başlamıştı ki, aşağıya uçacağız diye ödüm patlamıştı.

Serginin geniş park yerinde arabamızı park ederken, zorunlu olarak bagaja bıraktığımız Yiğit'in öteberileri çalınır mı acaba di-

ye düşünmedik değil. Ben park bekçisine tembih etmeyi geçiriyordum aklımdan, kız kardeşim engel oldu. Bu, hırsıza buyur demek olurmuş!

Biletlerimizi alıp içeri girdik. Atomium'un merdivenlerinden çıkarken Yiğit şaşkın şaşkın çevresine bakınıyor, yanımızdan geçenlere gülücükler savuruyor, onlar da sevecenlikle ilgileniyorlardı.

En tepedeki küreye, konukların çevreyi daha iyi görebilmeleri için dürbünler yerleştirilmişti. Kutusuna bir frank atarak kuşbakışı seyrettik fuar alanını. Giriş kapısında elimize tutuşturulan rehberden görülmeye değer yerleri saptadık.

Başka bir dürbün kutusuna bir frank daha bıraktık. Büyütücü camda, melez bir çift, Türk pavyonunun önünde resim çektirirken, sarışın bir dilberin, resimde yer alabilmek için gülerken başını uzattığını gördük. Öte yanda, Courbisière'in camdan sarayında, elektronik müziğin sarsıcı havasında bir Faslı İmam galiba içinden iman tazelemektedir.

Bir masal dünyasıydı bu. Dünya cumhuriyetindeydik. Birkaç dilin güçlü yaygınlığı ya da el kol işaretleri, ortak bir dil oluşturarak, anlaşmamızı sağlıyordu. Ama bu ortak dilin dışında o kadar çeşitli diller birden konuşuluyordu ki, artık ayırt etmeye, yabancılama-ya olanak kalmıyor, bir orkestra dinliyormuş gibi, hepsinin karışımı, hoşla giden bir karmaşa halinde ulaşıyordu kulaklarımıza.

Yanımızda –sanırım– Siyamlı iki delikanlı belirmişti. Gülüşerek bir şeyler anlatıyorlardı birbirlerine. İlk günlerde Fransızca'yı bile yadırgadığım gelmişti aklıma; onlarla neredeyse hiçbirimizin bilmediği yeni bir *esperanto* ile konuşuverecektik. Yirminci yüzyılın Babil kulesiydi bu Atomium!

Ne güzel oluyordu düş kurması. Kore savaşı bitmişti. Henüz ne Vietnam Savaşı vardı görünürde ne Çekoslovakya'nın işgali, ne Arap-İsrail savaşları, ne Berlin Duvarı'nın yıkılması, ne Kıbrıs Barış Harekâtı, ne Irak-İran Savaşı, ne Körfez savaşları, ne Bosna-Hersek, ne Kosova, ne uluslararası terör olayları, ne Nev York'un yıkılan ikiz kuleleri, ne Afganistan, ne Irak... Oysa, şimdilerde televizyonda ne zaman bir sirk gösterilse, kafesler içinde kedi ile farenin, kurt ile kuzunun sevimli sevimli oynayışlarını izlerken insanlık adına öylesine utanıyorum ki!

3. Medeniyet dediğin...

1958 Brüksel Dünya Fuarı, bütün dünyanın keyifle seyrettiği bir insan sirkini andırıyordu. İşte, şurada bir Amerikalı senatör, Sovyet pavyonunda beyaz astraganları yokluyordu hayran hayran, bir yandan piposunu çekiştirirken. Polonyalı müzisyenlerden bir grup, İspanyol pavyonunda dans eden kızlara “Ole! Ole!” diye haykırarak bir elden tempo tutuyor, Mısırlı bir prodüktör, Samuel Goldwyn Jr.’ın yakasına yapışmış, bir *co-production* olanağı araştırıyordu. Ruanda-Urundili bir kabile reisi, dikenli tellerle çevrili bir mekâna kurulan saz kulübesinin önünde çömelmiş, çocuğunu emziren çıplak göğüslü, burnu halkalı karısını –gözlerini dikmiş– şaşkın şaşkın izleyen İsveçli delikanlıyı kayıtsızca süzüyordu. Bu reis, bu fuarın dışında, belki de yamyamdı. Bu İsveçli delikanlı, bir gün Afrika’da ava çıktığında, onun gibi bir tanesini goril niyetine avlamaktan çekinmeyecekti ihtimal. Ama burası Kongo değil, uygar dünyaydı sözümona.

Ben yine de düş kurmayı sürdürüyordum. Orada belki de birkaç yüzyılın ilerisindeydik. Zarar yok. Öyle bir tarih vardı ki, bir ırmağın bir kıyısında oturanlar, öbür kıyısında oturanların can düşmanıydı, çünkü ırmak onları ayırıyordu. Sonra ırmak nehir oldu, deniz, dağ oldu, sınır oldu. Buradaysa sınır yoktu. Burada kimse kimseye düşman değildi. Herkes herkese düşmanca olmayan bir hayretle bakıyordu. “Türkler de bizim gibiymiş! Meksikalılar ne sevimli insanlarmış meğer! Şu, sipsivri Hollandalı gazetecinin şaka yapılınca kıs kıs gülüvereceğini ummazdım!” diyerek. Renklerin değişikliği, giyimlerin değişikliği, burada öylesine bir araya gelmiş, öylesine bir ahenk kurulmuştu ki, bir kaleydoskoptan yansıyan gündüz ışığının yedi rengi gibi, artık birbirinden ayırt edilemez olmuştu.

İçimizde tatlı bir mutluluk, bir huzur duygusu, Atomium’un yüzlerce basamak merdivenlerini ağır ağır indik. Yere yaklaştıkça korkmuyor degildim. Sarhoşluğumuz ansızın dağılıverecekti sanki.

Motorlu pus-puslara bakarken, hoşgörölü bir gülümseme yayılmıştı dudaklarımıza. Yanımızdan geçen minyatür trenin pencerelelerinden birinde Kanadalı bir hostesin bir *karabiniyer* ile sarmaş dolaş öpüştüğünü görmüştük, kendimizi bir an onların yerine koyarak, keyifle. Belçika Alanı’nın ortasındaki büyük havuzda “İnsan ze-

kâsını temsil eden meş'ale" şaşırtıcı bir parlaklık ve süreklilikle yanıyordu.

Daha sonra, Amerikalıların dev gibi bir silindiri andıran *Circle-rama*'sına girdik. Biz hareketli bir ufkun ortasında, ayakta, sağımıza solumuza bakınırken, silindirin her tarafında aynı anda, baş döndüren bir hız ve görünüm içinde belgesel bir film gösteriliyordu. (Bu buluş hâlâ ticari olarak kullanılmış değil.) Bir anda New York'tan San Fransisco'ya uzandık. Dört yanı camdan bir otobüsün içindeymişiz gibi, Amerika kıtasını boydan boya aştık. Bayır yukarı çıkarken, elimizde olmadan geriye kaykılıyorduk. Derken, otobüsümüz helikopter oluyordu. Grand Canyon'un üstünden geçtik, sığır sürüsünü güden şen tavırlı bir kovboyla selamlaşır gibi olduk. Derken dört yanımızı deniz, sardı. Hürriyet Heykeli'ne yaklaştık. Deniz, bindiğimiz varsayılan deniz otobüsünü sallıyor, başımız dönüyor, midemiz bulanıyordu.

Circlerama'dan çıkıp Sovyet pavyonunu dolaştık. Pavyon, Titanic'i batıran buz dağı gibi görkemli, ama soğuk ve ürkütücüydü. Ama orada bile, içinde dolaştığımız masal dünyasının kaçınılmaz çekim gücü sözünü geçiriyordu. Çevremizde dönenen *Sputnikler*, bizi yeniden *Baytekinlerin Mongosu*'na doğru çekip götürüyordu. Tam o sırada, Vatikan pavyonundan –bana hep yapmacık gelmiş olan– bir inanç dünyasını beceriyle yansıtan pırl pırl çan sesleri duyulmaya başladı. Telesiyejlerde peşpeşine kayıp giden Venezüellalılar, Finlandiyalılar, İtalyanlar ya da Japonlar, gülerek el sallıyorlardı bize.

İyimserliğimiz arta arta "*Kabul Sarayı*"ndaki gazeteciler salonuna girdik.

Brüksel'e gelirken, *Akşam* gazetesinden muhabir kartı almıştım Dünya Fuarı için, ama içeri girerken kimse kimlik kartı falan, bir şey sormamıştı. İlk renkli televizyonların başında, dünyanın dört bir yanından gelmiş gazeteciler, İsveç'te oynanan Dünya Futbol Kupası maçlarından naklen yayınlanan bir karşılaşmayı seyrediyorlardı. Almanlarla İngilizler oynuyordu. Alman ve İngiliz gazeteciler şakaşarak izliyorlardı oyunu.

Dışarı çıktık. Karşımıza Belçika'nın o tarihte hâlâ sömürgesi durumunda olan Kongo ve Ruanda-Urundi pavyonları çıktı. Pavyon-

ların arkasında Afrika bitkileriyle süslü kocaman bir bahçe vardı. Büyük bir olasılıkla bu bahçe, Fuar'ın açılmasından önce de vardı. Bu bahçeye Kongolu yerlilerin kulübeleri yerleştirilmişti. Bir kamış perdenin arkasındaki bu kulübelerde, çoluklu çocuklu zenci aileleri, kabile reisleri oturuyor, gelip geçenler sirk hayvanlarını ya da hayvanat bahçesindeki acayip hayvanları seyrederek gibi bu kara derili insanları merakla inceliyorlardı.

İçimiz bulanarak hızla uzaklaştık o pavyonlardan. Bu sırada havai fişek gösterisi başlamıştı. Durup seyrederken, yanımıza sokulan Hollandalı bir gazeteci, bana dönerek, "Savaşta bir gece hücumunu hatırlatıyor bu bana," demişti. Sol kolunu dirseğinden bükemediğini fark etmiştim. Yüzümüze sıcak fişek artıkları yağıyordu.

Arabamız vardı ya, daha sonraki günlerde de sık sık fuara gidip serginin tadını çıkardık. Bu arada, ilk gidişimizde canımızı çok sıkmış olan Afrika pavyonlarının önünden rastlantıyla tekrar geçmiştik. Herhalde basında çıkan sert eleştiriler üzerine, kulübeler boşaltılmıştı. Tam buna seviniyorduk ki, daha acı bir görünümle karşılaştık. Büyük Kongo pavyonunun içine, çevresi camlı bir odacık koymuşlardı. Bu cam kafesin içinde üç zenci ressam, tuvallerinin başına geçmiş, birbirinden güzel resimler yapmaktaydılar. Kafesin en göze görünür yerine bir tabela yerleştirilmişti. Tabelada, İngilizce, Fransızca ve Flamanca olarak, "*Eski yamyamlara resim yapmasını öğretiliyoruz!*" yazılıydı. Cam odacığın dört yanında insanlar toplanmış, resim yapan bu *tuhaf* yaratıkları seyreliyorlardı. Ressamların başları önlerine eğik, gözleri hüznüydü. Burası, İkinci Dünya Savaşı sırasında *ırkçı* Almanların işgâline uğramış olan Belçika'nın sömürgesiydi. Ancak, Batılı için insan demek, Batılı insan demektir. Bunu unutmamalıydık.

4. İşeyen Çocuk Heykeli!

Arabamızın sayesinde, kent içinde de dolaşma olanağı bulduk.

Norveç, İsveç, Danimarka ve İngiltere'den sonra Belçika, Kuzey Avrupa Krallıklar zincirinin en güneydeki halkasıydı. Silik bir kraları vardı. Üç büyük komşu ülke arasına sıkışmış, sivililikleri yumuşamış, ortalama Batı uygarlığına ve Batı zenginliğine ayak uydurmuş bir ülke. Gençlerinden yaşlılarına kadar, bu Batı Avrupa kül-

türünün dışında belli başlı bir yönelim sezilmiyor. Brüksel de öyle. Halklarıyla, kültürleriyle daha çok tutucu bir karakter taşıyor. Oysa, anlayabildiğimiz kadarıyla belirli bir Belçika sanatı, Belçika kültürü yok. Rubens, Van Eyck kardeşler, Van Dyck, Bruegel ve Jordaens gibi Belçikalı ressamlar da aslen Flaman, yani daha çok Hollanda ekolünden.

Aslında yapay bir devlet Belçika. Uzun süre Hollanda'nın bir parçasıymış. Önce Napolyon'un, sonra Kaiser Wilhelm'in, daha sonra da Hitler'in istilasına uğramış. Savaşı sık sık ve yakından tanımalarına karşın, burada bir savaş sonrası psikolojisi hissetmedim. Tuhafı, Belçikalılara özel bir gençlikle de karşılaşmadık. Viyana'da, Münih'te, Bonn'da, Amsterdam'da, çalışan, ama aynı zamanda gençliğini yaşayan bir gençlik vardı. Burada, ne gece, ne gündüz, iş yerleri dışında gençlerle karşılaşmadık. Eğlence yerlerinde, hatta dondurmacılarda oturanlar hep yaşlı insanlardı. Sokaklarda, alanlarda sık sık küçük ölçüde karnaval alaylarına rastladık. Bağıra bağıra şarkı söyleyip dans eden, eğlenenlerin yaşı kırkın üstündeydi. Oysa, sanırım bir topluma kişiliğini kazandıran, değişiklik getiren, gençlerin daha güçlü, belki daha derin olmasa da, daha yeni soluklarıdır.

Burada toplumun kişiliğini bulamayışının nedenleri arasında, gerçek anlamda bir Belçika ulusunun olmayışı gösterilebilir. Ortak bir dil, ortak bir kültür, ortak bir tarih, hatta ortak bir dinin olmayışı sonucu Belçikalılar sadece ortak ekonomik ve politik zorunlulukların bir araya getirdiği kalabalıktan öteye gidememişler.

Burada üç resmî dil konuşuluyordu: Fransızca, Flamanca ve Almanca. Çoğunluk ve ekonomik güç Flamanlardaydı. Fransız dili konuşanların merkezi Brüksel'de bile, sokak isimlerinden mağaza isimlerine varıncaya kadar her yerde Flamanca ağır basıyordu. Kentin belli başlı komünlerinin isimleri Flamanca'ydı: Anderlecht, Etterbeck, Uccle, Berchem, Schaerbeek, Strombeek, St. Josten, Leeuw, Woluwe, Ruisbroek, Audergem, Watermael gibi. Ama, Fransızca konuşanlar, yani Vallonlar, toplumun kaymak tabakasını oluşturuyorlar ve Flamanları hor görüyorlardı. Alman asıllılar küçük bir azınlıktı.

Kentin merkezi, Brüksel komünündeydi. Waterloo Bulvarı, Toison d'Or Caddesi, Regent Bulvarı, Sanatlar (Arts) Caddesi, Jardin

Botanique, l'Abattoire, Poincaré-Midi bulvarları ve Hall Caddesi'nin çevirdiği bu merkezin içinde, kentin belli başlı sanat ve ticaret merkezleri bulunuyordu. Monnaie, Flamand ve Royal tiyatroları, Kral Sarayı, Adalet Sarayı, Akademi Sarayı, Belediye Sarayı, Posta Sarayı, Borsa, Parlamento ve bakanlık binaları, Merkez garı, St.Michel-Gudale, La Chapelle, Sablon, St. Jacques kiliseleri, Meçhul Asker anıtı, Küçük Şato, Prens Albert Kışlası, Merkez Bankası ve ünlü İşeyen Çocuk (Menneken-Pis) heykeli bu çemberin içindeydi. Brüksel Parkı da Parlamento ile Kral Sarayı'nı ayırıyordu.

Bu çemberi kuzeyden güneye kesen Maurice Lemonnier Bulvarı-Anspach Bulvarı ve Adolphe Max Bulvarı çizgisi, kentin en kalabalık, hareketli, işlek kısmıydı. Buna karşılık kentin en zengin mahallesi Adalet Sarayı'nın karşısında, Toison d'Or Caddesi'nden başlayıp Cambre Ormanına kadar uzanan Avenue Louise ve civarına yerleşmiş görünüyordu o tarihte.

Brüksel'de, biz gittiğimizde, İkinci Dünya Savaşı'nın etkilerini, daha çok siyasal açıdan görmek mümkündü. Örneğin kentin büyük caddelerinden birinin adı Franklin Roosevelt, bir diğeri W. Churchill'e, bir başkası Stalingrad adlarını taşıyordu.

Kenti süsleyen ve en küçüğü İstanbul'daki Taksim Bahçesi büyüklüğündeki parkların sayısı yirmiden fazlaydı. Güneş çıktı mı, biz de Brükselliler gibi, yakın parklara Yiğit'in arabasıyla yayan olarak, uzak olanlara Rover'imizle gidip geziyor, güneşleniyorduk. Parkların en büyüğü, Atomium'un, içinde kurulduğu Laeken Kraliyet Ormanı'ydı. Josephat Parkı, içinde Milli Müze'nin bulunduğu Cinquantenaire Parkı, Woluwe Parkı, Kral Leopold Parkı ve Müzesi, Cambre Ormanı, Kraliçe Astride Parkı, St.Ambriorix, Kraliçe Elizabeth ve Brüksel parkları, temmuz ve ağustos aylarında bile güneşin pek ender yüzünü gösterdiği bu puslu, yağmurlu kentte kimse fırsat kaçırmak istemediği için, aydınlık günlerde dolup taşıyordu.

9 Ağustos 1958 gecesi, Avrupa'nın o eşsiz alanı Grand'Place'ta, on binlerce kişinin önünde, Erzurum barları, Gaziantep'in, Çorum'un halayları, Karadeniz'in horonları, Balıkesir'in zeybekleri, Kırklareli'nin davul-zurnaları alanı gümbür gümbür sarsarak nefis bir gösteri yaptılar. Bursa'nın kılıç-kalkancıları ile Mehter takımı,

izleyicilerin yüreğine biraz Osmanlı korkusu sokması bakımından, görünüm açısından değilse de, eski savaşı Türk imajını anımsatmalarıyla, o güzelim barışçıl gösteriyi gölgeleyen bir hava yarattı.

O tarihlerde Türkiye’de Demokrat Parti iktidarının son günlerinde estirilen Mc Carthy politikaları nedeniyle, Kızılordu korosunun gösterisi için Büyükelçiliğe gönderilen davetiyelere Türklerden pek rağbet eden olmadı. Oysa çok güzel bir konserdi. Yurtdışında olmanın sağladığı özgürlük ortamında, tutucu ulusçu sandığım birkaç arkadaşın coşkulu alkışları gözlerimin önünden gitmiyor. Demek ki, sanatın güzeli ulusçuluğun üstüne çıkabiliyordu.

5. Seyahat ya Resulallah!

Fuar’ın kapanışına yakın, kız kardeşimin dönüşü de yaklaştığı için, atlası elimize alıp çevreyi gezme hesapları yapmaya başladık. Önce Almanya’ya şöylece bir uğrayıp Köln’e ve Beethoven’in memleketi Bonn’a da bir ziyarette bulunabilirdik. Dönüşte Hollanda’ya geçer, Amsterdam’a kadar olmasa bile Rotterdam’a kadar çıkabilirdik. Daha sonra, kız kardeşimi de uğurlayacağımız için, düşler kenti Paris’e de gidebilirdik.

Şimdi geriye dönüp bakıyorum da, direksiyonu sağdan, freni mekanik, eski püskü bir arabayla, hiçbir motor bilgisi olmadan, üç derslik şoförlükle, yanımızda bir buçuk aylık bir bebek ve on yedi yaşında gencecik bir kızla iki bin kilometreye yakın yol yapmak, az delice bir serüven değildi! Buna yüreklilik mi, gözüpeklik mi denir, aptallık mı, bilemiyorum. Ama o sıralarda ben kendimle övünüyordum!

Gerçekten de, Doğu ile Batı arasında bu konuda önemli bir fark var. Doğulular, hele biz Türkler –üstelik genellemekten hiç de hoşlanmamama karşın söylüyorum bunu– korkusuzluğu kimseye bırakmayız! Savaşta, dövüşte, galiba daha da doğru bu saptama. Nedenleri tabii ayrıca tartışmaya değer. Batılı’nın başka yönde. Bilimsel araştırmalar yapıyor, nükleer enerjiyle, genlerle oynanıyor, yeni bir aşı bulunuyor, hekimin biri bakıyorsunuz, öldürür mü, kaldırır mı bilinmez, bulduğu bir aşığı, bir ilacı kendi üstünde denemeye kalkışıyor! Binlerce metre denizin dibine iniyor, ya da yüksek dağlara tırmanıyor, aya gidiyor, daha eskileri iki kanatlı bir uçakla Atlantik’i

aşıyor, dünya yuvarlaksa durmadan batıya giderek Hindistan'ı bulurum diye açılıyor bilmediği sonsuz denizlere; ya da Sokrates gibi, Galileo gibi, inancı uğruna kafasını koyuyor orta yere, kralların, despotların, kilise baskısının karşısına çıkıyor, özgürlükleri ve insanların eşitliğini savunuyor. Batı uygarlığını yaratanlar işte bu pek yürekliler.

Benim yaptığım bunlara benziyor muydu? Benzemezdi elbet. Bizim şoförlerimizin günlük serüveni!

Bir de Avrupalıların kavrayışsız kişiler olduklarını söyler dururuz. Hani gerçekliği yok değil bu sözün. Bir yol sorarsınız, bir kez anlatır, siz anladım deyip gitmek istersiniz, bırakmaz, kolunuza yapışır, üç kez, dört kez, tekrar tekrar anlatır! Bir konuşma sırasında, profesör olan ev sahibimizin benim Napolyon'dan söz edişime şaşıtığını görerek ben şaşırmıştım! Acaba Napolyon'un ününün genişliğini mi bilmiyordu, yoksa bizi mi çok cahil sanıyordu?

6. Waterloo!

Arabamızın ve benim şoförlüğümün ilk uzun yol (!) denemesini, Napolyon'un son savaş alanı olan Waterloo'ya doğru yaptık. Brüksel'e topu topu 16 kilometre uzaklıktaki bu küçük köy, Napolyon, Wellington ve Blücher sayesinde 150 yıldan beri turistlerle geçiniyordu.

Sabah yola çıkarken, sokağın dönemecindeki büyük çöp bidonuna çarpıp devirmem hepimizin sinirlerini gerdi. 16 kilometrelik düzgün yolu, arkamızdan gelen araçların ışıklı, kornalı uyarılarına dişimi sıkıp aldırış etmemeye çalışarak sağdan sağdan gidip, bir saatte ancak alabildik. Tabii yine hiç konuşmadan!

Waterloo, gerçekten de Napolyon'un yenilgisiyle biten ünlü savaştan sonra oluşmuş küçücük, yapay bir beldeydi. Kahvelerde, dükkânlarda, doğruysa eğer, hâlâ o savaştan kalan hâtıra eşyası satılıyor-du! Huni biçimi düzgün bir tepenin üstüne, ta uzaklardan görünebilen kocaman bir aslan heykeli kondurmuşlardı. Waterloo aslanıymış bu! Tepenin eteğinde de *Panaroma* adlı daire biçiminde bir bina vardı. İçerisi, çepeçevre bütün ufku gösterecek şekilde, Waterloo savaşı sahnelerinin resimleriyle kaplanmıştı. Panaroma'nın kenarlarına mumdan atlar, vurulmuş askerler, kanlı miğferler, top nam-

luları, araba tekerlekleri, tüfekler ve kılıçlar serpiştirilmişti. Bütün bunlar görünüme bir canlılık, bir gerçeklik havası veriyordu! Bir köşede, generallerinin ve kurmaylarının başında, beyaz atının sırtında Napolyon, savaş alanına atlayacakmış gibi gergindi. Ufukta, toz bulutları içinde, Blücher'in yardımcı güçlerinin yaklaştığını anlıyordunuz. Öbür yanda ise, Wellington ve müttefik ordusu. Bu savaş Avrupa'da bir süre için fetih devrini kapatmıştı.

Napolyon'un mumdan heykeline bakarken düşünüyordum. Zafer kazanan o olsaydı ne değişecekti sanki? Bir başka sefer nasıl olsa yenilecekti. Savaşlar, doğal âfetler, hiçbir işe yaramayan sen-ben kavgaları... Ders alınıyor mu? İşte Hitler, işte Stalin, Pinochet, Humeyni, Saddam, Miloseviç, Evren, Öcalan, Bin Ladin, G. W. Bush... Ne fark var aralarında? Ama galiba Fransızlar her şeye karşın Napolyon'u sevimli göstermesini bilmişler. Hayatı romanlara, filmlere, şiirlere, resimlere konu olmuş. (Ne hikmetse, Paris'te, bir sütunun üstündeki küçücük heykeli dışında heykeli yoktur Napolyon'un!) Bunların hiçbirinde Napolyon kötülenmez. Tolstoy bile İmparator'u kötülememiştir *Savaş ve Barış*'ında. Çünkü Tolstoy'a göre o da, onunla savaşanlar gibi, kaderin bir oyuncuğuydu.

Belki çağın gereği. O zamanlar henüz kahramanlar devriydi. Sonra, *Code Civile* (Medeni Kanun=Yurttaşlık Yasası) bir yana, onun dönemini yücelten, ölümsüzleştiren büyük sanatçılar yaşıyordu. Oysa, Napolyon'dan farklı olarak, Hitler de Stalin de bunu anlayamadılar.

Waterloo'dan dönerken, Greta Garbo'nun baş rolünü oynadığı bir film gelmişti aklımıza: *Kontes Valevska*. O filmde tahtı nedeniyle aşkından vazgeçmek zorunda kalan Napolyon'a hep acımiştık. Sevimlileri için, sıradan insanların acıyabileceği zayıf taraflarının olması, bilinmesi gerekti galiba böyle sıra dışı insanların! Atatürk'ün, özel yaşamındaki zayıflık diye nitelendirilebilecek kimi yanlarının açıklanmasına kızan tabucu Atatürkçülerin yanıldıkları husus da bu sanırım! Ama tabii, bunu yapanların böylece onu küçülttüklerini sanmaları ayrı bir konu.

Bu, bana göre ilk uzun geziden döndüğümüzde, kendimi kasılmaktan bütün vücudum ağrılar içindeydi!

Waterloo gezisi az çok güven kazandırmıştı bana. Uçakla gelirken Almanya'yı Viyana-Münih arasında güneyden, Münih-Amsterdam arasında da orta yerinden görmüş ve sevmiştik. Büyük geziye çıkmadan yine haritayı inceledik. Ren havzası burnumuzun dibindeydi. Almanya'yı bir de bu köşesinden görelim, dedik. O günlerde henüz yurttaşlarımız Almanya'yı ikinci vatan eylememişlerdi.

Şansımıza, bütün yaz genellikle soğuk ve yağmurlu geçtiği halde, eylül başında havalar birden düzelmmişti. Yolculuğumuz boyunca da hep güzel geçti. Arabamızın motoru, benzinden başka bakım istemiyor, tıkr tıkr işliyordu. Ben bütün dikkatimi yola veriyor, motoru aklıma bile getirmiyordum. Duruverirse, nasıl olsa, kolu çevirdin mi işleyecek değil miydi? İçimdeki tek korku lastik patlaması olasılığıydı, çünkü lastik değiştirmeyi becerebileceğimden emin değildim!

Her şey iyi gidiyordu, keyfimiz yerindeydi ama dışardan bakıldığında Çingene göçebelerini andırmıyor değildik! (Belçika'da Çingenerler, at arabası değil otomobil ya da kamyonla seyahat ediyor, Fransızca'yı Belçikalılardan bile daha güzel bir şiveyle konuşuyorlardı! Dinlenmek için durduğumuz bir yerde karşılaştığımız Çingene konvoyundaki, el falımıza bakmak için tebelleş olan kadınla tartışırken farkına vardım bunun!) Oğlumuzun çocuk arabasını otellerde yatak olarak da kullanacağımız için yanımıza almak zorundaydık ama ne içeriye ne de bagaja sığıyordu; bagajın kapağını açık tutarak, arabayı elastik bağlarla bağlamaktan başka çare bulamamıştık. Arka koltukta halasının kucağında oturan oğlumuz güneşten etkilenmesin diye, cama çocuk bezinden bir perde yapmıştık. Görünüşümüz hayli gülünçtü, üstelik, hem direksiyonun sağda oluşundan hem de benim acemiliğimden kaynaklanan korkum nedeniyle, otoyollar da bile saatte en çok otuz kilometre hızla gidip hep sağ şeridi kullandığımız için, arkadan gelenlerin öfkelerine neden oluyorduk. Tekerleklerinin boyu bile bizden yüksek olan damperli dev kamyonlar yanımızdan hızla geçerlerken, utancımın başımı çeviremiyordum.

Brüksel'den, güneşli, güzel bir eylül sabahı çıkmıştık yola. Yolumuz Vallonların, yani daha çok Fransızca konuşanların memleketin-

den geçecekti. Daha önce, Brüksel dışında sadece Anvers'i görmüş-tüm (Flamancası Antwerpen). Konsolosluga oğlumuzun nüfus iş-lemelerini halletmek için, şehirlerarası tramvayla gitmiştim. Bu büyük liman kenti de Flamanların merkeziydi. Daha sonra gördüğümüz Belçika'nın öteki şehirleri içinde en çok kişiliği olanıydı. Katedrali, limandaki büyük şatosu, yapılarının değişik biçimleriyle insana der-hal Flaman ekolünün ressamlarını anımsatıyordu. Bir bu şehirde koklayabilmişim sanat havasını. Gerçi Brüksel'de de sergi dolayısıy-la yoğun bir sanat atmosferi yaratılmıştı ama bu kalıcı değildi. Oysa Anvers, liman şehirlerinin sıcaklığı içinde, tarihinden gelen bir sa-natsal bütünlüğü ifade ediyordu. Burada tek kelime Fransızca ko-nuşulmuyordu. Hatta halkın büyük kısmı, devletin ikinci resmî dili olan Fransızca'yı hiç bilmiyordu. Vallonların tarafında ise Flamanlar ve Flamanca hor görülüyor, aşağılanıyordu. Bizim Temel fıkralarına benzeyen fıkralar anlatılıyordu Flamanlar üzerine.

Yolumuzun üstündeki ilk şehir Louvain (Leuven) daha çok Fla-mandı. Katedralinden, Belediye Sarayı gibi eski büyük yapılarından, şehrin genel havasından hemen anlaşıyordu bu. Louvain o sıralar-da henüz 30-40 bin nüfuslu şirin bir kasabaydı. Brüksel'le, arada-ki sayısız yerleşim birimleri nedeniyle âdeta bitişmişti. Büyük düz-gün caddeleri, güzel yapıları, anıtları, mağazaları ile orayı pek arat-mıyordu.

Şehir tam bir daire biçiminde oluşturulmuştu. Brüksel, Anvers, Hasselt, Liège ve Namur'dan gelen, o zaman için üç bölümlü geniş yollar, bu dairenin ortasında birleşiyordu. Bunu özellikle şunun için belirtiyorum, benim niyetim burada oyalanmadan yola devam et-mekti, ama acemi şoförlüğüm yüzünden, yol işaretlerini geç seçe-bildiğim için, dönüp dolaşmış, kendimizi şehrin merkezinde bul-muştuk.

Şehrin merkezi Brüksel'inki kadar büyük ve görkemli olmasa da, geniş ve ferah bir meydandı, Belediye Sarayı ve katedrali de buraday-dı. Katedralin dış cephesi ve sivri kuleleri, oymalar ve heykelciklerle süslenmişti. Gelmişken deyip bir saat kadar dolaştık.

Burası özellikle resim sanatı açısından önemli yerlerden biri-ydi. XV. Yüzyıldan başlayarak Hubert ve Jean Eyck'in öncülüğünde ya-ratılan Flaman ekolünün bir kolunu da Louvain ekolü oluşturuyor-

du. XV. Yüzyılda bu ekolün başlıca temsilcisi Van der Weyden'in tablolarının bir kısmı Amsterdam, bir kısmı Brüksel, bir kısmı da Paris'te (Louvre Müzesi'nde) sergilenmekteydi.

Louvain'in ana caddesinde şöylece bir dolaştıktan sonra tekrar yola çıktık. Arada, bebeğin gereksinmelerini karşılamak için sık sık mola veriyorduk. İlk kez bu yolculuk vesilesiyle kâğıt çocuk bezleri keşfettik. Tabii, şimdikiiler gibi öyle sızdırmayan cinsten değildi, üstelik hayli pahalıydı, ama yollarda, otellerde bez yıkayamazdık ya!

Öğleden sonra saat üçe doğru uzaktan Liège göründü.

Liège (Luik), Almanların her iki dünya savaşında da ilk işgâl ettikleri kentti. Bir *serhat şehri*. Bir endüstri merkezi. Çepeçevre fabrikalar, işçi mahalleleriyle sarılmıştı. Büyük, kalabalık ve canlı bir şehirdi. Tam ortasından geçen Meuse Nehri, hoş bir görünüm veriyordu buraya. Elimdeki kent planında, iki yakayı birleştiren tam 26 köprü saymışım. Köprü tuzacı dedikleri bu olsa gerekti, çünkü nehrin kentin içinden geçen uzunluğu Haliç kadar bile yoktu. Gerçi bunların hepsi büyük, beton köprüler değildi, çoğu ahşaptı ama özel bir havaları vardı, iki yakayı sıkı sıkı birleştirmişlerdi birbirine.

Liège'de üç saat kalmıştık. Vaktimizin çoğu, usta (!) şoförlüğüm-den kaynaklanan yol şaşırmaları nedeniyle durmadan sağa sola yol sormakla geçmişti. Burada da, 2. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın bütün önemli kentlerinde olduğu gibi, büyük caddelere Roosevelt, Churchill, Stalingrad adları verilmişti. Yol sorarken, ağaçlıklı, bakımlı, güzel caddelerden geçmiştik. Roverimiz'i gözümün önünde duracak şekilde park edeceğimiz bir köşe bulup, bir bahçe kahvesine girmiş, birer bira yudumlamıştık.

Batı kentlerinde dikkatimizi çeken bir özellik, hemen her köşede karşımıza çıkan bakımlı parklardı. Bizde de hemen her kasabada bir Belediye Parkı vardır ama, nedense kimse evinden çıkıp da şenlendirmez oraları. Batılılar hem her köşeye bir park yerleştirmişler, hem de her fırsatta oralara koşup, temiz hava alıp güneşlenmekten keyif alıyorlar.

Almanya yönünde yolumuz, Meuse Nehri'nin öteki kıyısını izliyordu. Rıhtım boyunca da biraz dolaştıktan, genişliği 30-40 metreyi geçmeyen bu nehirden nasıl yararlandıklarını gördükten sonra, yeni yapılmış büyük bir köprüden karşı kıyıya geçtik.

Şehrin bu yakasında, sigara ve kartpostal almak için uğradığım küçük bir dükkânın sahibi madama, mahsus, burasının bir Flaman şehri olup olmadığını sormuştum. Öfkeyle, “*Hayır, biz Vallon’uz, Fransız’ız!*” diye âdeta çıkmıştı bana. Oysa yol levhalarında, Liège değil, şehrin Flamanca adı olan Luik yazılıydı. Bu yüzden birkaç kez yanlış yola girmiştım.

Alman sınırına kadar şehirden çıkıp çıkmadığımızı kestiremedik. Sonunda evler bitti, büyük, güzel bir ormana daldık, ormandan çıkar çıkmaz “*Stop-Douane*” levhasıyla burun buruna geldik. İki yüz metre ötesi Almanya idi.

8. *Deutschland, Deutschland, Über Alles!*

Uygarlığın en büyük temellerinden biri, yol. Batı uygarlığının en büyük anıtları arasında yolları saymak gerek. Gerçi havacılık, durmadan ve dev adımlarıyla ilerliyor, ama insanoğlunun kanatlı değil, iki ayaklı bir yaratık olduğu unutulmamalı.

Basit bir gözlem: Elimizde Rein ve Ruhr bölgelerinin yol haritaları var. Kalın, çift kırmızı çizgili yollar, *otobahn*’ları (otoyol) gösteriyor. Bunlardan yolumuzun üstüne rastlayana, Aachen’den (tarih derslerinde okuduğumuz adıyla *Aix-la Chapelle*) başlayıp Köln’e (*Kolonya*) ulaşıyor, oradan kuzeye kıvrılıp Düsseldorf’tan geçerek Hannover’e, güneyde ise iki kola ayrılıp biri o zamanki başkent Bonn’a, diğeri Frankfurt’a gidiyor. Bu şehirlerin arası, hepsi de bakımlı, ikinci, üçüncü derecede yollarla örümcek ağı gibi sarılmış. Zaten şehirden çıktığımız yok. Her biri Erenköy, Kadıköy, Bakırköy benzeri köyler, kasabalar birbirini kovalıyor, biri bitmeden öbürü başlıyor. Öte yandan, bu yolları çok kez dikey olarak kesen çok gelişmiş bir demiryolu ağı var. Savaş sırasında çok tahrip edilmiş olan bu yolları hemen onarmışlar.

Aachen otoyoluna giriyoruz. Arabamız çok eski, ben acemiyim. Araba içinde terör estiriyorum. Kimse ağzını açamıyor. Sinirler gergin. Aachen’e gelinceye kadar saatte 30 kilometre hızı geçmeye korkarken, otobana çıkınca farkına varmadan hızımızı 80 kilometreye kadar çıkarmışım, ama yine de en sağ şeritten gidiyoruz, bizi hızla sollayıp geçen koca koca kamyonların şoförleri, gülerek, şaşarak bakıyorlar halimize, bizi kaplumbağa gibi görüyor olmalılar. Üstelik, ba-

gaja sığdıramadığımız çocuk arabasının iplerle bağlı hali de dikkatlerini çekiyor olmalı. Ben de onlara bakarken, demiryolu döşendikten sonra, bir ayda aştıkları yola bir günde gidileceğini öğrenen Çinlilerin, geri kalan günleri nasıl geçireceklerini soruşları geliyor aklıma!

Uzaklık kavramının böylesine köklü bir değişikliğe uğraması, ortak bir uygarlığın doğuşunu kolaylaştırıyor. Herkes, kesesine göre, her gittiği yerde alıştığı yaşayış düzeninin aynısını bulabiliyor. Bir İsveçli ya da Alman için yaz tatilini güneyde, Riviera’da, Rimini’de ya da Capri’de geçirmek sadece bir yeğleme sorunu. Turizm, varlıklılara özel bir lüks olmaktan çıkmış. Yanımızdan son hızla geçen motosikletliler, küçük spor arabalar, sıcak kıyılara akıyor. Yaşamak demek, biraz da turistçe gezmek anlamına geliyor.

Belçika sınırından öte yana geçer geçmez her şey değişiyor birdenbire. Sanki savaştan yenilgiyle çıkan, Almanya değil. İnsanlar daha iyi giyimli, daha sağlıklı, sokaklar, evler daha temiz. Hava bile daha değişik, daha berrak. Fransızca bilene rastlamak olanaksız.

Niyetimiz Köln’e kadar uzanmaktı, ama hem ben o gergin ortamda araba kullanmaktan yorulmuştum, hem bir buçuk aylık bebeği de düşünmemiz gerekiyordu. Aachen hoşumuza gitmişti, madem gezmeye çıktık, bugün de burada kalalım diye düşündük.

Arabayla gezmenin, hele de Avrupa’da, ne demek olduğunu ilk kez orada öğrendik diyebilirim. Başta çocuk arabası olmak üzere, bagajımız eşya doluydu. Arabayı sokağa park edemezdik. O yüzden, kapalı garajı olan, kesemize de uygun bir otel aramaya başladık. Almanca bilmediğimiz için kimseyle anlaşılamıyorduk. Ben, kan ter içindeydim. Sonunda güç bela birilerine derdimizi anlattık. Bir yeri tarif ettiler, ama o yoğun trafikte adres bulmak kolay mı? Yine de, sora sora, arabanın arkasındaki çocuk arabasının yarattığı hoşgörüyü sığınıp, trafiği zaman zaman zorlayarak, aksatarak, bize tarif edilen pansiyonu bulduk.

Şansımızdan, pansiyon sahibi adam bir Fransız’la evliymiş; kadıncamız bir vatandaşına rastlamış gibi sevinerek karşıladı bizi. Üstü kapalı garajları yokmuş ama binanın arkasındaki avluda bir arabalık yerleri varmış. Şoförlüğümün ikinci sınavını o avluya girerken verdim. Arka avluya, o gün bana çok dar gelen bir geçitten geçiliyordu. Her an arabayı kenarlara sıyırttıracağım korkusuyla, ön tarafta ka-

rımın, arkada kız kardeşimin “gel, gel!”leriyle, “sağ yap, sol yap!”larıyla, ıkına sıkına geçtim dar geçitten ama, o zaman nasıl bir tuzağa kıştırıldığımı anladım. Avluda manevra yapacak yer yoktu, ertesi sabah arabayı geri geri çıkarmam gerekecekti park yerinden. Bu yüzden bütün gece gözüme uyku girmedi diyebilirim. Üstelik, pansiyonun köpeği de havlamaya başlamasın mı? Yiğit çok korkmuş ve ağlamaya başlamıştı. Bu olay onda öylesine derin bir iz bırakmış olmalı ki, köpek korkusu, ancak yıllar geçtikten, kızım Yaprak’ın köpeği Rita ortaya çıktıktan sonra biraz hafifledi, ama hâlâ başka köpeklerle pek yaklaşmıyor!

Elimizi yüzümüzü yıkayıp, bebeğe banyosunu yaptıırıp besledikten sonra, kenti gezmeye çıktık. Aslında küçük, ama şirin bir kentti o günlerde Aachen. Savaşta epeyce zarar görmüşmüş; yıkıntıları çoktan ortadan kaldırmışlardı, yerlerine yapılan yepyeni büyük yapılardan anlaşılıyordu bu. Parklar, tamir görmüş âbideler, geniş ve tertemiz caddeler insanın yüzüne gülüyordu. Mağazalar tıklım tıklım doluydu. Özellikle mekanik ve elektronik eşyada Brüksel’de görmediğimiz bir çeşitlilik vardı. O günlerin Türkiye’sinde hemen hiçbir şey bulunmadığı için, hepsinde gözümüz kalıyordu. Ama ben en çok, o sıralarda yeni yeni piyasaya sürülen streofonik plaklara ve bunları çalan elektrofonlara bakıyordum imrenerek. Karımın ve kardeşimin zorlamasıyla bir elektrofon ve birkaç klasik müzik plağı aldım sonunda. Bir-iki Beethoven, birkaç Schubert, bir-iki Chopin. Lise çağlarında yasaklanmış olduğu için gizlice okuduğum Upton Sinclair’in sözde Marksist, ideolojik sanat tarihi kitabı *Altın Zincir*’de Mozart saray adamı diye aşağılandığı için, o dönemde ona henüz pek sıcak bakmıyordum. Bu yüzden kendimi ne büyük bir müzik hazinesinden mahrum ettiğimi yıllar sonra anlayabildim.

Aix-la-Chapelle Antlaşmasının ne zaman ve niçin yapıldığını anımsamıyordum ama adım başında rastladığımız genç, yaşlı bir yığın sakat insan, son savaşı bir türlü unutturamıyordu bize. Peki ya bu, kolunu, bacağı, anasını-babasını, eşini, çocuğunu, kardeşini, dostunu, arkadaşını yitirmiş insanlar, gerçekten unutulabilirler miydi savaşı? Ama, unutmüş gibi yaşıyorlardı. Alman gençliği, görebildiğimiz kadar Avrupa’nın belki en hareketli gençliğiydi. Gülüyor, eğleniyor, yaşamın tadını çıkarıyor ve çalışıyorlardı.

Akşam yemeği için büyük, dört-beş katlı bir lokantaya girmiştik. Almanların iştahlarına şaşıp kaldığımızı anımsıyorum. O koca koca et parçalarını, kızarmış bütün bir tavuğu, bir küçük kızarmış domuz yavrusunu, tepeleme bir kayık tabak dolusu kızarmış patatesle bir o kadar yeşil salatayı, iki litrelik kavanoz gibi bira bardaklarını başlarına kaldırarak öyle bir yuvarlayışları vardı ki midelerine, biraz da öğrenmiyor degildik.

Ölenler ölmüş, kalanlar yaşamlarını sürdürüyordu. Genç kızlar, plak makinelerine para atıyorlardı. Aklımıza tabii Marleen Dietrich ve Lily Marlén geliyordu. Savaş ağıtı yoktu şarkılarında. O günlerde askerî marşları da bir kenara bırakmış görünüyorlardı. İnlemek yoktu, hüznün yoktu! İşte, yaşamı öyle bir anlayış tarzı ki, bize utandırıcı bile görünüyordu. Ölülerine saygıları yok muydu bunların? Oysa her mahallede, o mahallede oturanlardan savaşta ölenlerin isimleri yazılı bir anıt, her iş yerinde, mağazada ise bir levha çarpmıştı gözü-müze. Orada çalışanlardan, yurdu (daha doğrusu Hitler'in çılgınlıkları) uğruna ölenlerin adları.

Bir tütüncüden, Türkiye'deki yakınlarımıza göndermek için kart-postal aldım, pul da istedim ama satıcıyla bir türlü anlaşamadık. O tarihte, adi posta ile uçak postası ayrı ücretlere tâbiydi. Uçak pulunu anlatmak çok zor oldu. Kollarımı açıp burnumla homurtular çıkarak uçak taklidi yapmam da fayda etmedi. Satıcı kız gülmekten kırılıyor, ama bir türlü ne söylemek istediğimi çıkaramıyordu. Sonunda Alman Havayollarının adı geldi aklıma. Belki kızda bir çağrışım yapar diye, *Lufthansa!* diye bağırdım, Arşimet'in Öreka! deyişi gibi. Kız, bu kez de, eliyle, biraz ötedeki Lufthansa havayolu acentesini göstermez mi!

Sonradan düşünüyorum, Avrupalıların, özellikle de Almanların zekâ yoksulu oldukları gerçek mi acaba? Biz olsak çabucak anladık diyorum. Ama, galiba sorun, pratik düşünme ile metodik düşünme farkından kaynaklanıyor. Bu gibi olaylarla sık sık karşılaştık Avrupa'daki gezilerimiz sırasında. Birisine yol sormayagörün; yakınızı bırakmaz, belki on kez tekrar tekrar tarif eder.

Olabilir, kavrayışları belki biraz ağırdır, ama bu bir kusur mu acaba? Zekâmıza güvenerek üzerimize aldığımız bir işi, ne olduğunu iyice anlayıp araştırmadan çalışmaya giriştiğimiz için, yarıda bıraktı-

ğımız az mıdır? Yol sorma işinde de öyle. Kimbilir kaç kez, tarifi iyice dinleyip öğrenmediğimiz için, bir arkadaşımızı görmeye gidip de evini bulamadan döndüğümüz olmuştur.

Bizim genlerimizde garip bir acelecilik, sabırsızlık var. Ne derler, Türk gibi başla, İngiliz gibi bitir! Metodik düşünmeye alışmış bir Batılı, bizim gibi değil. Belki bu yüzden ahmak yerine konuluyor, ama kolay kolay şaşırıyor, yanılmıyor.

Ertesi sabah Köln'e gitmek üzere hazırlanmaya başladık. Sabah, korktuğum gibi, arabayı geri geri avludan çıkarmak benim için büyük sorun oldu. Karım bir tarafta, kız kardeşim öte tarafta, "Gel, gel!" işaretleri yaptılar da, bin güçlkle çıkarabildim arabamızı bu tuzaktan. Pansiyondakiler hayretle izlemişlerdi dakikalar süren manevralarımızı.

Yine bir iki kez yolumuzu şaşırdım, ama sonunda Köln otobanına mucize gibi birden çıkıverdik. Aachen'le Köln'ün arası 70 kilometre. Yolun iki yanında bakımlı, yemyeşil ormanlar uzanıyordu. Yol kenarlarına piknik yapacaklar için özel park yerleri, banklar ayrılmış ve hemen yanlarına ayrı ayrı kâğıt ve çöp sepetleri konulmuştu. Yeni bir trafik işareti de öğrendim bu yolculuk sırasında: *Geyiklere dikkat!*

Bir saat sonra Köln'e ulaştık. Bu kez iyi gelmiştik. Yavaş yavaş alışıyordum arabaya.

Daha şehrin dış mahallelerine yaklaşırken, Ren Nehri kıyısındaki görkemli Dom'un (Köln Katedrali) ikiz kuleleri görünmüştü. Şehir içi trafiği çok sıkışık ve karışık. Adresini daha önceden aldığımız ve plan üstünde yerini saptadığımız otele, oraya buraya sora sora, yanlış sokaklara gire çıka, üç saatte ulaşabildik. Ne var ki, otelde yer yoktu. Biz de Köln'e gelmenin tam zamanını bulmuşuz. Meğer o gün, Köln Fuarı'nın açılış günüyümüş. Bir üç saat daha, vazgeçtik garajlısından, kalabileceğimiz herhangi bir otel arayıp yer bulamadıktan sonra ve tam Bonn'a ya da Düsseldorf'a geçmeye karar vereceğimiz sırada, Dom'un karşısında bir turistlere yardım bürosu gözümüze ilişti. Bir saat kadar da orada, kuyrukta bekledikten sonra, iyice bir otelde bize de yer bulundu, yorgunluktan bitkin bir halde otele koştuk. Ama, yataklarımıza çekilmeden önce, bebeğin altı değiştirile-

cek, yıkanacak, karnı doyurulacaktı tabii. Sıra bize geldiğinde pestile dönmüştük. Kafalarımızın yastığa değdiğini bile duymadık.

Sabah, kahvaltımızı yapar yapmaz Bonn'a doğru yola çıktık.

Bonn, o günlerde Almanya'nın başkenti olmak dışında, benim için önemli iki özellik taşıyordu. Bonn'a gelirken aklımda iki şey vardı, Beethoven ve Doyçemark! Ne ilgisi var bu ikisinin diyeceksiniz. Kolay oysa. Biri Alman sanatının, öbürü Alman ekonomisinin temsilcisi, deyim yerindeyse bir paranın iki yüzü! Alman sanatını temsil eden Beethoven'den başka sanatçı yok mu diyeceksiniz. Var elbette, ama, Ren Nehri kıyısındaki bu küçük, sevimli kentin sokaklarında dolaşırken, ondan başka kim gelirdi aklımıza? Beethoven'ın doğum yeriymi burası. Bonn, o küçük kent, onunla duyurmuştu adını dünyaya.

İlk işimiz müze haline getirilmiş olan Beethoven evini arayıp bulmak oldu. Çocukken babasının onu yeni bir Mozart yapmak için öfkeyle başına oturttuğu piyanosu, sade odalar, tipik bir Alman evi. Onun burada nasıl yaşadığını, acılı çocukluğunu nasıl geçirdiğini belli edecek hiçbir şey yoktu.

Bonn'u fazla gezememiştik, ama hoşumuza gitmişti. Nehir boyunca kuleli evler, yeşil bahçeler, parklar, buraya, büyük sanatçıya her şeye karşın ilerdeki yıllarda ilham verecek sakin ve dağdağasız bir görünüm kazandırıyor.

Beethoven'ın evinin karşısındaki parkta oturup sandviçlerimizi yerken gülünçlü bir olay geldi başımıza. Oğlan, arabasında sessiz sessiz uyurken, nedense birden uyandı ve ağlamaya başladı. Karnı tok, altı temiz. Susturmak olanaksız. Annesi emzik vermek istedi ağzına, ama sabah otelden çıkarken emziğini odada unutmuş olduğumuz anlaşıldı.

Günlerden pazar, her taraf kapalı. Nöbetçi bir eczane bulmak için yola düştüm. Neyse ki, eczaneye *apotheke* denildiğini öğrenmiştim Brüksel'den. Sora sora sonunda buldum nöbetçi eczaneyi, ama emziği nasıl anlatırsın? Bana emzik yerine biberon gösteriyorlardı. Kan ter içinde, bir kâğıda resmini çizerek anlattım derdimi. Gülüşerek bir kutu içinde bir sürü emzik gösterdiler. Rastgele birisini alıp koşarak parka döndüm. Ama, bu kez ne görelim, aldığım emzik çok iri başlıymış, çocuğun ağzına sığmadı. Öğürmeye başla-

di. Neyse ki ben emzik peşinde koşarken annesiyle halası oğlanı susturmayı başarmışlar! Büyük adam emziği adını taktığımız bu emziği yıllarca hoş bir anı diye sakladık.

Ancak bu küçük olay, Bonn'da daha fazla kalamayacağımızı anlatmış oldu bize. Köln'e doğru yeniden yola çıktık. Bonn'a yarım saatte gelmiştik. Gezip dolaştıktan sonra, gece döndük Köln'e. Ren Nehri boyunca uzanan yol, hep ışıklı kentler, kasabalar, köylerden geçiyor, iki adımda bir, bir büyükçe fabrikanın dumanlı bacaları görünüp kayboluyordu. Tabii o zamanlar kimse çevre sorunu diye bir şey olduğunu bilmiyordu!

Köln, Almanya'nın en büyük kentlerinden biri. Görkemli ve gerçekten eşsiz bir sanat yapıtı olan Dom, yüksek ikiz kulesiyle kentin her tarafından görülebiliyor. Son savaşta yıkılan yerlerinin onarımına biz oradayken hâlâ devam ediliyordu. Hemen arkasında Ren Nehri ve nehrin üstünde, savaşta yıkılanın yerine yeni yapılan kocaman köprü, bu dev yapıtla güzel bir uyum gösteriyordu.

Köln, bizde daha iyi bilinen adıyla Kolonya, bizde ve bütün dünyada ünlü kokulu suyu ile tanınır, yani kolonyasıyla! Oysa, sorup öğrendiğime göre, Köln'de artık ileri gitmiş bir koku endüstrisi yokmuş! Ama, mağazalarında Alman endüstrisinin dayanıklı tüketim mallarının zengin çeşitleri, fuarı gezmeye gelenlerin iştahlarını kabartmaktaydı. Özellikle fotoğraf makinesi satan dükkânlar, her ulustan yüzlerce alıcı ile dolup taşıyordu. Retinalar, Zeiss-Ikonlar, Kodaklar su gibi satılıyordu. O zamanlar yeni moda olan naylon, dakron, perlon kumaşından giyim eşyaları da öyle! Henüz ne Ortak Pazar vardı, ne de Avrupa Birliği. Belçika'dan, Hollanda'dan gelen komşu ülke turistleri, kendi ülkelerindekilere göre hayli ucuz olan bu malları kapışıyorlardı. Hepsinin arabası vardı. Pasaport dertleri yoktu. Hep yeni arabalardı. Savaş sonrası gelişen otomotiv endüstrisi, dar ve orta gelirliyle yönelik arabaları sürüyordu piyasaya. İstanbul ya da Ankara'da eski, hatta külüstür, ama kocaman Amerikan arabaları dolaşıyordu, buradaki arabalar ise küçük, ekonomik arabalardı. Bizim Rover'i görenler, hayretle dönüp bakıyorlardı. Plakamız Belçika plakasıydı, ama direksiyonumuz sağdaydı! Ayrıca, 1946 model bir otomobil de öyle sık görülen bir şey olmasa gerektil!

Alışverişi çabucak bitirdik, elimizde plan, kenti dolaşmaya çıktık.

Ring denilen büyük caddeler, kentin merkezini çepeçevre kuşatıyordu. Ren'in doğu kıyısı Kadıköy'le Üsküdar'ı andırıyordu, gece iki yaka da ışıklar içindeydi. Burada da asıl kalabalık, batı kıyısında idi. Küçük vapurlarla nehir boyunca yukarıya aşağıya gidilip geliniyordu. Nehri öyle usulaştırmışlar, öyle işe yarar hale getirmişlerdi ki!

O gün için dikkatimizi çeken bir şey vardı: Burada, Belçika'da kinin aksine gençler çoğunlukta idi. Savaş, yaşlıları açlıkla, yoklukla, tepeden yağın bombalarla yok etmiş, orta yaşlılar cepheye ateş altında erimiş, tükenmişlerdi. Savaş sonrası kuşağı ise, deli gibi çalış-salar da yaşamasını seviyorlardı. Marthalar, Marlënler, sokaklarda Hanslarla, Frèderiklerle kol kola, dudak dudağaydılar. Birahanelerde sanki her gece bir düğün partisi veriliyordu. Hepsi de gülbüz, sağlıklı, neşeliydi.

Ertesi sabah Düsseldorf'a doğru yolumuzu sürdürdük. İki kentin arası otobandan yarım saat sürüyordu, hem de bizim gidişimizle! Düsseldorf belliydi ki savaşta Köln'den daha çok yıkıntıya uğramış. Yeni, büyük, modern yapılar daha çoktu. Daha geniş, daha gösterişli bir kent görünümündeydi. Ren Nehri burada tam kentin ortasından geçiyordu. İki yanında Düsseldorf'un en büyük, en geniş ve en hareketli bulvarı uzanıyordu.

Arabamızı bir park yerine bırakıp gezmeye çıktık. Hayran hayran iki yanımıza bakınarak dolaşırken karşımıza inanılmaz bir manzara çıktı, garip bir dilenci alayıyla karşılaştık. Üç-dört çocuk, taklalar atarak, akrobatik gösteriler yaparak dileniyorlardı. Şaşkınlığımız, hatıra diye aldığımız renkli kartpostallara bakarken daha da arttı, çünkü Düsseldorf'u simgeleyen bu fotoğraflar arasında, sokakta rastladığımız dilenci grubu da vardı. Demek ki bu türlü dilencilik, Düsseldorflulara değişik bir şey, bir *orijinalite* olarak görünüyordu.

Düsseldorf'tan Brüksel'e dönüş yolculuğumuz sırasında, niyeti-miz geceyi yine Aachen'de geçirmekti, ama bizim yaşlı Rover ilk kez oyunbozanlık etti. Güneş batmak üzereydi. Farlar yolu iyi aydınlatmıyordu. Yol kenarındaki park yerlerinden birine girdim. Baktım ki, uzun farlar hiç yanmıyor. Bu ışıktaki gece yolculuğu yapamazdık. Haritayı açtım. En yakın kasaba, *Düren*. Başka çare yok. Otobandan çıkıp Düren yoluna saptım.

Bizler Batı'yı ister istemez büyük kentleriyle, biraz da plaj ve ge-

zi yerleriyle tanıyoruz. Düren ise, sonradan gelişmiş olabilir elbette, ama o tarihte, anayolun kenarında, Köln ile Aachen arasına sıkışıp kalmış tipik bir Alman kasabasıydı. Yine de evleri, sokakları, çok temiz ve bakımlıydı.

Ertesi sabah erkenden yola çıkmayı planladığımız için çevreyi şöylece bir dolaştıktan sonra, anayola yakın bir yerde, ufak bir otelde kalmayı yeğledik. Biz eşyalarımızı, bebeğimizi ve arabasını otomobilden çıkarıp odamıza taşıırken, çevremizi küçüklü büyüklü bir çocuk alayı çevirdi. Hani, bizim küçük kasabalarımızda, (bir zamanlar) İstanbullu, daha doğrusu çağdaş kılıklı kadınların arkasından *Tango! Tango!* diye bağırان haylazlar ya da trenlerin pencerelerine taş atan yaramazlar, bir yabancı görünce şaşkın şaşkın durup yüzüne bakakalan köy çocukları vardır ya, Dürenli çocukların onlardan farklı hiçbir tarafları yoktu.

Hadi onlar çocuktu diyelim, ama otelde, otelin kahve-lokantasında oturanlar? Onlar da bizim küçük kasabalılarımız gibi, bizi merakla süzüyorlar, hatta elleriyle bizi göstere göstere aralarında fiskoslaşıyorlardı. Bu duruma yıllar sonra, yine otomobille ilgili bir yolculuğum sırasında, Frankfurt'un hem de pek kenar mahallesi sayılmayacak bir köşesinde kaldığım pansiyonda aynen tanık oldum. Demek ki, ekonomik gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun, insanların aralarında, psikolojik yapıları bakımından öyle pek büyük bir fark yoktu!

Arabanın farlarına, Brüksel'e dönünce, aldığım garajda baktırmayı düşünmüştüm, dillerini bilmediğim bir yerde, on iki yıl eski model bir İngiliz arabasının tamirini yapacak bir garaj bulmak pek kolay olmazdı herhalde. Bu bakımdan, yine karanlığa kalmamak için, sabah erkenden otelden çıktık. Otomobille bir de gündüz gözüyle dolaştık kasabayı. Küçük, fakat bilmediğim bir stilde inşa edilmiş değişik görünümlü güzel bir yapı olan katedralin önünde fotoğraflar çektikten sonra tekrar Aachen'e doğru yola çıktık, orada kısa bir mola verdik.

9. Laleler Ülkesi!

Gelirken, Liège sokaklarında kaybolmuştuk. Otobanlarda neyse neydi ama, karışık sokaklarda, sağdan direksiyonlu eski bir arabayla dolaşmak benim gibi acemi bir şoför için hayli yorucu oluyordu.

Haritayı inceledim, Liège'den geçmeden Brüksel'e ulaşabileceğimiz bir yol var mı diye baktım. Biraz kuzeyden girebilirdik Belçika'ya. Yönümüzü kuzeye, Maastrich'e çevirdim.

Bir de ne görelim? Sınırdaki Belçika'nın yerine Hollanda bayrağı dalgalanmıyor mu? Meğer haritaya iyi bakmamışım, Hollanda'nın dil gibi bir ucu buraya kadar uzanıyormuş. Ben Maastrich'i bir Flaman kenti sanıyordum, Hollanda kentiymiş. Zaten, Flamanca ile Felemenkçe birbirine çok benziyor. Geri dönsek yol çok uzayacaktı. Zaten sınır da bir acayıptı. Yolun 40-50 metre genişliğinde kulübemsi bir gümrük binası vardı. Pasaport kontrolü, polisi yoktu. İki gümrük memuru, şezlongu andıran sandalyelere uzanmış, güneşleniyordu. Bizden başka sınıra gelen kimse de yoktu zaten.

Korna çaldım. Memurlardan biri doğrulup baktı. Arabamız Belçika plakalıydı. Yerinden kalkmaya bile yeltenmeden, eliyle, "Geç!" diye işaret etti. Hollanda'ya önce havadan girmiştik, kismetimizde bu kez de karadan girmek varmış diyerek gaza bastım.

Çok tuhaftı. Sınırı geçer geçmez, sanki hava ve görünüm, tılsımlı bir el değmiş gibi ansızın değişmişti. Gök birden berraklaşmış, evler birden şirinleşmiş, çevremizi birden bambaşka, pırıl pırıl, güzel kokulu, ferah bir genişlik, bir aydınlık sarmıştı. Sınırdan fazla uzaklaşmadan, yolumuza çıkan tertemiz, çiçekler içindeki bahçesiyle iç açıcı bir kır lokantasında Doyçemark vererek karnımızı doyurduk. Alman markı Avrupa'nın kuzey ülkelerinde dolardan daha kıymetliydi o zamanlar. Her yerde o memleketin parasıymış gibi kullanılabiliyordu. Henüz euro da icat edilmemişti!

Hollanda'dan, ilk gelişimizde de hoşlanmıştık, bu defaki karşılaşmamızda da çok hoşlandık. Yolculuğumuzu birkaç gün daha uzatmaya karar verdik. Amsterdam benim gibi acemi bir şoför ve 46 model arabaya göre uzakta kalıyordu. Biz de Rotterdam'a çevirdik rotamızı.

Rotterdam bir kıyı kenti. Bir liman. Tabii, kırkı yıl önceki, 1950'lerin sonundaki Rotterdam'dan söz ediyorum. Liman deyince, nostaljik Amerikan filmlerinin etkisiyle olacak, nedense hep boş fıçılar, meyhaneler, kılıksız gemiciler, düşük sokak kadınları, özeti, pis, kirli bir görünüm belirirdi gözlerimin önünde. Hava balık ve çürümüş yosun kokardı. Kumarhanelerde kuşku ruletler döner, sokaklar-

da sarhoşlar naralar atar, yamuk ağızların söylediği açık saçık şarkılar duyulur, yumruklar konuşur, bıçaklar çekilir, kan dökülürdü. İstanbul bile biraz öyleydi.

Bilmiyorum, son savaştan önce Rotterdam da böyle bir liman kenti miydi? Çünkü savaş sırasında Amerikan bombardıman uçakları, Alman işgâli altındaki bu önemli ulaşım merkezini yerle bir etmişler, eski, tarihi Rotterdam diye bir şey kalmamıştı. Yıllar sonra bir görevle gittiğim Polonya'nın başkenti Varşova da, Alman uçaklarının bombardımanı sonucu tamamen yanmış yıkılmış, ancak Polonyalılar, kentin bir bölümünü, eldeki planlara bakarak, tamamen eski haline uygun bir biçimde yeniden yapılandırmışlardı. O kadar ki, bu bombardımanlar sırasında yok edilmiş olan bin yıllık bir kilise eski haline uygun olarak öylesine yeniden inşa edilmişti ki, bin yılın etkileri, kararmış duvarlar, aşınmış merdivenler insanda bu yeniden yapılanma hakkında kuşku uyandıracak kadar kusursuzdu. Hollandalılar ise bu yola başvurmamışlar, kenti yeniden ve modern bir şekilde kurmuşlardı.

Amsterdam'ı gördüğümüzde, Hollanda'nın, kafamızda yer etmiş olan "Temiz Avrupa"yı temsil ettiğini düşünmüştüm. O zaman henüz Kuzey Avrupa ülkelerini görmemiştim. Hollandalılar Rotterdam'ı yeniden kurarlarken her yanının pırıl pırıl parlamasını istemişler. Gerçekten de, son derecede modern ve her biri bir sanatsal abide gibi dikilmiş ve birer beton yığını olmaktan uzak dev yapılar, renkli taşlarla ince ince, mozaik gibi işlenmiş yollar, yeşil alanlar, parklar, kirliliklerden arındırılmış kanallar, cilalanmış alanlar, yepyeni bir sanat görüşüyle yapılmış ve kentin dört bir yanına dikilmiş heykeller, hele de canlı, neşeli, iyi giyimli, güler yüzlü, otomobilden çok bisikletleriyle dolaşmayı seven insanlarıyla ıslık ıslık bir kent yaratılmıştı. Gerçi biz gittiğimizde inşaat çalışmaları bitmemişti henüz, ama nasıl oluyordu da yıkıntılar görünmüyor, yapı yerlerinin pis suları, çamurları yollara yayılmıyordu?

Kent girişindeki bir turizm rehberlik bürosunun birçok dili rahatça konuşan memurunun yardımıyla, kalabalık dışında, geniş bir bahçenin ortasındaki bir motelde yer bulduk. İlk iş olarak motelin resepsiyonundaki yarım yamalak Fransızca bilen kızdan, arabamızın farını tamir ettirebileceğimiz bir garaj adresi sordum. Kocaman, fih-

ristli bir kitabı karıştırdıktan sonra, eline kalem kâğıt alarak bana tamirhanenin yolunu tarif etti. Karımla kız kardeşim motelde kaldılar. Onlar bebeğin banyosunu yaptıırıp karnını doyuruncaya kadar ben tamirhanenin yolunu tuttum. Bereket versin İngiliz arabaları buranın yabancıısı değildi. Bir ampul değıştirerek hemen işimi gördüler, ancak aldıkları ücret ilk kez araba sahibi olmanın, hele yabancı bir ülkede, ne anlama geldiğini öğreemiş oldu bana.

Motele döndükten sonra, turizm bürosundan aldığımız Fransızca yazılı bir kitapçığın yardımıyla hemen kenti dolaşmaya çıktık. Trafik, yıllar sonra tekrar gittiğimiz zaman karşılaştığımız gibi sıkışık değildi. Eski püskü arabamıza ve dolaşmak için en büyük yardımcımız olan, bagaja iplerle bağlı çocuk arabasına hayretle bakan Rotterdamlıların gülümseyişlerine aynı şekilde karşılık vererek, arabamızı kent merkezindeki bir park yerine bırakarak gezmeye başladık.

1958'lerin yokluklar ülkesi Türkiye'den gelen kişiler olarak önce büyük mağazalara girip çıktık. Buradakiler de Almanya'dakiler gibi tıklım tıklım doluydu. Üstelik, bütün dünya ile bağlantılı bir liman kenti olduğu için, buradaki dükkânlarda Endonezya'sından Avustralya'sına, Güney Afrika'sından Küba'sına varıncaya kadar bütün kıtalarda üretilen her çeşit malı bulmak olanaklıydı. Halkın satın alma gücünün yüksek olduğu görülüyordu.

Bir tramvaya atlayarak limana kadar uzandık. Havada tertemiz bir deniz kokusu vardı. Deniz, dil gibi sokulmuştu kentin içine, iki yakayı bağlamak üzere kocaman bir köprü oturtmuşlardı körfezin üstüne. Hem tren, hem otomobil, hem de yaya ve bisikletliler için ayrı yollar vardı üstünde. Kentin en büyük caddesi yeni açılmıştı, caddenin iki tarafında hepsi de yeni ve zevkle yapılmış binalar, çiçek gibi süslenmiş dükkânlar ve bir sıra, daha sonra Paris'te göreceğimiz, filmlerden bildiğimiz kaldırımlara yayılmış şık kahveler uzanıyordu. Ortaçağdan çıkış döneminin ünlü din ve felsefe bilgini Erasmus buralıymış. Onun adını taşıyan Erasmushula, kentin en güzel, en hareketli köşelerinden biriydi.

Gece, bir ışık ormanına düşmüş gibi olduk. Çok daha büyük olmasına karşın Brüksel'de bu ışık selini, bu canlılığı görmemiştik. Brüksel'in savaştan zarar görmediği için eskiliğini koruyor olmasından mı ileri geliyordu bu fark, kestiremedik. Bu, gövdece ve nüfus-

ça neredeyse ancak Konya ilimiz kadar olan iki küçük komşu ülke arasında ne büyük farklar olduğunu, daha önce gittiğimiz yine büyük bir liman kenti olan Anvers’le karşılaştırdınca daha somut olarak gözlemledik. Sınırın Hollanda tarafına geçer geçmez, insanların ginişinden, konuşuşundan –ki iki kentte de Flamanca konuşuluyordu– ve çevredeki yollardan, yapılardan bu farkı apaçık görebiliyordu insan. Anvers, Rotterdam’ı görmeden önce kafamda oluşan liman kenti imajına yabancı değildi. Belçika’nın ünlü kömür madenleri mi kirletiyordu acaba sokakları, yapıları ve insanların yüzlerini; Hollanda’nın, tarımcılığından, dillere destan lale bahçelerinden, elmas işletmeciliğinden mi öyle pırıl pırıldı her yanı?

Gece geç vakit motelimize dönerken, bir köşe başında İstanbul’dakileri andıran bir manav dükkânı gördük. Gözüme, her biri iri bir ceviz büyüklüğünde, mora yakın kırmızı renkte kirazlar ilişti. Kirazı çok sevdiğimi bilen eşim, arabayı durdurmam için ısrar etti. Aslında benim de gözüm kalmıştı ama, sesimi çıkarmamıştım. Pansiyona gider gitmez, kirazlar yıkanınca kadar zor sabrettim. Tahmin edileceği gibi büyük bir düş kırıklığına uğradım. Kirazlar tam bir ahlat armudu tadındaydı. Herhalde armut ağacına aşılanmış olmalıydılar.

Ertesi sabah, bol bir kahvaltıdan sonra, gündüz gözüyle bir kez daha dolaştık kenti. Bu arada, gözümüz arkada kala kala ayrıldık Rotterdam’dan, Amsterdam’a yöneldik.

10. Kuzeyde Bir Venedik!

Hollanda’ya ilk olarak bir gece vakti, Münih’ten kalkan bir uçakla ulaşmıştık. İlk olarak gece uçuşu yapıyorduk. Kar bulutlarının üstünde, karanlığın ortasındaydık. Okul bilgilerimi tazeleyerek, havanın da bir *nesne* olduğuna inandırmaya çalışıyordum kendimi, ama uçağın kanatlarını dayandığı hava neredeydi? Kapkara, sonsuz bir boşlukta, bir motor sesine yaslanmış, saatte bilmem kaç kilometre hızla gittiğimizi düşleyebiliyorduk sadece.

Binlerce yıl önce, ışıksız bir bozkır akşamında, ilk Tanrı’yı yaratan insanoglunu anlıyordum. Sinsi bir korku uç veriyordu içimizde. Karıma bakıyordum, dudakları kıpır kıpır. Sonra birden, Kristof Kolomb’dan önce Amerika kıtasına ayak basan Vikingler geliyordu

aklıma. Macellan'ı, Scott'u, Lindberg'i, Ay'a gönderilecek ilk füzenin ilk yolcusunu düşünmeye başlamıştım. Gerçekten de, uygarlıkla gözü karalık arasında sıkı bir ilgi olmalıydı. İnsanoglunu uygarlığa götüren yolu, korkusuz öncülerin, Tanrılar ülkesinde attıkları adımlar açıyor. Utanıyorum.

Başımı pencereden yana çevirip baktığımda baş aşağı gidiyoruz gibi gelmişti içime. Yıldızlar ülkesinde miydik? Samanyolu'na mı düşmüştük? Uçuş haritasına göre, Ruhr'un üstündeydik. Altımızda Heidelberg, Mannheim, Darmstad, Mainz, Wiesbaden, Koblenz, Bonn, Köln, Düsseldorf, Duisburg, Essen... Hepsi birkaç yüz kilometrelik bir çizgi üstündeydi. Uçağımız alçaktan uçuyordu. Tek bulut yoktu şimdi havada. Aşağıda, sonsuzluğa doğru sanki bir ışık tarlası uzanıyordu. Zaman zaman bu ışıklar kümeleşiyor, büyük bir kentin planı çiziliveriyordu gözlerimizin önünde. Bir yaprağın damarları gibi, renkli bir ışık seli halinde ana caddeler beliriveriyordu. Otobanlar boyunca kayıp giden otomobillerin farlarını ve kırmızı stop lambalarını bile seçebiliyorduk.

Harikalar diyarındaki Alice'e benzetiyordum kendimi. Bu kentler, bu yollar sanki birer oyuncaktı. İki dünya savaşını hazırlayan, besleyen tehlikeli oyuncaklardı. Aşağıda milyonlarca insan yaşıyordu. Ne biz onları tanıyorduk, ne de onlar, o anda tepelerinde dolaşan bizleri tanıyorlardı. Bir bombardıman uçağının pilotu için savaş, süngü hücumuna kalkan piyade için olduğu kadar zor olmamalı diye düşünüyordum.

Ama, neden hep savaş düşünmeliydi ki? Alman gerçeği, Alman uygarlığı, Alman endüstrisi, Alman felsefesi, Alman sanatı... Bir senteze, bir sonuca varmak istiyordum. Wagner'in müziği geliyordu hatırıma. Ziegfried efsanesini düşünüyordum. Anlamak ne kadar zordu...

Sonra birden denizi görmüştük. Züider Zee'ydi burası. Sanki denizi de sayısız projektörlerle aydınlatmışlardı. Hollanda'daydık. Çeşitli dillere göre, Felemenk, Ferienland, Neederland, Pays-Bas... Hepsi aynı anlama geliyor: Alçak-ülke. Basit şekallara olanak verebilecek bir ad. Artık Almanya'yı değil, yeldeğirmenlerini, laleleri, tah-ta ayakkabıları, setleri, kanalları, Rembrandtları, Van Goghları, Van Dykleri, Uçan Hollandalı'yı düşünüyorduk.

11. Şaşırtıcı Bir Kent, Bir Ülke

64

Farlarımız yapıldığı için gece yolculuğundan korkmuyordum artık. Akşam karanlığında ulaşabildik Amsterdam'a. Gündüz gibi aydınlatılmıştı yollar. Birtakım kanallardan geçtik, ferah, rahat, havalı bir kente girdiğimizi hissettik. Bize söylendiğine göre, kuzeyin Venedik'i idi burası. Venedik hakkında, kitaplardan, filmlerden kapma bir fikrimiz vardı. Kanalları bir yana bırakılırsa, kafamızdaki Venedik'le hiç örtüşmüyordu burası. Oysa, bilmiyorum neden, eskiden beri, hiçbirini tanımadığım halde, İtalyanlarla Hollandalılar arasında bir benzerlik olduğunu düşünürdüm. Buraya uçakla, ilk gelişimizde, terminalde bavullarımızı taksiye taşıyan hamalın açık-gözlülükle fazla para almaya kalkması, şoförün benden önce davranıp bavulları pansiyonun holüne taşıdıktan sonra ağız kalabalığı yaparak tarifenin iki katı ücret istemesi, pansiyon sahibi kadının şarlatanca tavırları bu duygumu güçlendirirken, daha önce İtalya'yı görmüş bulunan Neşecan'ın aynı benzerliği işaret edişi, pek de yanılmadığımı göstermişti.

Gerçekten de kuzeyin sıcak ülkesi sayılan Hollanda, bu özelliği bakımından İtalya'yı, daha doğrusu Hollandalılar, İtalyanları andırıyorlardı. Kuzeye göre ateşli sayılabilecek bir mizaç, kuzeye göre yakıcı sayılabilecek bir güneş. Van Gogh'un resimlerindeki sıcak renkler nereden gelebilirdi başka türlü? Beni bu iki ulus arasında benzerlik aramaya götüren nedenlerden biri de ressamları değil miydi? Resim sanatının belli başlı iki vatani. Leonardo da Vinci, Michelangelo, Rembrandt, Van Gogh...

Kent merkezindeki turist bürosundan, arabamızı bırakabileceğimiz bir yeri olan, kesemize uygun bir pansiyon adresi alarak, elimize tutuşturulan Fransızca kent rehberi ve planına bakarak bu kez kolayca bulduk gideceğimiz yeri ve daha pansiyonun çok dik, dar ve yüksek merdivenini tırmanırken eski resimlerin bezir yağı kokusunu koklamaya başladık. Pansiyonun lobisindeki masayı, abajuru, büfeyi tanıyor gibiydik. Burası, ilk gelişimizdeki sözümona modern yapılı, modern döşeli otelden çok farklı ve sıcaktı. Viyana'daki krallar mezarlığının, Köln'deki katedralin eskiliğine benzemeyen tuhaf bir eskilik vardı bu binada.

Yiğit'in varlığı, bu kez olağanüstü bir sevecenlikle karşılanmamıza neden oldu. Daha sonra da tanık olmuştuk bu davranışa. Çocuklara karşı çok sıcak bir ilgiyle yaklaşıyordu Batılılar. Bir de tabii, köpeklerle!

Tavanarası gibi yamuk tavanlı odamızın penceresinden dışarıya bakıyorduk. Hep birbirine benzeyen, köşeli sivri damlar, renkli badanalar, birbirine yapışık, kanallar boyunca uzanan, hepsi de bir müzeden çıkmışa benzeyen bu sıra sıra evlerin çok değişik, çok ayrı bir havası vardı; Amsterdam'ı Avrupa'nın öteki başkentlerinden ayıran bir özelliği idi bu. Yeni yapılarda bile, bu temelleşmiş estetiğe sadık kalınmıştı.

Yüzümüze çarpan güneşle uyandık ertesi sabah. Kocaman bir kahvaltı sofrası çıkarıldı önümüze. İri iri dilimlenmiş çeşit çeşit ekmekler, bol tereyağı, nefis Hollanda peynirleri, salam, reçel, bir güğüm sütlü kahve, ikişer rafadan yumurta. Bir zeytin eksikti. Yiğit de gördüğü ilgiden hoşnuttu. Pansiyonda kalan turistlerin kucağından inmiyordu. Pansiyon sahibi, ilk gelişimizde kaldığımız otele sahibinden çok farklıydı. Güzel Fransızca konuşuyordu. Türkiye ve Türkler hakkında epey bilgisi vardı. Bize kentin gezilip görülecek yerleri hakkında bilgi verdi. Arabamızı almamamızı tavsiye etti. Toplu taşıma araçları boldu. Yiğit'in arabasını da odada bırakıp pusetini alarak, elimizde plan, yola koyulduk.

Küçük Hollanda'nın tarihi, sömürgecilik savaşları, didişmeleri ile doludur. Korsan filmlerinde çok kez kötü yürekli Hollandalı korsanlar, sömürgeci Hollandalı tefeciler vardır. Bizim Hollanda'ya gidişimizden daha birkaç yıl öncesine kadar Cava, Sumatra, Celebes gibi her biri gövdesinin birkaç katı büyük bir adalar ülkesine, Endonezya'ya hükmeden bu insanların, iyi (!) ya da kötü sömürgeci olduklarının tartışması bir yana bırakılırsa, tam anlamıyla karıncaları andıran yoğun bir çalışma havası içinde bulundukları kolayca anlaşıyordu.

Kent, merkezi Züider Zee Körfezi'ne açılan liman olmak üzere, bu merkez çevresinde sık, uzaklaştıkça seyrekleşen, birbirine paralel yüzlerce kanalla bir örümcek ağına benziyordu. Kanallara dik, büyük ve geniş yollara *Straat*, kanallara paralel, nisbeten dar yollara *Laan* deniliyordu. Kanalların kenarları boyunca uzanan evler hep

bir örnekti. Yeni yapılar daha çok Straat'larda kümelenmiş benziyordu. Kanallar baştan başa rıhtımlarla çevrelenmişti. Çoğu eski tarzda yüzlerce köprü atılmıştı kanalların üstüne. Binaların, kanalların, köprülerin ve çoğu 1300, 1400, 1500 tarihlerini taşıyan abidelerin, kiliselerin bütün eskiliklerine karşın kentin havasında bir tazelik, bir genişlik, bir ışıklılık vardı. Fırsat ve olanak buldukları her köşede bir alan açmışlar, bir park, bir yeşillik kondurmuşlardı.

Kentin en büyük caddelerinden biri olan Utrechtse Straat boyunca yürüyerek, en büyük, en hareketli alanı Rembrandt Plein'e çıktık. Bir yandan elimdeki planı gözden geçiriyordum. Rembrandt Alanı, Van Gogh Bulvarı, Beethoven Straat, Tolstoy Straat... Bunlar küçük sokaklar, uydurma alanlar değil, İstanbul'un Taksim, Karaköy, Beyazıt alanları, İstiklâl Caddesi, Atatürk Bulvarı'yı Amsterdam'ın! Viyana'da da bu böyleydi, Münih'te de, Paris ve Londra'da da...

Yiğit, pusetinin içinde, ağzında emziği, bizi şaşırtan bir usululuk içinde çevresini seyreliyor, gelen geçenlere gülücükler yolluyordu. Gelişigüzel bir adamı çevirip Rembrandt'ı, Van Gogh'u nerede bulabileceğimizi sormuştuk. Felemenkçe'den başka dil bilmiyordu ama ne sorduğumuzu hemen anlamıştı; eğile büküle, ter dökerek, Rembrandtları bulabileceğimiz Reichmuseum'u (Devlet Müzesi), Van Goghları bulabileceğimiz Stadtisches Museum'u (Kent Müzesi) tarif etmişti bize. Felemenkçe biraz Almanca'yı andırıyordu, ama daha kaba bir vurgusu vardı.

Elimdeki kent rehberinde kırka yakın müze sayılıyordu. Rembrandt'ın yüzlerce yıllık evini restore etmiş, müze haline getirmişlerdi.

Reichmuseum'u, koşarcasına bir hızla üç saatte dolaşabildik. Tabii, müzenin kafeteryasında Yiğit'in sütünü içirmek, birer sandviçle açlığımızı bastırmak için geçen zaman da buna dahil. Bütün bir duvarı kaplayan *Ronde de Nuit* tablosu önünde ancak on dakika durabildik. Eskiden resim yapmanın şimdikinden daha zor olduğunu düşünmemek elimde değildi.

Stadtisches Museum, Devlet Müzesi'nden daha modern, daha ışıklı bir yapıydı. Van Gogh'a ancak iki saat ayırabildik. *Hapishane Avlusu*'nu, *Bilardo Salonu*'nu, *Çiçekler*'ini doya doya seyretmeye vakit kalmadan müzenin kapanma saati geldi.

Akşam yemeğini küçük bir lokantada yedikten sonra otele döndük, Yiğit'i yatırıp, gece bekçisi kadına emanet ederek tekrar sokağa çıktık. Hava serin ama açık, şehir hareketliydi. Bir ara yorgun düşüp bir aktüalite sinemasına girdik, İngiltere Kraliçesi'nin Hollanda'ya yaptığı resmî ziyareti izledik. Henüz televizyon yaygınlaşmadığı için, sinemaların aktüalite filmleri ilgi toplayabiliyordu.

Ertesi gün programımızda deniz motorlarıyla kanalları dolaşmak vardı. Rembrandt Alanı'nın bir köşesinden, dört yanı camlı büyük ve lüks bir deniz otobüsüne bindik. Hava çok güzeldi. Bütün evlerin pencereleri, perdeleri açılmıştı, pervazlarına bin bir renkli çiçekler, lalelerle donatılmış saksılar sıralanmıştı. Yaşayan bir resimdi bu kent. Kanalların suları henüz berrak ve kokusuzdu. Bazı aileler, bu kanalların üzerinde, gayet güzel, konforlu, yüzen evlerde oturuyorlardı.

Amsterdam'da, görebildiğimiz kadar, çok büyük boyutlu âbideler, kiliseler yoktu. Gösterişli heykel gruplarına rastlanmıyordu, ama hemen bütün evlerin çatılarında küçük küçük işlemeler, rölyefler, heykelcikler vardı.

Bir buçuk saat boyunca kenti kanallarından dolaştık. Limana çıktık. Avrupa'nın en büyük limanlarından biriydi burası. Kilometrelerce uzanıyordu doklar. Dünyanın en büyük yüzer havuzlarından birisini gördük. Dünyanın dört bir yanından gelmiş gemiler vardı. Bir Türk şilepine takıldı gözlerimiz. Küpeşteye yaslanmış, limanı seyreden vatandaşlarımıza el salladık, ama bizi fark etmediler doğal olarak. Dönüşte rehber, denizden kazanılan yerleri gösterdi.

Öğle yemeğinden sonra, bir saat kadar da büyük bir kuyumcunun vitrinlerini seyretmekle vakit geçirdik. Romanlardaki, filmlerdeki göbekli elmas tüccarlarını anımsıyordum. Burada kuyumculuğun da gerçekten bir güzel sanat kolu haline geldiği görülüyordu.

Saat ikiden altıya kadar da, önce rahat ve lüks bir otobüsle, daha sonra kanallardakine benzeyen bir deniz motoruyla, kentin civarını, Mannikendam, Volendam köyleriyle Marken Adası'nı dolaştık. Mannikendam'da besili inekleri, modern ahırları, Volendam'da yeldeğirmenlerini, ulusal giysileriyle dolaşan sağlıklı, gülbüz köylüleri, Marken'de lale tarlalarını gördük. Doğa cömertti buralarda, ama insanoglu da doğayı kendi istediği gibi eğip bükmesini bilmişti.

Volendam'da Hollanda'nın ünlü peynirlerinden tattırdılar bize. Hollanda bir tarım ülkesiydi belki, ama gezdiğimiz köy evinde buzdolabı, otomatik çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, elektrikli fırın, elektrikli süpürge, radyo, pikap, bizim çok aydınımızın evinde olmayan büyükçe bir kitaplık, ailenin her bireyinin ayrı bisikleti vardı. Bunlar lüks olmaktan çokal çok olmuşt u. Hepsi de *Made in Holland!*

Avrupa'nın temizliğ e en düşkün birkaç ülkesinden biriydi Hollanda. Daha o zaman bile, yumurtaları markalıydı; pastörize edilmemiş süt yoktu, yağ ı alınmış süt, ancak rejim yapanlara özel ambalajlarda satılmaktaydı.

Endonezya gitmişti ellerinden ama, şirketleriyle, iştirakleriyle sömürgecilikleri sürüyordu ve Cezayir'in bağımsızlığını henüz tanımamış olan Fransa'dan, Kongo'yu bırakmamış olan Belçika'dan daha varlıklı bir ülke konumundaydı Hollanda.

Akşam, kardeşim, çok yorulduğunu, biraz da yeğ enine bakmak istediğini söyleyerek otelde kaldı: Biz de karı koca, kent merkezinde herhangi bir programa bağı lı olmadan gezindik ve bu kez Amsterdam'ın öteki yüzünü gördük.

Kanallardan biri boyunca, upuzun bir caddede, hayat kadınlarının, sokağı bakan büyük boy camekânların arkasında, sallanır koltuklarında, ellerinde sigaraları, içki kadehleriyle kitap ya da dergi okuyarak son derecede açık, daha doğrusu seksi kılıklarda kendilerini teşhir ettikleri randevu evleri uzanıyordu. Ancak, İstanbul'daki Abanoz Sokağı'ndan farklı olarak, kapılarının önünde bekleyenler görülüyordu.

Bir başka sokakta, karanlık köşelerde, esrarla kendinden geçmiş, ya da kollarına eroin şırınga etmekle meşğ ül çok genç kızlar ve oğlanlar gördük. Birbirlerine sarılmış vaziyette, ya düş görüyorlar, ya da, çok belirgin biçimde olmasa da, her çeşidiyle, seks yapıyorlardı.

Ertesi sabah, Brüksel'e doğru yola düştük. Son derecede bakımlı tarlalardan, sayısız göllerden, kanalların kenarlarından, cetvelle çizilmiş gibi dümdüz yollardan geçtik. Belçika sınırında, duvarlara dört dilden "*Dünya Fuarı'na Hoş Geldiniz!*" dövizleri asılmıştı. Ancak, Belçika sınır polisi pasaportlarımızı kontrol etmeye kalkınca tuhaf bir durum çıktı ortaya. Hollanda'ya girerken küçük sı

nır karakolundaki sınır polisleri pasaportlarımıza bakmak ve dola-
yısıyla giriş damgası vurmak gereksinmesini duymamışlardı. Bu du-
rumda hiç girmemiş görüldüğümüz Hollanda'dan nasıl giriş yapı-
biliyorduk Belçika'ya? Bizim Temel Reis'i andıran Belçikalı Flaman
sınır polisine durumu anlatıncaya kadar akla karayı seçtim. Bizi, sı-
nır karakolundaki Brüksel polisinden, sormayı düşündükleri kimlik
denetiminden, Yiğit'in Belçika kimlik cüzdanı kurtardı. Ne de olsa,
bir vatandaşlarının akrabalarıydık!

İster istemez, Hollanda'da, yani iki adım ötede Hollanda sınır
polisinin, giriş yapmadığımız bir ülkeden hangi Ali Cengiz oyunuy-
la çıkmak istediğimizi merak etmemiş olması geldi aklıma. Üstelik
orada kimse Fransızca bilmediği için, dert anlatmamız daha da zor
olacaktı.

Şu sınır çizgilerinin ne kadar mucizeli bir etkisi vardı!

12. Acemi Şoförün İşleri!

Kardeşimin okulu açılıyordu. Dönüş vakti gelmişti. Güneşli bir
pazar sabahı, Brüksel'den Paris'e doğru yola çıktık. Stajını Paris'te
yapan arkadaşım Turan Işıkveren'e telefon edip, kesemize uygun bir
otelde yer ayırtmasını rica etmiştim. Birkaç gün Paris'i gezecek, son-
ra kardeşimi trene bindirip Marsilya'ya yollayacaktık. Vapur bile-
ti daha önceden alınmıştı. Marsilya'dan vapura binerek İstanbul'a
dönecekti.

O tarihte henüz Brüksel ile Paris arasında otoyol yapılmamış-
tı, ama zaten trafik sıkışık değildi. Gidiş-gelişli, fazla geniş olmayan,
iki tarafı ağaçlı, تنها bir yoldu. Arabaya biraz daha ısınmış oldu-
ğum için, sinir gerginliğimiz azalmıştı. Arada şarkılar bile söylüyor-
duk. Oğlumuz zaten daha bir aylıkken araba sefasına alıştığı için et-
rafa gülücükler saçıyordu.

İşler yolunda gidiyor derken, henüz Brüksel'den çıkmalı bir sa-
at olmamıştı ki, birden motordan burnuma hafif bir yanık koku-
su geldi, ne oluyor demeye kalmadan ön taraftan dumanlar çıkma-
ya başladı. Bir köyün içinden geçiyorduk. Arabayı hemen yol kena-
rına çekip durdurdum. Yangın korkusuyla pür telaş dışarı fırladık.
Dumanlar yavaş yavaş azaldı, ama bu durumda kimse arabaya yeni-
den binmeye cesaret edemiyordu.

Korka korka motor kaputunu açtım. Radyatörden tekrar dumanlar çıkmaya başladı. Ne olabilirdi, hiçbir fikrim yoktu. O sırada, önüne park ettiğimiz evden orta yaşlı bir adam çıkarak bizi seyretmeye başladı. Bu, belki de markasını hiç bilmediği, bagajına iplerle bağlanmış bir çocuk arabası oturtumuş külüstür arabada ne arıyorduk acaba? Biz kaygıyla sağa sola bakınırken Yiğit'in keyfi yerindeydi, annesinin kucağında, halimize hayretle bakan adama gülücükler savurup el sallıyordu. Belçikalılar genellikle çocuk severler, adam da Yiğit'in gülücüklerine dayanamayıp yanımıza yaklaştı, arabamız Belçika plakası taşıdığı, üzerindeki işaretlerden de Brüksel'de kayıtlı olduğu anlaşıldığı için, bizi de kendisi gibi Belçikalı ve Vallon sanarak, Fransızca,

— Ne tarafa böyle? dedi.

Halimizin gülünçlüğünden utana sıkıla,

— Paris'e gidiyorduk ama burada kaldık galiba, dedim.

— Ne oldu, ne var? Motor mu arızalandı?

— Bilmiyorum, dedim. Güzel güzel gidiyorduk, sonra işte birden dumanlar çıkmaya başladı.

Adamın aklı karışmıştı sanırım:

— Suyu eksilmiş olmasın, dedi. Kontrol ettiniz mi?

Şaşırdım:

— Ne suyu? dedim.

Adam, benim gibi —o tarihlerde— genç bir adamın bu kadar bilgisiz olabileceğine inanamayarak hayretle yüzüme baktı:

— Tabii ki radyatörün suyu, dedi. Yola çıkarken kontrol etmediniz mi?

Evet, soyut bilgi olarak, radyatöre su konulması gerektiğini biliyordum elbette, ama arabayı aldığımızdan beri, yaptığımız kilometrelerce gezi boyunca radyatörün suyuna bakmak aklıma bile gelmemişti. Adamcağız herhalde yanımdaki genç hanımlara ve kucağımızdaki iki aylık bebeğe acımış olmalıydı ki, Belçikalılardan pek beklenmeyen bir yardımseverlik hevesine kapılarak başını salladı, Türkçe bilse ve Müslüman olsa, içinden lâhavle okuyordu diyebilirim; cebinden mendilini çıkardı, radyatörün kapağını dikkatlice açtı ve hemen geriye sıçradı. Bir gayzer gibi, buharlar fışkırmaya başladı radyatörden.

— Tahmin etmiştim, dedi adam. Radyatörün suyu kalmamış.

Ne var ki, radyatörden fışkıran buhar beyaz renkliydi, oysa motordan çıkan duman, kapkaraydı. Ben tam ağzımı açarak buna dikkatini çekecektim ki, adam bu kez, gülmesi mi, ağlaması mı gerektiğini kestiremeyerek,

— Peki ya yağını kontrol ettiniz mi? dedi.

— Yağ? Ne yağı?

Sonra birden anımsadım. Elbette, motora yağ konulurdu, biliyordum, bunu bilmek için otomobilci olmak gerekmezdi; ama bu da, radyatöre su konulması gereği gibi, soyut bir bilgiydi benim için. Tıpkı su gibi, motor yağını kontrol etmek de aklıma gelmemiştii hiç. Dahası, bunun nasıl yapılacağını bilmediğim gibi, motora nereden yağ konulacağı hakkında da hiçbir fikrim yoktu.

Adam herhalde içinden yine Katolikçe lâhavlle çekerek uzandı, yağ çubuğunu çıkararak baktı, başını salladı:

— Yağı da kalmamış, dedi. En son ne zaman yağ değıştirdiniz?

— Bilmem. Arabayı aldığımızdan beri yağ değıştirmedik hiç...

Açıkça bir şey söylemese bile, bu bilgisizlikle, bu köhne arabayla ve iki aylık bebekle Paris'e gitmeyi nasıl düşünebildiğimizi merak ediyor olmalıydı.

— Duman karterden çıkıyor, dedi. Motoru yakmamış olmanızı dilerim...

Biraz ilerde bir benzin istasyonu görünüyordu.

— Motoru çalıştırın, dumandan korkmayın, ağır ağır benzinliğe kadar gidin, motora 40 numara yağ koydurun, su koydurun, lastiklerinizin havasını da kontrol ettirin!

Teşekkür ederek tekrar arabaya bindik. Adamın söylediği gibi, yavaş yavaş ve korka korka benzinliğe kadar gittik. Pompacı bizi uzaktan görmüştü. O da alaycı alaycı gülümseyip başını sallayarak istediklerimizi yerine getirdi. Bu arada, benzinimizin de yeterli olmadığını fark ettik. Bu olur ne olmaz diye, benzinciden bir de lastiklerin havasını ölçmek için küçük bir hava basınç saati aldık.

Ondan sonraki 300 kilometrelik Paris yolculuğumuz olaysız geçti. Ancak, "Bir musibet bin nasihatten yeğdir!" sözü gereğince, bu kez de, her kırk-elli kilometrede bir durup lastiklerin havasını, motorun suyunu, yağını kontrol etmeye başlamıştım.

Fransa sınırında arabamızın Belçika plakalı olması nedeniyle yine herhangi bir kontrole uğramadan geçtik. Sınır kasabası *Maubeuge*'de para bozdurduk. Fotoğraflar çektik. Fransa'ya adımımızı atar atmaz, çevrenin, insanların daha bir sıcaklaştığını fark ettik, kendimizi daha bir rahat hissetmeye başladık. Hani, her şeyde, daha bir bize benzerlik bulmaya başladık.

Mevsim sonbahardı. Tam adına uygun bir hava ile karşılaştık Fransa'da. Aslında mevsimden söz etmemin bir nedeni var. Toplum-bilimde, uygarlıkların gelişme sürecini iklimlerle açıklayan bir ekol vardır. Soğuk ülkelerin insanları, doğa pek cömert olmadığından, kanlarını ısıtmak, geçimlerini sağlayabilmek için çok çalışmak zorunda kalıyorlarmış. Kuzeyde teknolojik uygarlıkların hızlı gelişmesinin nedeni buymuş. Oysa güney ülkelerinin insanları, sıcaklığın etkisiyle tembelleşiyor, üstelik geçimlerini doğadan fazla bir çaba harcamadan sağlayabildikleri için çalışmaya pek gereksinme duymuyorlarmış. Bu yüzden güneyin uygarlıkları, teknolojiden çok, düşünmeye, sanata ya da boş zamanları hoşça geçirmeye yönelik işler, yapıtlarla sınırlı kalıyormuş.

Bütün toplum olaylarında olduğu gibi, belli bir sonucu tek bir nedene bağlayarak açıklamaya çalışmak kuşkusuz insanı yanılgılara sürükler. Ancak, şöyle dıştan ve derinlemesine olmayan bir gözlem yapınca insan, iklim farklarıyla uygarlık dereceleri arasında bir ilgi bulunduğunu kabul etmek zorunda kalıyor. Bu gözlemimi daha sonraları Hindistan'da ve Kıbrıs'ta da yaptım. Güneye doğru indikçe Batı'nın görünümü, Batılı'nın yüzü değişiyor. Viyana'da aştığını düşündüğümüz Doğu-Batı sınırıyla burun buruna geliveriyorsunuz.

İşin ilginç yanı, Batı'nın hangi köşesine gitsek, içimizde hep o karşılaştırmalar, çatışmalar. Neden şöyle, neden böyle?... Nasıl yapmalı, onlar nasıl yapmış? Dıştan bakarken başka türlü, içine girmeye çalışınca başka...

Fransız uygarlığı, mekanik ve elektronik olmaktan çok, düşünce düzeyinde, sanat ve kültür alanında kendisini gösterdiği için, faydacı görüşte olanlar tarafından biraz küçümsenir, hatta aydınlarımızdan bir kısmı tarafından eleştirilir, Fransız toplumu temelleri çürümüş bir toplum olarak gösterilir, çünkü güçlü Alman militarizmi karşısında üç büyük savaşta da direnememişlerdir. Oysa,

Vichy Hükümeti'ne, işbirlikçilere karşın, hiçbir zaman pes etmemiş, evrensel insan değerlerini sonuna kadar savunmasını bilmiştir Fransızların çoğunluğu.

Bu tür çelişkiler içinde Fransa'nın, Paris-Brüksel arasındaki 7 numaralı *route national*'inde neşeyle ilerlerken, yaşlı Roverimiz'in farları bize yine oyun etmeye başladı. Yolda hayli oyalandığımız için karanlık basmaya başlamıştı. O gün Paris'e ulaşamayacağımıza aklım kesince, geceyi *Saint Quentin* adlı bir kasabada geçirdik.

Burasını, bir kasaba olarak yadırgamamış olduğumuzu söyleyebilirim. Oysa, Almanya'da yine aynı nedenle geceleme zorunda kaldığımız Düren'de, içten içe, sanki Almanya'da da böyle bir yer olur muymuş diye şaşırمامış değildik.

Aslında bu iki küçük kentte de, bizim Ege bölgesindeki kasabaların havası vardı. Özellikle insan davranışları bizimkilere çok benziyordu. Ama Fransa'da, yol boyunca edindiğimiz izlenimlerin de etkisiyle, bu hava bize çok daha doğal gelmişti. Bir kere, şehir dışı ve şehir içi yollar, çok bakımlı ve güzel olanların yanında, genellikle delik deşik ve bakımsızdı o tarihte. Henüz otoyollar yapılmamıştı. Yeşillik ve orman azalmaya başlamıştı. Kentlerin, kasabaların genel görünüşlerinde, yapılarında, anıtlarında, insanların, bizi andıran bir dağınıklık, bir başıboşluk, bir babacanlık kokusu vardı. Yol boyunca dinlenmek için girip oturduğumuz kahveler, kuzeydekilerin klâsik biçimlerinden, biçemlerinden apayrıydı. Masaları, tezgâhları, müşterileri ve hizmet edenleriyle nedense Beyoğlu'ndaki muhallebici dükkânlarını anımsatmıştı bize.

Daha sonra, Türkiye'ye dönüş yolculuğumuz sırasında, Reims, Djon, Chaumont gibi çok daha büyük kentlerden de geçtik. Orarlardan da bu ilk gidişimizdeki izlenimlerle ayrıldık. Eski yapıların, kilise ve anıtların mimarisinde bile benzerlikler vardı. Almanya'daki katedrallerin sivri kuleleri yerine buralarda eski Arap ve İspanyol mimarisini anımsatan köşeli kuleler ortasında yuvarlak kemerler egemendi. Oymalar ve süslemelerde de böyle bir benzerlik bulmak mümkündü.

Ama, Fransızların dediği gibi, Fransa ikiye ayrılır: Paris ve *Provançe*, yani taşra! Paris'i apayrı değerlendirmek gerekiyor. Aslında bizde de öyle değil midir? Tek metropolümüz İstanbul, (eğer hâlâ bu nite-

lendirme doğruysa!) Ankara gibi, İzmir gibi büyük kentlerimizden farklı değil midir? Osmanlı'nın *Dersaadet*'i, Cumhuriyet döneminin *Hürriyet ve İtilaf Partisi* olan Demokrat Parti'nin iktidara geçişiyle birlikte, adı resmen konulmamış başkent olmadı mı?

13. Paris'le Tanışma

Port de la Villette'den Paris'e girdiğimizde tam işten çıkma saatiydi. Ürkütücü bir trafiğin içine daldık. Otomobiller, kamyonlar, otobüsler, dört sıra halinde ilerliyorduk. Kalabalık, telaş, gürültü. Yol daha geniş, yapılar daha düzgün ve yüksekti ama kendimizi Sirkeci'de sanmıştım bir ara. Neredeyse sırt hamallarını da görecektik.

Trafik polisleri el kol işaretleriyle bu sürekli, düzensiz akıntıyı düzene koymaya çalışıyorlardı. Biz de bu akıntıya kapılmış, Avrupa'da ilk kez karşılaştığımız bu karmakarışıklık, bu boğuntu havası içinde bunalmış, geçecek delik arayarak ilerlemeye çalışıyorduk. Böylece, Gare de l'Est'e kadar sürüklendik. Burada arabayı yanaştıracak boş bir kaldırım parçası bularak ferahladık.

Viyana, Münih, Amsterdam, Brüksel, hepsi de büyük şehirlerdi ama dev bir metropolün ne demek olduğunu o gün anladım. Hava sıcaktı, kan ter içinde kalmıştım. Her an yanımdan geçen arabalardan birine çarpacakmışım gibi geliyordu bana. İstanbul'daki gibi trafiğin azıcık yavaşlamasından yararlanarak karşıya geçmek için önümüze atlayan yayalardan birine çarpıp eziverecektim sanki. Öte yandan, kentin hengâmesinden kaynaklanan şaşkınlığımızı da, çocukluğumda, İstanbul'a ilk gelişimde, köprü üstünde içine düştüğüm şaşkınlığa benzetiyordum.

Elimizde gideceğimiz yeri açıkça gösteren şehrin planı vardı, ama o kargaşanın içinde moralim o kadar bozulmuştu, o kadar yorgun ve bitkindim ki, oraya kadar arabayla gidemeyeceğime karar verdim. Eşimle kardeşim, zaten daha şehre girdiğimiz andan beri benim böyle bir karar vermemi bekliyorlardı ki, söyleyince derin bir soluk aldılar. Yiğit de zaten sıcak ve gürültüden rahatsız olmuş, mızıklanmaya başlamıştı.

Önce arabayı bırakabileceğimiz bir garaj bulmalıydık. Tekrar trafiğe girdik. Eşimle kardeşime dönüp, "Gözlerinizi dört açın, bir garaj

görürseniz hemen haber verin,” dedim, çünkü ben gözlerimi önümden ve direksiyondan ayıramıyordum. Dev gibi kamyonlar, otobüsler, lüks arabalar bizi ezecekmiş gibi homurdanarak geçiyorlardı yanımızdan. Bir garaj işareti gözüme çarpıyordu, ama trafiği kesemediğim ve ilerlemek zorunda kaldığım için, o tarafa yanaşmama olanak bulamıyor, geçip gidiyordum.

Derken, kardeşim ya da eşim, sol tarafta tam hizamızda bir garaj olduğunu haber verdi. Ancak garaj karşı kaldırımında, bizim ters yönümüzdeydi. Bir an, delice bir karar verdim, karşı yöndeki trafiğin kırmızı ışık yandığı için kesildiğini fark eder etmez, direksiyonu hızla sola kırdım, ortadaki refüjün üstünden geçerek, garajın girişine yöneldim. Manevram o kadar ani olmuştu ki, kimse bir şey söyleyemedi.

Çok katlı garajın kapıdaki yöneticisine arabayı birkaç gün bırakmak istediğimizi anlattım. O zaman, en üstteki kata bırakmam gerektiğini söyledi. Şöyle bir baktım. Basamaklı çıkış yolu hem çok dik, hem de bir hayli dar görünüyordu. Duraksadığımı gören yönetici, “İsterseniz bizim çocuklar bıraksınlar,” dedi. Nedense bu yardımı kendime yediremedim. Bu kez de arabada dramatik bir sahne yaşandı. Ben, eşimle kardeşime, çocuğu da alarak inmelerini, beni aşağıda beklemelerini söyledim. Öyle ya, ne olur ne olmazdı! Eşim buna hemen karşı çıktı. Beni yalnız bırakmak istemiyordu. “*Anca beraber, kanca beraber!*” di Sanki savaşa gidiyordum!

Sonunda oğlanı halasına emanet ettik, bavulları indirdik, eşimle ben birlikte tırmanışa geçtik. Abartmadan diyebilirim ki, en üst kata tırmanıncaya kadar gerçekten ecel terleri döktüm. Her viraja girdiğimde karşıdaki duvar hızla yaklaşıyor, direksiyonu kırdığım zaman da bu kez öbür duvarla burun buruna geliyordum. Aslında, yukarı tırmanmadan önce içimden, otele yerleştikten sonra gelip arabayı almak geçiyordu ama, o merdivenleri görünce bu niyetimden de hemen vazgeçtim.

Arabayı bırakıp asansörle aşağıya indiğimizde, kardeşimin yüzünün sapsarı kesilmiş olduğunu fark ettim. Kızcağız içinden belki de, bize bir hal olursa iki aylık bebekle bu yaban ellerinde ne yapacağını düşünerek kâbuslar geçirmiş olmalıydı!

Metroya hatta taksiye sığdıramayacağımızı düşünerek çocuk ara-

basını bırakmıştık. Garajın adresini ezberleyip kartını da cüzdanıma yerleştirdikten sonra bir taksiye atlayıp arkadaşımın yer ayırttığı otele gittik. Biraz dinlendikten sonra, bizim nasıl olsa gezip görecektik vaktimiz olacağı için, önce oğlumuzu annesine bırakıp kardeşimle şehri gezmeye çıktık.

Bundan kırk küsur yıl önce gördüğümüz Fransa, kuzey komşularıyla karşılaştırıldığında, dış görünüş bakımından, gerçekten de yoksul görünümlü bir ülkeydi. Üstelik o günlerde Cezayir olayları, Cezayir'deki askeri cuntanın devleti ele geçirmek için giriştiği kanlı eylemler, Cezayirli teröristlerin Paris sokaklarında durmadan patlattıkları plastik bombalar, General De Gaulle'ün iktidara gelişini hazırlama aşamasında Fransa'yı çok sarsmıştı. Enflasyon paranın değerini eritmişti. Bu yüzden vitrinlerde gözümüze çarpan eşya fiyatları bize çok yüksek görünüyordu. Halkın satın alma gücünde, Almanya ve Hollanda'ya göre ve o ölçüde bir canlılık göze çarpmıyordu.

Ama, öbür yandan, Paris yine de sanki *Bir Gece Masalları*'nın içine oturtulabilir bir güzellikte göründü bana. Kuzeyin görebildiğim büyük kentlerinden apayrı, daha doğulu bir havası vardı. Bir Köln'ü, bir Düsseldorf ya da Amsterdam'ı, bir Rotterdam ya da Brüksel'i bu masallarla bağdaştırmak olanaksızdı. Belki böyle bir duyguya kapılışımın nedenleri arasında, Paris'in bana bir eski tanıdık olarak görünüşü de vardı.

Bütün Fransız edebiyatında, hatta birçok yabancı yazarlar elinde Paris öylesine işlenmiş, öylesine anlatılmış, Paris'le Avrupa'nın kültürel tarihi öylesine birleşmişti ki gördüğüm hiçbir şey beni şaşırtmıyordu. Bu yüzden Eyfel Kulesi, Viyana'da, Prater'deki, Orson Welles'in ünlü *Üçüncü Adam* filmine mekân teşkil eden dönme dolap kadar bile önemli gelmedi bana. "Şu kule canım, hani şu bildiğimiz kule!" deyip geçtim. Louvre Müzesi, La Jocond ya da namı diğer Monna Lisa ve Milolu Venüs'üne, Firavun mumyalarına karşın, sanki Amsterdam'daki Devlet Müzesi'nden daha az görkemliydi, çünkü o kadar bildikti!

Bir yandan da üzüliyordum, keşke Batı'da ilk gördüğümüz yer Paris olsaydı. Bir türlü tadını çıkaramıyor, keyfine varamıyordum.

Bu ilk izlenimler bir yana, bütün dış görünüşündeki kargaşaya karşın Paris galiba dünyanın anlaşılması, öğrenilmesi en kolay kenti.

İnsanın burada yolunu şaşırması, kaybolması için biraz şaşkın olması gerek. Girersiniz bir metro istasyonuna, duvardaki haritada nereden olduğunuzu görürsünüz. Nereye gitmek istiyorsanız, harita üzerinden kolayca saptayıp, duvardaki işaretlere bakarak hangi yöne giden trene binilmesi gerektiğini öğrenir, yanılmadan gidilecek yere ulaşabilirsiniz. Daha sonra gördüğüm Londra, New York, Brüksel metroları bana nedense çok karışık gelmişti.

Zaten şehir çok güzel düzenlenmiş. 1870’lerde yapılan şehir planı hiç değiştirilmeden uygulanmış. Geniş avenüer, yelpaze gibi açılan bulvarlar, caddeler, yer altındaki devâsâ kanalizasyon ve su, elektrik, telefon, gaz şebekeleri o günlerde düzenlenmiş. Ünlü Belediye Başkanı Hausmann’a borçlu şehir bu düzenini.

Ayrıntılı şehir planını inceliyorum. Mahalle, semt, cadde ve sokak isimlerinin hemen hiçbir yabancı değil; ortaokul, lise tarih kitaplarında, okuduğumuz onca romanda yazılı bu isimler. *Bastille, Panthéon, Les Invalides, Louvre, Concorde, Place de l’Etoile, Gare d’Austerlitz* v.s.

Kardeşimle pek ünlü köşelerini şöylece görmek istedik kentin. Zafer Abidesi’nin (Arc de Triomphe) üzerine çıkıp çevreye baktık. Etoile Meydanı’ndan ayrılan büyük caddelerin her biri, Napolyon’u anımsatıyor. *Avenue de la Grande Armée, Wagram, Friedland, Foch, Kléber, Victor Hugo...* Ama Napolyon’un adı yok! Tam karşımızda *Chaillot* Sarayı, gerisinde, Seine Nehri’nin öteki kıyısında Eyfel Kulesi’nin silueti. Ya Champs-Elysée? Dünyanın belki de bu en görkemli caddesi...

Champs-Elysée’den aşağı doğru indik. İşte, Cumhurbaşkanlarının oturduğu Elysée Sarayı, Grand Palais, Concorde Meydanı, Madelaine Kilisesi, Opéra Meydanı, St. Lazare Garı, Trinité Sarayı, Seine Nehri’nin iki yakası boyunca, Kral Sarayı, Louvre Sarayı ve Müzesi, Belediye Sarayı (Hotel de Ville), Les Invalides, Adalet Sarayı, Luxembourg Bahçesi, Panthéon, Notre-Dame Kilisesi, Hotel Dieu Hastanesi...

Gece, Yiğit’i otel hizmetlilerinden bir kadına emanet ederek, hızlı bir Paris turu yaptık. Birdenbire ıssızlaşan Concorde Meydanı’nda Paris’e bir kere daha duyduk hayranlığımızı. Ortasında fıskiyeleleri ışıklandırılmış büyük havuzlu çeşmesi, dört yanını çevreleyen hey-

kel grupları, sarayları, dikilitaşıyla bu alan, tarihin içinden çıkıp gelmiş gibiydi.

78

Yalnız Concorde mu? Paris, her köşesiyle, ilk çağlardan başlayarak bütünüyle insanlığın tarihini yansıtıyor gibiydi. Napolyon'un, Mısır seferinden dönüşte alıp getirdiği dikilitaş, Louvre Müzesi'nin mahzen salonlarını dolduran mumyalar, sfenksler, Apis heykelleri bile İsa'dan önceki tarih kadar Napolyon savaşlarını da anımsatıyordu bize. Gece ısklandırılan Seine Nehri üstündeki köprüler, gençlik sinemalarında tattığımız öyle esrarlı bir havaya bürünmüştü ki, kameramızın güçsüzlüğünü bile bile, birkaçının önünde fotoğraf çekmekten geri kalamadık.

Daha sonra Montparnasse'a çıktık. Dolaşırken, yanımdaki iki genç kadına aldırmadan göz kırparak beni davet eden kaldırım yosmalarına rastladık. Beyaz kuleli Sacré-Coeur Manastırı civarında tuvallerini sıralamış ressamalara baktık. Döndük, otelimize yakın bir yerde, St. Michel Meydanı'nda, Seine Nehri kıyısında biraz dolaştık, inceden inceye yağmur yağmaya başladı, bir kahveye oturup, tam karşıımızdaki Notre-Dame Kilisesi'nin bahçesinde sarmaş dolaş öpüşüp koklaşanlara bakarak birer kadeh kırmızı şarap içtik. Orta yerde, Amerikan ordusundan iriyarı bir zenci onbaşı, ufak tefek sarışın bir kızla dans ediyordu.

Az önce, Rue des Ecoles'de Cezayirli milliyetçiler plastik bir bomba patlatmışlardı. Bir kişinin öldüğünü söyledi, bize hizmet eden sevimli garson kız. Dolaşırken merak ederek aldığım *Le Monde* gazetesi, faşist OAS generallerinin, iktidarı ele geçirmek için sabotajlar düzenlediklerini, hatta Eyfel Kulesi'ni havaya uçurmak için ayaklarına dinamitler yerleştirdiklerini yazıyordu. Kıta Fransası'nda öteki generaller De Gaulle'ü işbaşına getirmek için ayaklanıyor, güçlü komünist partisi iç savaş tehditleriyle gösteriler düzenliyor, sendikalar grevler ilan ediyor, öğrenciler sokaklara dökülüyormuş. Ne var ki, bu curcunalı gidişe karşın, bizim gördüğümüz Paris kendi yaşamını sâkin sâkin sürdürüyordu.

Paris sâkindi, evet. Dışardan gözlemllemelerimize, otelde elimize tutuşturulan broşürlerde anlatılanlara bakılırsa, her ulustan insanın romanlara, öykülere, şiirlere, filmlere yansıyan en değişik tutkularıyla bir arada kaynaştığı bu koca kent, şaşırtıcı genişlikteki öz-

gürlük anlayışına dokunulmaksızın, sâkin ve neşeli günlük yaşayışını sürdürüyordu. Metrolar, otobüsler, taksiler, otomobiller dolup boşalıyor, her ulustan turistler lüks lokantaların masalarını, Eyfel'in asansörlerini, Louvre'un merdivenlerini, ödenekli tiyatroların salonlarını, bulvar tiyatrolarını, erotik, hatta pornografik gösteri pavyonlarını, gazinoların koltuklarını dolduruyor, küçük çocuklar Luxembourg Parkı'nın havuzunda uzaktan kumandalı kiralık yelkenli gemilerini birbirleriyle yarıştıyorlardı.

Ertesi gün, akşam kardeşimi bindireceğimiz Paris-Marsilya hızlı treninin kalkış saatine kadar yine hızlı bir Paris turu yaptık. Ancak, Paris bu kadar kısa zamanda gezilip tanınabilir miydi? Paris'te anıtlar, heykeller, Paris'te şehircilik, Paris'te eğlence hayatı, metro, kanalizasyon, parklar, ormanlar, şatolar, her biri ayrı ayrı görülmeye, incelenmeye değer binlerce konu. Çünkü Paris, bir büyük metropol olmaktan çıkmış, benzersiz bir megapol olmuş, bütün insanlığa mal olmuş bir ortak geçmiş, bir canlı yaratık, bir gelecek umudu haline dönmüştü...

Aşağı yukarı bin kilometreye yakın Paris-Marsilya arasını o zamanki teknolojiyle bile on saatte alan hızlı tren hareket ettiği zaman birden yalnızlığımızı hissettik bu kocaman ve bize yabancı dünyada. Hiç konuşmadan döndük otelimize. Bir garip yorgunluk çökmüştü üzerimize. Gece tekrar sokağa çıkacak gücü bulamadık içimizde.

Ertesi sabah, kardeşimin telefonundan sağ salim Marsilya'ya vardığını, vapurun rıhtımda yolcuları beklediğini öğrendikten sonra otelden ayrıldık. Bir taksiye atlayarak arabamızı bıraktığımız garaja gittik. Eşim bu kez resti çekti. Garaj yöneticisine rica ettik, arabayı onlar indirdiler aşağıya.

Port de la Villette'e doğru şehirden çıkarken, kısa zamanda epeyce bir şeyler görmüş olmamıza karşın, içimizde bir doyumsuzluk vardı. Paris'i bir ucundan görmüş, ama Paris'i yaşayamamıştık. Oysa, örneğin Viyana'da, Münih'te, Amsterdam'da kaldığımız ikişer-üçer gün içinde, kentin falanca ünlü köşesini göremediğimiz, falanca eğlence yerine gidemediğimiz, ya da falanca müzeyi gezemediğimiz için hayıflanmıştık sadece.

Aslında, Paris'te de, çok bilinen yerleri dolaşmak öyle büyük bir zamana bağlı değildi. Bir hafta, on günde, sorulduğu zaman görme-

diğiniz, görmeniz gereken tanınmış bir köşe kalmamış olabilirdi. Ama, için için Paris'i tanıyamadığını biliyordu insan. Çünkü, hele bir yabancı için, Paris'te önemli olan, bütün yaşam boyu özlemi çekilen aşkla dolu bir sonsuz yaşam biçimidir. Bu olanağın, elinin altında olduğunu hissediyordu insan, arıya yakalayamıyordu. Yıllarca orada yaşansa bile. Çünkü Paris, artık bir büyük metropol değildi, ölüm döşenizde bile tükenmeyecek isteklerinizin bir simgesi olmuştü.

Son kez, bir daha ya görürüz ya görmeyiz düşünceleri içinde Paris'i bırakıp giderken, yeterince kalamadığımız için üzülmemeye gayret ediyordum. Avuntuma gelince, aklıma geldikçe içimdeki Paris'i yaşayacaktım.

14. Öfkeli Bir Araba!

Otelde kardeşimin Marsilya'dan göndereceği haberi beklediğimiz için, garaja gidip arabayı çıkarıncaya kadar öğleyi bulmuştuk. Kenti şöylece dolaşınca yüreklenmişim. Canımız bir kere de arabayla Champs-Élysée'den geçmek istedi. Concord Alanı tarafından girdik. Önce her şey yolunda gidiyor gibi görünüyordu. Ancak, tam Etoile Meydanı'na girmek üzereyken kırmızı ışık yandı, frene bastım ve motor birden stop etti. Marşa bastım ama, nafile. Tıs yok. Yeşil ışık yandı, arkamda neredeyse Concord'a kadar uzanan araba kuyruğundan, Paris'te duymaya hiç alışmadığım kornalar çalmaya başladı. Hemen yanımızda bitiveren bir polis memuru, biraz da öfkeli bir sesle, "Ne duruyorsunuz Mösyö, ilerleyin, trafiği engellemeyin!" diye ikaz etmek istedi beni. Ben daha az öfkeli değildim. "Sanki keyfimden mi duruyorum, görüyorsunuz işte, araba çalışmıyor ve ben de bu arabanın dilinden anlamıyorum!"

Bunun üzerine polis, trafiğe yön verdikten sonra yeniden yanıma geldi. Araba Belçika plakası taşıdığı için, önce bizi de Belçikalı sanmış. O günlerde henüz Türklere karşı bir antipatileri yoktu anlaşılan, bana karşı çok anlayışlı davrandı. Önce manivelayı çıkardım. Bir o, bir ben, var gücümüzle çevirdik ama, tıs yok! Polis, bu kez motorun kapağını açıp baktı, sağını solunu kurcaladı. Sonra birden durdu, şaşkın bir ifadeyle,

— Bu arabanın akümülatörü nerede? dedi.

Akümülatör? Yani batarya? Elbette her arabada bulunur, ama o

ana kadar nerede olacağına bakmak bile aklıma gelmemişti. Polisle birlikte aramaya başladık. Her olasılığa karşı bagajı açtık, araştırdık, yok. O sırada, meraklı bir yaya da yanımıza yaklaşmış, ne yaptığımızı izliyordu. Bataryanın yerini bulamadığımızı anlayınca gülmeye başladı,

— Bu arabalarda batarya, içerde arka koltuğun önünde, ortada, döşemenin altındadır, dedi.

Gerçekten de öyleydi. Meraklı adamla polis memuru, döşemenin üstündeki halıyı kaldırıp kapağını açtılar, bataryayı kontrol ettiler. Meğer onun da suyu kalmamış. Sonunda, ittire kaktıra arabayı çalıştırdık ve polis memurunun tarifi üzerine Avenue Wagram'ın sonundaki benzinciye kapağı attık. Benzincideki çalışanların alaylı bakışları altında akümülatöre su eklemesi yapıldı, araba çalıştırıldı, artık daha fazla oyalanmadan Belçika yönünde yola çıktık.

Bu olay da eklenince vakit hayli gecikmişti. Bizim köhne arabanın kaprislerini ve benim acemi şoförlüğümü dikkate alarak, Brüksel'e ancak akşam geç saatlerde varabileceğimizi hesaplamıştım. Bu yüzden, yarı yoldaki Maubeuge'de geceleme kararı aldık.

Yine çok ağır gidiyorduk ve çevreyi seyrederiz diye kendimizi kandırıyorduk. Ancak, daha sınıra varmadan hava hızla kararmaya başladı ve ben dehşetle, farlarımızın yine yanmadığını fark ettim. Arkada küçük oğlumuz da mızıklanıyordu, gözlerimle yolun iki tarafında kalabileceğimiz bir yer aramaya başladım. Gerçekten de karanlık yüzünden yolculuğumuz iyice tehlikeye girmeye başladığı bir sırada, sol tarafta bol ışıklı bir yer gördüm. Parlak renkli neon lambalarıyla otel, restoran, bar yazılıydı. Hemen o tarafa saptım ve arabayı otomobiller için ayrılan yere park ettim.

15. Saatlik Pansiyon!

Geldiğimiz yer hayli lüks ve eğlenceli bir yere benziyordu. Kapıya yaklaşırken içerden müzik ve kahkaha sesleri duyduk. Karım, iki aylık bebeği kucağında, ben arkasında resepsiyona yaklaştık. Ben içimden, *çok pahalı bir yer olmasa bari*, diyordum, çünkü farları yanmayan bir otomobille, sabaha kadar buradan başka bir yere gitmemiz olanaksızdı. Resepsiyondaki iriyarı kadın, bizi dikkatle süzdü, bakışlarında meraktan çok şaşkınlık sezdim.

— Ne kadar kalacaksınız? dedi kadın.

— Bir gece, dedim.

— Bütün bir gece mi? dedi.

Bu kez şaşkırmak sırası bendeydi. Herhalde, sabah erkenden çıkar gidersek, otel ücretini peşin ödememizi isteyecek, dedim içimden.

— Evet, dedim.

Kadının şaşkınlığı devam ediyordu. O sırada yanına yaklaşan Amerikalı bir zenci askere alçak sesle İngilizce bir şeyler söyledi, bize bakarak hafifçe güldüler. Canım sıkıldı. Koşullar elverişli olsa, hemen çıkar giderdim. Karımla ikimiz geceyi arabada da geçirebilirdik, ama küçük bebeğin sabrı tükenmek üzereydi. Altını değiştirmek, banyosunu yaptırmak, karnını doyurmak gerekiyordu.

Biraz sertçe,

— Boş odanız yok mu? dedim.

Benim ciddi olduğumu gören kadın gülmesini keserek arkaya döndü, duvarda asılı tablodaki oda anahtarlarından birini uzattı. Yanımızda sadece çocuğun port-bebesiyle küçük bir çanta vardı. Herhalde bu yüzden kadın odamızı gösterecek birisini çağırmadı:

— İkinci kat, 211 numara, dedi. Asansör tamirde. Merdiven şu tarafta...

Zenciye ters ters bakarak çocuğu kucağıma aldım, önden yürüdüm, ikinci kata çıktık, odanın kapısını açtım. Kadının davranışından huylanmıştım ama, oda, pek geniş olmamakla birlikte, temiz, ferah ve tertipliydi. Odanın bir köşesindeki paravananın arkasına, küçük bir duş, klozet ve bide gizlenmişti. Bu biraz tuhafıma gitti. Normal olarak bu araçların, kapısı olan ayrı bir mekâna yerleştirilmesi gerekirdi, ama üzerinde fazla durmadım. Ancak, bu otelin, ıssız bir yerde olmasına karşın, gerçekten çok gürültülü olduğu anlaşıyordu. Aşağıdaki müzik, yüksek sesle konuşma ve kahkaha sesleri hiç kesilmiyor, merdivenlerden hızlı hızlı inip çıkanlar eksik olmuyor, bitişik odalardan da önce anlam veremediğim acayip sesler ulaşıyordu kulaklarımıza. Bebeğimizi hazırlayınca kadar yemek vakti gelmişti. Benim kuşkularım, tedirginliğim artmıştı bu ara.

— Ben aşağıya inip bir bakayım, dedim. Doğru dürüst yemek yenecek bir yer var mı? Bir de otel çok kalabalık, hemen yer bulamayabiliriz, aşağıda orta yerde durup beklemeyelim.

Aşağıya, lokanta bölümüne geçtiğimde karşıma çıkan görüntü, kuşklarımı iyice pekiştirdi. Burası sıradan bir otel ve lokanta değil, bir buluşma yeri idi. Çoğunluğunu, o zamanki Avrupa ölçülerine göre çok para alan, Avrupa'da konuşlandırılan Amerikan birliklerine mensup kara derili çavuşların oluşturduğu müşteriler, yarı çıplak kadınlarla dudak dudağa, kucak kucağa yiyip içiyor, arada dans ediyor, sonra kol kola merdivenlerden yukarıya, anladığım kadarıyla saatliğine kiralanan odalara çıkıyorlardı.

Resepsiyondaki kadının bize şaşkınlıkla bakmasının nedeni açık. Kucağımızda bebekle burada oturup yemek yiyemezdik. Bara gidip birkaç sandviç yaptırdım, bira alıp yukarıya çıktım. Düştüğümüz duruma bir hayli güldük. Ne var ki, bütün gece, sabaha kadar, bitişik odalardan gelen tuhaf gürültüler ve su sesleri uyumamıza engel oldu. Sabah erkenden otelden çıktık. 12 saat üzerinden ödediğim hesap, normal günlük otel ücretinin neredeyse iki katıydı.

16. Bir Yeni-Eski Araba Alma Yolunda!

Brüksel'e kadar yolculuğumuz bu kez olaysız geçti. Hayli sıkılmıştım ama, arabalar hakkında epeyce bir şey öğrenmiştim. Rover ile daha iki ay, şehir dışına pek çıkmadan, yine başımıza bir iş gelir korkusuyla, kentten uzaklaşmadan, arada bir ormana, parklara giderek gezinmekle yetindik. Biz de Brükselliler gibi, oğlumuzu güneşe çıkarmak için, cılız güneş ışıklarını kolluyorduk.

Kız kardeşim döndüğü için, biraz da para biriktirmek amacıyla, daha küçük ve daha ucuz bir eve taşındık. Kış yaklaşıyordu. Artık, o günkü yasalara göre, *Bedelsiz İthal* yoluyla memlekete götürebileceğimiz bir araba almamızın vakti gelmişti. Paramız kısıtlı olduğundan, modelinin bu kez beş yıldan eski olmaması koşuluyla, yine kullanılmış bir araba alacaktık.

Sokak komşumuz olan, sonradan genç sayılacak bir yaşta yitirdiğimiz, benim gibi staj için Brüksel'e gelen arkadaşım Fahrettin Arar da araba almak istiyordu, ama onun kullanmaya niyeti yoktu, götüreceği arabayı satıp bir kat almayı planlıyordu. Zaten araba kullanmasını da öğrenmemişti. Bir şoför tutup Türkiye'ye öyle dönme-yi düşünüyordu. O günlerde Türkiye'de daha çok Amerikan arabaları tutulduğu için, öyle bir araba alacaktı. Piyasayı iyice incelemiş-

ti. En iyi ikinci el Amerikan arabalarının Düsseldorf'ta bulunduğunu öğrenmişti. Düsseldorf yakınlarında büyük bir Amerikan birliği bulunuyordu ve Amerikalılar sık sık arabalarını değiştirdikleri için, en iyi, bakımlı ve en ucuz Amerikan arabalarını orada bulmak olasıydı.

Bunun üzerine, Fahrettin ile ikimiz, Düsseldorf'a birlikte gitmeye karar verdik. Trenle gidecektik. Çok tutumlu bir insan olan Fahrettin, Düsseldorf'ta bir de otel parası vermemek için gece treni yeğlemişti. Orada, seçeceğimiz arabanın işlemlerinin bir günde tamamlanabileceğini söylemişlerdi ona. Gerçekten de öyle oldu.

III

1956 Model Ford Simca

1. Eskiler Alıyorum!

Düsseldorf garında trenden indiğimizde hava soğuk ve pusluydu, gece şöyle böyle uyuyabildiğimiz için hayli yorgunduk. Gideceğimiz yerin adresi Fahrettin'deydi. O, hangi tramvayla ulaşabileceğimizi, olmayan Almancası'yla anlatmaya çalıştı, ben taksiye binmeyi önerdim. Benim Fransızcam da para etmeyince, taksiye razı oldu. Meğer gideceğimiz yer hayli uzakmış. Epeyce bir para ödeyince, içimden *"Yine cimriliği tuttu"* diye çekıştirdiğim arkadaşşıma hak verdim.

Gerçekten de burası çok büyük bir garajdı ve müşterilerle ilgilenen satıcılardan biri iyi denebilecek kadar Fransızca biliyordu. Büyük müşteri Fahrettin olduğu için, önce onun istediğı Amerikan arabalarını gösterdi. Bir-iki saatlik bir araştırmadan sonra arkadaşım, Türkiye'de iyi para edeceğine akıllı kestiğı 1958 model gri metalik bir Chevrolet Impala üzerinde karar kıldı. Fiyatı üzerinde de anlaştılar. Fahrettin, arabayı bir şoförün Brüksel'e getirmesini istiyordu. Onun da çaresi bulundu. Gerekli belgeler hazırlanırken sıra bana geldi.

Aslında ben de Amerikan arabalarını yeğlerdim ama, fiyatları benim limitlerimin üstündeydi. Onlar arabalara bakarken, ben de içerisini şöyle bir dolaşmışım. Bu arada gözüme biraz tuhaf bir araba ilişti. Beyaz renkte, üstü açılır-kapanır şeklindeki bu arabanın motorunun yanlarında bir sürü metal borular göze çarpıyordu. Neredeyse yere değecek kadar basık bir görünüşü vardı. İçine söy-

le bir göz attım. Deri koltukları ve bir uçağinkini andıran göstergeleriyle pek bir çalımlydı. Üzerindeki Almanca yazılı levhadan sadece markasının *Vega* ve modelinin 1956 olduğunu çıkarabildim. Nedense ilgimi çekti, İstanbul'da böyle bir arabayla dolaşmak fiyakalı olurdu. Tanınmamış bir marka ve neredeyse beş yıllık bir araba olduğunu düşünerek, içimden, "Ucuza şunu alıvereyim," dediğimi anımsıyorum. Satıcıya,

— Bu ne kadar? diye sordum.

Öyle bir rakam söyledi ki, kulaklarıma inanamadım. Fahrettin'in neredeyse son model Impalası'nın fiyatının dört-beş katıydı.

— Nasıl olur? dedim.

Güldü:

— Vega, ısmarlama yapılan bir arabadır. On altı silindirlidir. 500 beygir gücündedir. Saatte 250 kilometre yapabilir. Ancak özel meraklılar içindir...

O tarihte saatte iki yüz elli kilometre hız, inanılacak bir şey değildi. Fena halde bozulmuştum. "Ben de merak ettim de sordum," diye bir şeyler geveledim. Satıcı en çok ne kadar bir miktarı gözden çıkarabileceğimi sordu. Söyledim. Şöyle, birkaç araba gösterdi. Hiçbirini gözüm tutmadı. İçimden, "Başka yerlere de baksak," demek geçiyordu ama, vakit de hayli ilerlemişti, işi biten arkadaşım sabırsızlanıyordu. Tam, "Sen git, ben bir gün daha kalayım," diyecektim ki, satıcı başka bir araba gösterdi. Düz beyaz renkte, son derecede zarif çizgileri olan bir arabaydı bu.

— Bu araba tam size göre, dedi. 1956 model ama henüz 35.000 kilometrede. Fransız Fordu. Simca Vedette. Sekiz silindirli. On saniyede yüz kilometre sürata ulaşır. Çok temiz kullanılmıştır. Zengin bir işadınının karısına aitti. Kıskançlık yüzünden karısıyla aşğını öldürdü. O hapse gitti, geride kalanlar da muhafaza etmek istemediler.

Dehşete düşmüştüm.

— Arabanın içinde mi öldürmüş? dedim.

Güldü:

— Merak etmeyin, bütün döşemesini yeniletiler.

Gerçekten de gri deri kaplı döşemeler pırıl pırıldı. Daha bir alıcı gözüyle baktım arabaya. Doğrusu bir aşk yuvası olacak kadar alımlıydı.

— Radyosu Alman malı, dedi satıcı. Çift hoparlörlü, stereofonik. Kaloriferi de çok güçlüdür...

Müzik merakım dolayısıyla, o tarihlerde daha yeni yeni ortaya çıkan stereofonik radyo en az araba kadar ilgimi çekti. Arabaların teknik özellikleri hakkında zaten hiçbir fikrim yoktu; bu konuda satıcının söylediklerini anlamadan kafamı salladım. Vakit geçiyordu. Arkadaşım sabırsızlanıyordu. Fiyatını sordum. Tam benim düşündüğüm miktarı söyledi. Birden verdim kararımı. El sıkıştık. Hemen işlemlere başlandı. Hava kararmak üzereyken, her şey tamamlanmıştı. Gümrük belgelerini de aldık. Satıcı, arabanın deposuna bir miktar benzin koyduklarını, ilk fırsatta depoyu doldurmamızı tembihledi. Yağı, suyu tamammış. Fahrettin ile birlikte arabaya kurularak yola çıktık. Ancak, bu araba Rover'e göre daha uzun ve geniş olduğu için, alışınca kadar birkaç kez kaldırıma çıkma becerisini gösterdim.

Düsseldorf'la Brüksel arasında henüz otoyol yapılmamıştı. Hava hızla karardı ve soğudu. Kaloriferi açtım. İliklerimiz ısındı. Radyoda ikimizin de hoşuna gidebilecek şarkılar çalan bir istasyon buldum. Konuşa şakalaşa gidiyorduk. Derken aniden sis bastırdı. Göz gözü görmüyordu, ama arabamda her türlü konfor vardı. Yaktım sis lambalarını, gerçi yine de pek fazla ilerisi görünmüyordu ama, ağır ağır da olsa ilerliyorduk. Bir ara birden yanı başımızda ışıklar belirdi, sesler duyuldu. Meğer bir benzin istasyonunun içine girmişiz!

Hazır girmişken depomuzu doldurduk, lokantasında karnımızı zı doyurduk, tekrar yola koyulduk. Yolun kenarındaki çizgiler olmasa, şarampole yuvarlanmamız işten bile değildi. Ne kadar gittiğimizi, nerelerden geçtiğimizi kestiremiyorduk. Yavaş yavaş uykuya da bastırıyordu. Yine ışıklı bir yerde durup kahve molası verdik. Tekrar arabaya bindik, ama bu kez marş basmadı, gıy gıy edip sustu. Dehşet içinde kaldım. Pompanın başındaki adam, yarı Almanca yarı Fransızca, kalorifer, radyo, uzun farlar, sis lambaları çalıştığı için akümülatörün zayıflamış olduğunu söyledi.

Bu gibi durumlarda arabayı ikinci vitese takıp ittirilirse marşın basacağını daha önceden öğrenmiştim. Bütün ışıkları, radyo ve kaloriferi söndürdük. Fahrettin'le pompacı arkadan ittiler, motor çalıştı. Pompacı, her olasılığa karşı, bir yerde durmamız gerekirse arabayı meyilli bir yerde bırakmamı tembihledi. Yeniden yola koyul-

duk, ama bu kez ikimiz de tedirginiz. Kaloriferi söndürdüğüm için, üşümeye de başladık. Radyoyu da kapatmıştım tabii. Karanlıkta sessiz sedasız ilerliyorduk.

Gecenin bir vakti Belçika sınırına geldik. Geçici gümrük işlemleri yapıldı. Bu arada sis de biraz hafiflemişti. Motor rahat çalışıyor gibiydi ama, ben yine de kaloriferi çalıştırmaya cesaret edemiyordum.

Bir küçük kasabanın içinden geçerken, yol kenarında duran iriyarı bir genç eliyle işaret etti, kendisini de almamız için. Yanında neredeyse kendisi kadar kocaman bir çanta, daha doğrusu deri bir sandık. Durdum, kim olduğunu, nereye gideceğini sordum. Kontrbasçıymış. Kasabadaki bir eğlencede çalmış. Brüksel'e dönecekmiş, araç bulamamış. Kontrbası güçlükle soktuk arabanın içine, delikanlı da yanına geçip kuruldu. Ben anahtarı çevirdim, yine tıs yok. Otostopçuyu almak için durduğumuz yer meyilli değildi. Çaresiz, Fahrettin ile ikisi inip arkadan ittirdiler. Araba çalıştı ama ben ani fren yapmaya korktuğum için, hemen duramadım. Gecenin karanlığında ve soğukunda arkamdan bir hayli koşmak zorunda kaldılar.

Bu durum, Brüksel'e varıncaya kadar birkaç kez yinelendi. Sonunda adamcağızı oturduğu yere kadar götürüp bıraktık. Otostop yaptığına bin kere pişman olmuştu sanırım. Eve geldiğimizde, Fahrettin'in çok genç karısıyla karımı, pencere önünde bizi beklerlerken bulduk. Vakit sabaha yaklaşıyordu. İkimizin evinde de telefon olmadığı için haber verememiştik.

Arabadaki çok eskimiş olduğu için, yeni bir akümülatör almak zorunda kaldım. Bu, arabanın bütçemizde açtığı ilk delik oldu.

Fahrettin'in sayesinde istediğimiz gibi bir araba sahibi olmuştuk. Evlerimiz birbirine yakındı. Zaman zaman arabamızla sağa sola götürüp gezdiriyorduk onları. Her geziden önce kadıncağыз mutlaka evinde yiyecek bir şeyler hazırlar, döneceğimiz zaman, en ki-bar sesiyle,

— Erhan Bey, bizim evin önüne çekiverin, derdi.

2. Bir Dosta Veda

Rover'i hemen elden çıkaramadığımız için, bir süre iki araba sahibi olduk. Bu yüzden hayli sıkıntı çektik. Pansiyonumuzun bulunduğu sokakta, tek günlerde sokağın bir tarafında, çift günlerde öbür

tarafında park yapılabiliyordu. Herkes tek arabasına zor yer bulurken, ben her sabah, erkenden kalkıp iki arabayı da karşı kaldırıma yerleştirmek zorundaydım. Brüksel trafik polisleri hiç göz açtırmıyorlardı. Yeni araba yine neyse de, hava iyice soğuduğu, kar yağmaya da başladığı için, gitgide daha zor çalışan Rover'in elime yapışan manivelasını çalıştırmak giderek zorlaşıyordu. Üstelik, bu işi yaparken üşüttüğüm için, hastalandım, yatağa düştüm. Evleri bize yakın olan zavallı Fahrettin her sabah geliyor, arabayı çalıştırıyor, otomobil kullanmasını öğrenmediği için, ben sarılıp sarmalanıp aşağı iniyor, arabaları park ediyordum. O kadar eski bir arabaya kimse talip olmadığı için, sonunda hurdacıya satmak zorunda kaldık. On bin franga aldığım arabayı bin franga bıraktım.

Bir sabah hurdacı, çekicisiyle geldi. Rover'in bir kancanın ucunda çekilerek götürülüşünü penceremizden, göz yaşlarımızı tutamamış seyrettik. Bir eski dostu geri dönülmeyecek bir mekâna uğurluyormuşuz gibi gelmişti bize.

3. Bir Yılbaşı Serüveni

Yılbaşı yaklaşıyordu. Oğlumuzun ilk yılbaşı gecesini. Bizim de eşimle Avrupa'da geçireceğimiz ilk yılbaşı. Değişik bir şeyler yapalım diye düşündük. Brüksel'e pek uzak olmayan Brugge kentini çok methediyorlardı Belçikalı dostlarımız. Kanallarıyla çok hoş bir görünümü varmış, Belçika'nın Venedik'i diyorlardı. Hava güzel olursa, Manş kıyısındaki Zuuderzee'de, plaj kenti Knokke'ya da Blankenberge'yi mutlaka görmeliymişiz. Özellikle yılbaşlarında çok giden olurmuş o tarafa. Zuuderzee adını, okuduğum bir romandan biliyordum.

Sorduk, soruşturduk. Brugge'ün kalınabilecek en iyi oteli Toison d'Or imiş, çok da pahalı değilmiş, ama önceden yer ayırtmak gerekiyormuş. Fahrettinler, Yiğit'i bize bırakırsınız, dedilerse de, hem gönülümüz razı olmadı hem de giderek yaramazlaşan oğlanı öyle bir gecede başlarına tebelleş etmek doğru olmazdı. Elçilikteki arkadaşlarımdan oteli bilenler, kat temizleyicisi kadınların az bir ücret karşılığında çocuk bakıcılığı yaptıklarını söyleyince kararımızı verdik. Telefon edip yerimizi ayırttım.

Brugge çok yakındı Brüksel'e. Aralık ayının son günü, öğle yemeğimizi yedikten sonra yola çıktık. Neşecan'ın sırtında ucuzluktan al-

dığımız mürmel kürk, benim sırtımda yine ucuzluktan düşürdüğüm merinos palto, altımızda kromajları pırıl pırıl parlayan sekiz silindirli Simca-Vedette otomobil, gösterişli bir giriş yaptık Brugge’el!

Otel, kentin ana meydanında, savaş öncesi yapılmış, üç katlı, Belçika’da birçok eski yapıda olduğu gibi cephesi sarı yaldız işemelerle süslü, gösterişli bir binaydı. O günlerde Avrupa’da öyle her yerde fazla araba olmadığı için, trafik ve park sorunu yoktu. Arabamızı otelin önünde park ettik. Kara derili, muhtemelen Kongolu, yaldızlı üniforması içinde sıska bir oğlan çocuğu koştu, kapımızı açtı, inmemize yardım etti, valizleri indirdi, içeri taşıdı. O sırada yine süslü kılığı içinde otelin park görevlisi de karşılamaya geldi, anahtarlarını aldı, arabayı otelin garajına götürdü.

Resepsiyondaki kız bizi çok güler yüzle karşıladı, oğlanı okşayıp sevdi, karıma bir demet çiçek sundu, kaydımızı yaptıktan sonra bizi odamıza gönderdi. Odamız da, yine eski tertip, her tarafı halılarla kaplı, kadife perdeli, yüksek tavanlı, karyolası çift somyalı, başlıkları bronz topuzlu, hayli konforlu bir odaydı. Banyosu ayaklar üstündeydi, muslukları çok kocamandı, ovulmaktan renkleri ağarmıştı, yüz havluları ve bornozları bile sanki çok eskiydi. Birinci Dünya Savaşından kalmışa benziyorlardı.

— Bu kadar cafcacflı bir karşılama beklemiyordum, dedi karım.

Güldüm:

— Araba yüzünden, dedim.

Şaşkınca baktı yüzüme:

— Ne ilgisi var?

— Bu sekiz silindirli Simca Vedette, Fransızların en lüks arabalarından. Çevrene bir bak, doğru dürüst araba yok ortalıkta. Burası Almanya, ya da Hollanda gibi değil. Savaştan bu yana henüz kendilerine gelememişler. Eh, biz de yılbaşı için yer ayırttık, bebek bakıcıları olup olmadığını sorduk. Yabancıyız da. Bizi ya diplomat, ya da çok zengin sandılar. Ye kürküm ye!

Oğlanın gereksinmelerini karşıladıktan sonra çıkıp kenti şöyle bir dolaştık. Gerçekten de kanallarıyla filmlerde gördüğümüz Venedik’i anımsatıyordu ama, pek de öyle ahım şahım bir görünümü yoktu.

Akşam bir yere, eğlenip dans etmeye niyetlendiğimiz için, yeme-

gi erken yemeye karar verdik. Kat hizmetlisi kadının eline bir miktar para sıkıştırıp çocuğumuzu emanet ettikten sonra, otelin altındaki lokantaya indik.

Son derecede basit görünümlü dört köşe bir salondur burası. Yılbaşı için hiçbir hazırlık, hiçbir süsleme yapılmamıştı. Duvarlar bomboştu, pencere bile yoktu, sadece kocaman bir aşçı portresi asılıydı girişin tam karşısındaki duvara.

Henüz bizden başka müşteri görünmüyordu. Smokinli üç-beş garson birden başımıza üşüştü. Rezervasyonumuz olup olmadığını sordular. Otel müşterisi olduğumuzu söyleyince, duvar dibindeki bir masaya buyur ettiler. Düş kırıklığına uğramıştık. Ses çıkarmadan menüyü incelemeye başladık. O zaman şaşkınlığımız daha da arttı. Yemekler son derecede pahalıydı. Şaraplar dersiniz bir o kadar! Karımla göz göze geldik. Burada, şöyle orta halli bir yılbaşı yemeği yemeye kalksak, cebimdeki paranın neredeyse tamamını bırakmamız gerekecekti. O günlerde öyle banka kartı, kredi kartı falan da henüz icat edilmediği için, bütün paramızı cebimde taşıyordum.

Hiç konuşmadan kararımızı verdik. Listedeki en ucuz yemekleri ve en ucuz şarabı ısmarladık. Garson yüzünü buruşturdu. Seçtiğimiz yemeğe bir şey diyemedi ama, şaraba itiraz etti

— Bu yemeğe o şarap uygun düşmez Mösyö, dedi.

Zaten tepem atmıştı. Sertçe,

— Biz bu şarabı seviyoruz, dedim. Lütfen ne söyledikse onu getirin!

Biz yemeğimizi yerken lokanta dolmaya başladı. Kapının önünde duran lüks otomobillerden inen fraklı, smokinli erkeklerle, mücevherler içinde kürklü, tuvaletli kadınlar lokantaya akın ettiler. Havyarlı kanepeler, istakozlar, şampanyalar, masaları süslemeye başladı. Neden sonra öğrendik bunun hikmetini. Meğer bu lokanta yemekleriyle ünlüymüş. Brüksel'in zenginleri, sırf duvarda portresi asılı aşçıbaşının yemeklerini yemek için gelirlermiş buraya!

Hesabı ödedikten sonra bizde artık eğlenceye gidecek heves kalmamıştı. Kös kös odamıza çıktık. Bakıcı kadın, o kadar erken dönmemize şaşırdı. Oğlan uslu uslu uyumuş meğerse.

Ertesi sabah hava günlük güneşlik, ama yine hatırı sayılır derecede ayazdı. Kahvaltımızı yaptıktan sonra otelin hesabını ödeyip çık-

tık. Zuudicotte'a kadar gittik. Manş kıyılarındaki turistik bölgeler gerçekten görülmeye değerdi. Birbirinden lüks oteller, lokantalar, kahveler ve gazinolar kıyı boyunca uzanıyordu.

Biz, paltolarımıza sarınıp bir kahveye girerken bir de ne görelim, o soğukta genç yaşlı pek çok kişi, mayolarıyla kumlara serilmiş güneşlenmiyorlar mı! Hatta, kapkara ve dalgalı denize giren deliler bile vardı!

4. Köşe Başı Bekleyenler

Pansiyonumuza taşındığımızda dikkat etmemiştik. Arabayla bir yerlere gezmeye ya da alışverişe gidip de biraz geç bir saatte Ixel Bulvarı'ndan sapıp eve döndüğümüzde sokak köşesinde bekleyen ve neredeyse arabanın altına atılacakmış gibi garip hareketler yapan kadınların –ben hâlâ bütün dikkatimi direksiyona verip yoldakileri, yol kenarındakileri ezilmemesi gereken yaratıklar olarak gördüğüm için– karım farkına vardı. Bunlar hayli şık giyinmiş olan ve müşteri avlamaya çalışan sokak kadınlarıydı. Çünkü Brüksel'de genelev yoktu. Nedense, kendilerine hayat kadını denen bu genç ve güzel hanımlar en uygun yer olarak bizim sokağı seçmişlerdi. Arabamız da o tarihlerde lüks sayıldığı için beni müşteri sanıyorlardı. Onları düş kırıklığına uğrattım her geçişimde.

5. Bir Borç-Alacak Öyküsü

Bir yıllık süremiz bitmiş, dönüş hazırlığına başlamıştık. Pansiyon sahibimiz, seksenini geçkin, bir gözü görmeyen, bacağına biri aksayan, ama dipdiri, cin gibi ve hayli cimri bir kadındı. Her şey dahil olarak kiraladığımız pansiyona gelirken, radyomuza ve Almanya'dan aldığım elektrofonta, çok elektrik yakar diyerek itiraz etmeye kalkmıştı. Biz toparlanırken, ikide bir gelip izliyor, "Ne kadar çok eşyanız varmış, bunları nasıl götüreceksiniz," deyip duruyordu.

Gerçekten de, hele 6-7 Eylül ayaklanmasıyla yerle bir edilen İstanbul'da hemen hiçbir şey kalmadığı için gereksinmemiz olan her şeyi alma hevesindeydik. Enflasyon korkunç boyutlara yükselmişti. Dönüşte nasıl geçineceğimizi düşünüyorduk kötü kötü. Belçika'da ne de olsa rahata alışmıştık. İster istemez, kendimize, oğlumuza ve hediye olarak da yakınlarımıza bir sürü öteberi almıştık.

Ne kadar geniş olursa olsun, bütün bunları arabanın bagajına sığdırmamız olanaksız gibiydi. O zaman aklıma bir port-bagaj almak geldi. Ev sahibi kadına nereden bulabileceğimi sordum. Tarif etti. O günlerde yolluklarımızın gelmesini bekliyorduk. Önce bankaya uğrayıp paramı alacak, sonra da port-bagajlara bakacaktım.

Bankaya gittim. Paralarımız henüz gelmemişti. Türkiye’de ekonomik durum, dokuz ay önce yapılmış olan büyük ölçekli para ayarlamasına karşın, giderek kötüleşiyordu. Merkez Bankasının döviz rezervleri erimişti. Temmuz başında olduğu gibi yolluklarımız yine gecikirse diye bayağı kaygılıydık. Bu yüzden, port-bagajı almadan eve döndüm.

Giriş katındaki penceresinden bütün gün sokağı gözetleyen ev sahibi, benim eli boş döndüğümü görünce hemen kapısının önüne çıktı, ne olduğunu sordu, anlattım:

— Niye bana söylemediniz! dedi. Ben size borç veririm.

Ondan hiç beklemediğim bir davranıştı bu. Uzattığı parayı teşekkür ederek aldım, muzipliğim tuttu:

— Ya paramız gelmezse, borcumu ödeyemezsem? dedim.

Ben, “Canınız sağ olsun, önemli değil,” gibi bir yanıt beklerken, o, gayet soğukkanlı bir şekilde,

— O kadar eşyanız var, nasıl olsa alırım, demez mi!

Neyse, iki gün sonra yolluklarımız geldi de borcumuzu ödedim.

Son gece, kadın, fazla su harcamayalım diye, o yaşlı gövdesine ve sakat bacağına aldırmadan bizim kata iki kova su çıkarıp suyumuzu kesti!

6. Sekiz Silindirin Marifeti!

Güzel bir bahar sabahı yola çıktık. Arabanın bagajı, port-bagajı, arka koltuğun yarısı tıklım tıklım eşya doluydu. Oğlan, arkadaki koltuğunda cin gibi, sağına soluna bakıyor, arada uzanıp saçımı çekiyordu. Neşeliydik. Bu kez Paris’e uğramadan, Djon üzerinden günene inecek, İtalya’ya geçecek, oradan Akdeniz vapurunun bizi beklediği Cenova’ya ulaşacaktık.

Fransa sınırında, beklemediğimiz bir olay canımızı sıktı. Pasaport polisi ilk kez, oğlanın pasaportunu da görmek istedi. Oysa, Anvers’teki sınıf arkadaşım Başkonsolos, yaşını doldurmamış çocuk

için pasaporta gerek olmadığını söylemiş, ben de aptalca inanmıştım. Son anda aklıma Belçikalıların Yiğit'e doğduğunda verdikleri kimlik geldi. Fransa ile Belçika arasında, iki devletin uyrukluları için verilen kimlik cüzdanı yeterliydi. Polis sesini çıkarmadı, Fransa'ya geçtik.

Fahrettin şoför tutmuştu, onlar bizden önce Marsilya'ya inip vapura oradan bineceklerdi. Biz, öteki tintinler Selahattin ve Tacettin'le birlikte, en deneyimli şoför olarak ben önde, onlar arkada, peş peşine gidiyorduk. Onlar, benim ilk günlerimdeki gibi, kırkı-elliye geçemiyorlardı. Sıkılıyordum. Biraz hızlanıp arayı açacak olursam, bu kez de uygun bir yerde durup yetişmelerini beklemek zorunda kalıyordum.

Arabamız hâlâ beyaz üzerine siyah yazılı geçici Alman plakası taşıyordu, ayrıca Deutschland anlamına yuvarlak bir bant içinde D işareti de vardı.

Daha önce de belirttiğim gibi, Fransa'da henüz otoyollar yapılmamıştı. Route National dedikleri yollar, pek az yerinde üç şeritli, genel olarak iki yönlü şoselerdi.

Yolun bir yerinde, önüm sıra giden römorklu kocaman bir kamyonla yetiştim. Karşı yol boş. Kurallara uygun bir biçimde sollayacağımı belirttikten sonra hızımı biraz artırarak geçmeye başladım. Önce aldırış etmedim, ama dikkat edince, benimle birlikte onun da süratini artırdığını fark ettim. Kamyonla, deyim yerindeyse, at başı birlikte ilerliyorduk.

O sırada gözüm şoföre ilişti. Pencerelerimiz açık. Avazı çıktığı kadar, "Sale Boch!" (Pis Alman domuzu) diye bağırdı. Şaşırdım, sonra Alman plakalı olduğumuz aklıma geldi. Hükümetler birbirleriyle barışmış, hatta ilerde Avrupa Birliği'ne kapıları açacak Kömür-Çelik Birliği'ni de kurmuşlardı ama, büyük olasılıkla komünist olan Fransız kamyon şoförü Nazi Almanyası'na karşı olan öfkesini, kini henüz yatıştıramamıştı. Ben aklımdan bunları geçirirken, karşı yönden büyük bir süratle yaklaşan bir otomobil gördüm. Burun buruna gittiğim kamyon çok uzundu. Ben de çok hızlı gidiyordum. Savrulmadan fren yapıp kamyonun arkasına sığınmaya vakit yoktu. Eşim bir çığlık koparıp koluma yapıştı. Saniyenin onda biri kadar bir süre içinde kararımı verdim ve gaz pedalını şoför deyimiyile kök-

ledim. Araba hızla ileri fırladı, kamyonun önüne geçmemle karşıdan gelen arabanın âdeta sıyrırcasına yanımızdan geçmesi bir oldu.

Ölümünden dönmüştük. O bir an içinde iliklerime kadar terlemiştim. Ellerim titriyordu. Yandaki aynadan, kamyon şoförünün pis pis sırtıttığını görüyordum. Bir kilometre kadar daha gittik. O hâlâ peşimi bırakmıyordu. Gözüme yolun içerlek bir yeri ilişti, hemen direksiyonu kırdım. Kamyon hızla bizi geçti ve ilerdeki dönemeçte gözden kayboldu.

Durduğumuz yerde, karımla birlikte sinirlerimiz yatışınca kadar bekledik. O sırada geriden gelen tintinlerin arabaları da sökün etti. Bizi görünce, onlar da sağa yanaştılar. Olayı anlattım ve dikkatli olmalarını söyledim. Otomobilleri son model Fransız arabası olduğu için, onların bizimki gibi bir sorunu yoktu.

Bir sigara içimi kadar dinlendikten sonra tekrar yola koyulduk. Yol تنها. Ben yine hızlandım. Bir süre sonra aynı kamyonu yetişmeyelim mi? Bu kez daha dikkatle baktım karşı yola. Yol dümdüz uzuyordu. Gelen giden yoktu. Bu kez daha fazla hızlanarak geçmeye başladım. Beni engelleyemeyeceğini anlayan şoför, sola doğru yanaşmaya başladı. Biraz daha ısrar edecek olsam beni şarampole yuvarlayacaktı. Fren yaparak arkasına geçtim ve arabayı tekrar sağdaki boş bir yere çektim. Aynı kamyonla bir daha karşılaşmamak için bu kez daha uzunca bir süre kaldık orada. Eşim oğlanın gereksinmelerini yerine getirdi. Ötekiler bizi beklemeden ilerlediler. Tekrar buluştuğumuzda kamyonu rastlamadıklarını söylediler. Onların süratiyle kamyonu yetişmelerine zaten olanak yoktu.

7. Yine Pasaport Sorunu!

Sonunda Fransız-İtalyan gümrük kapısına ulaştık, kuyruğa girdik. Turistler şimdiden güney yollarına dökülmüştü. İtalya tarafında yapı işçileri çalışıyor, bir yandan aryalar, Napoliten şarkılar söylüyorlardı, ilgiyle izliyor, dinliyorduk. Sıra bize geldiğinde, İtalyan pasaport polisi de Yiğit'in pasaportunu sordu. Anlaşmaya çalıştım, daha doğrusu sorularını anlamazdan geldim, "No gabiş! Ma filiyo," filan diyerek atlatmaya çalıştım. Oğlanın Belçika kimlik kartını gösterdim, adam "Olmaz!" diye başını salladı. "Türko pasaport!" diye tutturdu. O zaman, bizimkilerin doğumdan altı ay sonra gönderdik-

leri nüfus cüzdanı geldi aklıma. “Türko pasaport!” diye gösterdim. Yutmadı ama, bizim, çocuk kaçırarak halimiz olmadığını anlamış olmalı ki, “Hadi geçin!” deyip yol verdi. Dedğim gibi, o günlerde henüz Türk vatandaşlarının Avrupa’da itibarları yerindeydi!

8. Bir Trafik Kazası

İtalyanlar deli gibi araba kullanıyorlardı. Çok dikkatli davranmak gerekiyordu. Ben önden gidiyordum, biraz hızlı gidecek olursam, uygun bir yerde durup arkadaşlarımızın gelmesini bekliyorduk. Bir seferinde bu bekleme süresi hayli uzadı. Merak ettik, geri döndüm. Epeyce gittikten sonra, tintinlerin arabalarını yolun kenarına çekilmiş buldum. Az ilerde de bir İtalyan arabası duruyordu. Motosikletli bir trafik polisi bizimkilerin ifadelerini alıyordu. Yaklaştık, ne olduğunu sorduk. Hatalı sol yapan İtalyan şoför, Selahattin Bey’in arabasını sıyrıp, sol arka çamurluğunu göçürtmüştü. Yolun kenarı uçurum olduğu için, kaza daha kötü bir şekilde sonuçlanabilirdi. Selahattin Bey, Türkiye’de, gereken parçaları bulamayacağı için, sigorta sorununu çözümleyip ilk kasabadan parçaları almadan yola devam etmek istemiyordu. Olayın görgü tanığı Tacettin Bey de onlardan ayrılamayacaklarını söyledi. Biz, küçük çocuğumuz olduğu için, özür diledik, onlardan, iki gün sonra Cenova’da vapurda buluşmak üzere, ayrıldık.

9. Kaçak Yolcu!

Cenova’ya, vapurun hareketinden bir gün önce ulaştık. Bir pansiyona yerleştik. Pansiyon sahibi arabayı tamamen boşaltmamızı söyledi. Gördüğümüz bir İtalyan filmi geldi aklımıza, İtalyan soyguncularının, Napoli’de, işgâl kuvvetlerine ait bir Amerikan hücumbotunu bir gecede nasıl parça parça söküp götürdüklerini anımsadık ve pansiyoncunun dediğini yaptık. Arabanın tıklım tıklım olduğu düşünülürse bu benim için tam bir gâvur işkencesi olmuştu!

Ertesi gün, vapurun hareket saatine kadar kenti dolaşmaya çıktık. Daha önce methini duyduğumuz mezarlığı gezdik. Mezarlık değil sanki açık hava heykel ve mimarlık müzesiydi burası! Her biri bir başyapıt görünümündeki mermer heykeller yanında, birçok da min-

yatür villa vardı. Hele birisinin içinde mermerden bir çalışma odası, hatta gece gündüz yanan ampulü ile mermerden bir masa lambası bile vardı ve lamba gece gündüz yanıyordu, mezarlığın tanıtma broşüründe yazıldığına göre! Mezar sahibi, zamanının ünlü şair, yazar ya da filozoflarından biriymiş. Öteki dünyada da çalışmalarını sürdürebileceğini düşünmüş olmalıydı!

Akşamüstü vapura binerken karşımıza yine pasaport sorunu çıktı. Bu kez de bizimkiler, Yiğit'in kimliğini dikkate almadılar! Hani, araya kaptan girmese, bizim pasaport polisi neredeyse oğlumuzu vapurdan içeri almayacaktı! Güç bela vapura kapağı attık. Polisin, İstanbul'a telsizle gemide kaçak yolcu olduğunu bildirdiğini öğrendik daha sonra.

Selahattin ve Tacettin Beyler vapurun kalkmasına çok az zaman kala yetiştiler. Neyse ki, sigortayla işlerini halletmişler, gerekli parçaları da sağlamışlar.

Güvertede durup arabalarımızın vinçle yukarıya çıkarılışını, ya halat koparsa, ya ambara indirilirken bir yana çarparlarsa diye heyecanla izlediğimizi anımsıyorum. Neyse, kazasız belasız yerleştirdiler değerli arabalarımızı vapurun güvertesine.

Yiğit'in pasaport sorunu Napoli'de ve Pire'de de sıkıntı yarattı. Karaya çıkamama tehlikesiyle karşılaştık. Neyse ki, insancıl bir lostromo, oğlumza da geçici bir çıkış kartı verdi de aşağı inip kentleri üstünkörü de olsa, şöylece bir gezip gördük.

Napoli'de kenti gezmek için gemiden çıkıp dolaşırken, bir dükânın önünde orta yaşlı, güleç yüzlü bir kadın bizimle, daha doğrusu Yiğit'le ilgilenmişti. İtalyanca bilmediğimiz için Fransızca konuşuyorduk. Daha doğrusu kadıncağız güçlükle derdini anlatmaya çalışıyordu bize. Bir ara eşimle aramızda Türkçe konuştuğumuzu duyunca gülmeye başladı. Meğer bizim İtalyan sandığımız kadın Türk'müş, daha doğrusu Ermeni'ymiş. O günlerde henüz Ermeni sorunu olmadığı için epeyce ahbaplık etmişti Ermeni madam bizimle.

Pire'de rıhtımda bekleyen Rumların bizden naylon çorap, viski isteklerine şaşırmıştık. Daha o tarihte bile Pire ile Atina birbirine bitişmişti. Bir otokarla Atina'yı şöylece dolaştık, kral sarayının kapısında fiyakayla nöbet değiştiren Efzun askerlerinin yanında ve

Olympos Dağı'nda, harabeler arasında, bütün turistler gibi biz de fotoğraf çektirdik.

İstanbul'da, Galata'da vapurdan çıkarken de pasaport sorunu yüzünden polise ifade vermek zorunda kaldık. Bizi karşılamaya gelen büyük kayınbiraderim Nedim Otyam, Yiğit'i kucakladığı gibi dışarı kaçırdı. Tutanaklar tutuldu. Sonunda kaçak yolcunun yurda girmesine izin verildi. Bu arada arabamızın rıhtıma indirilişini yine, ya vinç kopar da araba düşerse, ya bir yere çarparsa diye yürek çarpıntısıyla izlemiştik!

10. *Gayretkeş Bir Bürokrat!*

İstanbul'a gelince ilk işim arabayı gümrükten çıkarmak oldu. O zamanki çok sıkı kambiyo rejimine göre, "Bedelsiz ithal izni"ni, Maliye Bakanlığı Hazine Genel Müdürlüğüne bağlı İstanbul Kambiyo Müdürlüğü'nün vermesi gerekiyordu. Ben de maliyeciydim ya, bütün belgelerim tamam olduğuna göre, gerekli izni çabucak alabileceğimi sanıyordum.

Kâğıtlarımı alarak, o tarihte Karaköy'de, şimdilerde Maliye hesap uzmanlarının bürolarının karşısındaki eş binada bulunan Kambiyo Müdürlüğüne gittim. Önce sıradan bir vatandaş olarak yetkili memura başvurdum. Memur belgelerime şöylece bir göz attı, umursamaz bir tavırla on beş gün sonra gelmemi buyurdu. O zaman ister istemez kendimi tanıttım, Maliye hesap uzmanı olduğumu söyledim. Adamın suratı büsbütün asıldı. Herkesin duyacağı yüksek bir sesle, "Kim olursan ol, şimdi sana iltimas mı yapacağız?" dedi yüzüme karşı. Fena halde bozuldum.

— İltimas istemiyorum, dedim sükûnetimi korumaya çalışarak. Ben de maliyeci olduğum için, belgelerimde hiçbir eksik olmadığını biliyorum. On beş gün beklememe sebep ne? On beş günde arabam rıhtımda paslanacak. Acaba, siz yetkili değilseniz, bir üst makama başvurabilir miyim?

"Cehenneme kadar yolun var!" anlamına bir işaret yaptı adam. Herhalde, o zamanlarda çok nadir olan otomobil sahiplerine karşı özel bir kırgınlığı vardı.

Bu kez, iyi karşılanacağımdan ve haklı bulunacağımdan emin bir halde, Müdür'ün yanına gitmek istedim. İriyarı, üniformalı bir ka-

pıcı önümü kesti. Ona derdimi zar zor anlatıp, sekreter odasına girdim. Beni yukarıdan aşağı dik dik süzen, süslü püslü, alımlı, şuh bir genç hatun, ne istediğimi sordu. Anlattım. Alaycı alaycı dudağını büktü,

— Bedelsiz otomobil permisi için, öyle mi? dedi. Randevunuz var mı?

Ne kadar benim de bir maliyeci olduğumu yinelesem de oralı olmadı, önündeki deftere bakarak on beş gün sonrası için randevu verebileceğini söyledi.

— Ne yapıyorsunuz! dedim. Arabam o zamana kadar rıhtımda ya çürür, paslanır, ya da başına bir iş gelir!

— Müdür Bey çok meşgûldür. Bütün Türkiye'nin kambiyo işlemlerinden o sorumludur! Size vakit ayıramaz!

Tam o sırada Müdür'ün kapısı açıldı, dökük saçlı, yumurta kafalı Müdür görüldü, bir konuğunu uğurluyordu anladığım kadar. Ben hemen atılıp, kendimi tanıttım. Kapı önünde ne istediğimi söylemediğim için beni içeri aldı. Görkemli, salon büyüklüğünde bir oda. Gemi gibi bir çalışma masası. Oysa kendisi ufak tefek bir adam. Koltuğuna geçip oturdu ama, bana yer göstermedi. Derdimi anlatmaya çalıştım. Suratı öyle bir abus!

— Siz de herkes gibi sıranızı bekleyeceksiniz, dedi, ters ters.

Adam haklı, ne diyebilirim? Kös kös Hesap Uzmanları Kuruluna döndüm. Salonda, benden kıdemli meslektaşlarıma durumu anlatıyordum ki içlerinden biri,

— Vay köftehor, dedi. O da adam olup çıktı karşımıza. Elbette, Bakan'ın en yakın adamı, sırdaşı olunca böyle olur, onun ne haltlar karıştırdığını bilmiyor muyuz sanki? Ne diye bekleyecekmişsin on beş gün? Hiçbir geçerli gerekçesi yok. Salt önemli kişi olduğunu vurgulamak için yapıyor böyle. Hadi kalk, birlikte gidelim, canına okurum ben onun!

Yine azarlanmak korkusuyla korka korka izledim kıdemli meslektaşımı. Ama bu kez sekreter hanım hiçbir şey sormadan kapıyı ardına kadar açıp bize yol gösterdi. Müdür, uzmanı görünce yerinden fırladı, sarmaş dolaş oldular. Meğer sınıf arkadaşımızlar. Müdür bu arada, ilk kez görüyormuş gibi bana da gülücükler yolluyordu. Uzman daha derdimi anlatmadan adam daha önce hiç konuşmamışız gibi,

— Kardeşim, daha önce niye kendini tanıtmadın, ver şu dosyanı, deyip zile bastı, gelen sekretere belgelerimi uzattı:

— Bize kahve de söyleyiver kızım. Arkadaşları da bekletmeyeceğim.

Kahvelerimizi içinceye kadar permim hazırlanmıştı bile.

11. Ne Oldum Dememeli!

Kaderin cilvesi, bu olaydan beş altı ay sonra, ben, bakanlık merkez kuruluşuna, Hazine Genel Müdürlüğüne atandım ve kambiyo işlemlerinden sorumlu genel müdür yardımcılığına getirildim. Henüz 27 Mayıs devrimi olmamıştı. Hasan Polatkan, makamında astığı astık, kestiği kestik, herkesi ürküten bir Bakan'dı. Bakan'ın sırdaşı olan İstanbul Kambiyo Müdürü, Hazine Genel Müdürü'ne bile aldırış etmiyordu. Ama, 27 Mayıs'tan sonra, Bakan Yassıada'ya gönderilince iş değişti.

Yeni dönem uygulamalarını anlatmak için bütün kambiyo müdürlerini Ankara'da toplamıştım. Baktım, o afrasından tafirasından yanına yaklaşılmayan İstanbul Kambiyo Müdürü de gelmiş, bana nasıl yaltaklanacağını bilmiyor.

Ne var ki, hakkında açılan soruşturmalardan kurtarmak için, maliyeci dayanışması içinde, devrime karşın, bakanlığın üst makamları onu, apar topar bir görev uydurup memleketi olan Kıbrıs'a yolladılar. Oradan da geri dönmedi, soruşturmalardan kurtuldu.

12. Otomobil Saltanatı!

Yıl, 1959. Türkiye yine bir yokluklar, yoksulluklar, yolsuzluklar ülkesi. Ama henüz, en üst gelir düzeyindeki sınıflar ile alt gelir düzeyindeki sınıflar arasındaki fark, iki binli yıllar Türkiye'si'ndeki kadar uçurumlaşmamış.

İstanbul'da, Erenköy'deki evimizin sahibi, Türkiye'nin sayılı var-sıllarından, ünlü bir avukattı. O günlerde Menderes, İstanbul'u güzelleştireceğim, imar edeceğim diye uğraşıyor, büyük istimlâkler yapıyordu. İstimlâk edilen taşınmazlara genellikle çok düşük bedeller ödenmek istendiği için, mahkemeler istimlâk davalarıyla uğraşp durmaktaydı. Bizim evsahibimiz de bu davalarda uzmanlaşmış,

ün yapmıştı. Pek çok evi, apartmanı, dükkânı, bağı, bahçesi, hizmetçisi, bahçıvanı, ama birkaç model eski, yine de lüks gözüyle bakılan –kendisi şeker hastası olduğu için şoförünün kullandığı– yalnızca bir tane Amerikan arabası (klimasız!) ile karısının kullandığı yabancı plakalı, iki kapılı olduğu için spor sayılan bir arabaları vardı. Metresinden olan, sonradan evlat edindiği evlenme çağındaki kızının ne arabası, ne de deniz motoru vardı! Bu yüzden, bizim getirdiğimiz arabaya göz koymuşlar, kat karşılığında satın almak istiyorlardı. Yasal engel bir yana, biz kendimiz kullanmak istediğimiz için satmayacağımızı söylemiştik.

O tarihlerde Erenköy’de özel araba sahibi parmakla gösterilecek kadar azdı. Biz de bunun keyfini çıkarıyorduk. Ekmek, gazete almaya bile arabayla gidiyorduk. Özellikle de babam, kendi deyimiyle çevreye “caka satmaktan!” pek memnundu! Arabanın da maşallahı vardı, hiç sıkıntı çıkarmıyordu. Hafta sonlarında gezmelere gidiyorduk. Yiğit, arabada uyumayı pek seviyordu. O günlerde akaryakıt, genel fiyat düzeyine göre ucuzdu. Sekiz silindirli olmasına karşın, Amerikan arabalarına oranla motoru fazla benzin yakmıyordu Simcamızın, ne de olsa Avrupalı’ydı! Keyfimiz yerindeydi!

13. Yine Yollarda...

Belçika’dan dönmemizden bir süre sonra, hesap uzmanlarının yıllık teftiş programı (turne programı) belli oldu. Bizim kısmetimizde de Ağustos-Kasım dönemi için Aydın çıktı. Buna en çok babam sevindi. İstiklâl Savaşının hemen sonunda, 1922 yılında, Aydın Sanat Lisesini kurmakla görevlendirilmişmiş. “O tarihlerde, bütün azınlıklar ülkeyi bırakıp gittiği ve her türlü küçük, büyük sanayi tesislerini de onlar işlettiği için, atlara nal çivisi bile bulunmuyordu. İlk iş olarak sanat okullarına önem verilmesi bu gereksinmeden kaynaklanıyordu,” derdi. Nereden nereye!

Bizimle birlikte, (şimdielerde büyük bir holdingin mâli işler koordinatörlüğünü yapan) genç bir uzman yardımcısı da gelecekti. Birlikte gitmeyi önerdim. (O zamanlar şimdiki gibi rahat, konforlu otobüsler yoktu.) Hem rahatlığı, hem de yol parası vermeyeceği için, pek memnun oldu.

Ağustos sıcaklığında yola çıktık, Kartal’dan araba vapuruyla Ya-

lova'ya geçtik. Vapurda yol arkadaşımız bize çay ikram etmek istedi. Çocukcağız arabaların arasından elinde çay bardaklarıyla cambazlık yaparak yanımıza geldiği sırada ters bir hareket yaptı. Bardaklardan biri devrildi. Yiğit'in kolu yandı.

Tek sıkıntımız sıcaktı. Bütün pencereleri açmamıza karşın, bu naltıcı hava rahatsız ediyordu hepimizi, özellikle de Yiğit'i. Çok terliyordu, bu kez de üşüteceğiz diye korkuyor, ikide bir durup üstünü değiştiriyorduk.

Akşama doğru İzmir'e geldik. İtalya'da başıma gelenlerden ders aldığım için, arabayı boşaltmadan bırakabileceğim bir otel arıyordum. Adını bildiğim tek otel, Efes Otel. Ne de olsa, orası da bir bakıma Maliye'ye ait, Emekli Sandığının malı ve onlar tarafından işletiliyor.

O zamanlar henüz büyük caddeler, bulvarlar açılmamış. Turizm de gelişmemiş. Otelin karşısındaki sokağa arabayı park ettim. Hava sıcak. Tam yol kılığındayım. Sakalım da uzamış. İçeri girdim. Rezervasyondaki memur, kılığımı kıyafetimi şöyle bir süzdü, ben daha "Yeriniz var mı?" diye sormadan,

— Burası size göre pahalıdır, dedi. Başka yer arayın!

Fena halde canım sıkıldı, bir şey söylemeden geri döndüm.

Yine kaderin cilvesi, yıllar sonra Efes Otel'i'ne, Emekli Sandığı Genel Müdürü olarak, yine aynı kılıkta, şort ve gömlekle geldiğimde, başta otelin Genel Müdürü olmak üzere, bütün personeli, o sıcakta takım elbiseleriyle beni karşılamak için otelin önünde sıraya dizilmişlerdi.

Ama henüz sadece hesap uzmanıydım! İster istemez başka bir otele gittik. Araba ne de olsa, Avrupa dönüşünde olduğu gibi tıka basa dolu değildi. Yol arkadaşımızın da yardımıyla eşyayı odalarımıza taşıdık, arabayı da otelin önüne park ettik.

14. Ehliyet Sorunu!

Rover'i aldığımızda, arabaya su ve yağ konması, lastiklerinin havalarının kontrol edilmesi gibi en ilkel bilgilerden habersizdim. O günden beri benim şoförlüğüm açısından fazla bir şey değişmemişti. Bu kez de araba kullanmak için ehliyet sahibi olmak gerektiğini, soyut olarak biliyordum ama, Türkiye'ye döndüğümüzden beri bunu

hiç düşünmemiştim. Belçika'dan aldığım ehliyet burada geçmiyordu. Bunu son anda, Aydın yolunda trafik polisleri yolumuzu kestiklerinde hatırladım.

Genç bir polis belgelerimi istedi. Arabanın ruhsatıyla Belçika ehliyetini uzattım. Ehliyeti göstererek,

— Bu nedir? dedi.

Attım:

— Beynelmillel ehliyet.

“P  r  mis de conduire” sözcüklerini heceleyerek okudu. Sonra, arkada, başka bir arabayla meşğ  l olan   mirine seslendi:

— Komiserim, bakın bu beynelmillel ehliyetmiş.

Daha önce beynelmillel ehliyet görmediği anlaşılan komiser de bozuntuya vermek istemedi,

— Tamam, dedi. Buyurun, geçin.

İ in kötüsü, Belçika'dan aldığım ehliyetin yürürlük tarihi de geçmişti; bunu da yine son anda bu denetleme sırasında fark ettim, renk vermedim, bereket versin, onlar da buna dikkat etmediler. Türk ehliyetini, Aydın'dan aldım.

15. Aydın, Aydın, Güzel Aydın...

Türkiye'nin en zengin bölgelerinden biri olan Menderes Vadisi'nin merkezi Aydın, aynı zamanda o zamanın Başbakanı olan Adnan Menderes'in memleketiydi. Kent, babamın anlattığı döneme göre epeyce   mar g  rm   e benziyordu.

Ne tuhaftır, Menderes'in, memleketi için özenle seçmiş olması gereken Vali Hilmi İncesulu, 27 Mayıs devriminden sonra, askerlerin Milli Birlik Komitesi h  k  metinde İçişleri Bakanı oldu. Belediye Başkanı ise yine sonradan başbakan yardımcılığı, savunma ve i i leleri bakanlığı yapacak olan İsmet Sezgin'di.

Otelde birkaç gün kaldık. Hava çok sıcaktı. Yiğit'e uygun gıda bulmakta zorlanıyorduk. Lokantadan getirttiğimiz yoğurtlu çorba çocuğun bağırsaklarını bozdu, şiddetli bir ishale yakalandı, apar topar hastaneye kaldırdık. Annesiyle birlikte iki gün hastanede yattılar. Bunun   zerine   telden çıkmak kaçınılmaz oldu, kalabileceğimiz, az çok mobilyalı bir ev aradık. İki odalı boş bir ev bulundu. Konu kom   u, karyola, yatak ve birkaç sandalye sağladılar.   eker sandıklarından

yaptığımız masada akşamları roman yazmayı sürdürmeye çalışıyordum (*Kedi ve Ölüm*). Yine şeker sandıklarını üst üste koyarak yaptığımız kitaplığa da kitaplarımı sıralamıştım.

O tarihte Aydın'ın bir tek büyük caddesi vardı (sanırım şimdiki Adnan Menderes Bulvarı). Karı koca gidip yemek yiyebileceğimiz, doğru dürüst lokantası yoktu. Bazen, istasyondaki gar lokantasına gidiyorduk. Bizim gibi tek tük birkaç memur ailesi geliyordu.

Aydın'da da, o kadar zengini bulunmasına karşın, özel araba parkmakla gösterilecek kadar azdı. Henüz ne iç ne de dış turizm gelişmediği için, *İst.H.* plakalı arabamız dikkat çekiyor, trafik polisleri ehliyet sormak bir yana selam vererek bana yol gösteriyorlardı. Bununla birlikte dönüşte aynı zorlukla karşılaşacağımı bildiğim için bu sorunu orada çözmeye karar verdim. Ne de olsa İstanbul'da sınava girmek buradakinden zor olabilirdi.

16. İmtiyazsız, Sınıfsız, Kaynaşmış Bir Kitleyiz!

Ehliyet sorunumu benim gibi Mülkiyeli olan Emniyet Müdürü'ne gidip anlattım.

"Hiç önemli değil, size buradan ehliyetinizi veririz," dedi. Trafikten sorumlu yardımcısını çağırdı, talimatını verdi. Hemen gerekli belgeler düzenlendi, ilk yazılı sınava kaydım yapıldı.

Sınav günü komisyonun odasına girince şaşırdım. Bütün üyeler beni görünce ayağa kalktılar ve masalarında bana yer gösterdiler. Üstüne üstlük, bir de çay ısmarladılar. Öteki adayların bakışlarından bayağı sıkıldım. Sınava katılanlar upuzun bir masanın iki yanına oturtulmuşlardı. Genellikle yoksul kılıklı adaylar ya kamyon ya da traktör sürücü belgesi almak için başvurmuşlardı. İçlerinde benden başka amatör ehliyet almak isteyen kimse yoktu.

Yazılı sınavı başarıyla verdim. Uygulamalı sınav bir ay kadar sonra yapılacaktı. Bu arada, arabayla Aydın'ın çevresini dolaştık. Kuşadası'na, hatta İzmir'e gittik. İzmir'e giderken, Emniyet Müdürlüğü bana geçici bir sürücü belgesi de verdi, İzmir trafik ekiplerine yakalanırsam diye.

Kuşadası, o tarihte küçük bir balıkçı kasabasıydı. Şimdiki beton binalara yerleşmiş olan lüks ve pahalı lokantaların yerindeki salaş bir lokantada denizden yeni çıkmış nefis çipuralarla karnımızı doyur-

duk. Plaj ve soyunma kabini de bulunmadığı için, arabamızı şimdiki marinanın bulunduğu yerde, zeytinliklerin altına çektik, arabada soyunup mayolarımızı giyerek denize girdik.

Uygulamalı sınavın yapılacağı tarihe birkaç gün kala, İstanbul'dan annemin çektiği yıldırım telgraf bizi alt üst etti. Telgrafta babama kanser teşhisi konulduğu bildiriliyor, acele gelmemiz isteniyordu. O tarihte İstanbul'daki evimizde telefon olmadığı için, ayrıntılı bilgi edinemedik. Hemen Ankara'ya Kurul Başkanlığına bir telgraf çekerek durumu anlattım ve izin istedim. Bu arada tabii hemen toparlandık. Zaten fazla bir eşyamız yoktu. Şeker sandıklarından masamızı ve kitaplığımızı orada bırakırken içim sızlamadı dersem yalan olur.

Üzüntüm içinde, son anda henüz ehliyet almamış olduğum aklıma geldi. Emniyet Müdürü'ne veda etmek için gittim. Bana yine geçici bir belge verip veremeyeceklerini sordum.

— Öyle şey olur mu canım, dedi Müdür. Biz akşama kadar ehliyetinizi yetiştiririz. Siz şimdi köşedeki şipşakçada vesikalık fotoğrafınızı çektirin, ben sınav komisyonunu hemen toplarım.

Gerçekten de sınav komisyonu yarım saat içinde benim için özel olarak toplandı. Direksiyonun başına geçtim. Şehir içinde bir tur attık. Yokuş yukarı, bir ayağım gaz pedalı ile frenin üstünde, arabayı geriye kaydırmadan kaldırmayı başardım. Önden ve arkadan park yapmakta da başarılıydim. Bir de soru sordular. Bu soruyu hiç unutmadım. Soru şuydu: “Bir demiryolu hemzemininden geçerken arabanızın motoru rayların üstündeyken stop etti. Marşa bastınız, motor bir türlü almadı. O sırada dönemeçten trenin yaklaştığını gördünüz, ne yaparsınız?”

Hiç düşünmediğim bir soruydu bu. Aklımdan, “Arabayı bırakıp kaçarım!” demek geçiyordu, ama sustum, bilmediğimi itiraf ettim. Meğer, birinci vitesle takıp marşa basmak gerekiyormuş. Akümülatörün gücüyle araba gıy gıy gıy, rayların üstünden geçermiş! Bu bilgisizliğime karşın, beni direksiyon sınavından da başarılı saydılar. Ehliyet zaten hazır. Fotoğraf yapıştırıldı, mühürler basılıp imzalar atıldı, ehliyetimi böylece aldım.

Heyet Başkanlığının yeni düzenlemesini beklemek üzere elimdeki işleri yardımcıma bıraktım. Ertesi sabah erkenden, kahvaltı bile etmeden yola çıktık.

17. İstanbul Yolunda Başımıza Gelenler!

Trafik kazalarının büyük çoğunluğunun sürücülerin yanlışlarından, uykusuzluklarından, kurallara uymamalarından ileri geldiği bilinir. Bu konuda da daha çok kamyon şoförleri suçlanır. Oysa, otomobil sürücülerinin de en az onlar kadar suçlu olduklarına ben kendim tanığım.

Aydın'dan İzmir'e doğru yol alırken, aklım babamla meşgüldü. Hem onun için, hem annem için üzülüyordum. Kanseri feci bir hastalık. Nasıl bir kanser olduğunu da bilmiyorum. Yaşamı boyunca, Aydın'da iken geçirdiği zehirli sıtma dışında hastalanmamış bir insan için bunun ne kadar zor olduğunu, en azından ona fazla acı çekirtmemek için ne yapmamız gerektiğini düşünüyordum. Bu arada küçük bir beldenin içinden geçiyorduk. Aydın'dan çok erken çıktığımız, bu yüzden kahvaltı yapmadığımız için, karnımız açtı. Yolun iki tarafına bakınarak, oturabileceğimiz, bir iki lokma yiyebileceğimiz bir yer, bir kahve aranıyordum.

Birden, karımın böğrüne indirdiği dirsek darbesiyle kendime geldim. Başımı çevirirken, tam karşımda, üzerimize doğru gelen bir kamyon gördüm. Şoförün gözleri iri iri açılmıştı. Durmadan korna çalıyordu, ama ben bunların hiçbirini duymamıştım. Meğer, oturacak bir yer ararken yolun sol şeridine geçmişim. Birkaç saniye daha geç kalsam, çarpışmamız kaçınılmazdı. Ani bir hareketle direksiyonu sağa kırdım. Birbirimize neredeyse sürtünerek geçtik. Gerçekten de, Belçika'dan dönerken olduğu gibi, yine çok büyük bir tehlike atlattığımız.

Bu kez İzmir'de kalmadık. Manisa üzerinden yola devam ettik. Bursa'yı geçtikten sonra hızlı bir yağmur başladı. Silecekler camları temizlemeye güç yetişiyordu. Gemlik'e doğru bir bayırdan inerken, arka tarafta bir takırtı duydum. Dikiz aynasından baktım, arabanın altından doğru kıvılcımlar sırıyordu. Benzin deposuna sıçarsa havaya uçabilirdik. O yağmurda arabayı kenara çekerek durup bakmam olanaksızdı. Bereket versin biraz ilerde bir benzin istasyonunu gözüme çarptı. Hemen oraya sığındım. Pompacıyla birlikte baktık. Egzoz borusu kopmuş. Pompacı,

— Bu çok tehlikeli, dedi. Kontağı kapatıp bayır aşağı ağır ağır

Gemlik'e doğru gidin. Şehrin hemen girişinde bir egzozcu var. Orada yaptırabilirsiniz.

O arada gözleri lastiklere ilişti:

— Lastikler de bombe yapmış, dedi. Ekzoz bir şey yapmasa bile, havaya uçabilirdiniz!

Havalarını indirdi.

Dediği gibi, kontağı kapatıp bayır aşağı indik. Gerçekten de kasa-banın girişinde bir tamirci vardı. Egzozu yeniledik. Yağmur altında, çamur içinde hayli bekledikten sonra Yalova'da son arabalı vapura yetiştik. Geceyarısı İstanbul'a ulaştık.

18. *Ambulans Araba*

Babama, bir üroloji uzmanı olan Haydarpaşa Nümune Hastanesi Başhekimi tarafından prostat kanseri teşhisi konulmuştu. Adamcağızın durumu perişandı, içler acısıydı. Damla damla idrar yapıyor, sancıdan kıvranıyordu. Anneme sordum. Doktorun verdiği ağrı kesici ilaçların hiçbir faydası olmuyormuş. Öteki ilaçlara baktım, vitamin cinsinden şeyler. Zaten doktor anneme pat diye, "Dua edin de bir an önce ölsün, fazla acı çekmesin," demiş.

Doktorun böyle konuşması çok canımı sıktı. Askerlik arkadaşım bir ürolog vardı. Hemen onu aradım, durumu anlattım. Bana, hocası olan genç bir doçentten randevu aldı. Doktorun muayenehanesi Cağaloğlu'ndaydı, Erenköy'den oraya kadar nasıl götürecektik babamı?

Babam ambulans adının anılmasını bile istemiyordu, ama öte yandan hemen dakikada bir idrar yapmak ihtiyacını duyuyordu, bu yüzden taksiyle de gidemezdik. Sonunda babamı ikna ettik. Yanımıza bir ördek aldık. Bacaklarının üstüne bir örtü örttük. Bir yanına annem, öteki yanına Ankara'dan gelen ağabeyim geçti. Ağır ağır yola çıktık. Yol boyunca onun inlemeleri, sızlanmaları dayanılacak gibi değildi. Çok da titiz olduğu için, özellikle araba vapurunda yandaki arabalardakiler durumunu fark edecek diye ne yapacağını şaşıırıyordu. Sonunda Cağaloğlu'na ulaştık. Ben onları indirip arabayı park ederek geldim.

Annem babamı muayene için hazırlarken, biz Doktor Cafer Yıldırım'a durumu anlattık. Başını salladı, bir şey söylemedi. Oysa

ben onun hemen, “Yok canım, öyle şey olur mu, üşütmüş, o kadar önemli değil!” demesini bekliyordum.

Muayene fazla uzun sürmedi. Yine annem babamı giydirirken, Cafer Bey muayenesinin sonucunu anlattı:

— Prostat gerçekten sertleşmiş, bu, dikkatli bakılmazsa kanser olarak kabul edilir. Oysa, prostat iltihaplanmış. Bu da aynı izlenimi verir. Şimdi, güçlü antibiyotiklerle iltihabı önleyeceğiz. Ancak, daha sonra mutlaka ameliyat olması gerek, çünkü iltihap yenileyebilir ve o zaman kansere çevirebilir. Ben şimdi hem penisilin hem de ağrı kesici bir iğne yaptım. Ameliyata karar verirsiniz, on beş gün sonra onu bu dertten tamamen kurtarırız.

İğnelerden sonra durumu düzelir gibi olunca, babamı ameliyata razı etmek hayli zor oldu. Ameliyattan bir gece önce, yatırdığımız hastaneden kaçtı, mesanesine takılı sondayı eliyle çekip çıkararak, gece vakti, pijamasının üzerine giydiği paltosuyla Nişantaşı’ndan Erenköy’e geldi. Zar zor ikna ettik. Ameliyat bu kez başka bir hastanede yapıldı ve başarılı geçti.

19. Ankara’nın Yolları Taştan...

Artık bir daha Aydın’a dönmedik. Ankara’dan gelen bir telefon, bütün geleceğimizi etkiledi. Maliye Bakanlığı Hazine Genel Müdürü Ziya Müezzinoğlu, benimle acele görüşmek istiyordu. Anladığım kadarıyla genel müdür yardımcılığı önerecekti bana. Evdekilerle birlikte düşündük, taşındık. Hesap uzmanlığını seviyordum ama küçük çocukla turnelere çıkmak zordu. Ayrıca, eğer mesleğimde ilerlemek istiyorsam, yöneticilik görevine geçmem şarttı.

Ertesi gün Ankara’ya gittim. Genel Müdür’le konuştum. Merkeze atanınca, uzmandan almakta olduğum gündelik kesilecekti. Ayrıca, İstanbul’da babamla birlikte oturuyorduk. Ankara’da kira da ödememiz gerekecekti. Bu koşullarda tek aylıkla geçinemzedik. Müezzinoğlu, lojman ve ek görev sözü verdi. O zaman ben de kabul ettim. Hazineye döviz ve kambiyo işlemlerinden ben sorumlu olacaktım.

İstanbul’a döndüm. Çabucak hazırlandık. Eşyalarımızı bir ambara verdik. Ankara’da ev ya da lojman bulunca, göndereceklerdi. Biz arabaya atladık, Ankara’ya geldik. Ağabeyime konuk olduk.

Ne var ki, işe başladığım gün, lojman işinin kolay olmadığı ortaya çıktı. Sırada pek çok bekleyen vardı. Ek görevin ne ve ne kadar olacağı da belli değildi. Bu durumda, eşim, ev bulununcaya kadar, Avrupa'dan döneli görmediği, Aksaray'da eczacılık yapan ortanca kayınbiraderim Nusret Otyam'ın yanına gitmek istedi.

Havalar henüz güzeldi. Bir sabah yola çıktık. O günlerde Ankara-Konya yolu daha yeni yapılmıştı. Dümdüz ve engebesiz yoldan Aksaray'a kadar rahat bir yolculuk yaptık.

20. Araba Oyun Yapmaya Başlıyor!

Şık arabamızla Aksaray'da da epey sükse yaptık. Gezintiler yaptık. İhlara Vadisi'ne gittik. Tuzlu kaplıcada yıkandık. Yeşillikler içinde güzel bir kasabaydı Aksaray. Orta yerinden geçen ırmak, şehrin yeşilliğinin nedeniydi.

Ben iki gün sonra, ev bulmak için Ankara'ya döndüm.

Dönüş yolunda önce her şey güzel gidiyordu. Hava serin, yol tenhaydı. Bir ara, gaza bastığım halde arabanın giderek yavaşladığını fark ettim. Motor durmuştu. Kenara çektim. Üst üste marşa bastım, çıt yok. Kaputu açtım, bilebildiğim kadar, bujileri, distribütörü yokedim. Bir şey bulamadım. Korkmadım desem yalan olur. Tek bir Allah'ın kulu görünmüyordu ortalıkta. Yol ıssızdı. Bir kamyon bile geçmiyordu. Kimden yardım isteyebilirdim ki? O zamanlar cep telefonu da yoktu ki!

Bir süre umutsuzluk içinde bekledim. Ne kadar zaman geçti, bilmiyorum. Tekrar ve bu kez öfkeyle çevirdim kontak anahtarını. Hayret! Motor çalışmaya başladı. Müthiş bir sevinçle yola düzldüm. Küçük bir yerleşim yerinin yanından geçerken gözüme bir tamirci ilişti ama, araba çalıştığına göre ne diyecektim? Üstelik durduktan sonra ya bir daha çalışmayıverirse?

Ne var ki, Gölbaşı'na yaklaştığımda motor yine önce yavaşladı, sonra durdu. Yine ıssız bir yerdeydim. Hava kararıyor ve serinliyordu. Sabaha kadar orada kalma korkusu içimi sardı. Yine bir süre bekledim. Gerçekten de anahtarı çevirince araba yine çalıştı. Bu kez hiç duraklamadan, ev buluncaya kadar konuk olarak kaldığım ağabeyimin evine kadar geldim. Ertesi gün götürdüğüm serviste arabanın motorunu enine boyuna elden geçirdiler, bir şey bulamadılar.

Sonunda, benzindeki bir pisliğin karbüratörün benzin akışını kesmiş olabileceğini söylediler.

21. Ankara'ya Demir Atıyoruz

Sağa sola bir hayli koşuşturduktan sonra, kesemize uygun olarak ancak Yenimahalle'de, beşinci durakta, o zamanlarki en son durakta, tepelerde bir ev bulabildim. Bizim evden daha ötede başka ev yoktu. Üç oda bir sofadan ibaret evin kaloriferi yoktu, kirası da ucuz mucuzdu ama yine de aylığımın yarısına yakındı. İstanbul'a, daha önce emaneten depolarına bıraktığımız eşyamızı derhal yollamaları için nakliyeciyeye telgraf çektim.

Hemen tekrar Aksaray'a gidip eşimle oğlumuzu alıp geldim. Neyse ki bu kez araba oyun etmedi. O sırada eşyamız da gelmişti. Çabucak yerleştik. Ancak, bu yerleşme işinin gülünesi bir yanı vardı.

Ev tuttuğumuz yer, genellikle orta halli ailelerin oturduğu bir semtтейdi. Eşyamız geldiğinde hayretle izlediklerini fark etmiştim. Neşecan'ın evlenirken cihaz eşyası olarak getirdiği yatak odası takımından başka, İstanbul'dayken Erenköy'de bizimkilerle birlikte oturduğumuz için gereksinme duymadığımız oturma odası, yemek odası, hatta kitaplık gibi eşyamız yoktu. Buna karşı, Avrupa'dan gelirken getirdiğimiz buzdolabı, çamaşır makinesi, fırın gibi henüz Türkiye'de çok lüks sayılan eşyamız, oğlumuzun Avrupa malı çocuk arabası, Neşecan'ın kürkü ve en önemlisi özel arabamız o günlerde oturduğumuz semtte görülen şeyler değildi.

Kısa süre sonra komşular bize hoş geldinize gelmek üzere haber yolladılar. Özür diledik, çünkü konukları oturtacak tek bir sandalyemiz bile yoktu. Biz kendimiz de yemeklerimizi yere yaygı serip bağdaş kurarak sinide yıyorduk.

Hemen kolları sıvadık. Çok sınırlı bütçemizle bu gibi gereksinmelerimizi nasıl karşılayacağımızı düşündük. Bir cumartesi günü arabamıza atlayıp Çıkrıkçılar çarşısına gittik. Açılır-kapanır masa, dört tane hezaren sandalye aldık. Yemek odamız tamamlanmıştı. Bizim semtte babacan bir marangoz buldum. Hiçbir yuvarlak köşesi olmayan koltuk, kanepeler ve kitaplık figürleri çizdim. Koltuk ve kanepeler için aldığımız şarap rengi döşemelikler geçirilip tahta kısımlar da siyah vernik boyasıyla boyanınca, bayağı güzel ve mo-

dern bir oturma takımına sahip olduk. Kitaplığımızın da çok basit, son derecede modern bir görünüşü vardı. Neşecan, en ucuz kumaş olan grisetten, üzerlerine renkli kumaş parçalarıyla applike yaparak perdelerimizi dikti. Onun deyimiyle sevimli mi sevimli, tam bir sanatçı evi çıktı ortaya.

22. Arabalı Bürokrat!

Artık her sabah Yenimahalle'deki evimizden Maliye Bakanlığının Ulus'taki binasına arabamızla gidip geliyordum. Bakanlıkta o günlerde özel arabası olan yok gibiydi. Genel Müdür Ziya Müezzinoğlu'nun yurtdışından gelirken getirdiği eski Mercedes'i, bakanlık garajındaki yerinden kımlıdamıyordu. Ziya Bey'in araba kullanmasını bilmediğini de tesadüfen öğrendim! O günlerde Ulus Meydanı'na göstermelik bir trafik ışığı konulmuştu. Bir sabah çok acele Meclis'e gitmemiz gerekti. Ziya Bey kendi arabasını almak zorunda kaldı. Kırmızı ışıkta geçtik. İki de bir frene basıyor, zigzaglar çiziyordu. Benim hayretle baktığımı görünce, "Ben irademle araba kullanıyorum!" demişti.

Benzin ne kadar ucuz olursa olsun, sabah akşam işe arabayla gidip gelmek yine de bütçemizi etkiliyordu. Bir ara, duraklarda bekleyen yolcularla dolmuş yapmayı bile düşündüm, ama binenler para vermeyi akıllarına bile getirmiyor, teşekkür etmekle yetiniyorlardı. Benim de para istemeye yüzüm tutmuyordu, üstelik bir tanıdıkla karşılaşmak tehlikesi de vardı.

O sırada bir arkadaşımızın verdiği akıl, çekici göründü. O günlerde Ankara'da taksilerin renkleri tek tip değildi. Taksi plakalı olmayan otomobiller de taksi olarak çalıştırılabilirdi. Sağa sola sorduk. Yine bir tanıdığımızın, dürüstlüğüne kefil olduğu bir şoför bulduk. Anlaşmamıza göre, kazancın belli bir yüzdesini bize verecek, üstü ona kalacaktı. Ayrıca, sabahları beni evden alıp işe götürecek, akşamları da eve getirecekti.

Bir süre işler yolunda gitti. Şoför, her akşam beni almaya geldiğinde hesap görüyordu. Kazancımız azımsanacak gibi değildi. Ama giderek durum değişti. Araba ikide bir arızalanıyor, tamir ve parça masrafı getiriye alıp götürüyordu. Bir keresinde de şoförün öyle pek dürüst davranmadığını fark ettim. Bu işten de vazgeçtik.

Kış geliyordu. Sabahları araba giderek zor çalışmaya başladı. Yeni

bir batarya almak gerekiyordu belki, ama bu hiç aklıma gelmiyordu. Sonunda bir sabah, motor gıy gıy etti ve çalışmadı. Komşumuz bak-kalın 7-8 yaşlarındaki sevimli oğlu Mahmut Küsmez, arkadaşlarını topladı, hep birden arkadan itmeye başladılar. Zaten ev yokuşun başındaydı. İkinci vitesle takınca araba çalıştı. Bakanlığa gidinceye kadar akü kendisini topluyor olmalıydı ki, dönüşte pek sorun çıkmadı. Ben de her olasılığa karşı arabayı bakanlığın yan sokağındaki bayırın baş tarafına park ediyordum.

Bir cumartesi günü, çoluk çocuk, alışveriş yapmak için Kızılay'a inmiştik. O günlerde Atatürk Bulvarı'nda istediğimiz yere park yapabiliyorduk. Elimizde paketlerle güle oynaya arabaya döndük. Motor yine çalışmadı. Sağdan soldan yardıma geldiler, ittirdiler, kaktırdılar, nafile. Motor kapağını açıp bakanlar da oldu. Birisi, "Ağabey, bunun motor contası çürümüş, motora su dolmuş, bu çalıışmaz!" dedi. İster istemez, arabayı, kapısını kilitleyerek oraya bırakıp, taksiyle eve döndük. Suratımızdan düşen bin parçaydı.

Pazartesi sabahı, bakanlığın şoförlerinden birisi bir tamirci buldu. Arabayı garaja çektiler. Bir iki gün sonra tamirci beni aradı. Gerçekten de motor kapağı yanmış, ama parçasını bulmak olanaksızmış. Fransa'da görevli arkadaşlardan birisine yazıp getirtmeyi düşündüm. Parça dışında bu işin bana kaç patlayacağını sordum.

— Motoru indirmemiz gerek. Rektifiye de istiyor. Sizin için, parça hariç, on bin liraya yaparım, dedi.

— Kırk bin kilometrede bir araba rektifiye ister mi, dedim.

Güldü:

— Yok abi, bu motor rahat rahat yüz binin üstünde. Bunu sana satanlar, kilometresini silmişler!

Almanların dürüstlüğü hakkındaki önyargılarım gümbür gümbür çöktü.

On bin lira o zamanlar çok paraydı. On aylığımdan daha fazla. Bu parayı veremezdim.

Düşündük, taşındık. O sırada bedelsiz ithal yoluyla getirtilen arabaların satış yasağı da kalkmıştı. Garaj sahibinin de yardımıyla, arabayı otuz bin liraya bir meraklısına sattık.

IV

1960 Model Skoda Panel

1. Araba Tiryakiliği!

Simca'yı otuz bin liraya satınca, eşin dostun tavsiyesiyle, on bin lirasını Emlâk Bankasına yatırarak bir ev hesabı açtık. Elimizde kalan yirmi bin lirayı ucundan ucundan harcamaya başladık. Ne var ki, araba kullanmak uyuşturucu kullanmaya benziyor. Her geçen gün, arabasızlık içimize oturuyordu.

Paramızı çarçur etmeden, hiç değilse eski, kullanılmış bir araba almayı aklımıza koyduk. O sırada ancak elçilik memurları satabiliyorlardı arabalarını. Gazetelerdeki ilanları izlemeye başladık. Fiat marka bir araba ilgimizi çekti. Telefon ettim. Arabanın sahibi, Türkçe'yi az çok bilen bir İtalyan elçilik memuruydu. Hayli açık-göz birisine benziyordu. Beni arabayla dolaştırdı. Bu arada, bir arabanın motorunun ne durumda olduğunu anlamak için uygulanacak bir testten de söz etti. Buna göre, bayır aşağı giderken önce gaz verip sonra ayağını pedaldan çekecekmişsin; motor güçlüyse, motor freni görevini yaparmış. Bana satmak istediği arabada bu testi uyguladı. Sonuç çok iyiydi. Karoserisi, dış görünüşü de fena değildi, ama, süten ağzım yandığı için yoğurdu üfleyerek yiyordum. Bakanlığın şoförlerinden birisine gösterdim arabayı:

— Bu, senin sattığın arabadan da çok kullanılmış Beyefendi, dedi. Başına dert alırsın!

Tabii, bir bahane bularak vazgeçtiğimi söyledim adama. Fiyatını hemen kırdı, ama yanaşmadım. Ne var ki araba hasreti sürüp gidiyordu.

Bir öğle tatilinde, Ulus'tan Samanpazarı'na doğru yürüyordum. O zamanlar, Anıt'ın arkasındaki işhanları henüz yapılmamıştı. Küçük bir vitrinde gözüme bir araba ilişti. Yaklaşıp baktım. Arkası kapalı küçük bir panel otomobil. Üzerindeki kartta, fiyatı da yazılı. On sekiz bin lira. İlgimi çekti. Ben vitrindeki arabayı incelerken içerden orta yaşlı, tombalak, güleç yüzlü bir adam çıktı. Tanıdık geldi gözüme.

— Merhaba Erhan Bey, dedi. Beni tanımadınız mı?

Dikkat edince tanıdım. Kayseri Lisesi'nde resim hocasıydı.

— Elbette tanıdım hocam, dedim, ama şaşırmadım desem yalan olur. Burada ne arıyorsunuz?

Boynunu büktü:

— Baktım, Hoca'nın eşeğinin kuyruğu gibi, ne uzuyor ne kısalıyor, ben de istifa ettim, ticarete atıldım. Ne de olsa Kayseri'nin o kadar ekmeğini yedik, suyunu içtik! Sağa sola başvurdum. Skoda'nın Türkiye temsilcisi arkadaşımdaydı. Ankara bayiliğini verdi bana, Allah'a çok şükür geçinip gidiyoruz... Galiba bizim araba ilginizi çekti?

Skoda, Çekoslovakların, bir zamanlar Hitler ordularıyla başa çıkabileceklerini sandıkları zaman güvendikleri ünlü silah fabrikalarının adı. Alman panzerleriyle boy ölçüşememişlerdi ama, yine de o zamana göre yüksek bir teknolojinin simgesiydi Skoda adı. Henüz Sovyet sistemi çökmemişti. Sputnikleriyle Amerikan endüstrisine bile kafa tutuyorlardı. Herhalde onların yaptığı arabalar da sağlam olur diye geçirdim içimden.

Derdimi anlattım. Araba tiryakiliği sigara tiryakiliği gibi bir şey. Yoksun olunca, sokaktaki bekçiden bile dilenir insan. Panel bile olsa, ayağımızı yerden keser ya!

— Kaç paran var? dedi hoca.

— Tam tamına on sekiz bin lira. Ama onun tamamını veremem. Üstelik, vergisi mergisi...

Kısa bir süre düşündü:

— Sen hocamızın oğlusun, dedi. Senden de kâr almayıvereyim. On altı bin lira ver, al götür. Hem istersen, bunun arka tarafına cam da açtırırız. Üç-beş yüz lira bir masrafı olur. Kapı da açtırırız ama, trafikten mırın kırın edebilirler. Hem kapı epey para tutar. Zaten, arka kapısı da var. Bakma sen, gösterişli değildir ama sağlam arabadır.

Beni direksiyona oturttu, küçük bir tur attık. Ben araba almaya koşullanmıştım bir kere. Ne olsa alacaktım. Birden kararımı verdim. Zaten önceki arabalarımızı da öyle ani kararlarla almıştım. Sadece rengini pek sevmemiştim, açık ot yeşiliydi. Elllerinde hazır başka araba yokmuş. Hemen bankaya gidip parayı çektim. Resim hocası bana birtakım kâğıtlar imzalattı. İki gün sonra, yan taraflarına camları takılmış olarak arabayı teslim aldım.

2. Attan İnip Eşeğe Binmek!

Daha önce içine girip oturmamış değildim ama, bu kez sahibi olarak direksiyonun başına geçince, tam anlamıyla attan inip eşeğe binmiş gibi oldum. Lüks Simca Vedette ile yük taşıma aracı olarak yapılmış Skoda Panel'i karşılaştırmak bile olanaksızdı. Şoför mahallinin oturulacak yeri muşambayı andıran yapay deriyle kaplanmıştı. Göstergeler kaba sabaydı. Nedense, özellikle sağa sola dönme işaret koluna taktım aklımı. Direksiyon borusunun yanında, elektrik açma kapama düğmelerine benzeyen ilkel bir anahtar vardı, aşağıya çevirince sağ, yukarıya çevirince sol tarafa dönüş işareti yanıyordu. Tabii radyosu da yoktu. Süspansiyonu çok sertti, en küçük bir kasiste araba âdeta zıplıyordu. Bir de ön tekerleklerinin içeri doğru yamuk durması dikkatimi çekmişti. "Yük yükleyince, ağırlığın etkisiyle doğrulur, böylece yola daha iyi yapışır," dediler.

Evin önüne gelince ilk tepki çocuklardan geldi. Etrafımı çevirip alaya aldılar. Eşim, beni üzmemek için bir şey söylemedi ama, bir ara, "Ekmekçi arabalarına benziyor!" deyince, arabanın adı aramızda öyle kaldı.

Her şeye karşın, çabuk alıştık Skoda'ya. Bir kere sabahları çalıştırmak için ittirip kaktırmak gerekmiyordu. Benzin sarfiyatı da Simca'ya oranla çok azdı. Özellikle tatil günlerinde, akrabalarla, eş dostla piknik yapmaya gidiyorduk. Arka tarafa bir kilim sermiştik. Babamla annemi yanıma alıyordum. Ötekiler arka tarafta biraz uzanır gibi oturuyorlardı. Bir keresinde Karagöl'e gittik. Çocuklarla birlikte on beş kişi sığıştık arabaya!

27 Mayıs devrimini Yenimahalle'deki evimizde yaşadım. Eşim, hasta babasını görmek için Yiğit'i de alarak İstanbul'a gitmişti. O günlerde herkes gibi ben de, âdeta böyle bir darbeyi bekliyordum.

Sabah, gözüme güneş gelince erkenden uyandım. İlk işim radyoyu açmak oldu. Türkeş'in okuduğu bildiriyle öğrendim darbeyi. Hemen sokağa fırladım. Her tarafta büyük bir coşku vardı. Biraz sonra Maliye Bakanlığının bir arabası beni almaya geldi. Halkın paniğe kapılıp bankalara hücum etmesini önlemek için gerekli önlemleri aldık.

Gece, sokağa çıkma yasağına karşın, ekmekçi arabamla Kızılay'a indim. Çevreyi saran tankların üstüne çıkıp halay çekenler bile vardı.

Devrim hükümeti döneminde benim de bakanlıktaki yüküm çok artmıştı. Yenimahalle'den gidip gelmek çok vakit alıyordu. Sonunda eşin dostun yardımıyla, Maltepe'de, bodrum katta kaloriferli küçük bir daire bulduk, oraya yerleştik. Akşamları gazetelerde takma adlarla yayınlanan polisiye romanlar çevirdiğim için elimiz biraz rahatlamıştı.

27 Mayıs devriminin ardından, görece olarak rahat edebileceğimiz bir ev bulmamızın sevincine eşimin babasının ölümü gölge düşürdü. Onun öldüğü gün benim de bir ameliyat geçirmem gerekiyordu. Bir hayli üzücü günler yaşadık.

Ameliyat için verilen rapor süresini Ankara dışında geçirmeyi düşündük. Önce İstanbul'a gittik. Ben henüz sargılar içindeydim. Yolda arabanın lastiği patladı. Büyük bir şans eseri, henüz benzin aldığımız istasyondan yüz metre kadar ancak uzaklaşmıştık, yoksa o halimle tekerlek değiştiremezdim.

İstanbul'dan sonra birkaç gün de Erdek'te kaldık. Biraz oyalanmış olduk.

Öte yandan, bir yıl sonra Simca'nın parasıyla açtığımız ev hesabının kredisi çıkınca, bankadan aldığımız kırk bin lira kredinin üstüne bir miktar da borçlanarak Gençlik Caddesi'nde bir daire satın aldık. Biz de böylece ev sahibi olduk.

3. Ekmekçi Arabasından Gizli Evrak Kasası!

27 Mayıs devriminden sonra Milli Birlik Komitesinin kurduğu hükümette ilk Maliye Bakanı, bir zamanlar devrik iktidarın milletvekiliydi. Bu bakımdan komiteyle pek anlaşılmadılar. Ekrem Alican Bakanlıktan istifa etti. Yerine, vaktiyle Adnan Menderes'in koyu muhalifi olarak adı çıkan, o günlerde Dünya Bankasında uzman olarak çalışan Kemal Kurdaş Maliye Bakanlığına atandı. Solcu olarak da

bilinen Kurdaş, bakanlığa gelir gelmez beni çağırdı, birlikte çalışacağımızı söyledi. Kurdaş Bakanlıktan ayrılınca kadar bir çeşit özel danışmanı olarak görev yaptım.

Devrimden sonra, dış yardımlar ve dış ekonomik işler Maliye Bakanlığına verilmiş, Hazine Genel Müdürlüğü, Hazine Genel Müdürlüğü ve Milletlerarası İktisadi İşbirliği Genel Sekreterliği adını almıştı. Dış yardımların koordinasyonunu burası yapıyordu. Dışardan alınan çeşitli adlar altındaki yardımlar değişik bakanlıklar veya kurumlarca kullanılıyor, Maliye Bakanlığı bunları denetleyemiyordu. Bazı üzücü olaylar da olmuştu. Örneğin, ekonomik faaliyetleri olan bir kuruma, Amerikalılar o faaliyetlerin reorganizasyonu için önemlice bir yardım yapmışlar. Amerikalıların bütçe yöntemlerine göre, bu para o kurumun başındaki zata verilmiş. O zat da parayı bir özel bankada açtırdığı kişisel hesabına yatırmış. O günlerde bankalar, mevduat toplamak için hediyeler dağıtıyorlardı. Bu zataın hesabına yatan para yüklüce olduğu için, çekilen kurada kendisine bir ev çıkmış. Evi üstüne yaptırdığı gibi, hesabın faizini de bir güzel iç etmiş. Mevzuat gereği bu kötüye kullanma Amerikan usullerine göre yapıldığından o zata bir şey yapılamamış, ana para bile zor geri alınabilmişti.

Bu ve bunun gibi uygulamaların önüne geçmek için Hükümet, Kemal Kurdaş'ın isteği doğrultusunda bir Dış Yardımlar Koordinasyon Komitesi kurulmasını kararlaştırmış, komitenin genel sekreterliğine de yine Kurdaş'ın önerisi gereğince ben atanmıştım.

Bir gün, Kurdaş, komitenin ilk toplantısının Genel Kurmay Başkanlığında yapılacağını haber verdi. Bunu biraz garip karşıladım ama, ekmekçi arabama atlayarak kalkıp gittim. Giriş kapısında beni bir binbaşı karşıladı. Çok saygılı davranıyordu. Birçok koridorlardan geçtik. Sonunda, üzerinde iç içe iki ay bulunan ve "girilmez, çok gizli" yazılı bir kapıdan geçerek büyük bir salona girdik. Salonun dışarıya açılan hiçbir penceresi yoktu. İçerisi loş bir ışıkla aydınlatılıyordu. Ortada kocaman bir oval masa vardı ve masanın çevresinde tanıdığım kimi müsteşar, kimi genel müdür ya da büyükelçilik ve bakanlık temsilcileri ve hemen hiçbirini tanımadığım omuzları çok yıldızlı generaller oturuyordu. Beni de baş köşeye oturtular ve görüşmeler başladı.

Bu ilk toplantının gündeminde, hangi bakanlık ve kurumların elinde hangi yardım programlarının bulunduğunun saptanması ve bunlarla ilgili belgelerin genel sekreterliğe devri yer alıyordu. Herkes bununla ilgili listeleri hazırlamıştı. Masanın üstünde, önlerinde dış yardımlarla ilgili dosyalar yığılı duruyordu. Bunları görünce sinirlerim bozuldu, çünkü, beni genel sekreter olarak atamışlardı ama ne bir mekânım ne de bir yardımcım vardı. Bu belgeleri nerede saklayacaktım? İşin en kötü tarafı, –sonradan yanlışlık yapıldığı anlaşıldı– bu belgelerin arasında askeri yardımlar da yer alıyordu. Yalnız parasal olarak değil, birtakım çok gizli konuşlandırmaların krokileri de dosyaların içinde yer alıyordu.

Ben itiraz etmek ve bu belgeleri teslim almamak istedim ama, kimseye sözümü dinletemedim. Zaten herkes, böylece arpalıkları ellerinden alınmış olduğu için Maliye Bakanlığına ve bakanlığın temsilcisi olarak da bana kızgındı.

Toplantıdan sonra, iki subayın yardımıyla belgeler bizim Skoda'nın bagajına taşındı. Yolda bir trafik kazası olur da belgeler yola yayılır korkusuyla direksiyona sıkı sıkı sarılarak arabayı son derecede dikkatli bir şekilde kullanarak bakanlığa döndüm. İlk işim Levazım Müdürü'ne uğrayıp bir kasa sağlamasını söylemek oldu. Ben, aklım arabada, kasanın gelmesini heyecanla beklerken, iki hademe, orta boy, eski püskü bir kasayı sırtlayıp odama getirdiler. Levazım Müdürü'ne, kasanın nasıl kilitleneceğini, şifresinin nasıl uygulanacağını sordum. Gülerek,

— Erhan Bey, elimizde şimdilik başka kasa yok. Bu da bozuk. Yarın yeni bir kasa için ihaleye çıkmak üzere Bakan'dan olur alırız. Birkaç gün bununla idare edin. Kilidinin bozuk olduğunu kim nereden bilecek? demez mi! Tüylerim diken diken oldu.

Dosyaları arabadan çıkarmadan evin yolunu tuttum. Casus filmlerindeki gizli ajanlar gibi, takip eden olup olmadığını anlamak için sağa sola bakınarak, evrakı bagajdan eve taşıdım. Karıma durumu anlattım. Yatağımızı kaldırıp dosyaları somyanın üstüne yerleştirdik ve o gece erkenden yattık. Sabaha kadar ikimiz de gözümüzü pek kırpmadık. Bir iki kez içim geçmiş. Düşümde baskına uğradığımızı görerek dehşetle uyandım.

Ertesi sabah dosyaları yine Skoda'ya yükleyip bakanlığa gittim ve

Bakan'a çıktım. Durumu anlattım. Önce hafife aldı, ama ben direttim:

— İki yıl önce, akıl hastası emekli bir yüzbaşığı, Sovyet elçiliğinin bahçesine, hükmü kalmamış bir topçu talimatnamesini attığı için casuslukla suçlayıp Samanpazarı'nda astıklarını bilmiyor musunuz? (Bu idam halk önünde icra edilen son uygulamaydı.) Benim Skoda zaten Allahlık. Bırakın casusluk teorilerini, ama kazara bagaj kapısı açılıp birkaç dosya haberim olmadan düşüp kaybolacak olsa, halim nice olur, adım zaten solcuya çıkmış, laf bile dinlemez, Ankara kalesinde ipe çekiverirler beni! dedim ve genel sekreterlikten istifa etmekte ısrar ettim. Bunun üzerine birkaç yere telefon etti. Dosyaları, Dışişleri Bakanlığına teslim etmem hususunda anlaşmaya varıldı. Ben de bir kurmay albay ve bir büyükelçinin şaşkın tanıklıklarıyla tehlikeli dosyaları Skoda kasadan çıkarıp ilgililere teslim ettim ve rahat bir nefes aldım!

4. *Ekmekçi Arabasıyla Gezintiler*

O yaz, memurluk yaşamımda ilk kez izin aldım. Bakanlıkta benimle çalışan Ankara Kambiyo Müdürü arkadaşım Sarı Mustafa (Özkan), memleketi olan Ayancık'ı çok övdü, onun tavsiyesiyle Karadeniz sahilini keşfe çıktık. Önce Sinop'a gidecek, oradan Ayancık'a geçecektik. Orman İşletmesinin konuk evinden bir yer ayırttım. Yola çıkmadan arabayı servise götürüp uzun yol bakımı yaptırttım.

Önce çok neşeli bir şekilde başladı yolculuk. Ilgaz Dağları'na doğru doğa, inanılmaz bir görünümdeydi. Ne var ki, tırmanışa geçtikten bir süre sonra, frenlerde bir tuhaflik hissettim. Tam sert bir virajı alıyordum ki, fren pedalı dibine kadar indi ve araba yavaşlamadı. Bereket versin bayır yukarı çıkıyorduk, yokuş çok dik olduğu için birinci vitesteydim. El frenini çektim. Uçurumun kenarında durduk. İnip baktım. Fren yağı tamamen boşalmıştı. Ne yapabileceğimi düşündüm. Haritayı çıkarıp baktım. En yakın kent merkezi Kastamonu'ydu, ama oraya gitmek için de hep yokuş aşağı inmemiz gerekiyordu. Başka çare olmadığı için, ilk sapakta direksiyonu Kastamonu'ya çevirdim. Hep birinci vitesle, ağır ağır indik.

Kastamonu'daki tamirci, fren hortumunun iyi bağlanmamış ol-

duğunu, değiştirmek gerektiğini söyledi. Güya uzun yol bakımı yaptırmıştım bir de! Gel de servislerde özel ilgi gösterildiğine inan!

O sırada öğle de olmuştu. Tamirci, Kastamonu'nun kuyu kebabının ünlü olduğunu söyledi. Onun tavsiyesiyle kuyu kebabı meşhur olan bir lokantaya gittik, ama yiyemedik. Çünkü, kuyu kebabı sabah yapılmış ve öğleye kalmadan bitermiş. Yine de bize yiyecek bir şeyler buldular.

Zorunlu bu gecikme yüzünden karanlığa kaldık. Üstelik koyu bir sis çöktü. Beş metre ötesi bile görünmüyordu, bir yanımda dağ, öbür yanımda uçurumdu. Zaman zaman işittiğimiz seslerden, köylerden, benzin istasyonlarının yakınından geçtiğimizi anlıyorduk. Bir ara önümde bir arabanın gittiğini stop lambalarının kırmızı ışığından fark ettim. "Tavşan kovalamaca" adını taktığımız bir biçimde bir süre o ışıklara takılarak gittik. Daha sonra bunu anlattığım bir arkadaşım, gülererek, "Ucuz kurtulmuşsun," dedi. "O yollarda virajlar çok serttir. Önündeki araba viraji döndüğünde bir an dalacak olsaydın, ışığı yakalayayım derken, uçuruma yuvarlanman işten bile değildi!"

Sonunda geç vakit Sinop'a geldik. Kendimizi bir otele dar attık.

Ertesi sabah, Sinop'u dolaştık. Özellikle Osmanlı'nın koyu baskı döneminde pek çok yazar, politikacı ve sanat adamının, içinde çile çektiği, daha sonra, Cumhuriyet döneminde de kimi muhalif politikacı, aydın ve sanatçılara mesken olmuş bulunan tarihi zindanını gördük. Her şeye karşın Sinop'u çok sevdik. İki yanı deniz, daracık bir berzahtan kente giriş çok hoştu. Birkaç kartpostal aldık. İstemeyerek ayrıldık buradan. Ayancık yolunu tuttuk.

Ayancık gerçekten de Karadeniz'in incilerinden biriydi. İki gün kadar Orman İdaresinin konukevinde kaldık ama, hızar seslerinden uyuyamadığımız için kendimize bir otel ya da pansiyon aramaya başladık. Derken yolda karşılaştığımız bir hesap uzmanı arkadaşımın akrabaları, bize o sırada kimsenin oturmadığı eşyalı evlerini verdiler. Ayancık'ta çok güzel bir tatil geçirdik.

İskele alanında küçük bir balıkçı lokantası, daha doğrusu meyhanesi keşfetmiştik. Beyaz top sakallı, sevecen bir sahibi vardı. Akşamları bizi, karı koca dipteki bir masada oturmuş balık yerken, dikkat çekmesin diye susuz rakımızı yudumlarken fark edince, hemen lokantanın üst katını açtı. Pencere kenarında denize bakan bir ma-

saya oturttu. Arada yanımıza gelir, biraz sohbet ederdik, bir kadeh de o içerdı.

Bir gün de daracık bir patikadan geçerek yakın bir köye gittik. Bir ırmağın kenarındaydı köy. Irmak, iki tarafındaki ağaçların yapraklarıyla üstü örtülü olarak bir tünel gibi uzuyordu. Köylülerle ahbap olduk. Bizim, ekmekçi arabası da olsa, bir otomobille geldiğimizi görünce milletvekili falan olduğumuzu sanmışlar, çünkü aylardan beri köylerine arabalı ziyaretçi gelmiyormuş. Zorla yemeğe alakoydular. Tavuk kesmişler. Nefis bir börek yediğimizi, mis gibi ayran içtiğimizi anımsıyorum.

Ekmekçi arabamızla sanırım bu son gezimiz olmuştu, ama Skoda serüvenimiz burada bitmedi. Babamın bir sözü vardı, “*Mencerrebel mücerrep hâlet bihi nedâme!*” yani “Deneneni yeniden denemek, pişmanlık getirir!” Bu sözü unutmamam gerektiğini yıllar sonra anlayacaktım!

5. Bedelsiz İthal Dümeni!

1960’lı yılların başlarında, Türk ekonomisi yine Uluslararası Para Fonunun (IMF) sıkı denetimi altındaydı. IMF yastık altındaki paraların piyasaya çıkmasını sağlamak amacıyla ithalat kotalarına dayanlı tüketim maddeleri konulması için ısrar ediyordu. Bu nedenle, ithalat kotalarında göstermelik olarak cüz’i miktarda otomobile de yer veriliyordu. Bu kotalardan yararlanarak bazı açığı gözler birtakım döküntü arabaları piyasaya sürmekteydiler. Komşumuz ve aile doktorumuz Mehmet Bey de, parası ancak çıktığı için, Goggomobil adında motosiklet benzeri, üç tekerlekli bir araba almıştı. Birbirimize takılıyorduk, ben onun üç tekerlekli siyle, o bizim ekmekçi arabasıyla, karşılıklı dalga geçiyorduk.

O günlerde Türkiye’ye doğru dürüst otomobil getirtmenin tek yolu, “Bedelsiz İthalat” denilen bir uygulamaydı. Bu uygulamanın mantığı şuydu: yurtdışında görevli olan memurlarımız, oradaki koşullar gereği araba almak durumundaydılar, bunların yurda dönerken arabalarını satmak zorunda bırakılmamaları için böyle bir yöntem geliştirilmişti. Giderek bu yol genişletildi. Yurtdışına çeşitli nedenlerle, geçici görevlerle giden bürokratlar da bu fırsattan yararlanmak için baskı yaptılar. Böylece, aldıkları yolluklardan en az

bin mark biriktirenlere de bedelsiz ithal hakkı tanındı. Henüz işçilerimiz Avrupa'ya çıkarma yapmamışlardı, bu nedenle bu uygulamadan, hemen hemen yalnız üst düzey bürokratlar yararlanabiliyordu.

6. Mazeret Babında!

Hesap uzmanlığından bakanlığa atanınca maaşımdan ayrı olarak sürekli biçimde aldığım gündelik kesilmiş, bir türlü ve nedense ek görev de bulunmadığı için, geçim sıkıntısı çekmeye başlamış, gazetelere takma adla polisiye romanlar çevirerek bütçemizi denkleştirmeye çabalıyordum. Öte yandan Kambiyo (döviz) Kontrol Dairesi Başkanı olarak, Türkiye'ye Yardım Konsorsiyomu adı altında Batılı ülkelerin verecekleri krediler konusunda görüşmelerde bulunmak üzere, kısa sürelerle sık sık Paris'e gidiyordum. Bu gidiş gelişler o kadar telaşlı oluyordu ki, yolluğumdan artan paralarla eşime ve oğluma armağan alacak vaktim bile olmuyordu.

Sonunda bıçak kemiğe dayanınca, Genel Müdür'e çıktım ve hesap uzmanlığına dönmek istediğimi söyledim. Çalışmalarımın çok memnun olduğumu biliyordum. Bana bir süre daha sabretmemi söyledi. Gerçekten de beş-on gün sonra, Yugoslav hükümetiyle Belgrad'da ticaret ve ödeme anlaşması görüşmeleri yapacak olan heyete Maliye temsilcisi olarak katılacağım bildirildi. Türkiye'ye göç etmiş olan yurttaşlarımıza ait Yugoslavya'daki büyük miktardaki taşınmaz malların bedellerinin alınması gibi çetrefil sorunların da yer aldığı bu görüşmelerin birkaç ay sürebileceği anlaşıyordu.

Oturup hesap ettim. Dışişlerindeki arkadaşlarım, Yugoslavya'da para değerinin çok düşük olduğunu, dövizlerimizi serbest piyasada bozdurursak, elimize resmî kurundan çok fazla dinar geçeceğini söylüyorlardı. Bu durumda biriktirebileceğim paralarla rahat rahat bir araba alabilirdim. Skoda'yı satarak arabanın gümrük vergisini de ödeyebilirdim.

Ancak karşımda iki zorluk vardı. Yugoslavya'da Türkiye'ye getirebileceğim bir araba bulmam hemen hemen olanaksızdı. Ayrıca, Bedelsiz İthal yönetmeliğine göre, sınırlı bir süre söz konusu olduğundan, arabayı yılbaşından önce satın almam gerekiyordu. Yıl sonuna bir ay vardı, görüşmeler de aralık sonuna doğru başlayacaktı.

Ankara Kambiyo Müdürü olan arkadaşım Sarı Mustafa bir akıl

verdi. Frankfurt'ta eksportçuluk yapan yakın bir arkadaşı vardı. Genel Müdür'den izin alarak toplantıdan bir hafta önce yola çıkar, Frankfurt'a uğrayıp arkadaşının yardımıyla uygun bir araba alabilir, Belgrad'a o arabayla gider, Türkiye'ye de o arabayla dönebilirdim.

Bu öneriye aklım yattı. Genel Müdür'den izin aldıktan sonra, Sarı Mustafa'yla Frankfurt'a telefon ettik, arkadaşından, ben oraya gelineye kadar uygun bir araba aramasını rica ettik. Eşim, ağabeyim ve o sırada Ankara'ya taşınmış olan annem, babam ve kız kardeşim, kışta, karda kıyamette Avrupa'nın göbeğinden arabayla gelmenin akıl kârı olmadığını söyleyerek bu fikrime karşı çıktılar.

Aslında planımın en zayıf noktası da buydu. Gerçekten de Avrupa'nın göbeğinde kış çok şiddetli geçerci. Yollar ne kadar iyi olursa olsun, kar kış kıyamette, üstelik neyin nesi olduğunu bilemeyeceğim bir arabayla, tek başına o kadar uzun yolu aşmaya kalkmak delilikten başka bir şey değildi. Ne var ki, bir bağımlı içicinin ne pahasına olursa olsun eroin bulmak istemesi gibi, ben de bir kere araba tutkusuna tutulmuştum. Skoda sıkıntı veriyordu. Tabii serde gençlik de vardı. Birkaç yıl önce, Rover gibi direksiyonu sağda, mekanik frenli eski bir arabayla, tamamen deneyimsiz olarak Avrupa yollarında dolaşmış, Simca ile Brüksel'den Cenova'ya kadar gitmemiş miydim? O yolu da geçebilirdim.

Bizimkileri, alacağım arabayı trene yükleterek getireceğimi söyleyerek ikna ettim. Oysa, o dönemde böyle bir olasılığın bulunmadığını biliyordum. Annemin hep söylediği gibi, "sarı damarım" tutmuştu bir kere.

Skoda'yı, yine resim öğretmenimin aracılığıyla çabucak ve iyi bir fiyata sattım. Gümrük parasını fazlasıyla karşılayacaktı.

Soğuk, karlı bir kış günü Ankara'dan Frankfurt'a doğru havalandım. Arabayla döneceğime kendimi o kadar inandırmıştım ki, dönüş bileti almamıştım!

V

1956 Model Opel Kapitan

1. Yine Lüks Bir Araba!

Frankfurt'ta bir taksiye atlayarak Sarı Mustafa'nın arkadaşı Muhsin'in, adresini verdiği otele gittim. Burası Muhsin'in dükkânına yakın bir yerde, daha çok pansiyona benzeyen orta halli bir oteldi. Odama çıktım, bir duş yaptım, vakit geç olduğu için Muhsin'le buluşmayı ertesi güne bırakarak aşağıdaki lokantaya, yemek yemeye indim. Bana hizmet eden, Almanya'da bu gibi yerlerde çalışanların aksine çok genç, ince yapılı, güleç yüzlü bir kızdı. İşaret diliyle anlaştık. Yemekten kalkarken bahşiş bırakmama çok şaşırdı.

Ertesi sabah uyandığımda kendimi çok yorgun hissettim. Hafif bir ateşim ve kırıklığım vardı. Hemen çantamdaki yedek ilaçlarımı çıkardım. Kahvaltıda aynı kız hizmet ediyordu. Yüzüme baktı, bir şeyler söyledi, anladığım kadar hasta olup olmadığını soruyordu. Demek hasta olduğum yüzümden de belli oluyordu. Moral bozukluğu içinde kalktım, Muhsin'in dükkânına gittim.

Burası, o yıllarda Türkiye'den çeşitli dayanıklı tüketim malları almak için sıkça gelenlerin uğradığı, bu yüzden de eksportçu diye adlandırılan yerlerden biriydi. İçerisi radyo, teyp, çeşitli müzik aletleri, mikserinden buzdolabına kadar her çeşit beyaz eşya ile tıka basa doluydu. Gelen gidenin haddi hesabı yoktu. Bu arada, resmî giysili, omuzları çok yıldızlı bir general de, oğluna armağan olarak götürmek istediği elektro-gitarı, gümrük ödemedi Türkiye'ye nasıl sokabileceğini soruyordu. Muhsin, "Kendim çalışıyorum," dersiniz di-

ye akıl verdi. Ben de “Size kimse soru soramaz, merak etmeyin,” diye söze karışınca, general kötü kötü yüzüme baktı.

Ortalık biraz tenhalaşınca Muhsin’e derdimi anlattım. Vaktimin kısıtlı olduğunu da belirttim. Elinden geldiğini yapacağını söyledi, akşam buluşup bir yerlere gitmemizi önerdi, ama ben kendimi iyi hissetmiyordum. Otelin telefonunu verdim, iyi bir şey bulursa aramasını rica ettim ve hemen otele döndüm.

Hastalığım dört beş gün sürdü. Yasak olmasına karşın, lokantadaki kızcağız kahvaltımı ve yemeklerimi odama kadar getirdi. “Danke schön!” demekten başka Almanca söyleyecek bir şey bulamadığım için onun bu ilgisine daha yakın bir yanıt veremedim.

Ayaklandığım ve sabırsızlandığım sırada Muhsin aradı. Tam istediğim gibi bir araba bulmuştu. Birlikte gidip görmemizi önerdi. Onun son model Mercedesi’yle, arabanın bulunduğu garaja gittik. 1958 model, siyah renkli pırıl pırıl Opel Kapitan’ı görür görmez çok beğendim.

Araba, büyükçe bir şirketin genel müdürünün makam aracıymış. Yenisini aldıkları için bunu satışa çıkarmışlar. Muhsin de, garaj sahibi de arabanın bakımlı ve çok iyi durumda olduğunu söylediler. İçine girip oturdum. Benim Simca Vedette’den bile daha konforluydu. Deri kaplı koltukları tertemizdi, kızak üstüne oturtulan, portatif ve güçlü bir radyosu, iyi durumda kar lastikleri vardı. Gerçi Simca’nın sekiz, bununsa altı silindiri vardı ama, beygir gücünün daha yüksek olduğunu söylediler. Motordan anlamadığım için, daha çok beygirle çekileceğimizi düşünerek sevindim. Fiyatı da benim göze aldığımdan bile daha ucuzdu.

Hemen kararımı verdim. Parayı ödedim. Garaj sahibi, plaka, sigorta ve gümrük geçiş belgelerinin öğleden sonra hazır olacağını söyledi. Muhsin, ertesi sabah yola çıkarsın, dediyse de ben sabırsızlanıyordum. Belgrad’daki toplantı üç gün sonra başlayacaktı. Geç kalmak istemiyordum. Nasıl olsa, Avusturya’ya kadar otobanda gidecektim. Yollar açıktı. Muhsin, kar lastiklerim olsa da, yine de zincir almamda ısrar etti. Çabucak öğle yemeğini yedim. Gerçekten de saat on dördte araba hazır. Depoyu da doldurduktan sonra yola koyuldum.

2. Öyle Bir Serüven ki!

O günlerde otuz iki yaşındaydım. Delifışeklik dönemi! Tam kış ortasında, bütün Avrupa'yı göbeğinden kesip tek başına yollara düşmek akıl kârı değildi, ama dedim ya, sarı damarım ya da araba sevdam tutmuştu bir kez!

Muhsin'in tarif ettiği şekilde Frankfurt'tan Münih otobanına kolayca çıktım. Çevre karla kaplı olmakla birlikte yol çok temiz ve tenhaydı. Arabanın kaloriferi iyi ısıtıyordu. Motorun sesi bile duyulmuyordu. Radyoyu açtım. Klasik müzik çalan bir istasyon buldum. Sigaramı yaktım. Keyifle gidiyordum. Süratim herhalde saatte yüz yirmi kilometrenin üstündeydi. Muhsin'in, "Dikkat et, yol çok temiz görünebilir ama, bazen üstünde verglas dediğimiz ince bir buz tabakası oluşmuş olabilir. Kayabilirsin!" şeklindeki tembihini unutmuşum.

Yol bir ara iki yanı sık ormanlarla kaplı bir bölgeden geçiyordu. Nasıl olduğunu anlamadım, araba sağa sola yalpalamaya başladı. Direksiyona hâkim olamıyordum. Araba bir sol taraftaki bariyerlere tehlikeli bir şekilde yaklaşıyor, sonra, en sağ şeride geçip şarampole yuvarlanacak gibi oluyordu. Direksiyonu umutsuzca sağa sola çevirip duruyordum. O anda sadece kulaklarımda, "Sakin frene basma!" diye bir ses duyduğumu söyleyebilirim. Bereket versin, arkamdan gelen kimse yoktu. Bir yandan da ayağımı gaz pedalından çekmiştim. Bu yalpalayış ne kadar sürdü, bilmiyorum. Mucize gibi bir şey oldu, araba hem de yolun en sağında, kendiliğinden durdu.

Bir süre kendime gelemedim. Bir de baktım, sıırıslıkam terlemişim. Derin derin soluk aldım, bir sigara yaktım. Ölümü hiç bu kadar yakın, bu kadar somut hissetmemiştim. Beni kurtaran, telaşa kapılmamam ve frene basmamam olmuştu. Tabii, arkadan gelen ya da yan şeritte bulunan bir araba olsaydı, zincirleme bir kaza kaçınılmazdı.

Araba kullanmayı öğrendiğim sıralarda, kimin söylediğini anımsamıyorum, bir arkadaşım, böyle bir durumdan sonra vakit geçirmeden tekrar arabayı kullanmamı öğütlemişti. Ata binmesini öğrenenlere de aynı şeyi yaparlar, düştüğü zaman hemen tekrar eğerin üstüne oturturlarmış.

O olaydan sonra yolculuğun Münih'e kadar olan kısmı rahat

geçti. Artık özellikle ormanlık yerlerden geçerken çok dikkat ediyordum. Akşam, karanlık basmadan Münih'e geldim.

O geceyi Münih'te geçirdim. Sabah kalktığımda tipi halinde kar yağıyordu. Salzburg'a doğru trafik yoğunlaştı. Sanırım günlerden cumartesiydi. Peş peşine sıralanan arabaların üst bagajlarında skiler dizilmişti. Almanlar, Avusturya'ya kayak kaymaya gidiyorlardı. Avusturya sınırında onlardan pasaport istenmediği için, kısa bir duraklamadan sonra yollarına devam ediyorlardı, ama bu kadar bir duraklama bile, sınır kapısında yığılışmalara neden oluyordu.

Arabamın plakası geçici gümrük plakası olduğu için beni kenara çektiler. Ancak henüz Türkler hakkında olumsuz düşünceler oluşmamıştı, üstelik diplomatik pasaportum vardı. Salzburg üzerinden o zamanki Yugoslavya'nın (şimdi Slovenya'nın) sınır kasabası olan Maribor'a geçmek için Avusturya'ya girince, otoban bitti. Kar yağışı hızını artırdı. Kar lastiklerine karşın araba bir karıştan fazla kar da giderken yalpalıyordu. İlk benzin istasyonunda durdum ve zincirleri taktırdım.

Bir süre sonra yol tıkanı. Kar makineleri gelip yolu açıncaya kadar arabanın içinde beklemek zorunda kaldım. Tuhaf bir biçimde, içimde hiçbir kaygı duymuyordum. Ne var ki, vaktin henüz erken olmasına karşın, şiddetli kar yağışı nedeniyle hava kararmıştı. Güçlkle ilerleyebiliyordum. Yol planıma göre o akşam Maribor'a ulaşmam gerekiyordu, ama o hava koşullarında gece yolculuğu yapmanın akıllıca bir şey olmayacağını düşündüm.

Bad Ichl adındaki kasabaya geldiğimde yolun iki yanında neredeyse birkaç metre yüksekliğinde bir kar duvarı oluşmuştu. Ana yoldan çıkarak kent merkezini gösteren işareti izledim, büyükçe bir alana geldim. Ortalıkta göz gözü görmüyordu. Başımı sokacağım bir yer ararken, alanın tam karşısında bir otel gözüme çarptı. Hemen önünde park ettim. Boş odaları varmış. Bavulumu alıp yukarı çıkardılar.

Eski bir oteldi ama, her taraf pırıl pırıldı, duvarlar ağaç kaplamalıydı, tahtalar oğulmaktan ağarmıştı. Banyosunun da çok eski bir tarzda olduğuna dikkat ettim. Daha sonra, masamın üstündeki birkaç dilde yazılı broşürü inceleyince, burasının önemli tarihî bir belde olduğunu öğrendim. "Bad", Almanca'da kaplıca anlamına geli-

yormuş. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Rus soyluları, hatta Rus çarları sık sık buraya kür yapmaya gelirlermiş. Bana verdikleri oda da, kapıya çakılı bir levhadan anladığıma göre, Çar III. Aleksandr bu odada kalmış. Ama, artık eski şaşası kalmamıştı otelin.

Ertesi sabah hesabı öderken, Çar'ın odasında kalmama karşın fatura bayağı mütevazıydı.

İşin ilginç yanı, sabah kalkıp pencereden baktığımda, hemen otelin önüne park ettiğim arabamı göremedim. Tabii aklıma hemen çalınmış olabileceği geldi. Telaşa aşağı indim. Meğer gece o kadar çok kar yağmış ki, araba karın altında gömülü kalmış!

Neyse ki, otel çalışanlarının çabasıyla arabayı ortaya çıkardık. Bu kez doğrusu korkmaya başlamıştım. Gerçi kar araçları durmadan yolu temizliyordu ama, altta kalan buzlu tabaka yüzünden araba durmadan kayıyor, sağa sola savruluyordu. Son derecede dikkatli ve ağır ağır giderek Zagreb'e ancak akşam geç vakit ulaşabildim. Bad Ichl'deki durumla karşılaşmamak için, kapalı garajı olan bir otel aradım.

Sabah kahvaltıda, Türkçe bilen Boşnak garson, dışarıda havanın çok kötü olduğunu, sıcaklığın sıfırın altında kırk dereceye düştüğünü söyleyerek yola devam etmememi tavsiye etti. Zagreb'le Belgrad arasındaki yol özellikle kışın çok kötü olurmuş. Ne var ki bu mevsimde havanın öyle kısa zamanda düzmesi beklenemezdi. Üstelik, Belgrad'daki görüşmelere ertesi sabah başlanacaktı. Dört yüz kilometrelik yolu, ne kadar kötü olsa, akşama kadar aşarım, diye düşündüm.

Otelin kapalı garajına indiğimde arabam, camları buz tutmuş olmakla birlikte, pırıl pırıl duruyordu. Buzları temizledim, kapıyı biraz zorlukla da olsa açıp yerime yerleştim, motoru çalıştırdım, geri vitese geçtim, gaza bastım. Motorun devir hızının hayli yükselmesine karşın araba yerinden oynamıyordu.

Başıma şimdi bir de tamir işi çıkacak diye telaşlanarak arabadan inip baktım ki, lastikler soğuktan betona yapışmış. Garaj bekçisi içerden iki kova kaynar su getirdi, lastikleri böylece kurtardık ve yola çıkabildim. Boşnak garson bu arada, Zagreb'le Belgrad arasında sadece her yüz kilometrede bir benzin istasyonu bulunduğunu, bu bakımdan tedbirli davranmamı tembih etmişti.

Yol, gerçekten, onun söylediğinden de kötü durumdaydı. Yerler,

en az on beş-yirmi santim kalınlığında buzla kaplıydı. Yol boyunca bir tek binek arabasına rastlamadım. Buna karşılık dev boyutlu iş kamyonları vızır vızır işliyor, işin kötüsü, buz üstünde geniş dingilleri dolayısıyla hem derin, hem de benim tekerleklerimden daha geniş oyuklar açıyorlardı. Tekerleklerinden biri bu oyuklara girdiğinde araba sağa sola tehlikeli bir şekilde sallanıyor, yandaki iki tekerlek birden girdiğinde ise, arabanın altı buzlara sürtünüyordu.

Hava çok soğuk olduğu için kaloriferi ve ön ve arka cam ısıtıcılarını sonuna kadar açmıştım. Gözümün önünde âdeta sonsuza kadar uzanan beyazlık uykumu getirdiği için, radyoyu da açmıştım ve durmadan sigara tüketiyordum.

Bu şekilde giderek, Zagreb'le Belgrad arasındaki dört yüz kilometrelik mesafeyi ancak on iki saatte alabildim. Sadece bir kere, orta yerdeki istasyonda benzin almak ve bir-iki lokma bir şeyler yemek için durmuştum. Belgrad'a girdiğimde karanlık basmıştı. Heyet, kentin en büyük otellerinden birinde kaldığı için yerlerini bulmak zor olmadı. Arabayı park ederek içeri girdim. Arkadaşlar gelebileceğimden pek umutlu olmamalıydılar ki, beni bir kahraman gibi karşıladılar.

Ertesi sabah, birkaç arkadaş, toplantı yerine benim arabayla gitmeye karar verdik. Ne var ki, aşağıya inip arabaya yerleştikten sonra, kontak anahtarını çevirdiğim zaman, Simca'dan alışık olduğum gıy gıy sesiyle karşılaştım. Akümülatör boşalmıştı. Ya bu durum yoldayken başıma gelseydi ne yapardım? Bunu düşününce yaptığım işin ne kadar akılsızca olduğunu idrak ettim ve soğuk soğuk terledim.

Toplantıyataksiyle gittik. Akümülatörü değiştirmek de bayağı sorun oldu.

3. Arabanın Namusu!

Belgrad'da kaldığımız lüks otelin lobisi, o günlerin Yugoslavyası'nın ekonomik ve toplumsal gerçeklerini gözler önüne sermeye yetiyordu. İnsan ögesini dikkate almadan uygulanmaya çalışılan merkezî planlama sistemi, belki bir kısım dar gelirli halk ve işçi kesimine alt düzeyde bir rahatlık sağlıyordu ama uygulanan katı baskı sistemine karşın dış dünya ile bütün iletişim olanaklarının kesilememesi nedeniyle, öteki ülkelerdeki refah düzeyinden haberi olan baş-

ka bir halk kesimi, plan dışında tutulan gereksinmelerini karşılamak için olmadık yollara başvuruyorlardı.

Karaborsa para trafiği yaygındı. Resmi kura oranla dinarın kuru piyasada dört-beş mislini buluyordu. Lobiyi dolduran ve hemen hepsi üniversite öğrencisi olan genç kızlar, bir çift naylon çorap ya da birkaç dolar karşılığında vücutlarını satmaktan çekinmiyorlardı. Bunların aslında gizli servis emrinde çalıştıkları söyleniyordu ama, öyle bile olsa, gözler önüne serilen bu manzara hiç de iç açıcı değildi. Yabancıların çok rahat kaldıkları otelin lokantası ve gece kulübü, her akşam, yüksek rütbeli oldukları belli birtakım bürokratlar ve parti yöneticileri ile dolup taşıyordu. Benim arabayla, başka lüks otelleri ve gece kulüplerini de dolaşıyorduk. Oralarda da durum farklı değildi. Ama öte yandan, halk lokantalarında çok az bir para ile karın doyurmak mümkündü.

Otelin lobisinde, çevremizde dolaşıp duran kızlar arasında, Bosnalı Türk kızları da vardı. Heyetimizin en genç üyesi olan Dışişlerinden bekâr bir delikanlı, bu kızlardan biriyle arkadaş olmuştu. Kendisine dikkatli olması uyarısında bulundum. Kızın ötekiler gibi olmadığını, gösterdiği kimlikten Tıp Fakültesinde okuduğunu öğrendiğini, aralarında duygusal bir yakınlaşma olduğunu savundu. Tabii daha fazla karışmam olanaklı değildi.

Bir gün delikanlı, utana sıkıla yanıma yaklaştı. Pazar günü, sevgilisinin Belgrad yakınlarındaki bir kasabada oturan ailesiyle tanışmaya gitmek istediklerini söyleyerek, arabamı kullanmasına izin verip vermeyeceğimi sordu. Konuşmasına bakılırsa niyetleri bayağı ciddiydi, evlenmeyi düşünüyorlardı. Nedense benim içimde hep bir kuşku vardı. Birkaç kez genç arkadaşımızla otelin lobisinde oturlurlarken gördüğüm kızın bakışları bana pek güven verici görünmemişti. Yine de, masum görünümlü bu isteği geri çeviremedim.

Hafta başında genç arkadaşımız arabayı geri getirdi. Herhangi bir aksilik çıkmamıştı. Kendisi anlatmadığı için ben de bir şey sormadım. Aradan birkaç gün geçti. Bir sabah delikanlının sıkıntı içinde ortalıkta dolaştığını gördüm. Bir sorunu olup olmadığını sordum. Önce, "Yok bir şey," dedi, ama ertesi sabah kendisi geldi yanıma. Ağladı ağlayacak bir hali vardı. Utana sıkıla anlattığına göre, pazar günü, söylediği gibi kızın ailesini görmeye değil, şehir dışın-

daki bir otele gitmişler. Kız, kaldığımız otel sıkı gözetim altında bulunduğ u için böyle bir kaçamak yapmayı planlamış. O gün ilk kez birlikte olmuşlar. Ne var ki, aradan birkaç gün geçince çocuk, cinsel ilişkiyle bulaş an bir hastalığ a yakalandığını anlamış. Kız da zaten bu arada ortadan kaybolmuş. Çocuğ un sözün ü ettiğ i hastalık, bereket versin birkaç penisilin iğnesiyle iyileşebilece k cinstendi. Ne var ki, Yugoslavya'da, o dönemde, eczanelerden Türkiye'de olduğ u gibi reçetesiz olarak bu ilacı almak olanağ ı yoktu. Özel muayenehane de bulunmadığ ı için, hastaneye başvurması gerekiyordu. Bunun öğrenilmesi bir skandala yol açabilir ve çocuğ un bütün meslek yaşam ı bundan çok kötü etkilenirdi. O sırada aklıma geldi. Büyükelçilik Ticaret Müşaviri'nin eşinin eczacı olduğ unu biliyordum. O günlerde Büyükelçimiz satranç meraklısı olduğ u için beni sık sık elçiliğ e, satranç oynamaya davet ediyordu. Bu bahaneyle elçiliğ e gittim. Ticaret Müşaviri'nin eşine üstü kapalı bir biçimde durumu anlattım. Elçiliğ in ilaç dolabında penisilin varmış. Kavas da iğne yapmasını biliyormuş. Genç çocuk böylece hastalığ ı atlattı ama, uğradığ ı duygusal travmanın etkisinden uzun süre kurtulamadı.

O günlerde Belgrad'da bir de uçak kazası şoku yaşadık. Ankara'da öğle saatlerinde, Ulus Meydanı'nın üstünde çarpış an iki uçaktan birinin parçaları Hacıbayram Camii yakınlarıyla Posta Caddesi civarına düşmüş, uçaktakiler ve o sırada oradan geçenlerden yüzden fazla insan ölmüştü. Yer, özellikle o yıllarda Ankara'nın en işlek bölgesiydi. Kız kardeşim, o sırada Posta Caddesi'nde bulunan Odalar Birliğ i'nde çalışıyordu. Ankara'da oturan hemen herkes o saatlerde oralarda bulunabilirdi. Türkiye ile Yugoslavya arasındaki iletişim olanaklarının son derecede kısıtlı ve denetim altında olduğ u günlerde telefonla bilgi alma çabalarımız boşa çıkınca, Büyükelç i'nin yardımına başvurduk, elçiliğ in telsizi aracılığ ıyla yakınlarımızdan haber alabildik ve başkalarını düşünmeden rahatladık.

4. *Trajik Bir Son*

Şubat sonunda görüşmeler sona erdi. Ben yine ister istemez arabayla dönecektim yurda. Birlikte yolculuk yapmayı önerdiklerimden kimse o havada arabayla gitmeyi göze alamadı, hatta bir çeşit hayatını kurtardığ ım delikanlı bile!

Soğuk bir kış sabahı Belgrad'dan yola çıktım. Kar yoktu, hava açıktı ama yollar buzla kaplıydı. Daha önceki deneyimimden yararlanarak yavaş yavaş, kaloriferi fazla açmadan, radyoya dokunmadan, Niş'e kadar olaysız geldim. Bulgaristan'dan geçerken karanlığa kalmak istemediğim için, geceyi otelde geçirdim.

Bulgaristan'da, bütün dikkatime karşın, dümdüz ve görünüşte hiçbir engel yokken ceza kesmek için kasten konulduğunu anladığım "10 kilometreden fazla gidilmez" işaretini atlamış olmam nedeniyle on dolar kadar trafik cezası ödemek zorunda kalışımın başka can sıkıcı bir olay olmadı.

Kapıkule'den giriş yaptığımda hava kararmıştı. Geceyi Edirne'de bir otelde geçirmeyi yeğledim. Akşam otelin lokantasında yemek yerken içeriye üç genç girdi. Kılıklarından, çantalarından, fotoğraf makinelerinden, gazeteci olduklarını tahmin ettim. Neşeyle yiyip içiyorlardı. Garsona sordum, gerçekten de *Hürriyet* gazetesinin muhabirleriymiş, galiba civardaki bir sel felâketi hakkında araştırma yapmaya gelmişler, ertesi sabah İstanbul'a döneceklermiş.

Yorgun olduğum için, bir kadeh rakı içip yemeğimi yedikten sonra, erkenden odama çekildim. Sabah kahvaltıdan sonra ben yola çıkarken, gazeteciler lokantaya yeni iniyorlardı.

Karım, Belgrad'da iken sansürden geçmiş son mektubunda beni karşılamak için İstanbul'a gideceğini, büyük kayınbiraderim Nedim Otyamlarda kalacağını yazmıştı. Onu daha fazla merakta bırakmamak için biraz da acele ediyordum. Hava yine çok soğuk, yerler buzla kaplıydı. Bir ara dikiz aynasından arkaya baktığımda, gerilerden, belki beş-on kilometre kadar arkadan sis bulutunu andıran biçimde bir kar tipisinin hızla yaklaşmakta olduğunu gördüm ve gaza bastım. Hemen hemen İstanbul'a, Edirnekapı'ya ulaşıncaya kadar tipiyle aramda soluk kesen bir yarış sürdü. Yakalanmak üzereyken surlardan içeriye kendimi attım. Gerçi İstanbul'da da kar, tipi halinde yağıyordu ama, ne de olsa kentin içindeydim.

Kayınbiraderimin evi Mecidiyeköy'deydi. Dikçe bir yamaca inşa edilen bir apartmanın alt katında oturuyorlardı. Arabayı dik bayırdan kaydıra kaydıra güç bela indirip evin önüne park edebildim. Tabii, sevinç çığlıkları, kucaklaşmalar, hatta ağlaşmalar arasında eve girdim ve bir oh çektim.

Ertesi sabah kalkınca, “Araba yerinde duruyor mu acaba?” diye pencereden baktığımda Bad Ichl’deki manzarayla karşılaştım. Bütün gece yağan kar, arabayı tamamen örtmüştü. Birkaç gün İstanbul’da kalmayı planladığımız için aldırış etmedik.

Kahvaltıdan sonra kayınbiraderim gazete almak için dışarı çıktı. Döndüğünde, yüzündeki dehşet ifadesinden kötü bir olay olduğunu hemen anladım. *Hürriyet* gazetesinin manşet haberi, bir gün önceki kar tipisinde Edirne’den İstanbul’a dönmekte olan üç habercilerinin karlar altında kaldıklarını, donarak öldüklerini yazıyordu. Benim kıl payı kurtulduğum tipi, yola benden sonra çıkan gençleri yakalamış, arabaları bir şarampole yan yatmış, dışarı çıkamamışlar, üşümemek için kaloriferi sonuna kadar çalıştırmışlar, bu kez de çatlak egzoz borusundan sızan gazla zehirlenmiş, daha sonra da donarak ölmüşler.

Birkaç gün sonra hava açıldı, biz de yola çıktık.

O yıl Türkiye’de önemli olaylar yaşandı. İsmet İnönü’nün başbakanlığı döneminde iki darbe girişimi yapıldı. Özellikle ikincisi çok gürültülü oldu. Biz Gençlik Caddesi’ndeki evimizdeydik. Radyo el değiştirip duruyor, havada uçaklar pike yapıyordu. Radyonun kısa dalgasından telsiz konuşmalarını dinleyebiliyorduk. Yiğit kabakulak geçiriyordu. Sonunda darbe bastırıldı.

VI

İğreti Arabalar

1. 1962 Model Opel Record

İlkbahar başlarında karşılıklı vergi anlaşmalarını müzakere etmek üzere Almanya ve Avusturya gezilerine katıldım. Heyet Başkanı, Mülkiye’de benden iki sınıf büyük olan Büyükelçi Rahmi Gümrükçüoğlu (genç sayılabilecek bir yaşta öldü), eşiyle birlikte katılıyordu geziye. 1955 model, 190 D Mercedes arabalarıyla, karı koca her yere birlikte gidiyor, elçiliklerin ikâmetgâhlarında kalıyorlardı. Heyette ayrıca, Gelirler Genel Müdürü (merhum) Adnan Başer Kafaoglu da (12 Eylül’ün Maliye Bakanı) arabasıyla katılıyordu geziye. O da eşini yanına almıştı. Bir vergi anlaşması olduğu için heyette bir gelirler müşaviri, bir hesap uzmanı ve bir de maliye müfettişi bulunuyordu. Adnan Başer’in arabası, 1954 model Chevrolet Impala’ydı. Dev gibi bir araba. Kısa boylu olan Adnan Başer’in ayakları pedallara zor ulaşıyordu. Adnan yolculuğa birlikte çıkmamızı önerdi. Araba büyük olduğu için, altı kişi sığabiliyorduk. Rehberimiz, o yollarda çok araba koşturmuş olan Rahmi Gümrükçüoğlu’ydu.

Yolculuk olaysız ve eğlenceli geçiyordu. Gümrükçüoğlu portakallı ördeğini pek methettiği için Budapeşte’ye de uğradık. Rahmi, bir önceki gezilerinden ellerinde kalan Macar forintlerini harcamak olanağı buldu. Biz de, portakallı ördekten pek fazla zevk almasak da Budapeşte’ye bayıldık. Gerçekten de, Tuna Nehri’nin iki yakasına kurulmuş olan kent, Avrupa’nın görülmeye değer sayılı başkent-

lerindendi. Ne var ki, o günlerde henüz bir demirperde ülkesi olan Macaristan'ın yoksulluğu da hemen göze çarpıyordu. Viyana'nın aksine Budapeşte'de bir terkedilmişlik havası seziliyordu.

Budapeşte'den sonra Münih'e geçtik. O tarihte henüz Münih'in çevre yolu tamamlanmamıştı, kentin içine girmek gerekiyordu. Bu yüzden kent girişinde uzun bir kuyruk oluşmuştu. Bizim araba en başlardaydı. Tam önümüzde, Fransız plakalı, üstü açık bir *Deux chevaux Citroen*'de iki kız iki erkek, zıpcıklılıkları her hallerinden belli dört genç vardı. Adnan'a, "*Aman bunlara dikkat et, fazla yanaşma!*" demiştim ki, öndeki araba, işaret falan vermeden sağdaki toprak bir yola sapıverdi. Adnan frenlere asıldı, çarpışmayı son anda önledi. Ben hemen arkaya baktım. Rahmi de çok dikkatliydi. O da bize çarpmadan durdu, fakat onun arkasındaki kuyruktaki arabalar, devrilen domino taşları gibi birbirlerine çarptılar. Çarpışma sesi neredeyse birkaç dakika sürdü. Hemen arabadan çıkıp baktık. Yüzden fazla arabanın önleri ve arkaları hurdahaş olmuştu. Rahmi'nin arkasındaki araba zamanında fren yapabildiği için, Rahmi'nin eski Mercedesi'ne çarpmadan durabilmiş, ama kendisini kurtaramamıştı. Tabii, hemen polisler sökün etti. Bu gibi durumlarda, pek kasıtlı bir davranış söz konusu olmadıkça suç arkadan gelene aittir. Bizim iki arabamızda da hiçbir hasar olmadığı için, polisler bizim ifademizi almaya gerek görmediler. Bence asıl suçlu olan Fransız gençler de böylece paçayı sıyırmış oldular.

O zamanki Alman başkenti Bonn'a, şiddetli bir yağmur altında, geç vakit gelebildik. Otelde bize ikişer kişilik odalar ayrılmıştı. Oda arkadaşım Behçet Merzi'nin, benzerine az rastlanır, gök gürültüsünü andıran horlaması yüzünden gece uyuyamadım. Ertesi sabah gittiğimiz elçilikte bizi kabul eden Büyükelçi Oğuz Gökmen, bir komünist ülkeden geçtiğimiz için bize bir güzel zılgıt çekti. Kendisi de Büyükelçi olan Rahmi'nin ses çıkarmaması dikkat çekiciydi.

Müzakereler çok başarılı geçti. Almanlar bizi epeyce gezdirdiler. Hamburg'a götürdüler. Hamburg'un ünlü gece eğlence yerlerinden birinde, yüzümüzü kızartacak kadar açık, hatta belki iğrenç olarak nitelendirilebilecek pornografik gösterileri izledik. Berlin'e geçtik. Berlin Duvarı'nı ziyaret ettik. Çok kısa bir geziden sonra, Doğu Berlin ile Batı Berlin arasındaki, daha önceleri Amerikan propagan-

dası diye omuz silktiğimiz inanılmaz gelişmişlik farkını kendi gözlerimizle gördük.

Bonn’da, Adnan Başer, vaktiyle benim Opel Kapitan’ı almakta kullandığım yöntemle, yani bedelsiz ithal yöntemiyle kendisine yeni bir araba almak istiyordu. Parası çıkmadığı için, Almanya’daki bir hemşehrisinden alıp ödemek üzere bizden ödünç para topladı, “Merak etmeyin, paranız bende kalmaz! Daha olmazsa, Türkiye’de Türk parasıyla öderim!” dedi. Gerçi bu öneri o günkü kambiyo yasalarına uymuyordu ama sesimizi çıkaramadık.

Müzakerelerin bittiği gün, fabrikadan, son model bir Opel Record’u otele kadar getirip teslim ettiler. Pırıl pırıl beyaz bir arabaydı. Tabii hepimiz, “Güle güle kullanın,” dedik. Yalnız ortada bir sorun vardı. Adnan iki arabayı birden kullanamayacağına göre, ya eski Chevrolet’yi ya da bu yeni arabayı bir başkasının kullanması gerekiyordu. Heyette arabayla uzun yol deneyimi olan sadece ben vardım. O zaman, bana birlikte yolculuk yapmak için o kadar ısrar etmesinin nedenini anladım. Arkadaşlık hatırına, isteğini kabul ettim, ama Chevrolet gibi hem çok büyük hem de otomatik vitesli bir arabaya alışık olmadığımı söyleyerek Opel’e talip oldum. Aslında tabii, iki arabanın benzin tüketimleri de çok farklıydı. Sekiz silindirli dev Amerikan arabası, sanki hortumla içiyordu benzinini. Biz kullanacak olsaydık, tabii fazladan benzin parası da bizim cebimizden çıkacaktı.

Opel Record, Chevrolet’den daha küçüktü ama Adnan’la eşi öteki arabada kaldıkları için, biz dört kişi rahat rahat sığdık. Adnan’la ve Rahmillerle belli gün ve saatte Viyana’da, Opera Meydanı’ndaki Café Mozart’ta buluşmak üzere ayrıldık. Onların anladığımız kadar daha başka alışveriş yapma niyetleri vardı.

Artık usta bir şoför olduğum söylenebilirdi, ama hem ilk kez kullandığım hem de emanet olduğu için yeni arabanın içinde Viyana’ya kadar öyle pek rahat olduğum söylenemezdi. Hatta kendimi, Belçika’daki ilk arabamız olan 1946 model Rover’i kullanıyormuşum gibi hissediyordum.

Yol arkadaşlarım içinde Viyana’yı daha önce gören bir tek ben vardım. Ancak, aradan geçen on yıl içinde kent çok değişmiş, savaşın yaralarını sarmış, eski şaşaalı İmparatorluk günlerini andıran bir

havaya bürünmüştü. Opera Meydanı'na yakın bir yerde bir otele indik. Bu kez, tek kişilik bir odada ısrar ettim.

Akşam yemeğe çıkmadan önce lobide oturduk, parasal durumumuzu saptadık. Paralarımızın hemen hepsini Adnan'a ödünç verdüğümüz için, pek iç açıcı durumda değildik, ama Avusturya'daki toplanti için bize ödenmesi gereken gündelikleri almamıştık; o güne kadar Merkez Bankasının göndermiş olması gerekirdi. Ertesi gün Avusturya Merkez Bankasına gidip paramızı alabilirdik. Ben yine de, 1958'de Belçika'daki deneyimime dayanarak, paranın birkaç gün gecikebileceğini düşünüyordum. "O zamana kadar Adnanlar nasıl olsa gelirler," dedi arkadaşın birisi. "Köln'deki bir akrabasından para alacağını söylemişti." Oysa, Adnan'ın, "*Olmazsa Türkiye'de Türk parası olarak öderim,*" dediğini unutmuyordum. Beş parasız gibiydik. Adnan bir an önce gelmez ya da Hazinesin yollayacağı paralar birkaç gün gecikecek olursa, yemek yiyecek paramız bile yoktu.

Elimizdeki bütün paraları bana teslim ettiler. O akşam, Opera Meydanı'nın altındaki dükkânlardan birinde birer çorba içerek karnımızı doyurduk.

Ertesi sabah, otel ücretine dahil olduğu için, kahvaltıda karnımızı tıka basa doyurduktan sonra erkenden Merkez Bankasına gittik. Ama, nafile. Yolluklarımızdan haber yoktu henüz.

Güzelim Viyana'da beş parasız kalmak hiç de hoş değildi. Yaya olarak biraz dolaştık. Yağmur başlayınca otele döndük. Bereket versin birimizde iskambil kâğıtları varmış. Kibrit çöplerini kav olarak kullanarak konken oynayıp vakit geçirdik. Buluşma saatinde bir arkadaş Opera Meydanı'na gidip nöbet tuttu, ama Adnanlar da Rahmiler de görünmediler. Öğle yemeğini de kahvaltı sırasında ceplerimize tıktırdığımız birer *kruasan*la geçıştirdik. Akşam yemeğinde de, bir önceki akşamki lokantada birer çorbayla *kıfaf-ı nefis* eyledik.

Durum gerçekten kötüydü. Aklımıza olmadık şeyler geliyordu. Ya bu çocukların başına bir şey, bir kaza falan geldiyse? Ya Avusturyalılarla yapılacak görüşmeler ertelenmişse ne yapacaktık? O zaman, Büyükelçiliğe gidip para dilenmekten başka yapabileceğimiz bir şey yoktu.

Neyse ki, ertesi gün Adnanlar çıkageldiler. Rahmiler de gelmişler, ama onlar doğruca Büyükelçilik rezidansına gitmişler. Gecik-

melerinin nedeni, karaborsa döviz bozdurulduğunda bayağı ucuz geldiği için Çekoslovakya'dan geçip Prag'a uğrayarak porselen yemek takımı ve kristal avizeler almalarıymış. Bir ara koca Chevrolet'in bagajını açınca, tıklım tıklım dolu olduğunu gördük. Bizim hep birlikte, "Açız!" diye yaygarayı koparmamız karşısında Adnan pek şaşırды. Akrabasından istediği kadar para alamamış. Bize, üçer-beşer kuruş üleştirdi. Paralarını mala yatırmış meğer!

Rahmi Büyükelçilikten Ankara'ya kripto çekince, görüşmelere başlandığı gün paralarımız geldi. Ancak o kadarcık parayla eşimize, çocuklarımıza birer armağan bile alamadık.

Dönüşte, yüzümü kızartıp, benzin alacak paramız olmadığını söyledim. Ayrıca, ne olur ne olmaz, konvoy halinde gitmemizi önerdim. Kabul etmek zorunda kaldılar. Ankara'ya döndükten epey sonra, alacaklarımızı Türk parası olarak tahsil edebildik. Tabii, hesap resmi kurdan yapıldı!

2. 1958 Model Mercedes 190 D

Bir süre sonra bu kez İtalya ile karşılıklı vergi anlaşması yapılması gündeme geldi. Ben hem eski hesap uzmanı, hem de döviz ödemelerinden sorumlu Kambiyo Kontrol Dairesi Başkanı olduğum için, bu müzakerelerin doğal üyesiydim. İtalyanlarla Roma'da yapılacak olan görüşmelerin başlama tarihi, üç-dört günlük bir bayram tatilinin sonuna rastlıyordu. Bundan yararlanarak İtalya'ya İstanbul'dan feribotla gitmeyi düşündüm.

Güzel bir havada gemimiz Galata Rıhtımı'ndan kalktı. Pire'ye uğrayıp, Atina'yı şöylece bir dolaşıp Napoli'de karaya çıktık. Napoli, gerçekten, İtalyanların "*Napoli'yi gör, sonra öl!*" sözünü haklı çıkaracak kadar güzel ve ilginç bir liman kentiydi. İki gün kaldım. Bu iki güne Vezüv'ü, Pompei harabelerini ve Capri Adası gezintisini sığdırdım. Yıllar sonra, *İşğin Gölgesi*'ni yazarken anımsadım o yöreleri.

Napoli'den, hızlı trenle Roma'ya ulaştım. Roma'yı daha önce, Yaşar Nabi ve Oktay Akbal ile birlikte katıldığımız Avrupa Edebiyatçılar Birliği Genel Kurul Toplantısı sırasında görmüştüm. Paris'ten sonra, gezdiğim, gördüğüm Avrupa kentleri içinde en çok Roma'yı sevdiğimi söyleyebilirim. Tarihin, resim ve heykel gibi görsel sanatların âdeta her sokak başında bir mucize gibi karşınıza çıktığı

ğını görüyordunuz. Sürekli toplantılar nedeniyle, bu gezi sırasında Roma'yı istediğim kadar gezemedim. Zaman zaman özlediğim kentlerden biridir Roma.

İtalyanlarla müzakereler üç-dört gün sürdü. Toplantı sırasında, Dışişleri ve Maliye Bakanlarıyla ve Başbakan'la tanıştık. Son gün bir sürpriz olarak Cumhurbaşkanı tarafından da kabul edildik.

İtalya'dan sonra Danimarka ile de müzakereler yapılacaktı. Benim Roma-Kopenhag uçak biletim vardı. Kopenhag-Ankara biletimi ise, dönüş tarihi kesin belli olmadığı için açık tutmuştum. Rahmiler, bermutad arabalarıyla gideceklerdi Kopenhag'a, ben de onlar gidinceye kadar biraz Roma'yı gezerim diye düşünüyordum. Onların hareket edecekleri sabah otelde kahvaltı ediyordum ki, baktım karşımda Rahmi. "Hayrola," dedim, "Siz daha yola çıkmadınız mı?"

"Uçakla gitmekten vazgeç," dedi. "Geçen sefer ne güzel geze geze gitmiştik... Hadi kalk, bizimle gel. Buradan İsviçre'ye geçeriz, oradan Almanya üzerinden Danimarka'ya... Dönüşümlü olarak kullanırsınız arabayı. Giderleri de paylaşırsınız. Sen uçak biletini iptal et. Daha sonra başka bir seyahatte de kullanabilirsin. Daha da ekonomik olur. Ne dersin?"

Önceki geziden dilim yandığı için kabul etmek istemedim. O sırada Rahmi'nin eşi Gülçin de geldi. O da ısrar etti. Sonunda dayanamadım, kabul ettim. Onlar birer kahve içinceye kadar ben odama çikip bavulumu hazırladım.

Direksiyonun başına önce Rahmi geçti. Karısı yanında oturuyordu, ben arka koltukta idim. Roma'dan çıkar çıkmaz, Rahmi karısına, "Masraf listesini Erhan'a göster," dedi. Listeye baktım, arabanın bakımı, yağ değişimi, yıkanması ve mazot alımı vardı. Toplam ikiye bölünmüştü. Sesimi çıkarmadım.

Bu minval üzere, direksiyona kâh ben geçtim, kâh Rahmi geçti, Alp Dağları'nı tırmanarak İsviçre sınırına geldik. Ben ilk kez mazotla çalışan bir araba kullanıyordum. Herhalde modeli de eski olduğu için hayli hantal bir arabaydı. Özellikle öndeki aracı geçmek istediğim zaman gaza basıyordum ama, bir türlü hızlanamıyordum.

İsviçre sınırında alışık olmadığımız bir durumla karşılaştık. Sınır polisleri arabanın lastiklerini muayene ettiler. "Bu lastikler çok yıpranmış. Bunlarla İsviçre'ye giremezsiniz," dediler. Rahmi'nin, "Biz

diplomatız, transit geçiyoruz,” demesi fayda etmedi. O zaman ben araya girdim, “Bugün pazar olduğu için, açık dükkân bulamadık. Burada lastik satan açık bir yer varsa, alalım,” dedim. Biraz ilerde varmış. Arabanın plakasını aldılar, lastikçiye telefon ettiler ve çıkışta kontrol edileceğini söyleyerek lastiklerimizi değiştirmek koşuluyla geçmemize izin verdiler.

İllerdeki lastikçi bizi bekliyordu. Rahmi, en ucuzundan, Doğu Alman malı iki lastik aldı, ama lastikleri değiştirtmedi, yenileri bagaja koydu. “Ben bunları Kopenhag’da geri verir, diplomatik indirimle iyilerini alırım,” dedi. Lastiklerin parasını da ortak giderlerin arasına koymak isteyince itiraz ettim. Bu kez fazla ısrar edemedi.

Kopenhag’da gerçekten de lastikleri geri verip yenilerini aldı. Becerikli insandı, Tanrı rahmetini esirgemesin! Bu yolculuğun ilginç ve biraz da gülünçlü öykülerini *Bürokratlar*’da anlattığım için yinelemiyorum.

Kopenhag’dan Türkiye’ye dönmem hayli eziyetli oldu. Tam turizm mevsimi olduğu için uçaklarda yer yoktu. Trenle Münih’e geçtim, oradan otobüs bulup öyle döndüm İstanbul’a. Oradan da yine trenle Ankara’ya!

VII

1959 Model Opel Kapitan

1. Avrupa'ya Doğru!

Hepimiz çok sevmiştik Almanya'dan getirdiğim arabayı, ne var ki fazla da keyfini çıkaramadık. O günlerde CHP-Adalet Partisi koalisyon hükümeti çatırdıyordu. CHP kanadından gelen Maliye Bakanı Ferit Melen bir gün beni odasına çağırdı, çok ciddi görünüyordu:

— Biliyorum, çok çalışıyorsun, çok yoruluyorsun, dedi. Seni takdir ediyorum. Normal koşullarda senin hizmetinden vazgeçmem, seni bırakmak istemem. Öte yandan, senin hakkını yediğimin de farkındayım. Bu yüzden, seni bir dış göreve atamayı düşündüm. Görüyorsun, hükümet düştü, düşecek. Belki de seçime gidilir. Eğer buraya onlardan biri gelirse, seni rahat bırakmazlar. Onun için, hazır ben buradayken, senin yurtdışına atamanı çıkarmak istiyorum. Nereye gitmek istersin?

Hemen düşündüm. Fransızca konuşulan yerleri aklımdan geçirdim. Belçika'dan bıkmıştım. Fransa'dan başka yer yoktu. Ama ben, açıkçası artık biraz rahat etmek, kendimi şöyle gönül rahatlığıyla edebiyata vermek istiyordum. Aklıma İtalya geldi. Roma tam bir sanat ve kültür kentiydi. İtalyanca'yı çabucak sökebilirdim. Orada bir Maliye müşavirine düşen fazla bir iş olamazdı. Oysa, Paris çok önemliydi. Hemen,

— Roma olursa sevinirim, dedim.

Kurt politikacı hemen anladı aklımdan geçenleri:

— Yağma yok, dedi. Sen bize lâzımsın. Ben Paris'i düşün-

yorum. Ama, Büyükelçilik mali müşavirliği seni de tatmin etmez. Onun için sana iki görev birden vereceğim. Hem Büyükelçiliğin, hem de Uluslararası Ekonomik İşbirliği Teşkilâtı nezdindeki dâimi temsilciliğimizin mali müşavirliğini yapacaksın.

Boynumu büktüm. Biliyordum zaten, nereyi istediğimi lâf olsun diye sormuştu. Ben tam teşekkür ederek yanından ayrılıyordum ki, durdurdu:

— Sen her an yola çıkacakmışsın gibi hazırlan, ama aslında, korktuğumuz şey olmazsa, ekimden önce gitmeyi düşünme. Bu yaz sana çok ihtiyacım olacak...

Bakan bunu söylediğinde henüz nisan ayındaydık. Gerçekten de ancak 1963 yılının ekim ayında gidebildik Paris'e. Tabii, yaz boyunca izin mizin hak getire! Ben artık umudumu kesmek üzereydim ki, bir gün Bakan beni aniden yanına çağırdı:

— Çabuk hazırlan, bir haftaya kadar gidiyorsun! dedi.

Üç yıllığına Paris'e gideceksiniz ve bir haftada hazırlanacaksınız! Tabii, bütün düzenimiz alt üst oldu. Bir yandan üçümüzün pasaportlarıyla ve döviz işlemleriyle uğraşmak, eldeki dosyaları yerime gelecek olan arkadaşaya devretmek, bütün eşyayı bir odaya doldurup evi boşaltarak kiracı bulmak, arabayı satmak, bu arada da oraya nasıl gideceğimize karar verip ona göre biletleri sağlamak...

Bu son nokta tuhaf görünebilir. Ancak ortada büyük bir sorun vardı. Oğlumuz, evin balkonundan dışarısını seyrederken, Ulus Meydanı üstünde çarpışan uçakları görmüş ve bundan çok etkilenmişti. Uçağa binmenin sözünü bile ettirmiyor, bunalıma giriyordu. İstanbul-Marsilya üzerinden deniz yoluyla gitmeyi de düşündük ama, o hafta içinde vapur olmadığı gibi, biletler de zaten çok önceden satılıyordu. Tren yolculuğunu kimse önermedi. Yataklı vagon, yemekli vagon yoktu, Almanya'ya başlayan işçi göçü nedeniyle trenler tıklım tıklım oluyordu. O koşullarda küçük bir çocukla üç günlük bir yolculuğu göze alamazdık. Arabayla gitmeyi bile düşündüm, ama onun işlemleri de hayli uzun sürüyordu, ayrıca çok fazla eşyamız vardı. Brüksel'den dönerken bu yüzden çok eziyet çekmiştim. Ayrıca, Orta Avrupa'da yağmur mevsimi başlamıştı. Tek başına olsam sorun değildi, ama karımla çocuğumu böyle bir serüvene sürükleyemezdim.

O sırada gazetede bir haber gözüme ilişti. Bosfor şirketi, ar-tan işçi trafiği nedeniyle her gün Münih'e seferler düzenliyordu. Haftada bir gün de turistik, lüks seferler koymuşlardı. Tuvaleti de olan bu otobüsler, Niş'te iyi bir otelde bir gece konaklamak koşuluyla Münih'e iki günde gidiyordu. Münih'ten öteye de Almanların rahat trenleriyle ulaşabilirdik. Aslında vakit azdı. Üstelik bagajımız da hayli fazlaydı. Neyse ki firmanın gazeteci olan sahibini tanıyordum. Telefon ettim. Elinden geleni yapacağını söyledi.

Bürokratik işlemler tamamlanmıştı. Buzdolabı, fırın, çamaşır makinesi gibi eşyayı ve arabayı elden çıkarmak için gazetelere, "Yolculuk nedeniyle acele satılık Avrupa malı ev eşyası ve araba" diye ilan verdik.

Çok acıklı bir durum. Telefon susmak bilmedi. Arayanlar daha çok kadınlardı. Beyaz eşyayla ilgilenmiyorlar, kürk ve iç çamaşırı var mı diye soruyorlardı! Sonunda, dayanıklı tüketim mallarını da öteki eşya ile birlikte bir odaya kapatmaktan başka çare bulamadık, ama kiracı bulamamıştık. O konuyla da kayınbiraderim Nusret Otyam ve apartmanın yöneticisi ilgileneceklerini vaat ettiler.

Ancak otomobile müşteri bulamıyorduk. Doğru dürüst müşteri çıkmıyordu. Gazeteye verdiğimiz ilan üzerine başvuranlar durumu-muzu anladıkları için neredeyse bedavaya kapatmak istiyorlardı.

Bir akşam, anne tarafından uzak bir akrabamızla karısı çıkageldiler. Adam ücretli şoför olarak çalışıyordu. Bizim arabayı satacağımızı öğrenmişlerdi, ama peşin paraları yoktu. Taksitle vermemiz için yalvardılar. Ben de o sırada burnumdan soluyordum. Kabul ettim. O yıllarda yıllık enflasyon yüzde 5-6 civarındaydı. Paris'te kalacağımız otuz altı ay boyunca, ayda biner lira ödenmesi koşuluyla otuz altı bin liraya arabayı satmayı kabul ettik.

Değil bugünkü koşullarda, o zaman bile böyle bir pazarlık akıl kârı değildi. Nasrettin Hoca'nın "Dostlar alışverişte görsün!" örneği bir işti. Paris'te nasıl olsa yeni bir araba alacağımız için portatif radyosunu yerinden çıkardım. Bir de arabanın içini temizlemek için, pille çalışan küçük bir el süpürgemiz vardı. Onu da alıkoydum. Sonradan bunlar için bizi çekıştirmişler! Ayrıca, taksitleri de düzgün bir şekilde ödemediler.

Dönüşümüzde daha on beş bin lira alacağımız kalmıştı!

Keyfini tam olarak süremediğimiz arabamızdan da böyle ayrıldık.

Paris'e götüreceğimizi de çabucak hazırlayarak dört-beş bavulla yola çıktık. Gider gitmez büyük para harcayacak durumumuz olmayacağı için alacaklarımızı biraz geniş tuttuk. Neyse ki, şirketin arkadaşım olan sahibinin hoşgörüsüyle bavullarımız da yüklendi. Bir sabah erkenden yola çıktık!

Nişte, daha önce, arabayı getirirken kaldığım otelde geceledik. Yiğit halinden memnundu. Şirketin sahibi dostum, bize üç kişilik yer ayırdığı için onu pencere kenarına oturtmuştuk. Durmadan soru sorması bir yana bırakılırsa bizi hiç üzmediğini söyleyebilirim!

2. Paris'te İlk Günler

Rahat sayılabilecek bir otobüs yolculuğundan sonra Münih'e ulaştık. Tavanında port-bagaj bulunan bir taksiyle Hautbahnhof'a gittik. Orada rastladığımız yurttaşlarımızın yardımıyla Paris trenine yerleştik. Yağmurlu, puslu bir ekim sabahı Paris'te Gare du Nord'da açtık gözlerimizi.

Paris'teki meslektaşlarımızın yer ayırttığı, delegasyonumuza yakın bir yerde, Malesherbes Bulvarı üzerindeki otelimize gidip yerleştikten sonra mobilyalı bir ev aramaya koyulduk. Şansımız yaver gitti, bizden önce Paris'te görevde bulunan Kemal Cantürk'ün boşalttığı evin henüz tutulmadığını öğrendik. Burası, yine delegasyona yakın bir yerde, Rue Cernuschi'de, Kont unvanlı bir Fransız dışişleri memuruna ait, 1890'lardan kalma, ama çok iyi bakımlı, gösterişli, altı katlı taş bir binanın üçüncü katındaki bir daireydi.

Paris dönüşü Hazine Genel Müdürlüğüne atanan Cantürk burada çok rahat ettiklerini söylemişti. Hemen hemen aynı fiyata daireyi tuttuk. Aslında Kont, bütün katın sahibiydi, üçte ikisi kendilerine kalacak şekilde katı ikiye bölmüştü. Bize kiraladıkları yer, salon-yemek odası biçiminde geniş bir mekânla, yine geniş bir yatak odası, bir konuk odası, kat ikiye bölündüğü için, ince uzun, ama birçok dolabı olan mutfak ve banyosu, eskice, ama temiz ve gösterişli klasik tarzda mobilyaları olan, bize fazlasıyla yetecek genişlikte bir daire haline getirilmişti.

Ev sahibinin ısrarla kirayı nakit olarak doğrudan doğruya kendi-

sine ödememiz isteğinin nedenini, eski bir hesap uzmanı olarak hemen anlamıştım. Fransa’da bütün banka hesapları Maliyece sürekli denetim altında tutulduğu için, Kont böylece kira gelirini, en azından önemli bölümünü vergi dışında bırakacaktı. Kiracılarının yabancı diplomat olmasını bunun için yeğliyordu. Bizim dokunulmazlığımız vardı, vergi memurları bize soru soramazlardı!

Türkiye’de ev kiralayan yabancıların dedikleri gibi, biz de “Fransız Maliyesinden bize ne!” diyerek Kont’un koşullarını kabul ettik.

3. Alışmış, Kudurmuştan Beterdir!

Eve yerleştikten ve işe başladıktan sonra, kesemize göre bir araba almanın yollarını aradık. Gerçi Belçika’da iken dilimiz yanmıştı ama, tek çare yine bankalardan kredi almak gibi görünüyordu. Broşürleri inceledik, galerileri dolaştık. Fiyatına göre bize en uygun araba, o günlerde yeni piyasaya sürülen Renault’nun 12 tipi idi.

Burada da iki engel çıktı karşımıza. Birincisi, istek çok olduğundan hiçbir acente üç aydan önce teslim sözü veremiyordu. İkincisi ise, insanın iyi şeylere kolay alışması ile ilgiliydi. Renault 12’nin içine oturduğumda, (o ilk modelde) direksiyon alışılmadık bir biçimde şoföre göre yanda ve çarpık gibi duruyordu. Ayrıca, ne kadar yeni model de olsa, sınıfı açısından bizim Opel Kapitan’ın konforundan yoksundu. Bir de Kaplumbağa adı takılan Volkswagen vardı gündemde. Onu da eşim (yine Opel’e kıyasla) hem içinin ve bagajının dar olması, hem de gürültülü çalışması nedeniyle istemiyordu.

OECD’nin Chateau de la Muette’deki merkez binasında bir pano vardı. Bu panoya, kiralık ev arayanlar, şu ya da bu nedenle eşyalarını satmak isteyenler, birlikte oturmak ya da geziye gitmek için arkadaş arayanların ilanları asılıyordu. Panoda bazen ilginç fırsatlar da çıkabiliyordu. Toplantı için şatoya her gidişimde panoya bir göz atıyordum. Bir gün gözüme ilginç bir ilân ilişti. Görev süresi biten Kanadalı bir diplomat arabasını satıyordu. Almak isteyen yine bir diplomat olursa, diplomatik indirim süreceğinden fiyat çok ilginç olacaktı. Araba 1959 model bir Opel Kapitan’dı.

4. Eski Dost!

Fazla düşünmeye gerek görmediğim tahmin edilebilir. Eşim de eski arabamızı çok sevmiştir. Hemen telefon ettim. Randevulaştık. Bu seferki Opel çift renkli, üst tarafı beyaza yakın açık bej, alt tarafı çok açık filizi yeşil bir arabaydı. Görünüşü eskisinden biraz daha farklıydı, ama bildiğimiz eski dosttu bu!

Kısa bir pazarlıktan sonra anlaştık. Ertesi sabah araba kapımızdaydı.

Yeşil Opel (biz ona öyle diyorduk) yaklaşık üç yıl bize kusursuzca hizmet etti. Paris'te onunla dolaştık. Gezilerimizi onunla yaptık. Bize, önemli sayılabilecek bir sıkıntı verdiğini anımsamıyorum.

Sadece bir kere, o da arabanın suçu değildi, epeyce sıkıntı çektim.

Bazı akşamlar, ev yakın olduğu için, bulvar üstünde delegasyona ayrılan park yeri boşsa arabayı orada bırakıyordum. Bir akşam yine orada bırakıp eve yaya dönmüştüm. Gece canımız biraz dolaşmak istedi. Oğlumuzu da yanımıza alarak arabaya kadar yürüdük. İyice yaklaştığımızda bir tuhaflik olduğunu fark ettim. Dikkat edince dört lastiğin de inik olduğunu anladım.

O günlerde terörist Ermeniler Türk diplomatlarına karşı çeşitli eylemler düzenliyorlardı. Delegasyonun önünde diplomatik plakalı arabayı görünce lastiklerin havasını boşaltmış olmalıydılar. Ne var ki, bu bir tuzak da olabilir. Arabanın altına bir bomba da yerleştirmiş olabilirlerdi. Tabii hemen eve döndük. Delegasyon Başkanı'na telefon edip durumu anlattım. Büyükelçiliğe ve polise de haber verdik. Bomba uzmanı polisler hemen geldiler. Bomba yoktu ama, lastiklerin durumu sandığımdan kötüydü. Havaları indirilmemiş, bıçakla kesilmişlerdi.

Ertesi gün dört lastiği de değiştirmek gerekti. Üstelik sigorta poliçemde terörist eylemler için garanti maddesi bulunmadığı için kendim ödemek zorunda kaldım. Polis de bu işi yapanları bulamadı. Daha doğrusu doğru dürüst araştırdıklarını sanmıyorum!

5. İki Acı Olay

Paris'e gittiğimizde, OECD nezdindeki heyetimizin başkanı Merkez Bankası eski Genel Müdürü Münir Mostar'dı. Münir Bey işinde

çok ciddi idi, hatta yüzü biraz asık görünürdü ama mesai saati bittikten sonra her şey değişirdi. Çekmecesinden şişesini çıkarır, benim gibi yakın mesai arkadaşlarına viski ikram ederdi.

Çok sağlıklı görünüyordu. Aslında kalbinden sorunu olduğunu hiç hissettirmemişti. Bir gece, sabaha doğru telefon çaldı. Arayan, heyetten Ahmet Tufan Gül, çok şaşkın ve üzgün bir sesle, Münir Bey'i yitirdiğimizi söyledi. Evinden arıyordu. Ölüm raporunu veren doktor az önce gitmişti. Ne yapacağını bilemiyordu. Acele giyindim, gittim.

Durum gerçekten de çok üzücüydü. Başkan'ın eşi perişan durumdaydı. Ahmet de çok şaşkındı. Münir Bey, pijamalarıyla yatak odasında sırt üstü yatıyordu. Çok ani ölmüştü. Baktım, gözleri açık, çenesi sarkık. Bu işlerde çok deneyimliymişim gibi, çekinerek yanına gittim, gözlerini kapattım, eşine, çenesine, ellerini ve ayaklarını bağlamak gerektiğini söyleyerek tülbent istedim. Bütün bu tuhaf işleri nasıl becerdiğimi doğrusu hâlâ bilmiyorum.

Münir Bey'in cenazesinin kaldırılması, namazının kılınması bayağı sorun oldu. Paris'te Hanefi mezhebinden imam bulunamadığı için, Şafii mezhebinden Cezayirli bir imamın arkasında saf tuttuk, Paris Camii'nin avlusunda kıldık namazını. Cenazenin Türkiye'ye gönderilmesi de kolay olmadı. Savcılık izni, ölüm ve tahnit raporları, gümrük çıkış belgesi gibi formaliteler birkaç gün aldı. Tevekkeli değil, bizim bürokratik mekanizmayı Fransızlardan kopya çekmiştiz!

Münir Bey'in kaybının üstünden fazla bir zaman geçmemişti. Bir gece yarısı yine telefonumuz çaldı. Karşımdaki, bir Fransız polis memuruydu. Soyadı Akev olan birisini tanıyıp tanımadığımı sordu. İsmail Hakkı Akev, Fransız-Türk Kültür Cemiyeti Başkanı'ydı. Dostumdu. Ödül alan *Kedi ve Ölüm* romanımın Fransızca'ya çevrilmesi ve Paris'te yayınlanması konusunda temaslarda bulunmak üzere geleceğini yazıyordu. Polis memuru, dostumun bir lokantada yemek yerken aniden düşüp ölmüş olduğunu, adımı ve telefon numaramızı cebinden çıkan adres defterinden öğrendiklerini, kendisinin morgda olduğunu, teşhis için mümkünse hemen gelmemi söylüyordu.

Beynimden vurulmuşa döndüm. Adresi alarak hemen kalkıp gi-

yindim. Gerçekten de olay polisin anlattığı gibi olmuştu. Lokanta sahibi de ifade vermek için tutuluyordu. Ertesi sabah, İstanbul'da oturan avukat kardeşine telefon ederek durumu bildirdim. Hazin bir törenle onu da İstanbul'a uğurladık.

6. Araba ve Protokol

Benim resmi görevim Büyükjelçilik mâli müşavirliği olduğu için Fransız Dışişlerinin protokol listesine dahildim. Bu nedenle Cumhurbaşkanı General de Gaulle'ün geleneksel yılbaşı resepsiyonuna davet edilmiştik. General, protokol kurallarına titizlikle uyulmasını isterdi. Resepsiyon çağrılarında, *cravatte noir* ibaresine yer veriliyordu. Bunun smokin giyilmesi gerektiği anlamına geldiğini Brüksel'deyken öğrenmiştim. Asıl sorun, Elysée Sarayı'na nasıl gideceğimizdeydi. Bütün öteki diplomatların şoförleri vardı. Davete onlar götürür ve dönüşlerini beklerlerdi. Belki taksiyle de gidilebilirdi ama, bu da bizi küçümsemelerine yol açabilirdi.

Ben kara kara düşünürken, Ankara'dayken Bakan'ın özel kalem müdürlüğünü yapan Yılmaz Güdenler imdadıma geldi. Yılmaz o tarihte çok genç, çok sevimli, yardımsever bir arkadaşımızdı. Durumun ve sıkıntımın farkındaydı. Beni sevdiğini biliyordum.

— Siz merak etmeyin üstadım, dedi. Ben bir şoför kasketi uydurur, saraya sizi ben götürürüm. Sonra da arabayı, sarayın köşesinde bir yere park ederim. Resepsiyondan çıkınca Neşecan Hanım'la ikiniz, biraz hava almak istiyormuş gibi yapar, saraydan yaya çıkarak arabanıza kadar yürürsünüz.

Bu öneri çok makbule geçti. Önemli olan, sarayın kapısından şoförlü bir arabayla girmektir. Tabii teşekkür ettim. O akşam, ben smokinli, karım uzun etek tuvaletli, arabamızın arkasına geçip oturduk. Yılmaz, şoför kasketiyle direksiyonun başına geçti. Elysée Sarayı'nın merdivenlerinin önünde durduk. Yılmaz, kırk yıllık makam şoförüymüş gibi koşup kapımızı açtı. Biz de salına salına merdivenleri çıktık.

O akşam, kendisi protokole pek düşkün olduğu halde, General de Gaulle davetli diplomatlara çok ayıp etti. Resepsiyonun başlama saatinden iki saat geç geldi. O gelinceye kadar büfe de açılmadığı için hepimiz yutkunup durduk. Bize, Başkan'ın hepimizle tanışıp

el sıkışılacağı söylenmişti. Oysa, geç vakit gelen Başkan, sadece kapıya yakın duran birkaç kişiyle tokalaştıktan sonra ortalıktan kayboldu. Neyse ki yiyecek, içecekler hayli zengindi.

Resepsiyondan çıkarken kapıdaki protokol memuru arabamızı çağırmak için plaka numarasını sordu. Gerçi kar yağıyordu ama, biz, kararlaştırdığımız gibi, biraz hava almak istediğimizi söyleyerek, salına salına yürüyüp çıktık saraydan. Yılmaz, hayli yakın bir yerde park etmişti arabayı. Yedek anahtarımızla kapısını açıp bindik ve kimselere görünmemek için oradan çabucak uzaklaştık.

O sırada OECD delegasyonumuzun başında, Münir Bey'in yerine atanan yine Maliye kökenli Cahit Kayra bulunuyordu. Aslında OECD protokoluna göre konumu Büyükelçiydi, ancak, Maliye Bakanlığıyla Dışişleri Bakanlığı arasındaki ezeli ve ebedî çekişme nedeniyle Cahit Bey'den Büyükelçi kadrosu ve unvanı esirgenmişti. Bunun pratik sonucu, kendisine ikâmetgâh, makam arabası, şoförü ve Büyükelçilik ödeneğinin verilmeyişiydi. Cahit Bey'in ısrarı üzerine Maliye Bakanlığı Türkiye'den bir araba ve bir şoför gönderdi. Ne var ki, araba, Amerikan yardımı olarak verilen hayli köhne bir Amerikan arabasıydı. Paris'te bu arabaya bakım yapacak garaj ve yedek parça bulmak neredeyse olanaksızdı. Bu yüzden Cahit Bey arabayı ve şoförü geri göndermek zorunda kaldı.

Cahit Kayra geçici bir şoför de bulamadığı için, karı koca resepsiyonlara kendi arabalarıyla gider, görünmeyecek bir köşede park eder, ıslanma pahasına gidecekleri yere yayan giderlermiş. Oysa, daha sonraları onun görevine Dışişlerinden bir Büyükelçi atanınca her şey değişti. Lüks bir konut, hizmetçi ve aşçılar, son model bir araba ve eğitilmiş bir şoför tahsis ediliverdi.

7. Paris'te Araba Kullanmak!

Paris'e ilk gidenler, trafiğin hızı ve görünüşteki kargaşası karşısında şaşkına dönerler. Gerçekten de, kent içinde hız sınırı 60 kilometre olmakla birlikte, kurallar bizde uygulananlardan farklı olduğu için yabancı bir şoför hayli zorluk çeker. Işıklar ve trafik polislerinin işaretleri dışında, sağdan gelenlerin mutlak bir geçiş üstünlüğü vardır. Özellikle, ortasında ünlü Arc de Triomphe'un bulunduğu Etoile Alanı ve Champs-Elysée Bulvarı gibi karmaşık yerlerde bu ku-

rala çok dikkat etmek gerekir. Fransız sürücülerin hiç acımaları yoktur, göz göre göre gelir, vururlar, sağı solu çarpılmış arabalarını böylece sizin sigortanızdan yararlanarak onartma olanağı bulurlar!

Paris'te, hemen her büyük kentte, artık bizim büyük kentlerimizde de görüldüğü üzere, trafiğin belki de en büyük sorunu, arabanızı park edecek yer bulmaktır. Özellikle merkezi yerlerde, birçok paralı açık ya da kapalı park yerleri bulunmasına karşın, bazen saatlerce dönüp dolaşmanız gerekebilir. Bir keresinde, bir konsere giderken arabamızı almak gafletinde bulunmuştuk. Gideceğimiz yerde ya da yakınında yer bulamadığımız gibi, konserin başlama saatini geçirdikten sonra, eve döndüğümüzde evimizin civarında da yer bulamayınca bir ara arabayı caddenin ortasında bırakmak geçmişti içimden, ciddi ciddi.

Paris'te araba park etmenin de özellikleri vardır. Avrupa arabalarının, özellikle o dönemde, Amerikan arabalarından küçük boyutlarda olmasının bir nedeni yakıt tasarrufu ise, bir nedeni de park yeri bulma zorluğuydu. Bizde, şoförlük sınavında, araba park edilirken vitese takmak ve el frenini çekili bırakmak gerektiği öğretilir. Bu bilgi Paris'te geçerli değildir. Zaten, yol kenarlarına bırakılmış olan arabalara bakarken bunu hemen görmek olasıdır. Arabalar tam anlamıyla birbirlerine yapışık durumdadırlar. İnsan, hangi mucizevi manevrayla böyle park yapıldığını sorar kendi kendisine.

Parisli şoför, kaldırım kenarında arabasının kıcını sokacak bir delik gördü mü, hemen işe girişir. Bir arkadakine toslar, bir önündekine itekler ve kendine bir yer açar. Bunun böyle olduğu bilindiği için, bozulmalarını, zorlanmalarını önlemek bakımından, kimse arabasını viteste bırakmaz, el frenini çekmez. Ayrıca, bizde olduğu gibi, bu duruma tanık olan öteki araba sahipleri de arabalarına çarpıyor diye feryada başlamazlar!

Ama her zaman bu kadar basit sıyrıklarla kurtulamayabilirsiniz. Tamir masrafları da hayli yüksektir. Hal böyle olunca, bizde kasko diye bilinen tam güvenceli sigorta primlerinin hayli yüksek oluşu anlaşılabilir bir şeydir. Bizim ev sahibimiz Kont'un eşi sigorta prodüktörüydü. Arabamızı alınca ona başvurmuştum. Bana değişik bir kasko sigorta şekli önerdi. Herhangi bir hasar durumunda, çalınma ve yangın gibi haller dışında, şayet karşı taraf belliyse, kabahat ben-

de bile olsa sigorta hasarı ödeyecekti. Ama, gidip kendiliğinizden bir duvara çarparsanız ya da kaza yapan aracı teşhis edemezseniz ödeme yapılmıyordu. Paris'te en sık rastlanan kaza şekli de iki araç arasında olduğuna göre, bu durumda büyük ölçüde garanti altına alınmış oluyordunuz. Buna karşılık, sigorta primi neredeyse yarı yarıyaydı.

8. *Sherlock Holmes'vâri Bir İzleme*

Bir akşam nasılsa tam evimizin önünde park yeri bulmuştuk. Arabadan çıkarken, garip bir önseziyle önümüzde ve arkamızda duran arabalara bir göz attım. Birisi lacivert bir Renault, öbürü kırmızı bir kaplumbağa Volkswagen idi.

Sabah evden çıktığımda bir de baktım, arabamızın sağ arka çamurluğu ezilmiş. Üzerinde kırmızı boya izi belirgindi. Anlaşılan, arkada park etmiş olan Volkswagen park yerinden çıkarken, biraz geniş olan ön çamurluğuyla arabamıza çarpmıştı.

Ev sahibi madama durumu anlattım.

-Haklısınız ama, aracı bulup durumu kanıtlamamız gerekir, policedeki "Teşhis" sözcüğü bu anlama geliyor.

Fena halde canım sıkıldı. Sonra düşündüm. Bize çarpan arabanın sahibi, herhalde o civarda oturuyor olmalıydı. Akşam, üşenmeden çevredeki sokakları dolaştım ve iki sokak ötede kırmızı Volkswagen'i buldum. Onun ön çamurluğu da hafifçe ezilmişti ve onun üzerinde de bizim arabanın boyasının izi kalmıştı. Hemen plaka numarasını alarak sigortacıma bildirdim.

Sigortacı, polis kayıtlarından arabanın sahibini bulmuş. Fran-sa'da, kaza yapıp da olay yerinden uzaklaşan araç sahiplerine ağır cezalar öngörülmektedir. Bu nedenle, suçüstü yakalanan araç sahibi kaza yaptığını kabul etmek zorunda kalmış. Bizim arabanın hasarı da böylece ödenmiş oldu.

9. *İmtiyazsız, Sınıfsız...*

Paris polisi, otobüs duraklarına, itfaiye hortum bağlama yerleri-ne, sokak başlarına park edenlere karşı kesin olarak acımasızdı. Park yeri bakımından bir parça imtiyazlı sayılan diplomat arabaları da bu koşuldan kurtulamazlardı.

Bir akşam yine bir yerlere gitmiş, geç vakit eve döndüğümüzde park yeri bulamamıştık. Sağa sola sapıp yer araştırırken, bir ara, bizim sokaktan sağa döndüğümde, dönüş yeri ile otobüs park yeri arasında neredeyse iki arabanın sığabileceği kadar bir yerin açık olduğunu gördüm. Burası köşe başı da sayılmazdı ve görünürde park yasağı levhası da yoktu. Sevinerek arabayı park ettim.

Ertesi sabah işe gitmek üzere evden çıktığımda bir de ne göreyim? Araba yerinde yok! Telaşlandım. Aklıma hemen çalınmış olabileceği geldi. Ev sahibimizin eşi aynı zamanda sigortacıymızdı. Böyle bir durumda derhal polise başvurmamı tembihlemişti. Karakolun yakın bir yerde, bulvarın üstünde olduğunu biliyordum. Koşarak gittim. Aklımdan neler söyleyeceklerimi düşünürken bir de baktım, bizim araba karakolun önünde. Önce saf saf, aferin, hırsızları hemen enselemişler diye düşündüm. İçeri girdim. Karakolda oturan polislerin bizimkilerden pek farkı yoktu. Karşılık beklemeden,

— Günaydın, dedim. Ben şu kaldırımın kenarındaki arabanın sahibiyim. Dün akşam çalınmış olmalı. Hırsızları yakalamışsınız. Teşekkür ederim.

İçlerinden, âmir olduğu anlaşılan biri,

— Çalınmadı, biz çektirdik, dedi.

Şaşırdım:

— İyi ama, görmediniz mi, arabanın diplomatik plakası var.

— Gördük, zaten nasıl olsa aramaya gelirsiniz diye depoya göndermedik. Diplomat olmanız arabanızı yasak yere park etmenize hak kazandırmaz.

Canım sıkılmıştı,

— İyi ama, dedim. Ben arabamı yasak yere park etmedim ki!

Alaylı alaylı yüzüme baktılar.

— Demek öyle?

— Benim park ettiğim yer, sokağın köşesinden de, otobüs durağından da yasal uzaklıktaydı.

— Sorun o değil. O caddede baştan sona park etmek yasaktır.

— Ben yasak levhası görmedim.

Bu kez iş tartışmaya döküldü. Pafta açıldı. Harita üzerinde işaret ettim:

— Ben şu sokaktan geliyor, sağa dönüyorum. Döndüğüm yerde

park yasağı işareti yok. Ben yabancıyım. O caddede baştan sona park yasağı olduğunu bilmem için müneccim olmak gerekir!

Birbirleriyle bakiştılar. Sonunda hiçbir şey söylemeden arabamı götürebileceğimi söylediler. Sevinçle gittim işe. Kendime, kimsenin kullanmaya cesaret edemeyeceği güvenli bir park yeri bulmuştum. Akşam iş dönüşü, kendimden emin, keşfettiğim park yerine yöneldim, ama bir de baktım ki, bu kez sokağın tam köşesine park yasağı levhası dikilmiş! Bürokrasinin hızına şaşmadım desem yalan olur!

10. Paris'te Yön Bulmak

Paris'te araba kullanmak için, yalnız gideceğiniz adresi değil gitmeniz gereken yönü de çok iyi bilmeniz gerekir. Sola dönmeniz gereken yerde sağ kulvarda bulunuyorsanız, bizde olduğu gibi trafiği alt üst ederek sola geçmeniz olanaksızdır! Burada da kentin, yabancıları şaşırtan kuruluş yapısına dikkat etmek şarttır. Paris, bir yıldız biçiminde yapılandırılmıştır. Caddeler birbirlerine paralel değil, bir merkezden ileriye doğru açılarak uzaklaşırlar. Bunun için, harita üzerinden gidiş yolu saptanırken, belli başlı dönüş noktalarını iyice ezberlemek gerekir.

Paris'teki ilk yılımda, bu yüzden, Malesherbes Bulvarı'ndaki yerimizden Opera Alanı'na gitmek için, haritada en kestirme ve düzgün diye saptadığım gidiş yolunun gerçekte en uzun ve en kalabalık yol olduğunu neden sonra fark ettim.

Bu kerteriz noktalarından en önemlisi Seine Nehri'dir. Zaten Parisliler de hep sağ kıyı, sol kıyı diye söz ederler. Yolu şaşıracak olursanız hemen nehrin kıyısına çıkmanız gerekir. Nehrin akış yönüne göre, akış yönü batıyı, aksi taraf doğuyu gösterir. Ancak, buna dikkat ederken ayık kafalı olmanız da şarttır!

Bir keresinde, nehrin akış yönünün ters tarafında bulunan Büyükelçiliğimizin Ankara Caddesi'ndeki binasında bir kabul resmi-ne davetliydik. Oğlana bir bakıcı tutup, gittik. Soğuk, karlı bir hava. Davette, Türkiye'den gelen konuklar da vardı. Aralarında Mülkiyeden sınıf arkadaşım, çok sevdiğim bir dostum da bulunuyordu. Yenildi, içildi, anılar anlatıldı. Davetten çıktığımızda ikimiz de çakırkeyftik. Sadece karım çok az içtiği için ayıktı. Arkadaşım otele kalıyordu ama, bize konuk olması için ısrar ettik.

Dışarıda tipi halinde kar yağıyor, göz gözü görmüyordu. Arabaya bindik. Ben, nehrin sağ kıyısında olduğumu biliyorum ya, o tipide yolu şaşırmamak için hemen nehrin kıyısına çıktım. Yalnız o arada hâlâ aklımın ermediği bir yanlışlık yapmışım. Nehrin tam orta yerinde bir ada vardır. Cité denir. Elçilikten karşı kıyıya geçmek için bir köprüden önce Cité'ye çıkılır, sonra başka bir köprüden geçilir. Ben, Cité'ye geçtiğimizi fark etmemişim. Dosdoğru gidiyorum, bir yandan konuşuyoruz, bir yandan üçümüz de sigara tüttürdüğümüz için arabanın camları da buğulu. Karım, arada bir, "Galiba yanlış yöne gidiyoruz," diye beni uyarmak istiyor ama, ben kendimden çok eminim. Yalnız, bir hayli gittikten sonra, tanımadığımız yerlerden geçtiğimizi ben de fark ettim. Neredeyse şehrin dışına çıkmak üzereydik. Tam doğuda olduğunu bildiğim bir yerleşim merkezi olan Charenton levhasını görünce ayıldım. Karşı sahile geçip dönebilmek için de bir hayli yol gitmemiz gerekti!

11. Doğal Afetler...

Paris'te keyfimiz yerindeydi. Yiğit'i, eve çok yakın bir anaokuluna vermiştik. Kısa zamanda Fransızca konuşmaya başlamıştı. Sık sık tiyatrolara, konserlere gidiyorduk. Fransız-Türk Kültür Cemiyetinin roman ödülünü kazanan *Kedi ve Ölüm* romanım Fransızca'ya çevrilmiş ve büyük yayınevlerinden biri olan Albin Michel tarafından yayımlanmış, eleştirmenlerce de çok iyi karşılanmıştı.

O yaz, yeni arabamızla Türkiye'ye gitmeye karar verdik. Yiğit'in sünnet zamanı gelmişti. Annemle babam, ilk torunlarının mürüvvetini görmek için sabırsızlanıyorlardı. Neşecan, akrabalara, eşe dosta götürülecek armağanlar için günlerce çarşı pazar dolaştı. Ben de arabanın uzun yol bakımını yaptırttım. Bir sabah erkenden yola çıktık.

İlk durağımız Strasbourg'du. Yolumuz uzun olduğu için, kenti gezmeyi daha sonraya bıraktık. Sınırdaki diplomatik ayrıcalıklı, yani vergisiz, dolayısıyla *şişe suyundan daha ucuz* benzinle depomuzu doldurduktan sonra Almanya'ya geçtik. Arabamız diplomatik plakalı olduğu için Alman sınır polisi pasaport kontrolü yapmadı. O zamanlar Avrupa'da henüz itibarımız yerindeydi. Ancak elli-altmış kilometre gitmiştik ki, birden, uzun yolculuklarda arabanın torpido gözünde sakladığım pasaportlarımızın yerinde olmadığını fark ettim.

Strasbourg gümrüğünde Fransız polisine ibraz ettiğim pasaportları orada unutmuş olmalıydım. Otobandan geri dönmek de bir işkence. Epeyce dolaştıktan, yan yollara girip köprülerden geçtikten sonra dönüş yolunu bulduk. Alman sınırında derdimizi güçlüklerle anlattık. Fransız karakoluna telefon ettiler. Gerçekten de pasaportlarımızı orada unutmuşuz. Bizimle herhalde epeyce dalga geçmişlerdir! Yoldan, benzinden ve zamandan kazanalım derken, boşu boşuna yol, zaman ve benzin kaybına uğramıştık.

İlk geceyi otoban yakınında bir otelde geçirdik. Sabah yine erkenden yola çıktık. Münih'te, Avrupa'ya ilk çıkışımızda kaldığımız sevimli pansiyonu aradık, ama kentin en merkezî yerindeki küçük bina yıkılmış, yerine kocaman bir gökdelen yapılmıştı. Başka bir otel bulduk. Akşam yemeği için yine Hautbrahaus'a gittik. Gözlerimle, yıllar önce uçakla geldiğimizde burada bize neredeyse zorla yemek yedirmek isteyen devanası garson kadını aradım, ama göremedim. Bu kez akıllandığını için Neşecan'la ikimize yarımşar tavuk, Yiğit'e de bermutat biftek ısmarladım. Yemekten sonra kentin gece görünümüne şöylece bir bakış attıktan sonra otelimize döndük.

Ertesi sabah, Salzburg yönünde yola çıktık. Avrupa'ya ilk çıkışımızda üç gün geçirdiğimiz Viyana'nın tadı damağımızda kalmıştı ama, yolu uzatmamak için hevesimizden vazgeçtik. Dağlar arasından geçen nefis manzaralı yolları aşarak Maribor'dan Yugoslavya'ya girdik. Birkaç yıl önce yine bu yollarda, kış ortasındaki serüvenli yolculuğumun hikâyesini anlatmışım, ama bu kez hem hava çok güzeldi, hem de yollar, otoyol biçiminde olmasa bile hayli rahattı.

Akşama doğru Zagreb'e geldik ve benim o müthiş kış yolculuğum sırasında gecelediğim otele indik. Ertesi sabah kalktığımızda gökyüzü bulutlarla kaplıydı. Bir bakıma, doğu yönüne, güneşe doğru gideceğimiz için buna memnun olmadım değil. Ancak, yüzüncü kilometredeki benzinlikten depomuzu doldurduktan sonra hava büsbütün bozdu ve fırtına koptu. Bu yolda bir uğursuzluk vardı anlaşılan!

Yıldırımlar, şimşekler arasında yolumuza devam etmek isterken, bardaktan değil kazandan boşanıyormuş gibi yağan yağmuru temizlemeye cam silecekleri yetişemiyor, camlar da durmadan buğuyla örtüldüğü için önümü görmekte güçlük çekiyordum. Zaten yol da pek

görünmüyordu, ne ortadaki çizgi ne de kenarlardaki çizgiler. Trafik de, bir yıl öncekinden farklı değildi. Koca koca kamyonlar hızla yanımızdan geçiyor, sıçrattıkları çamurlu sular görüşümüzü büsbütün güçleştiriyordu. Her an şarampole kaymak korkusuyla olabildiğince yolu ortalamaya çalışıyor, bir yandan da arkadan ve karşıdan gelen kamyonlardan çekiniyordum. Yiğit, arkada, başını annesinin kucağına dayamış, uyuyarak korkusunu bastırmaya çalışıyordu.

Derken, olanlar oldu. Arabanın hızı giderek yavaşladı ve motor sustu. Birkaç kez marşa bastım, ama çalıştıramayınca aküyü boşaltmamak için yeniden denemekten vazgeçtim. Buna benzer bir durum, Ankara'ya atandığım günlerde, Neşecan'ı Aksaray'a bırakıp dönerken, Konya yolunda başıma gelmişti, ama o zaman hem hava açıktı hem de trafik yoğun değildi. Buradaysa, gündüz olmasına karşın, kapkara bulutlardan göz gözü görmüyor, dev gibi kamyonlar bütün hızlarıyla yanımızdan geçiyorlardı. Şimdilik ışıklar yanıyordu ama o yağmur perdesi altında iyice yaklaşımadan bizi göremeyebilirlerdi, ayrıca batarya da ne kadar dayanırdı, bilemiyordum.

Daha önce olduğu gibi, platinlerin kirlenmiş ya da distribütörün ıslanmış olabileceğini düşündüm. Dışarı çıkıp motora bir göz atmak istedim. Şemsiyemi alarak dışarı çıkmak istediğimi gören eşim dehşetle beni engellemeye çalıştı. Gerçekten de çevremize durmadan yıldırımlar düşüyor, şimşekler ortalığı aydınlatıyordu. Ama yapabileceğim başka bir şey de yoktu. Onu dinlemeden dışarı çıktım, ama, şemsiye hemen ters çevrildi ve ben bir anda tam anlamıyla sıırılsıklam oldum, yağmur çoraplarımın içine kadar girdi. Artık nasıl olsa ıslandığım için, "Ölmüş eşek kurttan korkmaz!" diyerek, şemsiyeyi bırakıp motorun kaputunu açtım. Ancak, yağmur öylesine hızlı yağıyordu ki, ben ne olup bittiğini anlayıncaya kadar motorun içine su dolabilirdi. Ayrıca o koşullarda usta bir tamirci bile olsam bir şey becerebileceğim çok kuşkuluydu. Tekrar içeri girdim. Vakit geçtikçe kaygım artıyordu. Büyük kamyonlardan biri bize her an arkadan çarpabilirdi. Tekrar arabadan çıktım, geçen arabalara işaret etmeye başladım. Bir sonraki istasyondan tamirci çağırırsınlar diye rica edecektim, ama kimse durmuyordu. Ben artık tam anlamıyla sucuk gibiydim. Derken, nasılsa bir otomobil gelip arkamıza da durdu. Hemen koştum. Ne var ki, ne ben Sırpça biliyordum ne

de onlar Fransızca ya da İngilizce biliyorlardı. Buna karşın, yine de Tarzanca'yla karımla oğlumuzu sonraki istasyona kadar götürmelerini anlatabildim. Olur, dediler. Hemen geri döndüm. Neşecan beni bırakmak istemiyordu ama, tehlike büyüktü. Çabucak hazırlanmasını söyledim. Yiğit uyuyordu. Onu uyandırıp giydirinceye kadar epey vakit geçti ve arkada bekleyen arabadakiler herhalde sıkıldılar ve bizi bırakıp gittiler.

Durum gittikçe kötüleşiyordu. İyice karanlık basmıştı. Hastalanmaktan da korkuyordum, ama bunu düşünecek halde değildik. Bir ara, öfkeyle marşa bastım. Bir mucize! Motor çalıştı. Aslında tabii mucize değildi, anlaşılan distribütör yağın yağmurdan ıslanmış, daha sonra motorun sıcaklığıyla kurumuştu.

Hemen hareket ettik. Motor her an yeniden ıslanabilir ve yeniden durabilir korkusuyla hızlı gitmiyordum, zaten, görüş uzaklığı ve alanı o kadar sınırlıydı ki hızlı gitmem olanaksızdı. 60-70 kilometrelik mesafeyi sanırım ancak iki saatte alabildik. İkinci istasyona geldiğimizde bir de baktık ki, yoldaki hemen bütün araçlar oraya sığmıştı. Arabanın burnunu sokacak bir yeri güçlükle bulabildim. Ancak o zaman denizden çıkmış gibi ıslanmış olduğum aklıma geldi. Mutlaka kurulanıp çamaşır ve elbise değiştirmem gerekiyordu, yoksa zatürree olmam işten bile değildi. Zaten bu arada Yiğit de uyanmıştı. Onun da çışi gelmiş, sızlanıp duruyordu.

O sırada aklıma, Yugoslavya'daki eski deneyimim geldi. Zaten yola çıkarken bu gibi durumlar için gerekli önlemi almıştım. Hemen arabadan indim, bagajdan bir şişe viski çıkararak, büyükçe bir kahve ve lokanta biçiminde düzenlenmiş olan istasyonun yönetim bölümüne girdim. Anlaşılan iyi havalarda buradan çok turist geçiyordu ki, bankoda oturan kadın az çok Fransızca biliyordu. Durumu anlattım. Viski şişesini de bankonun yanından uzattım. Aslında çok iyi bir kadındı. Ne benim halim ne de viski şişesi değil, ama Yiğit'in hali onu bayağı duygulandırdı. Bana bir anahtar vererek, bir kapıyı işaret etti:

— Size verecek banyodan başka yerim yok. Oraya girin ve orada hem çocuğunuzun gereksinmesini giderin, hem de çamaşırlarınızı değiştirin, dedi.

Neşecan'la Yiğit banyoya girerken ben de bir koşu arabaya gide-

rek, bagajdan, böyle durumlar için Neşecan'ın hazırladığı valizi kapıp döndüm. Banyoda kocaman bir küvet vardı. Sıkıntısını giderdikten sonra Yiğit'i onun içine yerleştirdik, ben de çamaşırlarımı ve elbisemi değiştirdim. Neşecan pek ıslanmamıştı. Rahata kavuşunca bu kez acıktığımızı ve susadığımızı hatırladık. Dışarı çıktım, bankodaki kadına hem teşekkür ettim, hem de yiyecek bir şeyler bulup bulamayacağımızı sordum. Çünkü, istasyonu dolduran araçlardakiler, karınca sürüsü gibi büfeye üşüşmüşlerdi. Kadın, siz içeri gidin, ben size bir şeyler bulurum, dedi. Gerçekten de biraz sonra, Yiğit için bir şişe süt, bize birer bardak çay ve birkaç sandviçle banyonun kapısını çaldı. Para vermek istedim, almadı. Yiğit'i sevip okşadı. Yiğit de, günlerden beri ilk kez kendisiyle Fransızca konuşan birisiyle karşılaşınca sevimliliğini gösterdi.

12. Tarihi Bir Buluşmanın Bize Ettiği!

Yağmur dindiğinde saat dokuzu geçiyordu. Arabalar birbiri ardınca istasyondan ayrıldılar. Bulutlar boşalmış, hava açmış, dolunay çıkmıştı. Gaza bastım. Belgrad'a geldiğimizde gece yarısını geçiyordu. Doğruca, daha önce müzakereler sırasında kaldığımız otele gittim. Hiç boş yerleri olmadığını söylediler. Bildiğim bir-iki oteli daha dolaştık. Her taraf doluydu. Merak edip sordum. Meğer ertesi gün Kruşçev, Başkan Tito ile görüşmek için Belgrad'a gelecekmiş, oteller bu yüzden doluymuş. Son bir umutla, Belgrad'ın en büyük otellerinden olan Moskova Oteli'ne gittik. Resepsiyon memuru uyukluyordu. Bu kez fazla söze gerek duymadan, viski şişesini burnuna dayadım ve bize yer bulmasını söyledim. Ses çıkarmadan önündeki defteri karıştırdı, oldukça düzgün bir Fransızca ile,

— Her yer dolu. Size verebileceğim hiç boş odamız yok, dedi.

Bu saatte başka otele gidecek halimiz yoktu.

— Odanın konforuna bakacak değiliz, dedim. Bu geceyi geçirelim de nasıl olursa olsun.

Tekrar defterini karıştırdı:

— Çatı katında iki tane tek kişilik hizmetçi odası var, dedi. İsterseniz bir bakın.

Neşecan'la bakiştık. Üçümüz de o kadar yorgunduk ki, benzinlikteki banyo odası gibi bir yere bile razıydık. Bakmaya gerek olma-

dığını söyledim. Valizlerimizi aldı, asansöre bindik. Onuncu katta indikten sonra, merdivenle bir kat daha yukarı çıktık. Bize verdiği iki oda, gerçekten de hizmetçi odalarıydı. Hemen yanda da tuvalet vardı ve fena halde kokuyordu. Her şeye karşın, yatıp biraz olsun uyuyabileceğimiz iki yatağımız vardı. Neşecan'la Yiğit'e, oraya koku daha az gider düşüncesiyle içeri odayı bıraktım. Koku bir yana, herhalde musluk da bozuktuk ki, tıp tıp su damlıyordu. Yine de yatağa uzanır uzanmaz kendimden geçtim.

Gecenin bir vakti, tatlı tatlı düş görürken keskin bir telefon sesiyle uyandım. Kalın bir erkek sesi, dövecek gibi sert sert bir şeyler söylüyordu. Fransızca olarak, Sırpça bilmediğimi söyledim ve telefonu kapattım. Tam yeniden dalıyordum ki telefon yine çaldı. Bu kez, akşamki resepsiyon memuruydu. Uyandırdığı için özür diledikten sonra, o sabah Kruşçev'in geleceğini, kortejin, otelin önündeki caddeden geçeceğini, bu bakımdan emniyet memurlarının, otelin önüne park ettiğimiz arabamızı çekmemizi istediklerini söyledi. Aksi halde onlar çekip depoya götürürlermiş.

Söylenerek kalktım. Bu sırada Neşecan da uyanmıştı. Düşündük. Saat zaten sabahın beşi olmuştu. O saatten sonra tekrar gel, yat, zaten biraz dinlendikten sonra burnumuza daha keskin gelen o koku ile tekrar uyumak olası değildi. Çabucak giyindik, valizlerimizi alıp aşağı indik. Hesabı ödedikten sonra hemen arabaya atladık ve Niş'e doğru yola çıktık. Orada temiz bir otel bulduk ve o gece kafamızı sliboviç ile bulduktan sonra kırmızı biber turşusu eşliğinde karnımızı güzelce doyurduk, erkenden de yattık.

Bulgaristan sınırında Bulgar gümrük memurları, Türkçe olarak, "Hoş geldin komşu!" diye karşıladılar bizi, diplomatik pasaportumuz olduğunu görünce kenara çektiler. Sofya'ya soracaklarmış. Bir saat kadar orada pisi pisine bekledik. Zorunlu olarak bize adam başı onar dolar bozdurttular.

Sofya tertemizdi. Sokaklarda hep kadın temizlik işçileri çalışıyordu. Yiğit'e meyve almak için bir manavın önünde durduk. Kuyruk vardı. Sıra bize geldiğinde baktım, bizim ancak at ya da eşeklere vereceğimiz şekilde buruşuk ufak ufak elmalardan başka meyve yoktu.

13. Vatan Yahut Silistre!

Her sınırdaki gümrükçülerle ve gümrük polisleriyle anlaşma gücümüzü çeki-yorduk. Buna o kadar alışmıştım ki, Türkiye'ye yaklaşırken, aklımdan, "*Bizimkiler yabancı dil bilmezler, nasıl anlaşacağız!*" diye düşündüğümü anımsıyorum. Kapıkule'den geçtikten sonra, İstanbul'a kadar gidemeyeceğime aklım kestiği için, geceyi Edirne'de bir otelde geçirdik.

Sabah kahvaltısı için Lüleburgaz'da bir lokantaya girdik. Yiğit, tavandan sarkan yapışkan sinek kurdelerini görünce çok korktu. Hele, reçel tabağına arılar üşüşünce, ağlayarak, "Ben Türkiye'ye gitmek istemiyorum, geri dönelim!" diye tutturdu. Memleket ve ulus sevgisi, vatan borcu konulu, bir hayli sert bir baba öğüdü faslından sonra, kahvaltımızı bitiremeden kalktık. Aslında, gördüğümüz pislik ve aldırışsızlık karşısında için için oğluma hak vermiyor değildim ama, onun şimdi gördükleri, ne de olsa, benim yetişme çağım-da, günlük yaşamımızın olağan koşulları içinde yer alıyordu!

Çok sıcak bir öğle vakti İstanbul'a geldik. Önce, Mecidiyeköy'de oturan kayınbiraderim Nedim Otyamlara gidecektik. Şişhane yokuşundan tırmanırken bu kez de gaz pedalı çıktı. Trafik sıkışık. Zaten hep birinci ya da en fazla ikinci vitesle çıkıyoruz. Zar zor eğildim, sağ elimle gaz pedalını yakaladım. O şekilde pedalı ayarlayarak yokuşu çıktık, o zamanki Taksim'in arka sokaklarında bir tamirci bulduk. Önemli bir şey değildi ama, o yokuşta çektiğim sıkıntı müthişti.

14. 56 Model V-8 Ford

Nedim Ağabeylerde iki gece kaldık. Nedim Otyam, çok aydın, ilerici bir insan olmakla birlikte, geleneklere çok bağlıdır. Yiğit'in sünnetinde bulunmak için o da eşiy-le gelmek istedi. Nedim Ağabey, gençliğinde geçirdiği bir koksajli ameliyatı nedeniyle aksayarak yürüyor ve düz vitesli araba kullanamıyordu. O günlerde Türkiye'de otomatik vitesli araba pek bulunmuyordu. Mâli sorunları nedeniyle şoförüne yol vermek zorunda kaldığı için, düz vitesli arabasını satmış, bir zamanlar polisler için getirilmiş olan sekiz silindirli V-8, 1956 model otomatik vitesli Ford marka bir araba almıştı. Araba bakımsız ve bu yüzden de olduğundan eski görünüyordu.

Bir sabah peş peşine yola çıktık. İstanbul-Ankara yolu henüz, gidiş geliş tek şeritli dar bir yoldu. Ben arabama güveniyordum. Ancak, Bolu Dağı'na tırmanmaya başlayınca, Nedim Ağabey'in eski Fordu öndeki arabaları teker teker sollayıp geçmeye başladı. Motor gücünün ve sekiz silindirin ne demek olduğunu Simca Versailles Vedette sayesinde öğrenmiştim, ama, o tırmanış sırasında aklıma, Erich Maria Remarque'ın *Üç Arkadaş* romanı gelmişti. Orada da araba tamircisi olan arkadaşlar, eski bir arabaya yarış otomobili motoru takarlar, Karl adını verdikleri bu arabayla, savaş zenginlerinin lüks arabalarını sollayarak eğlenirler!

15. Sünnet

Ankara'da kavuşma keyfini yaşadıkdan sonra oğlanın sünnet hazırlıklarına başladık. Özel giysiler hazırlandı, kuklacı bile tutuldu. Yiğit'i hastaneye götürdük. Orada tam anesteziyle ameliyat yapıldı. Evde, eş, dost akrabalar eğlenirken, o da ayılınca, getirilen armağanlarla oyalandı. Babam, torununun yatağının kenarına oturmuş, hikâyeler anlatıyordu. Bir ara kulak kabarttım. *"İnsanlar, öldükten sonra da başka bir dünyada yaşarlar, sevdiklerine kendilerini gösterirler,"* diyordu. *"Ben öldükten sonra, beni görmek istersen, aydedeye bak, beni orada görebilirsin!"*

Ankara'da bir hafta kadar kaldık. Annemle babamı gezdirdik. Gölbaşı'na, Orman Çiftliği'ne, Kızılcahamam'a gittik. Neşecan, saygı işareti olarak babamın yanında sigara içmiyordu. Önceleri annemin yanında da içmiyordu ama, annem bir gün, *"Sigara içtiğini biliyorum, sen saygıya boş ver, gelin-kaynana birer sigara tütürüp sohbet edelim,"* deyince o sakınca kalkmış. Babam da bu bakımdan çok demokrat bir insandı, ama, sanırım, Neşecan'ın tutumundan gizli bir zevk alıyordu.

Araba gezmelerimiz sırasında babam yanıma geçer, annem, Neşecan ve Yiğit arka koltukta otururlardı. Annem, babamdan sigara ister, babam arka tarafa iki sigara gönderirdi.

Bu geziler Yiğit için de değişiklik oluyordu. Ne var ki, dikişli olmasına karşın, yarasının bir türlü iyileşmemesi canımı sıkıyordu. Pansumanlarını annesinin yapmasına izin vermiyordu, ben yapıyordum.

16. Kornanın Marifeti

Sonunda dönme zamanı geldi. Bir sabah, Gençlik Caddesi'ndeki evimizin önünden bütün aile üyelerince uğurlandık. Uğurlama sırasında babamla aramızda geçen bir konuşma, bugüne kadar içimden çıkmadı. Bana, "Yıllar sonra, şöyle hep birlikte olmuştuk, keşke gitmeseydiniz," demişti. Ben de, sözümün nereye gideceğini düşünmeden, "Ama baba, bu bizim için, Yiğit için büyük bir şans, Avrupa'ya gitmek için ölümünüzü mü bekleyeseydik?" deyiverdim. Oysa, altı ay sonra onu kaybedecektik.

İstanbul'da araba bize yine kötü bir şaka yaptı. Tam da Edirne yoluna saptığımız sırada bu kez de kornası ötmemeye başladı. Orada durup, dönüp tamirci aramak hele yine o sıcakta tam bir eziyet olacaktı. Kendi kendime, "Avrupa'nın hemen her yerinde korna yasası var. Paris'te kornaya bastığımı hiç anımsamıyorum. Ne olacak? Basıp gidelim," dedim.

Gerçekten de basıp gittik. Ama, Bulgaristan'dan geçerken başıma öyle bir iş geldi ki, kornanın ne kadar yararlı olduğunu anladım.

Bayır yukarı çıkıyorduk. Önümde çok yüklü bir kamyon vardı. Kol halinde ilerliyorduk. İlerde bir kaza ya da olay olmalıydı ki kol durdu. Ben de ister istemez kamyonun hemen arkasında durdum. Biraz sonra kamyon hareket etti, ama yokuş dik olduğu için, geri kaymaya başladı. Kamyonun şoförü, hemen arkasında olduğumuz için, dikiz aynasından ya da yandaki aynadan bizi göremiyordu. Dehşet içinde koca kamyonun üstümüze doğru gelişini izledim. Kendimizi dışarı atmaya vakit yoktu. Nasıl oldu bilmiyorum, şoför debriyajı tutturmuş olmalı ki kamyon yürümeye başladı, neredeyse bir santim farkla, altında kalıp ezilmekten kurtulduk. Tabii bu olay gözümü açtı, ama kornayı yapacak bir tamirci bulamadan Paris'e kadar gittik.

17. Konvertibilite

Yollarda ikide bir durup Yiğit'in yarasını pansuman ediyorduk. Yugoslavya'da turizm mevsimi olduğu için, otellerde yer bulamadık. Zagreb yakınlarında bir yerde ancak başımızı sokacak bir bungalov bulabildik.

Almanya'yı olaysız geçtik. Fransa sınırına otuz kilometre kadar kala benzin göstergesi kırmızı sinyaller vermeye başladı. İlk benzin istasyonuna uğradık. Yanımızdaki markları harcamıştık. Nasıl olsa Avrupa'nın belli başlı paraları arasında konvertibilite vardı. Cebimizdeki Fransız franklarıyla da benzin alabiliriz diye düşünüyordum, ancak Alman pompacı uzattığım frankları yüzünü buruşturarak geri çevirdi. Frank kabul etmediklerini söyledi. Adamın şovenliğine vererek yola devam ettim. On kilometre ötedeki benzinciden de aynı yanıtı alınca, konvertibilitenin lafta kalması bir yana, yol ortasında kalmaktan korktum. Benzincinin önerisi, az ötedeki sapaktan dönüp kasabaya girmemiz, orada açık banka bulursak bankadan, bulamazsak istasyonun gişesinden paramızı marka çevirmemiz oldu.

Düşündüm. Saate göre bankalar kapanmış olmalıydı. Küçük bir tren istasyonunun vizesinden paramızı değiştirip değiştirmeyecekleri belli değildi. Biraz cesurca bir karar verdim. Sınırı yirmi kilometre vardı. Arabamızın deposu büyüktü. Kırmızı sinyale karşın, on beş-yirmi kilometre gidebilirdi. En ekonomik hızla arabayı kullanırsam, sınırı tutturabilirdim.

Büyük bir gerginlik içinde ilerledik. Bütün şoför hilelerini kullanıyordum. Bayır aşağı giderken kontağı kapatıyordum. Saatte seksen kilometreyi geçmiyordum. Sıcığa karşın, bütün pencereleri sıkı sıkı kapatmıştım. Yüreğim çarpa çarpa hudut karakolundaki Fransız bayrağını görünce bir oh çektim.

Çıkışta bizi tutmadılar. Fransa tarafına geçtik. Giriş işlemleri yapıldı. Hemen gümrük binasının yanındaki benziciye on adım kala araba stop etti. Benzinciyle birlikte arabayı iterek pompanın yanına kadar getirdik ve depoyu doldurarak yolumuza devam ettik.

18. Paris'i Tanımak

Paris'teki ikinci yılımız, Paris'i tanımaya çalışmakla geçti. Müzeleri dolaştık. Tiyatrolara gittik. En çok Théâtre National Populaire'de oynayan oyunlar ilgimizi çekiyordu. Yıllar sonra ağabeyim Vüs'at O. Bener'le birlikte Türkçeleştireceğimiz Vercors'un *Zoo (İnsanlar ve Hayvanlar)* oyununu burada izlemiş ve hayran kalmıştık.

Türkiye’den görevli olarak ya da gezmek için Paris’e gelen dostlarımızı dolaştırmak da zevkli bir meşgâle olmakla birlikte bazen de sıkıcı oluyordu. Paris’e ilk kez gelenler, hemen hemen hep aynı yerleri görmek, aynı yerlere gitmek istiyorlardı. Eyfel Kulesi’ne kaç kez çıktık, Montmartre’ı kaç kez dolaştık, Mouline Rouge’un temsillerini kimbilir kaç kez gördük.

Bu ziyaretçilerden biri de, dayımın damadı rahmetli Rıza Ağabey’di. Kredi ve Yurtlar Genel Müdürü olan Rıza Ertan’ı, incelemelerde bulunması için Paris’e göndermişler. Bir sabah, evden çıkmak üzereyken telefon çaldı. Baktım, o. “Nerden arıyorsun?” dedim. “Paris’ten,” dedi. “Gare du Nord’da sıkışıp kaldım. Dışarı çıkamıyorum, gel de beni kurtar!”

Herhalde jetonu ya da bozuk parası bitmiş olmalıydı ki, telefon kapandı. Hemen arabaya atlayıp, Gare du Nord’un yolunu tuttum. Gare du Nord’un çıkış kapıları kısa bir süre önce otomatik hale getirilmişti. Yaklaştığınız zaman kendiliğinden açılıyor, uzaklaştınız mı kapanıyordu. Rıza Bey, bu yeniliği bilmediği için, elinde bavuluyla kapıya yaklaşıyor, kapı birden açılınca ürkerek geri çekiliyormuş, bu kez de kapı kapanıyormuş. Artık bu onun sık sık yaptığı gibi bir espri miydi, yoksa beni gara çağırma yöntemi miydi, bilmiyorum ama, epey gülmüştük.

19. Babamı Yitiriyorum

Yılbaşına birkaç gün kala, Ankara’dan ağabeyimden bir mektup aldım. Babama kanser teşhisi konulmuş. Bu kez prostat değil, kalın bağırsak kanseriymiş söz konusu olan. Bu konuda uzman olan hekimlere göstermişler. Hepsisi aynı şeyi söylemiş. Ameliyattan başka çare yokmuş. Ameliyat başarılı olursa daha birkaç yıl sağlıklı yaşayabilirmiş. Ameliyatın başarı oranı yüzde elli imiş. Ameliyat olmazsa, birkaç ay daha ancak yaşarmış ve bu dönemde çok acı çekermiş. Ağabeyimle kız kardeşim tek başlarına karar vermek istemiyor, benim görüşümü öğrenmek istiyorlardı.

Hemen bir telgraf çektim ve geleceğimi söyledim. Bakanlığa da bir telgraf çekerek durumu anlatıp izin istedim.

Bütün Avrupa Noel tatiline girmişti. Ay sonuydu. Bankada, gi-diş-geliş uçak paramı ve oradaki olası giderleri karşılayacak birikmiş

paramız yoktu. Yılbaşı arefesinde kimseden borç da isteyemezdim. Kış ortasında arabayla Paris-Ankara seferi yapmayı artık gözüm almıyordu. Tek yol, trendi. Ben de o yola başvurdum.

Yılbaşından bir gün önce, geceyarısı, Gare du l'Est'ten kalkan Simplon ekspresine atladım. İkinci mevki biletim ve bir küçük valizim vardı. Bu benim için acıklı yolculuğun öyküsünü *Bürokratlar* kitabımda anlattığım için burada yinelemek istemiyorum. Ben Ankara'dayken yapılan operasyonun beşinci gününde babamı yitirdik. Ben yine o eziyetli yoldan, yani trenle Paris'e döndüm.

20. Kışın Paris

Paris'in iklimi bize göre çok değişkendi. Kışlar çok sert geçmemekle birlikte her zaman kar yağışı olabiliyordu, ama iki ayrı dönemde toplam yedi yıl kaldığımız bu kentte, kar yağışı yüzünden – çok geçici süreler dışında– trafiğin aksadığını görmedim. Belediye hizmetleri çok düzenliydi. Gelişmiş kanalizasyon sistemi sokakları ısıtıyor, bu sayede eriyen karlar yollarda birikmiyor, kanalizasyona akıp gidiyordu. Bir kere bile zincir takma ya da kar lastiği takma gereksinmesi duymadım.

Paris kışın turist akınına uğruyordu, çünkü bütün sanatsal etkinlikler, gösteriler, eğlenceler kışın yoğunluk kazanıyordu. Evimize çok yakın olan Salle Pleyel'de büyük solistleri, orkestraları, baleleri izleme olanağı bulduk. Misyon şefi Cahit Kayra'nın eşi Gönül Hanım sayesinde ünlü piyanistimiz İdil Biret'i de dinleme fırsatı bulduk.

21. Tatil Ayları

OECD'de çalışmalar temmuz ayı ortalarına bitiyor, Batılılar için kutsal olan *vacanse* (yıllık tatil) dönemi başlıyordu. Başkan, ağustos ayında izne çıkacağını bildirmişti. Ona ben vekalet edeceğime göre, ağustosta Paris'te kalacak, eylüle kadar nöbet tutacaktım.

Paris yazın boşalırdı, yazlık yerlere gidenlerin yerine turistler doldururdu kenti, ama nedense kent tatsızlaşırdı. Çünkü yazın gelen turistler, sadece kenti görmeye gelenlerdi. Sanatsal ve kültürel etkinlikler daha çok kış aylarında yapıldığından, yazın gelenler için mü-

zeleri gezmekten, sokakları dolaşmaktan başka ilginç bir tarafı kal-mıyordu Paris'in.

Kaldığımız yedi yıl içinde Paris'te, yaz boyunca pek az güzel hava gördük. Yine de, gezip görülecek o kadar çok yer vardı ki, hiçbir hafta tatilini evde geçirmedik diyebilirim.

22. Annemle Baldızım Paris'e Geliyorlar

Rahmetli babam Paris'i görmeyi çok istiyordu, kısmet olmadı. İçimde ukdedir. Temmuz ve ağustosta tatile çıkmadığımıza göre, annemle baldızımı çağırmayı düşündük. Annem de biraz oyalanmış olurdu. Hem pahalı olduğu için, uçakla değil, aynı zamanda geze geze gelmek için, Münih'e kadar otobüsle gidip, oradan Paris'e trenle gelmeyi yeğlediler. Temmuz ortalarıydı. Tam Fransızların ulusal bayramı olan 14 Temmuz'da, gece arabayla Paris'te seyre çıktık. Görülecek bir manzara, yaşanacak bir coşkuydu. Paris, adına yaraşacak şekilde ışıklandırılmıştı. Özellikle de Champs-Elysée, görülme-yeye değerdi. Arabalar, neredeyse birbirlerine sürtünecek kadar yakın, ağır ağır Concorde Meydanı'na doğru ilerliyor, açık pencerelerden bellerine kadar dışarıya uzanan genç kızlar, yanlarındaki arabanın hiç tanımadıkları sürücüsü ya da yolcusuyla öpüşüyorlar, birbirlerine konfetiler atıyorlardı. Büyüklü küçüklü hemen her alanda orkestralar dans havaları çalıyor, yine, birbirlerini tanıyan, tanımayan çiftler, ellerinde şampanya şişeleri, çılginca dans edip eğleniyorlardı.

Annemle baldızım üç hafta kadar bizimle birlikte oldular. Gerçi hava, yaz ortasında olmamıza karşın inanılmaz bir şekilde soğuyuverdi. Bakımda olduğu için, apartmanın kaloriferleri de yanmıyordu. Baldızım yakınıyordu, *Ağustosta suya girsem, balta kesmez buz olur!* diyerek.

Neyse ki, arabamızın sayesinde konuklarımızı sağa sola götürüp gezdirebildik. Manş Denizi kıyılarındaki tatil beldelerini de onların sayesinde ziyaret ettik. Paris'in plaj kenti sayılan Rouen ve Caen'a gittik. Manş kıyılarındaki plajlarda denize girenler çoktu ama, doğrusu hiç canımız çekmedi. Bir iki kere de Paris'te, Paris civarındaki ya da Seine Nehri üstündeki havuzlara gittik. O günlerde üstsüz modasının çıktığını gazetelerden, televizyondan izlemiştik. Canlısına ilk olarak, Seine Nehri üstünde kurulu bir havuza gittiğimizde rastla-

dık. İlk görüşte insan biraz yadırgıyor, garipsiyor, ama kısa bir süre sonra alışıyor, yanınızdan geçenlere başınızı çevirip bakmıyordunuz bile. Çok genç ve güzel olanlar hariç, tabii!

Annem, torunuyla çok iyi anlaşıyor, ona kitap okuyor, yerlere oturup top oynuyorlar, arada bir mızıkçılık yapıyorlardı! En ilginç yanı, annemin sekiz yaşındayken öğrendiği, ama o zamandan beri konuşma fırsatı bulamadığı için unuttuğunu sandığı Fransızca'sını anımsaması oldu. Merzifon'daki Fransız Sörler Okulu'ndaki Fransızca öğretmenleri Ermeni olduğu için, biraz şivesi bozuktu ama, çarşıda pazarda rahatça derdini anlatabiliyor, televizyon izleyebiliyordu.

Onları uğurladıktan sonra içimize bir gariplik çöktü. O sırada Heyet Başkanı Cahit Bey (Kayra) de izinden dönmüştü. Eylül başında tatile çıkacağımı söyledim. Önce, şu sıralarda çok iş var, daha sonra çıkın, falan dedi, ama hiç tartışmadım. Sadece, "Benim asıl kadrom Büyükelçilik mâli müşavirliği, buna Büyükelçi karar verir, ondan da izin aldım!" deyip çıktım.

23. Beklenmeyen Misaфіr!

Paris'te yağmur mevsimi başlamıştı. O mevsimde gidebileceğimiz tek memleket İspanya'ydı. Hemen hazırlıklara başladık. Arabayı bakıma götürdüm. Pesetalarımızı aldım. İki gün sonra yola çıkacaktık. Akşam, çat kapı, bir de baktık ki, en yakın arkadaşımız Nejat değil mi? Tabii kucaklaştık, buyur ettik. Meğer bunalıma girmiş, bir hekim arkadaşının tavsiyesi üzerine ani bir kararla biletini almış, atlayıp yanımıza gelmiş. "Sürpriz yapmak için önceden haber vermedim," deyince biz gülmeye başladık. Şaşırdı.

— İki gün daha geç kalsaydın, senin için kötü bir sürpriz olacaktı, dedim ve İspanya gezisi programımızı anlattım.

Önce üzüldü, hemen geri dönmeye kalktı.

— Niçin sen de bizimle gelmiyorsun? dedim. Maksat ortam değiştirmek, ha Paris, ha İspanya! Paris'e nasıl olsa daha sonra da gelirsin, ama birlikte İspanya'yı gezmek daha eğlenceli olmaz mı?

Biraz nazlandı, ama sonra onun da aklı yattı. Ertesi gün Neşecan'la çarşıya çıktılar, mayo falan aldılar. Daha sonraki gün, sabah erkenden yola çıktık. Çıktık ama, yağmur, arabayı sallayan şiddetli

bir fırtına, öyle kötü bir hava ki, bir an geziden vazgeçmeyi bile düşündüm.

Bu hava, Pirene Dağları'na kadar sürüp gitti. İspanya sınırında, dağ başında bir otelde geceledik. Dışarıda kar yağıyordu. Üşüyorduk. Bu havada tatile çıkmak akıl kârı mıydı? Birbirimize sezdirmemeye çalışıyorduk ama, hepimiz tedirgindik. Sofrada tükettiğimiz şaraplar bile efkârımızı dağıtmaya yetmedi. Ben, içimden, tatilimizi bu kadar geciktiren Heyet Başkanı'yla tatlı bir sohbet sürdürmekteydim. İspanya'da durum değişir, diye Neşecan'ı da, Nejat'ı da avutmaya çalışıyordum ama, doğrusu söylediğime ben de pek inanmıyordum.

Sabah kaygılı bir şekilde otelden çıktık, Pireneler'den aşağı inmeye başladık. Derken, güneş kendisini gösterdi. Hava ısındı. Önce arabanın kaloriferini söndürdüm, sonra yavaş yavaş üstümüzdekileri çıkarmaya başladık. Costa Brava'da denizi görüne içimiz de ısındı.

Barcelona'ya kadar, hoşumuza giden her köşede mola verdik. Her taraf turistlerle doluydu. Bikinili kızlar yollarda dolaşıyor, Nejat gözlerini onlardan ayıramıyordu. Benim elimde 8 mm'lik sinema makinesi, durmadan kaset tüketiyordum.

24. Kan ve Gül!

Barcelona, Costa Brava'nın merkezi; çok ilginç bir kent. Yalnız iki gece kaldığımız için, gemi turistleri gibi koştura koştura gezdik. Ünlü mimar Gaudi'nin yarım kalan katedrali muhteşemdi. Yıllardan beri tamamlanmaya çalışılıyormuş. Biz gördüğümüzde yalnız çevre duvarları ile kubbesi bitirilmişti, ama işçiler iskelelerin üzerindeydiler. Picasso ve Salvador Dali müzelerini dolaştık. O günlerde Dali, Fransız televizyonunun gözdesiydi. İki ucu havayakalkık, ince, alaylı deli fişek bıyıklarıyla ilgimi çekiyordu. Müzede gördüğüm resimlerine ise hayran kaldım.

Bir rastlantı, bizim Barcelona'ya gittiğimiz gün boğa güreşleri yapılmıyormuş. Bütün duvarları süsleyen kocaman ilanlardan, ünlü bir matadorun da yarışacağı duyuruluyordu. Buraya kadar gelmişken görelim istedik. Sora sora bulduk arenayı. Çoğunluğunu bizim gibi turistlerin oluşturduğu upuzun bir kuyruk vardı gişelerin önün-

de. Henüz General Franco'nun hüküm sürdüğü İspanya'da dolar da karaborsadaydı, biletler de! Dolarla ödeyince çabucak bilet bulduk, içeri girdik. Arenada tam bir karnaval havası hâkimdi. Rengârenk giysiler, bir köşede İspanyol havaları çalan küçük bir orkestra, bağrışlar çığrışlar arasında matadorlar, pikadorlar, toreadorlar, pırıl pırıl kılıklarıyla ortaya çıktılar. Pikadorların, ellerinde uzun mızraklar-la bindikleri kadana gibi iri atlar da onlar kadar süslüydü.

Derken kapılar açıldı, burnundan soluyan bir boğa fırladı er meydanına. Ama ne er meydan! Zavallı hayvanı pikadorlar mızrak-larıyla kan revan içinde bıraktılar. Arkasından matador, kılıcıyla or-taya çıktı, ama galiba biraz acemiymiş, boğayı bir türlü öldüremediği gibi, ayakta zor duran hayvan can havliyle üzerine saldırınca kaç-madı, boğa, boynuzlarını adamın tam poposuna saplayarak havaya kaldırıp fırlattı. Matadoru zor kurtardılar, sonunda güç bela arenaya dönen matador, zaten kan kaybından ölmek üzere olan hayvana kılıcını sapladı, biz de bu kadar yeter diyerek dışarıya attık kendimizi.

25. Sırası mıydı!

Barcelona'dan sonra kıyı şeridini izleyerek Valencia'ya ulaştık. O tarihlerde İspanya'nın yolları bizim ikinci derece iller arası şoselere benziyordu, hem dar hem de bozuktu. Buna karşılık, hemen bütün sahil boyuna onar-on ikişer katlı koca koca apartmanlar dikilmişti. Kat mülkiyetine göre buradan çok ucuza birer kat edinen Fransız, İngiliz, Alman turistler, yemeklerini de evlerinde yedikleri için tatil-lerini çok ucuza getiriyorlarmış.

Valencia'da fazla oyalanmadık. Bir an önce kendimizi deni-ze atmak istiyorduk. Yola çıkmadan önce, İspanya'da tatil yapmış olan bir arkadaşşıma sormuştum. Valencia'nın biraz daha güneyin-de, Alicante adında bir tatil kenti varmış, oraya gidin, ucuz ve güzel pansiyonları var, denizi de çok güzel, çok temiz, rahat edersiniz, de-mişti.

Küçük kıyı kasabalarından geçip, küçük, turist dolu renkli kah-velerde bol buz ve kırmızı şarapla portakal suyu karışımı sanglialar içerek kente geldiğimizde akşam olmak üzereydi. Hemen kalabile-ceğimiz bir yer aradım. Kendimi çok yorgun hissediyordum çünkü. Elimizdeki turistik rehberle bakarak, kentin biraz dışında, tam sahil-

de bir otel bulduk. Otele bitişik lokanta iskele kazıkları üzerine oturulmuştu, denizin üstündeydi. Arabamız Fransız plakası taşıdığı için bizi Fransız zannettiler. Otelci kadın tombul, sevecen bir İspanyol kadınıydı. Bize deniz gören odalarını verdi. Akşam, yorgun olmamıza karşın, güzel bir beyaz şarap eşliğinde nefis deniz ürünleriyle karınımızı doyurduk. Erkenden de yattık.

Sabah uyandıgımda her tarafım kırılıyordu. Terli terli içtiğim sanglialar yüzünden üşütmüş olmalıydım. Karım hemen kolumun altına derece koydu. 38'e yaklaşıyordu. Oysa o sabah hep birlikte otelin plajına gidecek, denize siftah edecektik. Kahvaltıya bile inemedim. Yanımızda aspirinden başka ilaç yok. Kaldı ki, bu küçük tatil beldesinde nereden doktor bulup, nasıl derdimizi anlatacağız?

Ben bu soğuk algnlıklarımı biliyorum. Bir başladı mı, üç-dört gün sürer. Neşecan yanımda kalmak istiyordu. Nejat'a ayıp, Yiğit'e haksızlık olacağını söyleyerek ısrar ettim. Otelci kadın yarım yamalak Fransızcasıyla beni sormuş. Karım da üşüttüğümü söylemiş. Kadıncağız hemen bir kâğıda birtakım ilaç isimleri yazmış, Nejat'ın eline tutuşturmuş, eczaneyi de tarif etmiş.

Neşecan daha sonra gülerek anlattı. İlaçlardan biri ateş düşürücü bir süpozituarmış. Şişman kadın, İspanyolca anlamayız diye, poposunu dönüp, nasıl kullanılacağını karıma tarif etmeye çalışıyormuş.

Hastalığım gerçekten de üç-dört gün sürdü. Neşecan, Yiğit ve Nejat birlikte denize gidiyorlardı, ama bundan Yiğit dışında kimse hoşnut değildi. Ben de bütün gün, yatakta, yanımda getirdiğim kitapları yutuyordum. Bu arada, kapının altından atılan İspanyol gazetelerini çat pat anladığımı fark edince sevindim. Fransızca gibi İspanyolca da Latin kökenli olduğu için birçok sözcükler birbirine benziyordu. Ama örneğin, buraya gelirken yol boyunca mola verdiğimiz kahvelerde bira istediğimizde, biranın bildiğimiz her dildeki karşılığını söylediğimizde derdimizi bir türlü anlatamamıştık. Meğerse İspanya'da biraya *servizo* diyorlarmış!

Günler geçtikçe Nejat'ın sıkılmaya başladığını hissettim. Bunalmını atlattıktan sonra bu kez de nostaljisi tutmuştu. Karısını özliyordu. Sonunda açıkladı:

— Nüzhet'i merak ediyorum. Buradan haberleşmek olanaksız. O beni hâlâ Paris'te biliyor. İnatçıdır, o da beni aramaz. Bana

izin verin, buradan döneyim. Ne kadar, “Birkaç gün daha kal, seni Madrid’e götürürüz, oradan uçağa binersin,” dedikse de kandıramadık. Bir otobüs bulmuş, onunla Barcelona’ya gitmiş, oradan İsviçre’ye geçmiş, oradan da ilk uçakla İstanbul’a dönmüş. Oysa ertesi gün ben ayaklanmıştım bile!

O gün, Neşecan’la Yiğit, üçümüz ilk kez birlikte plaja gittik. Otel müşterileri bize tuhaf tuhaf bakıyorlardı. Dört gün boyunca onları Nejat’la birlikte görmüş, karı koca sanmışlardı. Şimdi ben nereden ortaya çıkmıştım?

Akşam, komşu masaya değişik bir yemek getirdiler. Bir koca tepsinin altına pilav serilmiş, üstüne kızarmış etler sıralanmıştı. Garsona bunun ne olduğunu sordum. İspanyolların ünlü yemeği *Paella* imiş.

— Bize de ondan getirin, dedik.

Bu, olanaksızmış. Paellayı bir gün önceden ısmarlamak gerekiyormuş. Biz de ertesi akşam için ısmarladık. Ertesi akşam, gerçekten de tepsi geldi, ama ne görelim, pilavın üstünde kızarmış et yerine, boynuzları yaldızlı kâğıtlarla süslenmiş bir sürü salyangoz! Bizi Fransız zannettikleri için özel olarak hazırlamışlar paellayı sümük-lüböceklerle.

Güçlkle anlattık Türk olduğumuzu, sümüklüböcek yemediğimizi. Üzüldüler. Yemeğin parasını güçlkle kabul ettirdim.

İki gün daha kaldık orada. İspanya gezisine çıkarken niyetimiz daha aşağılara, Granada, Malaga, Cebelitarık üzerinden Sevilla’ya, oradan, Cordaba’ya, daha sonra Madrid’e oradan gitmekti. Ama hastalık yüzünden dört gün yatağa bağlı kalmam planımızı bozdu. Ayrıca zayıf düşmüştüm. Oralara kadar gitmek iyiydi de bir de o yolun dönüşü vardı. Göze alamadım. İspanya’yı ortasından, Madrid’e doğru kesip, oradan da Atlantik kıyısına uzanmaya karar verdik.

26. Fiesta

Harita’ya baktım, tek yol, Murcia’ya kadar inip oradan Albacete’ye çıkmaktı. Aslında, bir günde Madrid’e ulaşmayı hesaplıyordum. Gececeğimiz bölge, Don Kişot’un memleketi olan Mancha eyaletiydi.

Bir sabah erkenden yola çıktık. Yol hemen kıydan uzaklaştı.

Görünüm, kıraç ve boz bir kıra dönüştü. Adeta Orta Anadolu'da dolaşılıyor gibiydik. Yol da çok bozuktu. Bu yüzden, Albacete'ye ancak akşamüstü gelebildik.

Daha çok Meksika'da geçen filmlerde gördüğümüz tipik bir İspanyol kasabasıydı burası. Geceyi burada geçirmekten başka çaremiz yoktu. Kent merkezini gösteren oku izleyerek genişçe bir alana çıktık. Bizim kasabalarda olduğu gibi, orta yerdeki, yerel özellikleri taşıyan taş bina Valilik'ti anladığımıza göre. Bir polis memuruna yaklaşıp otel sordum. Vilayet'in biraz ilerisindeki üç katlı başka bir taş binayı gösterdi. Binanın kapısında Grand Hotel yazıyordu.

Resepsiyondaki kız, "Fiesta için mi geldiniz?" dedi güzel bir Fransızca'yla. Meğer o gün, Albacete'nin İspanyollara özgü Fiestası'nın son günüymüş. Bunun için gelmediğimizi, ama bu fırsattan yararlanmak isteyeceğimizi söyledik. Hemen elimize bir kent planı tutuşturarak Fiesta'nın yapıldığı yeri tarif etti.

Odamıza çıkıp birer duş yaparak kendimize geldikten sonra aşağıya indik. Resepsiyondaki kız, "Lokantamız da iyidir ama, size akşam yemeğinizi Fiesta'da yemenizi tavsiye ederim," dedi. "Burada normal yemek servisimiz var, oradaysa gerçek İspanyol yemeklerinin tadına bakarsınız. Dün gelseydiniz, Corrida (boğa güreşi) da vardı." Sonra, bir yerin adını verdi. Burada çeşitli eğlenceler varmış. Özellikle bir kadından söz etti. Katıksız bir İspanyol dansı izleyebilmişiz orada. Yorgunluğumuzu unuttuk, arabaya atladık gittik.

Bizim festival diye diye beceremediğimiz şey vardı orada. Tam bir bayram şenliği. Her tarafa koca koca çadırlar kurulmuş. Özellikle çocuklar için çeşitli eğlenceler, dönme dolaplar, çarkıfelekler, kaydıraklar, ip çektirenler, hokkabazlar, atış poligonları, çığırkanlar, her yandan yansıyan İspanyol havaları, kastanyet sesleri, bizdekileri andıran mısırcılar, kestaneçiler, yiyecek satıcıları, lokantalar.

Önce karnımızı doyuralım dedim ama, Neşecan'ın gözü ip çektirenlerdeydi. Çocukluğunu anımsadı burada. Yiğit de tezgâhın arkasında sıralanmış olan çeşitli oyuncaklardan gözünü ayıramıyordu. Pille çalışan, uzaktan kumandalı bir boğa, düğmeye bastığınız zaman, homurdanarak burnundan dumanlar fışkırtıyor, koşuyor, sonra iki ayağı üzerinde dikilerek saldırıya geçiyordu. Şimdilerde Yiğit'in kızı Lâl'in oyuncağı olan boğayı alıp çantamıza koyduk.

Neşecan ip çekiyordu. Bir sürü cımbız, balon gibi ıvır zıvırdan sonra, tezgâhın başındaki İspanyol kızı onun üzgün haline acıyarak, göz ucuyla iplerden birini işaret etti. Kocaman bir bebek kazandık. O bebek de daha sonra Yaprak'ın bebeklerinin arasına katıldı.

Daha sonra temiz bir lokantada, bu kez beklemeden, usulüne uygun bir paella yiyerek karnımızı doyurduk. Oradan, Fiesta'nın en büyük çadırına girdik. Burada çok büyük bir çadır tiyatrosu kuruluydu. Sözlü ve konulu küçük skeçlerden tabii bir şey anlamadık, ama sıra danslara gelince gözümüz gönlümüz açıldı. Paris'in kaba-relerinde izlediğimiz İspanyol danslarının nasıl sudan şeyler olduğunu burada anladık.

Sahnedeki kadın ve erkek, özellikle de kadın dansçı, gerçekten bir kanın fışkırmasını andıracak şekilde ateşli bir tarantella oynuyordu. Bir ara yanımıza orta yaşlı bir kadın geldi. Çat pat Fransızca biliyordu. Sahnede oynayanın kızı olduğunu söyledi. Uykusu gelen ve annesine yaslanıp kestiren Yiğit'le ilgilendi. Oyundan sonra birlikte kulise gittik. Dansçıyla tanıştık. Bize imzalı bir fotoğrafını da verdi.

Fiesta dönüşü arabaya kadar Yiğit'i kucağımda taşımak keyfini de yaşadım! Epeyce ağırlaşmıştı!

27. *İspanya, Bir Baştan Bir Başa*

Albacete'den Madrid'e sıkıcı bir yolculuk yaptık. Tam bir bozkır. Arada bir Cervantes'in yel değirmenlerine de rastlamasak İspanya'da olduğumuzu anlamayacaktık. Bereket versin motor bir saat gibi işliyor, bize herhangi bir zorluk çıkarmıyordu.

Madrid'e akşam üstü ulaştık. Burası İspanya'nın Castilla bölgesiydi. Büyük kentlere özel kalabalık ve kargaşa içinde, derdimizi anlatmakta da zorluk çekerek kalacak bir yer aradık. Gözümüze çarpan bir turizm bürosunun, adresini verdiği yer sokak içlerinde, tah-taboşlarına renk renk çamaşırlar, yatak çarşafaları asılmış, insana pek güven vermeyen üç katlı ahşap bir pansiyondu, ancak sıcaktan ve tatsız bir yolculuktan yorgun düşmüş olduğumuz için başka bir yer aramayı gözümüz almadı.

Pansiyon, bütün gürültü patırtısına karşın temizdi. Duş yapıp giyindikten sonra, elimizdeki broşüre bakarak gidip göreceğimiz yerleri saptadık. Burada ancak iki gün kalabilecektik. Vakit geç oldu-

ğu için müzeler kapanmıştı. Arabayı bırakıp geze geze ünlü Plaza del Sol'a ulaştık. Alan, çatıları küçük heykelciklerle süslü eski yapılarla çevriliydi ve çok kalabalıktı. Oradan yine sora sora Plaza Major'u bulduk. Her taraf turist doluydu. Gitar çalan, değişik gösteriler yapan, şarkı söyleyip dans ederek para toplayan gezgin sanatçılar ilgmizi çekti. Bir süre, başkaları gibi biz de durup seyrettik.

Elimizdeki rehber, Plaza Major'u çevreleyen binaların altlarındaki, *Meson* denilen küçük meyhaneleri öneriyordu. Birisine girip oturduk. Herkes coşkuyla eğleniyordu. Biz de onlara uyduk. Nefis bir Katalanya şarabı eşliğinde deniz ürünleri yedik. Yiğit, her zaman olduğu gibi biftekten başka bir şey yemek istemedi. Meyhanedekiler onu maskot edindiler. Meyveler, tatlılar yağdı masamıza. Biz de katıldık dans edenlere, flamenkolara, şarkılara eşlik ettik. Yiğit, uykudan ayakta duramaz hale gelmeseydi, belki biz de sabaha kadar kaldık orada.

Ertesi sabah, müzeler açılıncaya kadar kent içinde dolaştık. Gördüğümüz kentlerin hiçbirinin Paris'le boy ölçüşmeyeceğine karar verdik. Geniş caddeleri, eski, güzel yapıları, yontuları, sanat eserleriyle güzel ve aydınlık bir kentti Madrid. Ama belki de hâlâ Franco'nun döktüğü kanlar, çekilen acıların izlerini taşır gibi olduğundan mı nedir, bize kasvetli göründü, sevemedik.

Prado Müzesi, elbette görülmeye değerci. Ne var ki böyle büyük müzeleri, hele de yanınızda küçük bir çocukla birkaç saatte gezmenin pek bir anlamı olmuyor. Müzede pek çok salon vardı. Yine de, Goyaların, El Grecoların, Velasquezlerin önünden yıldırım hızıyla geçerken bile güzelliklerinden nasibinizi alıyordunuz.

Akşam, ayaklarımız şişmiş bir halde, yorgunluktan ölmüş olarak döndük pansiyona. Bütün o gürültü patırtıya karşın, yatmamızla uyumamız bir oldu. Ertesi sabah da, Burgos üzerinden Atlantik kıyısına, San Sebastian'a doğru yola çıktık. Burgos'tan geçerken, kilometrelerce uzaktan görülebilen, Franco'nun yaptırdığı dev haç heykelini gözlemledik. Bu haçın, üstüne dikildiği tepenin altına, kayalar oyularak büyük bir kilise ve ilerde Franco'nun gömüleceği muhteşem bir mezar yaptırıldığını yazıyordu elimizdeki broşür, ama bunun için yolumuzu değiştirmeye gerek görmedik.

Burgos'tan sonra Viteria'ya yöneldik. Iberik sıradağlarının ke-

narından dolaştık. Görünüm değişti. Ormana ve yeşillığe kavuştuk. Yol giderek dikleşti. Virajlar sıklaştı ve keskinleşti. Zirveye ulaştığımızda koyu bir sis bastırdı. Denize doğru, döne döne inmeye başladık. Bir ara sis dağıldı. Görünüm göz kamaştırıcıydı.

San Sebastian'a gece vardık. Küçük bir koyun çevresinde, birbirinden güzel ve lüks binalar, villalar sıralanmıştı. Koyun ortasında, kıyıya çok yakın bir yerdeki adacık ışıklandırılmıştı. Bir mücevher kutusunu andırıyordu. Burası, daha çok İngilizlerin rağbet ettiği bir tatil beldesiymiş. İndiğimiz otel, tatil boyunca kaldığımız otellerin en güzeliydi. Balkonundan bakınca bütün koy, ayaklarımızın altında ıslıl ıslıl parlıyordu.

Sabah kalkıp balkondan dışarıya göz attığımızda şaşkınlık içinde kaldık. O güzelim koy ortadan kaybolmuş, adacık karaya bitmiş, bir gece önce ışıkları denize yansıyan o güzelim yatlar gitmiş, kayıklar, küçük tekneler ise kumlara yan yatmıştı. Kıyı bir çöplük yığını haline dönüşmüştü. Neden sonra anladım ne olduğunu. Burada çok güçlü bir gel-git olayı yaşanıyordu.

Resepsiyondaki memur bize, denize inip dolaşmamamızı sıkı sıkı tembih etti. Deniz, öğleden sonra büyük bir hızla, hışımla dönermiş eski konumuna. Bunu bilmeyen ya da dikkat etmeyen çok kişi boğuluyormuş.

Burası da bu kadar yeter, dedik ve San Sebastian'dan Fransa'ya doğru yola çıktık.

28. *Evim, Evim, Güzel Evim!*

Bayonne, Limoge, Chateauroux, Orléans üzerinden, uzun ve yorucu bir yolculuktan sonra, gece geç vakit evimize döndük. Gerçekten güzel bir gezi olmuştu bizim için, araya hastalığım girmeseydi tabii daha da güzel olacaktı; ama eve dönmek de güzeldi. İki bin kilometreyi aşan bir geziydi ve araba bize hiç aksilik çıkarmamıştı.

İkinci Opel Kapitan'la üçüncü kışımız, meslekî sorunlar, tartışmalar bir yana bırakılırsa –ki bunları *Bürokratlar*'da uzun uzun anlattım– daha çok Paris içinde gezmelerle, Türkiye'den gelen dostlarımızla dolaşmakla geçti.

Paris'te en çok, adaşım Erhan Işıl ve hepimizin çok sevdiği eşi Nigâr'la görüşüyorduk. Onların iki oğlu vardı. Mehmet (Memo),

Yiğit'ten bir yaş küçük, Ahmet, Yiğit'ten bir yaş büyüktü. Genellikle hafta sonları ya onlar bize geliyorlardı, ya biz onlara gidiyorduk. Oturma süremizi çocukların oyunları belirliyordu. Bir keresinde, iki gün birlikte olduktan sonra, dönme vakti geldiğinde, üçü birden, "Biz oyuna daha yeni başlamıştık!" diye karşı çıkmışlardı. Çoğunlukla gece geç vakte kadar sürüyordu bu ev gezmeleri. Evlerimizin arası hayli uzaktı. Gece yarısından sonra tenhalaşan Paris sokaklarında araba kullanmanın da başka bir keyfi vardı.

Bir gece, sabaha karşı eve dönüyorduk. Bomboş caddelerde biraz da hızlı gidiyordum galiba. Yiğit arkada uyuyordu. Neşecan'ın da bir ara içi geçmiş olmalı. Bir alt geçitten geçmek üzere tünele dalıyordum ki, gözleri açılmış, üst geçitin parmaklıklarını karşısında görünce çarpıyoruz sanmış, can havliyle öyle bir koluma sarıldı ki, arabanın dengesini korumak için büyük bir çaba sarf ettim. Yıllar sonra, Prenses Diana'nın arabasının yine böyle bir alt geçitte, tünelden geçerken, orta duvara çarptığını öğrenince bu olay aklıma geldi.

29. İlginç Konuklar

O kış konuklarımız arasında, *Varlık* dergisi sahibi Yaşar Nabi ile eşini, Felsefeci Prof. Dr. Nusret Hızır ve eşi, Ayşe Abla Okulu'nun kurucusu ve yöneticisi Ayşe Abla'yı (Neriman Hızır) özellikle anımsıyorum. Şimdi dördü de yaşamıyor. Yaşar Nabi, iki küçük kızını da getirmişti bu geziye. Biz, Versaille Sarayı'nın bahçesinde, haç biçimindeki çok büyük havuzun kenarında bir sırada oturup dinlenirken, oğlum Yiğit'le üçü koşuşturup duruyorlardı. Albümümüzdeki resimleri şimdi artık neredeyse bir belge değeri taşıyor.

Profesör Nusret Hızır, Sorbonne Üniversitesinde bir dizi konferans vermek için yalnız olarak gelmişti Paris'e. Büyükelçiliğimizde verilen bir resepsiyona giderken biraz çekinir gibi olduğunu hissettim.

– Siz onların yapmacık kibarlıklarına aldırmayın Nusret Bey, dedim. Zarfa değil, mazrufa bakın siz! Çekingen olmayın!

O kendine özgü tatlı gülüşüyle,

– Yok canım, ben onlar tedirginlik duyacak diye tedirgin oluyorum! dedi.

Nusret Hoca'yla, evimizde birkaç gece çok tatlı saatler geçirdik.

Onun Fransız şaraplarından hoşlandığını biliyordum. Gerçekten de tadını çıkara çıkara yudumluyordu kadehini. Oysa, Ankara Radyosu Çocuk Kulübü'nden Ayşe Ablayla yakın dostluğu olan kayınbiraderim Nedim Otyam aracılığıyla Hızır ailesiyle benden daha çok yakınlığı bulunan eşim, sağlığı açısından sakıncalı olduğu için, Neriman Hanım'ın, eşinin içkisine ambargo koyduğunu söylemişti. Zavallı Nusret Hoca, canı çok istediği zaman, Ayşe Abla Okulu'nun üst katındaki evlerinden gizlice sıvışır, aşağıdaki bakkal dükkânında kafa çekermiş! Bize yemeğe geldiğinde de özgürlüğünün keyfini çıkarıyordu.

Nusret Bey'in dönüşüne yakın, Neriman Hanım da geldi Paris'e. Bir akşam bizim evde yine birlikte olduk. O neşeli, rint meşrep hoca gitmiş, süt dökmüş kediye dönmüş bir kılıbk adam gelmişti yerine. Kadehini ikinci kez doldurmak istediğimde, karısının gözlerine korkuyla öyle bir bakışı vardı ki, içim sızlamıştı.

Evimize gelen konuklardan bir başka ikili de, benim için özel bir önem taşımaktaydı.

Bunlardan birisi, Kayseri Lisesi'nden sınıf arkadaşım Abdurrahman Çaycı, üniversitede kalmış, kariyer yapıyormuş, mesleği ile ilgili bilimsel bir toplantı için Paris'e gelmişti. Abdurrahman, Vanlı'ydı. Kürt kökenli olduğunu sanıyorum. Bir hayli yoksuldular. Babası, Sümerbank fabrikasında işçi olarak çalışıyordu. Son sınıfa kadar çok yakındık. Hatta, hemen hemen tek arkadaşı bendim diyebilirim. Sonra, ne olduysa, birden benden uzaklaştı. Okulda benim adım solcuya çıkmıştı. İşçi çocuğu olduğu için, korkmuş olabilir diye düşünmüştüm. Yıllar sonra, hakkımda açılan siyasî içerikli bir soruşturma sırasında, aleyhimde tanıklıkta bulunduğunu öğrenmiş ve çok üzümüştüm.

Paris'te karşımda görünce çok şaşırdım. Tanıklığını bildiğimi belli etmedim. Yemeğe davet ettim, gittim, arabamla otelinden aldım. Yemekte içkiyi biraz kaçırdı ve itiraflara başladı. Polisin kendisine, tanıklık etmesi için baskı yaptığını, bursunun kesilmesi korkusuyla kabul ettiğini söyledi. Bin kez özür diledi. Onca yıldan sonra öç alacak değildim ya! Sarılıp öpüştük. Dönüşünde, havaalanına kadar götürüp yolcu ettim. Ne var ki, Türkiye'ye gittikten sonra bir daha aramadı.

İkinci konuğumuz Oğuz Ermumcu, Mülkiye'den sınıf arkadaşımı. Çok zeki, alaycı, duyarlı, çok okuyan bir insan. Amerika'daki Mc Carthy'ciliğin uzantısı olarak 1951 yılında başlatılan solcu avı sırasında, onun safça iyi yürekliliğinin kurbanı olarak, ikimiz de aynı koğuştaki boş yere üç ay tutuklu kaldık. Mülkiye'yi bitiremedi. Çok erken evlendi ve daha sonra, ilişkimiz kesilmese de sıcaklığını yitirdi. Belki de aşâğılık kompleksinden kaynaklanan bir nedenle, bana ve karıma karşı küçümser tavırlar takınmaya başladı.

Ne zamandır haberini alamıyordum. Bir gün onu Paris'te karşımda görünce bayağı şaşırdım. Özel bir kuruluştaki görev almış, patronuyla birlikte bir toplantı için gelmişler Paris'e. Hemen aldım, eve götürdüm. Mülkiye'deki yakın dostluğumuzu bilen karım, onu rahat ettirmek için çaba gösterdi. 3-4 gün süren konukluğu sırasında eski içtenliğine kavuşmuş gibi geldi bana.

Giderken âdeta özür dilercesine teşekkürler etti. Öyle olduğu halde, Türkiye'ye döndükten sonra gönderdiği mektupta, beni ve karımı burjuvallaşmakla suçluyor ve kendince alay ediyordu. Onunla da daha sonra fazla bir yakınlığımız olmadı. Hâlâ inanmıyorum ama, çok sonraları sağcı bir kuruluştaki görev üstlendiğini duydum.

30. Strasbourg Yolculuğu

Ankara'dan gelen bir telgrafta, Strasbourg'daki yapılacak ve milletvekillerimizin de katılacağı Avrupa Asamblesi toplantısına, hükümetimizi temsilen benim katılmamanın uygun görüldüğü bildiriliyordu. Bu gibi toplantılara normal olarak Ankara'dan ve Dışişleri Bakanlığından bir temsilci katılırdı. Herhalde, bakanlıklar arasında bir uyuşmazlık çıkmış, sonunda, Paris Büyükelçiliğinden birisi gitsin, demiş olmalıydılar.

Bir sabah arabaya atladım ve Strasbourg'a gittim. Strasbourg, çok eskiden beri Fransa ile Almanya arasında savaşımlara neden olan Alsace-Lorraine bölgesinin merkezi, eski bir kent. Mimarisinden sokak ve cadde adlarına kadar her yerde iki ayrı uygarlığın bir arada yaşadığı göze çarpıyordu.

Ertesi sabah gittiğim Avrupa Asamblesi Sarayı'nda önce oradaki delegasyonumuza uğradım. Ankara'dan toplantıya benim katılacağım kendilerine bildirilmediği için biraz tuhaf karşıladılar.

Milletvekillerimiz açılışa zor yetiştiler ve verilen ilk arada toplanmayı bırakıp çıktılar. Kimi kenti gezip alışveriş yapmayı yeğledi, kimi Almanya'ya, kimi Paris'e kadar uzandı. Bana toplantı için herhangi bir talimat da gönderilmediği için, sadece gözlemci olarak konuşmalar hakkında notlar aldım. Toplantıya ara verildiği bir gün, Strasbourg'un ünlü katedralinin iki yüz küsur basamaklı kulesine tırmanmak şaşkınlığına da kapıldım. Daracık merdivenlerden yukarı tırmananları yarararak geri dönmek de olanaksız olduğu için, dinlene dinlene çıktım tepeye kadar ve kartpostallarda gördüğüm görünümü kendi gözlerimle izleyerek yorgunluğumu unutmaya çalıştım.

Dönüş yolculuğu sırasında, kahvaltı yapmak üzere yol üstündeki bir madencilik kenti olan Nancy'ye uğradım. Sabahın erken bir saatiydi. Ben kahve ve *croissant* dedikleri ay çöreğiyle kahvaltımı yaparken, kahveden içeriye, gece vardiyasından döndükleri anlaşılan işçi kılıklı on beş-yirmi yaşlarında beş-on genç girdi. Gürültü patırtı içinde, kahvaltı niyetine, her birinin en az birer karaf (dörtte bir litre) kırmızı şarabı yuvarlayışlarını şaşkınlıkla izledim ve Fransız Sağlık Bakanlığının metro istasyonlarına astırdığı, günde 1 litreden fazla şarap içmenin sağlığa zararlı olduğunu bildiren dev afişleri anımsadım.

31. Dönüş Hazırlıkları

Paris'teki görev süremiz üç yıldır. Bu hesapça, ekim başında dönmemiz gerekiyordu. Mevsim ilkbahardı. Paris'in ilkbaharı nefis olur. Her cumartesi pazar, arabamızla Paris'in o güzelim parklarını, bahçelerini dolaştık. Vincennes, Boulogne ormanlarına gittik, gül bahçelerini, Paris çevresindeki şatoları gezdik. Yiğit, önce bu gezilere çıkmak istemez, oyuncaklarıyla oynamayı, kitap okumayı ya da televizyon seyretmeyi yeğler, kavga döğüş gezmeye gitmeyi kabul ettikten sonra bu kez de eve dönmek istemezdi. Özellikle de eski hesap uzmanı ve hazine genel müdür yardımcılarında, delegasyonun önde gelen danışmanlarından arkadaşım Şadi Özer'le Boulogne Ormanı'nın çimleri üzerinde futbol oynamaya bayılırdı. O zamanlar bekâr olan Şadi, böylece benim pek beceremediğim bu tür babalık görevlerinden birini benim yerime tamamlıyordu.

Dönüş yaklaştıkça bütçemizi de gözden geçirmemiz gerekiyor-

du. Türkiye hâlâ bir yokluklar ülkesiydi. Ayrıca, döndüğümüzde elimize geçecek para çok sınırlıydı. Buzdolabı, çamaşır makinesi, elektrikli süpürge, müzik seti gibi dayanıklı tüketim mallarını buradan alıp götürmemiz gerekiyordu.

Bir önemli konu da, hanımların kürk mantolarıydı. Kimse kürk istemiyordu ama, yan cebime koy misâli, son zamanlarda aralarında konuşulan en önemli konu buydu. Aslında gerçekten de içlerinde en alçakgönüllü görünenler, adaşım Erhan Işıl'ın eşi Nigâr'la Neşecan'dı. Nigâr'ın yaptığı araştırmaya göre en kaliteli ve ucuz kürkler Londra'daydı. Londra'ya gidip hem gezer hem de alışveriş yapardık.

Londra'yı biz de görmek istediğimiz için bu fikir bize de çekici geldi.

32. Londra Fatihleri!

Uzunca bir tatil aralığından yararlanarak Londra'ya hareket ettik.

Erhan Işıl henüz Türkiye'ye götüreceği arabayı almamıştı. Eski arabasına güvenemiyordu. Bizim araba da eskiydi ama hem daha iyi durumdaydı, hem de genişti. İki arabaya gerek yoktu. Biraz sıkış te-piş de olsa, çocukları arkada hanımların kucağına oturttuk mu, bir arabayla da gidebilirdik. Böylece yol gideri de yarıya inerdi. Biz de öyle yaptık. Işıl ile Nigâr'ın İngilizceleri çok iyiydi. İngiltere'ye geçince bana yol göstericiliğini Erhan yapacağı için, o yanımda oturuyordu.

Calais'ye kadar yolculuk gayet iyi geçti. Arkadakiler çocukların itiş kakışlarından ne kadar rahattılar, bilmiyorum ama, kıkırdamalarından, arada sırada birlikte okul şarkıları söylemelerinden anladığımız kadarıyla onlar da hallerinden hoşnuttular.

Calais'de feribot iskelesinde fazla beklemedik. Bizim Kartal-Yalova arasında işleyen araba vapurlarından daha büyük ve yolcuların rahatı düşünülmüş gemilerdi bunlar. Arabayı yerleştirdikten sonra üst güverteye çıktık. Hava açıldı ama Manş Denizi çırpıntılıydı. Yola çıkmamızdan kısa bir süre sonra gökyüzü bulutlarla kapanmaya, dalgalar büyümeye başladı, biz de sallanmaya başladık. Gittikçe uzayan ve bizi serseme çeviren bir yolculuktan sonra Dover'de karaya çıktık.

Her ne kadar Rover'i kullanırken sağdan direksiyona alışmış olsam da, İngiltere'de durum tahmin ettiğimden daha karışıktı. Önemli olan direksiyonun sağda olması değil, trafiğin soldan akmasıydı. Londra-Dover ötoyolu henüz yapılmamıştı. Zaman zaman üç, çok kez iki şeritli yol çok virajlıydı. İlk anda bayağı sıkıntı çektim. Karşıdan gelen arabalar üzerime geliyorlar korkusuna kapılıyordum. Önüme gelen ağır araçları bir türlü sağlayamıyordum! Yuvarlak yol ağzlarında ne tarafa döneceğimi kestiremiyordum bir türlü. Erhan Işıl'ın elinde harita, güya bana yol gösteriyordu. Örneğin, bir yuvarlak alana geldiğimizde, bana "Sola dön!" diyordu, ben hızla düşünüyordum, "Burada sol, sağ demek!", ve sağa dönüyor, tabii yanlış yola giriyordum.

Böylece, arkadakilerin de bağırsık çağrışılarıyla sinirlerim iyice gerilmiş halde, Londra'nın varoşlarına geldik. Daha önce, Büyük-elçilikteki arkadaşlarımız aracılığıyla ayırttığımız otel Thames Nehri'nin öteki kıyısındaydı. Bunun için, nehrin üzerindeki büyük köprülerden birinden geçmemiz gerekiyordu. Önce oklara bakarak ilerledik, ancak bir dört yol ağzında ne tarafa gideceğimi şaşırdım, yanlış bir caddeye saptık. Erhan Işıl, elinde Londra paftası bana bir o tarafa bir bu tarafa dön diye emirler yağıdırıyordu. Tam köprünün hizasına çıkacak gibi oluyorduk, tek yön işaretiyle köprünün altına girmemiz bir oluyordu.

Bu şekilde üç-dört kez çemberler çizdik. Yorgunluktan kollarım koptu. Derken, nasıl olduysa, kendimizi köprünün üstünde bulduk, ama gideceğimiz yönde değil, tam ters yönde çıkmıştık köprünün üstüne. Tabii, trafik birden allak bullak oldu, kilitlendi. Hemen yanımızda bir trafik polisi belirdi. Benden ses çıkmayınca, Erhan Işıl'la tartışmaya başladılar. Arabamızın diplomatik plaka taşıması ve o yıllarda henüz Türklere karşı olumsuz bir önyargının oluşmamış bulunması nedeniyle, önce bir boğa gibi üstümüze gelen memur yumuşadı; eline sopasını, ağzına düdüğünü alarak yolun ortasına çıktı, trafiği iki taraflı olarak durdurdu, bize yol verdi, biz de ortadaki tretuarın üstünden atlayarak gideceğimiz yöndeki yola çıktık.

Bu olaydan sonra, Londra'nın içinde araba kullanmaya tövbe ettim.

Londra'daki günlerimizin gülünçlü, bazen de biraz heyecan-

lı öyküsünü *Bürokratlar* adlı kitabımda ayrıntılı olarak anlattığım için burada yinelemiyorum. Üç günlük gezide, Londra'nın aceleci turist gözüyle görülebilecek yerlerini gezip gördük. Müzelere dalıp çıktık. British Museum'u, Tarih-i Tabiat Müzesi'ni, (gerçek bir dinazor iskeletiyle, bir balina yalnız çocukların değil, bizim de ilgimizi çekti) Mumyalar Müzesi'ni, sarayların önünü, parkların çevresini dolaştık.

Dönüşte direksiyonun başına Erhan Işıl'ı geçirdim. Feribot iskelesine gelinceye kadar, gözümü kapatarak dehşete düşmüyor numarası yaptım. Bu onun kötü araba kullanmasından değil, sürekli olarak karşıdan gelen arabaları yanlış kulvarda gidiyorlar, üstümüze geliyorlar sanmamdandı!

33. *Kapitanlara Veda!*

Normal olarak 1966 Eylülünde Paris'teki görev sürem bitiyordu. 1959 model bir arabayı Türkiye'ye götüremezdim. Yeni bir araba alma planları yapmaya başladık. Aslında, Türkiye'de çok tutulduğu için Mercedeslerin en küçük modeli olan 190 tipi bir araba almak akıl kârı idi ama sonunda birikimlerimizin bunu karşılayamayacağını anladık. Opel Kapitanlar da alamayacağımız kadar pahalıydı, oysa Opel'den memnunduk. Bir hayli broşür inceledikten sonra Opel'in Record tipinde karar kıldık, ne var ki, bir temsilcinin teşhir salonunda içine girip denediğimiz o yılın modeli içimize sinmedi. Bunun nedeni sanırım onu Kapitan modelleriyle karşılaştırmamız oldu.

Yeni bir araba alabilmemiz için tabii en önce elimizdeki arabayı satmamız gerekiyordu. Aldığımız yöntemle, Muette Şatosu'nun ilan tahtasına bir ilan da biz yapıştırdık. O sırada, ailece de görüştüğümüz Turizm Ataşemiz Mukadder Sezgin, arabayı kendisinin almak istediğini söyledi. İşin ilginç tarafı, Sezgin'in şoför ehliyeti olmadığı gibi araba kullanmasını da bilmiyordu. "*Paris'te arabasız olmuyor. Ders alacağım, yeni araba almadan seninkiyle acemilik dönemini atlattırım,*" diye ısrar etti.

Araba, Sezginlerin evlerinin önünde aylarca kaldı, çünkü Mukadder, işi başından aşkın olduğu için, ehliyet sınavını ikinci ya da üçüncüsünde geçebildi. Ne var ki, araba kullanmak için tek başına ehliyet yetmiyor, hele Paris'te epeyce deneyimli olmak da gerekiyor.

Mukadder, yağmurlu bir gün ailece Versailles Sarayı'na gezmeye giderlerken, dar bir köprü üstünde karşıdan bir kamyonun geldiğini görünce paniğe kapılmış, yerler de kaygan olduğu için direksiyona hâkim olamamış, araba tepe üstü şarampole yuvarlanmış, tavanı çökmüş, bereket ateş almamış, ama yardım gelinceye kadar bir süre otomobilin içinde tepe taklak sıkışıp kalmışlar.

Sezginler bu kazadan, ufak tefek sıyrıklar dışında sağ salim kurtulmuşlar, ama bizim Opel hurdaya dönmüş. O sırada biz Paris'te yottuk, Türkiye'ye dönmüştük. Sonradan haberimiz oldu ve tabii çok üzüldük. Bu arada, Mukadder Sezgin'in, "*Erhan bana çürük araba satmış!*" dediği şeklinde bir dedikodu ulaştı kulağıma, ama ihtimal vermedim.

Biz arabamızdan çok memnunduk. Yasalar elverseydi Türkiye'ye onu götürürdük. Ayrıca, o arabayla onlarla birlikte çok gezmiştik, Mukadder de arabayı tanıyordu, zaten o da bu nedenle almak istemişti. Ne var ki, ehliyet alıncaya kadar altı ay kapısının önünde bekleyen arabanın bazı yerlerinin çürümüş olması da mümkün. Kaldı ki, kaza, tamamen sürücünün deneyimsizliği nedeniyle olmuş.

Dedikodular, açıklığa kavuşmadıkça kökleşir. Kulağıma gelenleri anlattığım Mukadder Sezgin, belki salt şaka yollu bir şeyler söylemiş olabileceğini, ama bu dedikodunun tamamen uydurma olduğunu söyledi de içimiz rahatladı.

1946 model Rover'den sonra hurdaya giden, bu ikinci arabamız oldu. İkisini de çok sevmiştik. İkisinden de bir aile ferdini yitirmişiz gibi üzülerək ayrıldık.

VIII

1965 Model Ford Taunus 17 M

1. İlk Yeni Binek Arabamız

Aslında sahip olduğumuz ilk yeni arabamız, 1959 model Panel Skoda idi. Ama o gerçekte, karımın koyduğu adla, bir ekmekçi arabasıydı. Oysa, yeni olarak aldığımız ilk binek arabası bir Ford Taunus, o zamanki adıyla Alman Fordu oldu. Ben uzun süre, Kapitan'ın bir küçük modeli olan Opel Record ile Taunus arasında kararsız kaldım; ama büyüğünden sonra küçüğüne geçmek bize ters geldi. Gerçi Taunus'un da iki modeli vardı, 17 M ve 20 M. Ancak, ikisi arasındaki fark motor büyüklüklerinden ve güçlerinden kaynaklanıyordu. Sonunda, bütçemize daha uygun geldiği için 17 M'de karar kıldık. Işıllar da aynı marka ve model arabayı almaya karar verdikleri için, Türkiye'deki temsilciliğine birlikte başvurduk.

Diplomat ayrıcalığı nedeniyle yabancı arabalar Fransa piyasasına göre bize hayli ucuza geliyordu. Münih'teki fabrikadan, işlemlerin tamamlandığını, gelip alabileceğimizi haber verdikleri zaman, çocuklar gibi sevindiğimi anımsıyorum. Erhan Işıl'la birlikte, gece trenine atlayarak Münih'e gittik.

2. Nicht Trauhen!

Erhan Işıl'ın Almanya'ya ilk gidişiymiş. Önce, Karlsplatz'da küçük bir otele indik. Sonra bir tramvaya atlayarak fabrikaya gittik. Formalitelerin tamamlanmasından sonra ertesi sabah arabalarımızı teslim edeceklerini söylediler.

Akşam, adaşımı Hautbrahaus'a götürdüm. Bavyera'nın en eski birahanelerindendi burası. Avrupa'ya ilk çıkışımız sırasında Münih'e uğradığımızda keşfetmiştim. Daha sonraki yolculuklarımızda da yolumuz Münih'e uğradı mı, mutlaka oraya giderdik.

Hautbrahaus, eski, çok büyük, kat kat salonları, birkaç çeşit lokanta ve birahaneleri içinde barındıran ilginç bir binaydı. Her katta, değişik sınıftan, değişik bütçeli insanlara hitap eden lokantalar vardı. Salonlarında değişik orkestralar, Bavyera havaları, klasik müzik parçaları, çigan müzikleri çalınıyordu. Daha çok bir marşı andıran halk şarkılarını Almanlar, oturdukları masanın çevresinde, bir elle- rinde kocaman bira bardakları, kol kola girip iki yanlarına sallanarak birlikte söylüyorlardı.

Işıl'la ikimiz, nedense Alman ırkçılığından çekindiğimiz için olacak, pek göze çarpmayacak bir köşede, küçük bir masaya geçip oturduk. Devanası gibi bir kadın garson, önümüze bir mönü kartı bırakıp uzaklaştı. Mönüde her şey Almanca yazılıydı. Ben, *chicken*'in tavuk demek olduğunu biliyordum. İçeri girerken, giriş yerinde büyük bir camekânda şişlere geçirilmiş kızaran tavukları görerek ağzımız sulanmıştı. Mönüde tavuk kızartması olduğunu tahmin ettiğim, fiyatı 5 mark olan bir yemeği işaret ettim. Bir de kocaman bira. Işıl da aynı şeyi işaret etti. O devanası gibi garson, her elinde, her biri ikişer litrelik üçer büyük bira bardağı olduğu halde biralarımızı hemen getirdi. Birer sigara yaktık, buz gibi, nefis Münih birasını yudumladık. Kısa bir süre sonra da piliç kızartmalarımız geldi.

Piliç dediğim, bir kocaman bütün tavuk. Nar gibi kızarmış. Uzun kayık tabağın bir tarafı kızarmış patates, öbür tarafı tepeleme yeşil salata dolu. Işıl'la şaşkın şaşkın birbirimize baktık. Ben daha önce de burada kızarmış piliç yemiştım ama, unutmuşum. Paris'te hiçbir lokantada böyle bir şey olmaz, hele bu fiyata!

Biz yemeğe nereden başlayacağımızı düşünürken, devanası garson tepemize dikildi. Parmağını tehdit eder gibi sallayarak,

— *Nicht trauhen, essen essen!* dedi ve kaşlarını çatarak uzaklaştı.

Ben o zamanlar bayağı ince yapılı bir adamdım, kadından korkmakta haklıydım; oysa neredeyse benim iki katım olan cüsseli adaşım bile korktu iri kıyım garson kadından! Ne var ki, bizim midele- rimiz Almanlarınkı kadar gelişmiş değildi! İki litrelik bira da şişirin-

ce, o güzelim kızarmış tavukla Fransız usulü patatesleri, yeşil salataları değil bitirmek, yarılacak bile olası değildi. Biz de hiç değilse görünüşü kurtarmak için, yediğimiz kısımların kemiklerini üstte koyarak sözümona kabahatimizi gizledik!

3. *Yeni Araba Keyfi*

Ertesi sabah yine erkenden bir tramvaya atlayarak fabrikaya gittik. Kabul salonunun önünde ikimizin eş arabalarımız arka arkaya durmuş bizi bekliyordu. Plakaları takılmış, depolarına, bizi ilk akaryakıt istasyonuna götürecek kadar benzin konulmuştu.

Yeni bir arabanın fabrika kokusu insanı sarhoş edebilir. Basım-evinden yeni çıkmış kitabın, fırından yeni çıkmış ekmeğin, ilk kez öpülen dudakların kokusuna benzer. Direksiyonun başına geçtiğim zaman, bir süre, o el değmemişliği zedeleyebileceğim korkusuyla kontak anahtarına dokunamadım.

Bu araba, önceki iki arabaya göre biraz daha küçük, biraz daha az konforluydu, ama yepyenydi. Rengi beyazdı. Rahattı. Herhalde, uzunca bir süre tamircilerle uğraşmayacaktım. Fabrikadan çıkar çıkmaz, hiç oyalanmadan Paris'in yolunu tuttuk. Yolda olağanüstü herhangi bir durumla karşılaşmamış olmalıyız ki, kendimi evin önünde arabayı park etmiş olarak buldum.

4. *Cüceler Ülkesinde!*

Havalar güzel gidiyordu. Yeni arabanın keyfini çıkarıyorduk. Işıllarla bir kere de Hollanda'ya gitmeye karar verdik. Bir broşürde, Amsterdam yakınlarında Maduradum denilen bir beldede, dev büyüklüğünde bir oyuncak kent yapıldığını okumuş çocuklar. Heveslenmişler. Aslında biz de heveslendik.

Bir hafta sonu, bizim arabayla, birlikte yola çıktık. En kestirme yol Brüksel üzerinden geçiyordu. Bizim Brüksel'den Paris'e ilk gelişimizden beri yedi yıl olmuştu. Aradan geçen bu sürede kuzey otayolunun önemlice bir bölümü tamamlanmıştı. Bu kez, öyle, bir günde değil, üç-dört saatte Brüksel'e geldik.

Aslında niyetimiz Işıllara kenti şöylece bir gösterip yolumuza devam etmekte. Sonra, aklımıza, Yiğit'e doğduğu kliniği, ilk otur-

duğumuz evi göstermek geldi. Kliniği bulamadık ama, evi kolayca bulduk. Kapının önünde resim çektirdik. İkinci eve de gittik. Sekseninin üstündeki, bir gözü görmeyen, bir ayağı aksayan ev sahibimizin yaşadığını sanmıyorduk ama her olasılığa karşı kapıyı çaldık. Kapıyı kendisi açtı ve bizi hemen tanıdı. En ilginçi de bebekken gördüğü Yiğit'in adını anımsamasıydı.

Brüksel'de epeyce oyalandığımız için Amsterdam'a çok geç vakit ulaşabilecektik. Bu yüzden, Maduradum'a en yakın kasaba olan Breda'da geceledik. Biz dördümüz aramızda iskambil oynayarak vakit geçirdik, çocuklar kendi aralarında kovboyculuk oynadılar.

Maduradum'daki oyuncak kent, aşağı yukarı bir futbol sahası büyüklüğünde bir alana yayılmıştı. Otoyollarından, demiryollarından, metro ve tramvay hatlarından, uçak alanıyla limanından gökdelenlerine, katedrallerine, opera ve tiyatro binalarından buz pateni alanlarına kadar minyatür bir kentti. Yollarında otomobiller, otobüsler, tramvaylar gidip geliyor, trenler garlara girip çıkıyor, hatta insanlar dükkânların önünde dolaşıyorlardı. Gulliver'in cüceler ülkesinde dolaşıyormuşuz gibi bir duyguya kapılmıştık. Kendimizi dev yaratıklarımız gibi gösteren fotoğraflar çektik boy boy. Çocuklar da çok eğlendiler. Bir türlü çıkmak istemediler. Bu yüzden Paris'e ancak gece geç vakit dönebildik.

5. İlk Dönüş!

Sonbahar'da görev süremiz biteceğine göre dönüş hazırlıklarını yapmıştık. Okullar eylül başında açılacağı için, ağustos başında evlerimizi boşaltıp çocukları da alarak Türkiye'ye dönecek, böylece birkaç aylık ev kirasından da kurtulmuş olacaktık.

Ancak, Ankara'dan gelen bir talimat hesaplarımızı değiştirmemize yol açtı. Ekim ve kasım aylarında OECD'de Türkiye ile ilgili önemli toplantılar yapılacaktı. Bizim yerimize gelecek olanlar için acemisi olacağından, Erhan Işıl ile benim kasım sonuna kadar Paris'te kalmamız emrediliyordu. Oysa, bu arada biz, ev sahiplerimize ağustos başında evleri boşaltacağımızı bildirmiş, nakliye şirketi ile de sözleşme yapmıştık.

Bu planı değiştiremeyeceğimize göre, yine ağustosta Türkiye'ye gidip çocukları bıraktıktan sonra, eylül başında Paris'e dönmemiz

gerekiyordu. Evleri boşaltmış olacağımız için, Erhan Işıl'la iki ay bir pansiyonda kalmaya karar verdik.

Eşlerimizin gönlü bizi iki ay Paris'te yalnız bırakmaya pek razı değildi ama, onlar da başka çare olmadığını kabul ettiler. Erhanlar, Türkiye'ye dönmeden bir süre İsviçre'deki arkadaşlarında kalacaklar, Nigâr'la çocuklar daha sonra uçakla yollarına devam edecekler, Işıl, Paris'te beni bekleyecekti.

6. Lyon

Ağustos başında yola çıktık. Eve dönüş yolculuğuna biraz da turistik gezi havası vermek istiyorduk. Harita üzerinde geçeceğimiz yerleri işaretledik. Vaktimiz boldu nasıl olsa. Eşyaları nakliyeciyeye teslim ettikten sonra, bir gece de Paris'e geldiğimiz gün kaldığımız otelde geceledik ve sabah erkenden yola çıktık.

İlk durağımız Lyon olacaktı. Djon'un kıyısından geçtik. Lyon'u çok görmek istediğim için, yolu uzatmak pahasına da olsa, anayoldan ayrıldım. Lyon'da geçirdiğimiz birkaç saat, bu sapmaya fazlasıyla değdi. Daha önce o tarafa gitmediğimize pişman olduk. Lyon, gerçekten de, Fransa'nın ikinci büyük kenti olması bir tarafa, Paris'le mukayese edilemese bile, daha önce gördüğümüz öteki büyük Avrupa kentleri arasında sayılması gereken bir güzelliğe sahipti.

Rhône ve Saône nehirleri kentin merkezinde birleşiyor, mimari açıdan birbirinden güzel köprüler nehirlerin iki yakasını birbirine birleştiriyordu. Benzin almak için uğradığımız bir istasyonda pompacı, elimize bir broşür tutuşturdu. Broşürde, kenti bütünüyle görmek için Fourvière Tepesi'ne çıkmamız salık veriliyordu. Gerçekten de bu tepeden kentin görünüşü çok görkemliydi. Tam tepedeki Notre-Dame de Fourvière Bazilikası, bize Sacré-Cœur'ü anımsattı. Eski kentin daracık sokaklarında da bir tur attık. Turistik rehberde Croix-Rousse semti de görülecek yerler arasında gösteriliyordu. Burasını, Yiğit'in okuduğu bir dizi çocuk romanının kahramanlarının oturdukları semt olarak öğrenmiştim daha önce. Burası, sokakları birbirine bağlayan daracık geçitleriyle ilginçti. Buradaki St.Bruno-les Chartreux Kilisesi'ni de tavaf ettik. Barok dönemi yapılarından olan bu kilise de görülmeye değerdi.

Lyon'dan sonra dağlara tırmanmaya başladık. Arve'yi geçip

Mont-Blanc'ın eteklerine ulaştığımızda karanlık basmak üzereydi. Aslında niyetimiz yeni açılan Mont-Blanc karayolu tüneline aşım Milano'ya ulaşmaktı, ama hem vakit çok gecikmişti, hem de yorulmuştuk. Tünel girişindeki bir otele yerleştik.

Manzara hârikaydı. Bir tarafımızda, ışıklandırılmış olmasına karşın ürkütücü görünüşlü girişle dikkatleri üzerinde toplayan tüneli, doğaya başkaldıran insanoglunun bu büyük teknolojik başarısını izliyorduk; öbür yanda, kuzey yönünde âdeta göklere yükselen Alp Dağları, ağustos ayında olmamıza karşın, dolunayın ışığında karlar içinde parıldamaktaydı. Hava bayağı soğumuştur. Yemekten sonra hemen odamıza çekildik, battaniyelere sarıldık.

Sabah, kahvaltıdan sonra, erkenden Mont-Blanc tüneline girdik. Tünel hem görkemli, hem de ürkütücüydü. 11-12 kilometre uzunluğunda, iki şeritlik yolun ışıklandırılmış olmasına karşın, bir yandan bize saatler geçmiş gibi gelen bir mesafe, bir yandan trafik uğultusunun ıslak duvarlardan boğuk bir sesle yankılanması sinir bozucuydu. Aklımdan hep, ya motor bozulurursa, ya lastik patlarsa diye münasebetsiz olasılıklar geçiyordu.

Gerçi, bu gibi olasılıklara karşı sık sık cepler yapılmış, duvarlara telefonlar yerleştirilmişti ama, öyle bir durumda ne büyük sıkıntılarla karşılaşılabilirliğini tasavvur etmek bile korku vericiydi. Bundan bir-iki yıl önce, bir TIR şoförünün hatalı sollaması sonucu tünel içinde çıkan yangında yüze yakın insan öldü. Bereket versin biz geçerken aklımıza böyle bir olasılık gelmemişti.

Sonunda tünel bitti, gün ışığına çıktık. İtalya'yla birlikte yaz sıcağı bütün şiddetiyle kendisini gösterdi, soyunup dökünmeye başladık. Bulunduğumuz yükseklikten Valle d'Aosta yemyeşil görünümüyle nefisti. Vadiye doğru, son derece virajlı yollardan geçtikten sonra uzaktan ünlü katedraliyle Milano göründü. Kente doğru hızla indik.

7. Milano

Milano, İtalya'nın en büyük endüstri kenti. Genellikle ülkelerin doğu ve batı bölgelerinde yaşanan gelişmişlik farkı İtalya'da kuzey-güney arasında kendisini gösteriyordu.

Büyük kentlere girip çıkmak otomobilciler için en büyük sorun.

Hele bizim gibi nereye gideceğini bilmeyen turistler için. Elimizde yine bir rehber vardı ama, o yoğun trafik içinde küçücük yazılı paf-talara bakarak yol ve yön saptamak kolay değildir. Bereket, *Centre ville* tabelaları var. Kentin merkezine ulaştıktan sonra büyük ölçü-de rahatlıyor insan.

Bir yandan da İstanbul'u düşünüyordum. Resmî olarak kent mer-kezi, Vilayetin bulunduğu yer. Topkapı'dan İstanbul'a girip *Centre ville* tabelalarını izleyerek Çağaloğlu'na gelen ve büyük olasılıkla Sirkeci'deki otellerden birine yerleşen bir turist, İstanbul hakkında ne düşünürdü acaba?

Neyse, sonunda, kan ter içinde, ünlü Milano Katedrali civarında bir otel bulup, yerleştik. Otelci, arabamızın içinde bir çöp bile bırak-mamamızı tembih etti. Otelin hemen karşısında karakol vardı ama, belli mi olurdu!

Biraz dinlendikten sonra hemen gezmeye çıktık.

Milano Katedrali gerçekten de çok görkemli bir mimarlık hâri-kasıydı. Gökyüzüne yükselen yüze yakın sivri kuleleriyle, daha ön-ce Almanya ve Fransa'da gördüğümüz kiliselerden farklıydı. Çev-resindeki geniş avlu, daha doğrusu meydana, hemen bütün tapı-nakların çevresinde olduğu gibi binlerce kuş sere serpe, cıvıl cıvıl do-laşıyordu. Yiğit, kuşların arasına girmekten pek mutlu oldu.

Benim özellikle görmek istediğim yer Milano'nın ünlü La Scala opera binasıydı. Yaz mevsiminde burada herhangi bir gösteri yapıl-mayacağını biliyordum ama, hiç değilse içerisini görebileceğimizi umuyordum. Oysa bina bakımda olduğu için kapısı kapalıydı. Sağa sola bakındım, girişteki bir kapı aralıktı. Başımı soktum. Küçük bir masanın başında oturan bir adam hayretle bana baktı. Uydurdum,

— Biz Türk turistleriyiz, dedim. Ben Ankara Konservatuarında öğretmenim. Milano'ya, hiç değilse, ünlü Scala'nın içini görmek umuduyla geldik. Şöyle bir bakmamıza izin verirseniz mutlu olu-ruz.

Adam bizi yukardan aşağı şöyle bir süzdükten sonra, kusursuz bir Fransızca'yla, "Hoş geldiniz," dedi. "Bu mevsimde Milano'ya gelip La Scala'yı gezmek isteyen turistlerle ilk kez karşılaşıyorum. Hele de Türkler... Çok memnun oldum. Buyurun sizi ben gezdire-yim..."

Bir mabede girer gibi huşû içinde girdik La Scala'nın kapısından. İçeri çok hafif aydınlatılmıştı. Perdeler inikti, ama altı ya da yedi katlı balkon localarının çevrelediği salon, insanın başını döndürüyordu. Kulaklarımda, Verdi'nin operaları, Maria Callas'ın ariaları yankılanıyor gibiydi. Binanın idare âmiri olduğunu söyleyen M. Vittorelli bir saatten fazla bizimle birlikte dolaştı. Sahneye çıkardı, kulisleri gösterdi. Yiğit'e, Toscani'nin orkestrayı idare ederken çekilmiş bir fotoğrafını verdi. Teşekkür ederek ayrıldık La Scala'dan.

Akşam yemeğini otelin yakınlarında güzel bir lokantada yedik. Listede isimler hep İtalyanca idi. Yıllar önce gördüğüm *Roma Tatili* filminde bir İtalyan gazetecinin, Roma'yı gezdirdiği, seremonilerden sıkılarak saraydan kaçan bir prensese "Saltimbocco alla Romana" ikram ettiğini anımsadım. Listede vardı gerçekten. Yiğit'e yine biftek ısmarladık, Neşecan'la ben birer Saltimbocco ve Spaghetti Milanaise ısmarladık. Bir şişe Chianti şarabı eşliğinde. Garson bana biraz tuhaf baktı gibi gelmişti yemekleri ısmarlarken. Yarım saat kadar bekledikten sonra gelen tabakları görünce adamın niye hayret ettiğini anladık. Saltimbocco, abartısız, neredeyse bir kiloya yakın büyüklükte bir çeşit salçalı biftekti. Yanında yine bol miktarda salata ve patates kızartması vardı. Spaghetti ise, herhalde iki aileyi doyuracak kadar heybetliydi. Salata da öyle. Hasıra sarılı şarabı yudumlayarak yemeğimizi azaltmaya çalışırken, eşime Erhan Işıl'la Münih'teki kızarmış tavuk hikâyemizi anlattım. Bir hayli güldük. Hesabın çok yüklü geleceğini sanıyordum ama, bayağı makuldü.

Ertesi gün de, yaya olarak gidebileceğimiz yerlere gittik. Kont Sforza ailesine ait ünlü şatoyu dışardan tavaf ettik. Leonardo da Vinci tarafından düzenlenen ve süslenen *Sala delle Asse* salonuna hayran olduk. San Satiro Kilisesi'nde âyin dinledik. Bir iki müze gezdik. Modern binaları, özellikle Pirelli gökdelenini beğendik.

Akşam, otel resepsiyonundaki kıza, İtalya'da bir hafta kadar deniz kenarında tatil yapmayı düşündüğümüzü söyledik ve bir tavsiyede bulunmasını istedik. Hemen bir kart uzattı. Adriyatik kıyısında, Milano'nun kıyı kasabası olan Milano Maritima'yı pek övdü. Haritaya baktım. Ravenna'nın güney doğusundaydı. Yollar iyi görünüyordu, çok da uzak değildi.

Kız,

— İsterseniz telefon edip sorayım, yerleri var mı, dedi. Bu mevsimde yazlık oteller doludur. Yer varsa, ayırttırayım mı?

Tatile çıkıp da sokak sokak otel aramak hoş değildi. Kıza teşekkür ettim. Herhalde orada ya bir yakını vardı ya da, Avrupa'da sık sık gördüğümüz gibi, karşı taraftan, gönderdiği müşteri üzerinden komisyon alacaktı. Öyle, bizdeki gibi hatır gönül için kimse iş yapmıyordu. Neyse, tavsiye ettiği otelde yer varmış. Rezervasyonu yaptırıp yola çıktık. Denize gidiyoruz deyince özellikle Yiğit pek sevindi.

8. *Milano Maritima*

Güzel bir havada ayrıldık Milano'dan. Bütün Po Ovası'nı geçip öğleden sonra Adriyatik kıyısına indik, Milano Maritima'ya ulaştık. Bahçeler içinde, tipik bir tatil kasabasıydı. Otelimiz 40-50 odalı, şirin ve bakımlıydı. Çok güler yüzle karşıladılar bizi. Odamız denize bakıyordu. Sadece üç yıldızlı olmasına karşın, akla gelebilecek her türlü konforu vardı. O gün geleceğimizi bildikleri için odamıza çiçek ve bir şişe Chianti şarabı, Yiğit için de Fransızca bir çocuk kitabı ve kocaman bir çikolata koymuşlardı.

Hemen mayolarımızı giyerek denize indik. Nefis, ince kumlu bir plaj. Şezlonglar, şemsiyeler, padlebotlar, her şey düşünülmüş. Mayolu garson kızlar, hafif alkollü soğuk içecekler getiriyorlar bir işaretinle. İlk günden fazla güneşte kalmamak gerektiğini Yiğit'e zorlukla anlatabiliyoruz.

Akşam yemeği, denize bakan büyük bir salonda veriliyor. Tam pansiyon yöntemi uygulanıyor. Her yemekte, beş kategori yemek var. Antre (çorba ya da değişik mezeler), ana yemek (et ya da balık), hamur işleri, salata, tatlı ya da meyve. Kalite şarapları ya da sert içkiler dışında, sofraya şarabı dahil, istediğiniz kadar içki münüye dahil. Burada münü, İtalyanca, Fransızca, İngilizce ve Almanca olarak düzenlenmiş, ama yemek isimleri hep yerli olduğu için, Fransızcalarından pek fazla bir şey anlaşılmıyor.

Şef garson son derecede sempatik bir genç. Nereli olduğumuzu öğrenmek istiyor. Türk olduğumuzu söyleyince ağzı kulaklarına vırıyor, çarpuk çarpuk bir Türkçe ile:

— Sevindim. Hoş geldiniz, ne yiyeceksiniz, karar verdiniz mi? diyor.

Sonradan onun, hemen hemen aynı sözleri çok değişik dillerden söyleyebildiğine tanık oluyoruz. Yemeklerimizi seçerken bize yardımcı oluyor. Bir tek Yiğit, o ne derse desin, “Biftek!” demekte ısrar ediyor. Şef garson bizden sonra öteki masaları da dolaşarak onların siparişlerini alıyor.

Gelen yemekler gerçekten nefis. Ne olduğunu kestiremediğimiz deniz ürünlerinden yapılmış lezzetli bir yemek, ama Yiğit hiç pişman değil. Bakıyorum, masaların hemen hepsinde aynı yemek var.

Yemekten sonra çevreyi şöyle bir dolaşalım diyoruz. Park yerine bıraktığımız arabamız pırıl pırıl olmuş. Şöyle, yolumuzu kaybetmek korkusuyla fazla uzaklaşmadan dolaşıyoruz. Birkaç büyük otel dışında, bütün evler en çok iki katlı, verandalı, bakımlı bahçeli.

Kahvaltı, açık büfe şeklinde. Sevimli garsonumuz yine başımıza dikiliyor, mönüü uzatarak, öğle ve akşam yemeklerinde ne yemek istediğimizi soruyor ve bizi İtalyanca yemek isimleri arasında sonsuz bir araştırma yapma eziyetinden kurtararak yine yemekler öneriyor, “Mamma mia!” diye ağzını şapırdatarak. Yiğit, adamcağızın bütün dil dökmelerine karşın, “Biftek!” demekte kararlı.

Öğle yemeğinde baktım, yine masaların hemen hepsinde bizim garsonun önerdiği yemekler! O zaman anlıyorum kurnazlığı. Bir lokantanın en büyük sorunu, değişik müşterilerin zevklerine göre çeşitli yemekler bulundurmaktır. Ancak, yine bu değişik zevkler nedeniyle birçok yemek de artar ve dökülür. Bizim sempatik şef garson, bunun çaresini bulmuş, sabah kahvaltıda masaları dolaşiyor, tatlı diliyle müşterilerin büyük çoğunluğunun aynı yemekleri ısmarlama-larını sağlıyor, böylece hem aşçının işini kolaylaştırıyor, hem de artık yemek miktarını en aza indirerek lokantanın zarar etmesini ön-lüyordu.

Milano Maritima’da çok güzel bir hafta geçirdikten, deniz sefası yapıp güneşte epeyce yandıktan sonra, Venedik’e doğru, otelden ayrıldık. Ayrılırken, bizden adres aldılar, bize bir şişe şarap, Yiğit’e oyuncaklar armağan ettiler.

9. Venedik

Venedik’i çok merak ediyorduk. Ben, ayrıca, bütün sokaklar kanal şeklinde olduğuna göre, arabayı nereye bırakacağımızı düşünün-

yordum. Kentin varoşlarına geldiğimizde, yol bitti. Ana kanalın kenarında büyük bir iskele vardı. *Vaporetta* dedikleri dolmuş motorlarıyla gondollar sıra sıra dizilmiş, turistleri beklemekteydi. İskelenin arkasına çok büyük, çok katlı otoparklar yapılmıştı. Bir turist bürosu yardımcı oluyordu. Çok pahalı olmayan bir otel istedik. Listesine baktı, bir yere telefon etti, sonra elimize bir adres ve bir sürü broşür tutuşturdu. İstersek gondolla, istersek *vaporetta*yla gidebileceğimizi söyledi.

Otel, kent merkezine yakındı. Gerekli eşyalarımızı yanımıza alıp, arabayı otoparka bıraktıktan sonra iskeleye indik. Gondolların çok pahalı olacağını düşünerek *vaporettalara* doğru yöneldik. Elimizdeki adresi, *vaporettaların* başında bekleyen yöneticiye gösterdik. Bize birisini işaret etti. İçeri girerken bilet kestiler. Koltuklara oturduk. Az sonra *vaporetta* hareket etti.

Gerçekten de kanallardan oluşan cadde ve sokaklardan geçiyorduk. Kanalların üstünde her biri birer sanat eseri köprüler, yalnızca yayaların dolaşmalarını sağlıyordu. Kanalların iki yanına sıralanmış olan evlerin eskiliği dikkatimizi çekti. Evlerin önünde, bir insanın ancak geçebileceği ende kaldırımlar vardı. Her kapının önü, küçük bir iskeleyi andırıyordu. Satıcı gondolları buralara yanaşıyor, pencerelerden sarkan hasır sepetlere ısmarlanan öteberileri dolduruyor, satıcı, sepetten parasını alarak öteki kapıya doğru yöneliyordu.

Vaporettanın kaptanı sonunda bizi de ineceğimiz iskeleye bıraktı. Burası kalacağımız otelin kapısıydı. Kapının önünde Neşecan'la bakiştık. Otelin dış duvarları öylesine harap görünümdeydi ki, fena halde canımız sıkıldı. Gerçi, turizm bürosundaki memura fazla pahalı olmasın demiştim ama, böyle neredeyse yıkıldı yıkılacak bir yer olabileceği aklıma bile gelmemişti. *Vaporetta* da uzaklaştığı için geceyi orada geçirmekten başka çaremiz yoktu.

İsteksizce kapının zilini çaldım. Göz deliğinden birisinin baktığını hissettim. Kapı açıldı. İçeri girdik ve şaşırdık. Dış görünüşüyle hiç ilgisi olmayan, son derecede modern ve şık bir otel lobisindeydik. Resepsiyonda kaydımız yapıldıktan sonra bir komi, çantalarımızı alarak bizi odamıza çıkardı.

Odamız da gayet konforluydu. Pencereler ilginçti yalnız. Kanat-

larını açtığınız zaman eski, küçük birer çerçeveye karşılaşıyordunuz. Bütün evler böyleydi anlaşılan. Kentin o romantik havasını bozmamak için, dış cephelerini restore ederek korumuşlar, içlerini ise modern gereksinmelere göre değiştirmişlerdi. Pencerele dış cephede olduğu için, içerisini düzenlerken dışarıdaki küçük pencereleri bozmayacak biçimde içerisinin dekorunu yalancı pencerelerle güzelleştirmişlerdi.

Biraz dinlendikten sonra aşağıya indik. Resepsiyondaki genç kadın Fransızca konuşuyordu. Bize birtakım broşürler verdi. Otelimiz, Büyük Kanal'a ve kent merkezine yakındı. Binaların kapılarının önünden geçen dar kaldırımı izleyerek Büyük Kanal'ın üstündeki, yüksek bir kemer biçimindeki Rialto Köprüsü'nden geçip San Marco Meydanı'na çıkabilirdik. Biz de öyle yaptık. Biz köprü'nün üstünde yürürken, altımızdan gondollar ve vaporettalar geçiyordu. Gondolcular, Venedik'te geçen tarihi filmlerde gördüğümüz kılık-lar içindeydiler.

San Marco Meydanı gerçekten muhteşemdi. Çevresinde saraylar, çan kulesi, büyük saat, cephesi olağanüstü süslemelerle işlenmiş San Marco Bazilikası buradaydı. Alanın ortasında, bizim Yeni Cami önündekini andıran şekilde binlerce güvercin, gelip geçenlerin satıcılardan küçük külahlar içinde satın alıp attıkları yemleri yemekteydi. Dur mur demeye kalmadan Yiğit ortalarına fırlayınca hep birden uçuştular. Önce kızdık ama, binlerce kuşun birden havalanması görülmeye değerci.

Venedik'te kaldığımız üç gün boyunca tam bir turist gibi davrandık. Başta ünlü Dukalar Sarayı olmak üzere büyük sarayları, müzeleri dolaştık. Bir vaporettaya binerek, cam işlemeciliğiyle ünlü Murano Adası'na gittik. Cam eşyaları ve bunların yapılışını hayranlıkla izledik. Anı olarak birkaç süs eşyası aldık. Venedik'in ipek el işlemesi kravatları, eşarpları da ünlüydü ve hayli ucuza satılıyordu. İtalya'ya daha önce giden arkadaşlar bize, satıcılarla sıkı sıkı pazarlık etmemizi ve onların istediği fiyatın yarısından fazlasını ödemememizi tembih etmişlerdi.

San Marco Meydanı'nın kenar sokaklarındaki dükkânlarda ve sokak tezgâhlarında çeşit çeşit, renk renk hatıra ve hediyelik eşyalar sergileniyordu. Biz de gondol biçiminde bir masa lambası aldık. Bu

arada Türkiye'deki eş dost ve akrabalara armağan olarak birkaç kravatt, eşarp seçtik. Tezgâhtarların hepsi birkaç dilden konuşabiliyorlardı. Sıkı bir pazarlıktan sonra, gerçekten de fiyatları yarı yarıya indirdik. Başarımızdan son derecede hoşnut olarak paketler ellerimizde, biraz daha dolaşalım derken gözümüz dükkân vitrinlerine ilişti. Bizim çekişe çekişe pazarlık ettiğimiz eşya, vitrinlerde, pazarlık sonunda indirdiğimiz fiyatlardan sergileniyordu!

Bu arada bir düş kırıklığına da ayakkabı dükkânlarında uğradım. Paris'te kendime şöyle güzel, rahat bir ayakkabı almak için ayakkabıcıları dolaştığımda İtalyan ayakkabılarına hayran kalmıştım, ama çok pahalı oldukları için alamamıştım. Bizim piyasa alışkanlığımızla, "Bunlar Fransa'ya ithal edildiğine göre, bir sürü gümrük vergisi filan ödeniyor; üstelik ithal malı olduğu için kâr marjı da yüksektir; nasılsa İtalya'dan geçeceğiz, oradan ucuza alabilirim," diye düşünmüştüm. Oysa buradaki vitrinlerde gördüğüm fiyatlar, Paris'tekilerin çok üstündeydi. Yani pazarlık yapıp yarıya bile indirsem, yine de daha pahalıya gelecekti. Üstelik, oradaki kadar bol çeşit yoktu. Kaliteleri de bana sanki daha düşük göründü.

Venedik'ten, ilk fırsatta tekrar gelmek umuduyla ayrılırken gözümüz arkada kalmadı desem yalan olur. Bu kez bir gondola binerek arabayı bıraktığımız kapalı garajlara döndük. Bu arada gondolcumuz, "O sole mio!" diye şarkı söylemeye başlamaz mı? Bilemiyorum, bu da turistik bir mizansen miydi, yoksa Venedikli gondolcular her zaman böyle şarkılar söylüyorlar mıydı?

Venedik'ten kuzeye, Trieste üzerinden Yugoslavya'ya doğru yola çıktık.

Trieste, uzun süre Avusturya'nın egemenliğinde kaldıktan sonra, Birinci Dünya Savaşı sonrasında İtalya'ya iade edilmiş olan bir liman kentiydi. Bizim için fazla ilgi çekici bir tarafı yoktu. Bu bakımdan kentin içine girmedik. Hava nefisti. Her taraf yemyeşildi. Canımız piknik yapmak istedi. Yol kenarındaki bir bakkaldan öteberi aldık. Ancak burada da peyniri anlatıncaya kadar canımız çıktı. Aramızda "Peynir" derken, bakkal birden ayıldı. Peyniri nereden öğrenmişti, hâlâ merak ediyorum. Meğer onlar da, herhalde Sırbistan Fatihî Osmanlılardan öğrenmişlerdi ki, peynire *peyniro* diyorlarmış!

Yugoslavya'ya geçtikten sonra görünüm sıradanlaştı. Daha önce Zagreb ile Belgrad arasında başımıza gelenlerden sonra, o yolda fazla oyalanmadık ve Niş'e kadar ancak yemek molası vererek, duraklamadan yolumuza devam ettik.

Bulgaristan'a girer girmez, hayatımda ilk kez bir trafik cezası ödedim.

Sofya'ya yaklaşıyorduk. Yol çok dardı, önümde art arda bir sürü kamyon sıralanmıştı. Hava çok sıcak. Bunalıyorduk. Bir ara ileriye baktım. Karşı yol bomboş. Önümdeki üçüncü kamyonla dördüncü kamyonun arasında sığınabileceğim yeterli bir boşluk vardı. Hemen işaretimi verdim ve fırladım, kestirdiğim şekilde, üçüncü kamyonun önündeki boşluğa girdim. Ancak o zaman bu boşluğun nedenini anladım. Sağ tarafta bir trafik polisi arabası, yolu kesmişti. Hemen durmamı işaret ettiler.

Son derecede nizami bir geçiş yapmıştım, niye durdurduklarını anlamadım. Bunun sıradan bir denetleme olduğunu düşünerek arabayı sağa çektim ve pencereden kâğıtlarımı uzatmaya hazırlandım. Ancak, yanıma yaklaşan polisin suratı son derecede asıktı ve elinde bir makbuz tutuyordu. Bütün dil zorluğuna karşın anlamamız zor olmadı. Polis sağ taraftaki bir levhayı gösterdi. Şaşıarak baktım. Levhaya göre, on kilometreden fazla hız yapmak yasaktı. Bu dümdüz yolda saatte on kilometreyle gitmek neredeyse olanaksız bir şeydi. Kaldı ki, şimdi bizim yüzümüzden durmak zorunda kalan önümdeki kamyonların bile çok daha hızlı gittikleri açıktı. Bu levhanın Bulgaristan'dan transit geçen turistlerden para sızdırmaktan başka amacı olmaması gerekti!

Bir ordu komutanı gibi göğsü madalyalarla süslü trafik polisiyle tartışmanın anlamsızlığını hemen kavrayarak cüzdanımı çıkardım. Leva kabul etmedikleri için, resmî kurdan, iki leva bir dolar hesabıyla (serbest piyasada altı leva bir dolardı!) on levalık cezam için beş dolar ödedim. Az ötede hız sınırı kalkıyordu. Yolumuza devam ettik.

Sofya'da karnımızı doyurup bir tur attıktan sonra memlekete doğru yola çıktık. Vaktimiz olduğu için ve bir de Bulgaristan'daki sürpriz trafik yasakları nedeniyle acele etmiyorduk. Filibe'de (Plovdiv) bir

mola verdik. Tekrar yola çıktığımızda, benzinimizin bizi Türkiye'ye kadar götürmeyeceğini fark ettim. Ne var ki, o günkü Bulgaristan'da da, Yugoslavya'da olduğu gibi akaryakıt istasyonları çok nadirdi.

11. Türk Köyü

Yol kenarında istasyon bulamayacağıma aklım kesince, bir kasabaya girip oradan depoyu doldurmaya karar verdim. Kiril alfabesiyle yazılı levhalardan bir şey anlamıyordum ama, göstergede kırmızı ışık yanıp sönmeye başlayınca, bir levhanın yakın bir kasabayı gösterdiğini düşünerek o tarafa saptım.

Yol giderek darlaştı, benzinim de giderek azalıyordu, yolun çıkmaz olduğunu düşünmeye başlamıştım ki, kulağımıza uzaktan bizim Rumeli havalarını andıran türkü sesleri gelmeye başladı. Biraz hızlandım, bir köşeyi döner dönmez karşımıza büyükçe bir köy ve köy meydanı çıktı. Önce duraksadım, ama duyduğumuz türkülerin sözlerinin Türkçe söylendiğini fark ederek ilerledim.

Sesler birden kesildi. Arabadan çıktım. Muhtar olduğunu tahmin ettiğim, yaşlı, sakallı bir adam oturduğu yerden kalkarak bana doğru geldi. Yüzünde korku ve merak karışımı bir ifade vardı.

— Biz Türk'üz, dedim. Tanrı misafiriyiz!

Kuşkusu sürüyordu ama, yüzünde belli belirsiz bir gülümseme görür gibi oldum.

— Hoş geldiniz, dedi. Buyurun. Bir ayranımızı için...

— Sağ olun, dedim. Biz Fransa'dan geliyoruz. Memlekete dönüyoruz. Buraya yakın bir yerde benzinimizin çok az kaldığını fark ettim. Benzin istasyonu bulamayınca, buraya saptım. Sizi rahatsız ettik, eğlenenize engel olduk...

Başını salladı.

— Düşünümüz vardı, dedi. Hele buyurun, bir soluklanın. Derdinize çare bulmaya çalışırız...

Neşecan'la Yiğit de arabadan indiler. Burada olanların bizim köylülerimizden hiçbir farkı yoktu. Yalnız, uzunca bir masanın çevresinde kadın erkek birlikte oturmuşlardı. Köy çocukları bir yandan bizi göz ucuyla inceliyor, bir yandan da arabanın karoserisini elleriyle yoklayarak, okşuyorlardı.

Bizi de masaya aldılar. Anadolu usulü selamlaştık, hal hatır sor-

duk. Nereden gelip nereye gittiğimizi anlattık. Bize ikramlarda bulundular. Gelinle damat da masanın öbür ucunda yan yana oturuyorlardı. Bizde âdet olduğu gibi, baktım, gelinle damadın giysilerine paralar iğnelenmişti. Ben de kalktım, ikisine de birer yeşil banknot taktım. Bizi alkışladılar.

Vakit geçiyor, sohbet sürüyor, benzinden haber çıkmıyordu. Sonunda Muhtar sabırsızlandığını fark etti. Kulağıma eğilerek,

— Bizim köyde benzin kullanmayız, traktörler için mazot kullanırız, ama Başgedikli'nin cipi var. Arabası burada, kendisi yok. Zaten olsa da o Bulgar gâvurudur, ondan isteyemeyiz. Ben kızanlara tembih ettim. Boruyla arabanın deposundan çekip getirecekler. Karakol biraz uzaktır da ondan geciktiler.

— Fark ederlerse sizi cezalandırmazlar mı? dedim.

“Boş ver!” dercesine elini salladı. O değil ama ben, bir olay çıkar, başımız derde girer diye korkmadım desem yalan olur.

Neyse ki, biraz sonra iki delikanlı, ellerinde bir jarikanla göründüler. Oradan arabanın deposuna aktarmak da epey sorun oldu. Lastik hortumla çekip boşalttılar jarikandaki benzini. Muhtar'a para vermek istedim. Şiddetle reddetti. Neşecan'a oyalı bir başörtüsü, Yiğit'e el örgüsü bir yün çorap armağan ettiler. Hepsiyle ayrı ayrı vedalaşarak oradan ayrıldık.

12. Korkulu Anlar

Kapıkule'ye yaklaştığımızda karanlık basmıştı. Yol tenhaydı. Gök yüzünde kocaman bir mehtap vardı. Sessizlik içinde sadece motorun mırıltıyı andıran işleyişi duyuluyordu. Bir ara bu mırıltıya başka bir sesin karıştığını fark ettim. Başımı çevirip baktım; Yiğit, pencereden dışarıya bakıyor, pek anlaşılmayan bir şeyler söylüyordu.

— Kiminle konuşuyorsun? dedim.

— Büyükbabamla.

Önce ne demek istediğini anlamadım.

— Büyükbabanla nasıl konuşuyorsun? dedim. O öldü, biliyorsun.

— Biliyorum ama, o bana demişti ki, ben öldüğümde Ay'a gideceğim, oraya bakarsan beni görürsün demişti. İşte bak, orada! Ben görüyorum.

O zaman babamın gerçekten de Yiğit'e, sünnet olduğu sırada böyle bir şey söylemiş olduğunu anımsadım. Babamın ölümüne hiç aldırmış etmemiş gibi davranışı, aslında bizi üzmemek içindi. Yoksa, onu içinden hiç çıkarmamıştı.

Hesapça sınıra birkaç kilometre kalmıştı ki, karanlığın içinden, karşımda birden çok güçlü bir kırmızı ışık belirdi. Megafonla da bir şeyler söyleniyordu. Işığın kamaşması geçince yolun üstünde ellerinde makineli tabancalar bulunan iki gölge gördüm. Bunların asker olduklarını tahmin ettim, gerçi diplomatik dokunulmazlığımız vardı ama, ne yapacakları belli olmazdı.

Acaba, sınırdaki bir Türk köyüne uğradığımızı ve Başçavuş'un arabasından benzin aşırığımızı mı saptamışlardı? Eğer böyleyse, durum vahim demektir. Çoluk çocuk, gece vakti bir sınır karakolunda sabahlayabilir, dahası, ellerimize kelepçe vurularak, en yakın il merkezi olan Plovdiv'e de götürülebilirdik. Köylüleri ele vermek aklımdan bile geçmiyordu. Bunun için bizi de suçlayamazlardı aslında, ama niyetleri kötüyse, eşyamızı didik didik ederler, arasına bizi suçlayacak bir şeyler, bir bildiri ya da uyuşturucu bir madde sokuşturabilirlerdi. Kaldı ki bunlar birtakım eşkıya da olabilirdi.

Arabanın motoru güçlüydü. Aklımdan bir an, gaz pedalını kökleyip oradan hızla uzaklaşmak gibi delice bir fikir geçti. Son anda kendimi tuttum. Arkamızdan körlemesine ateş edebilirler ve bizi vurabilirlerdi. İster istemez durdum. Askerler, biri önde biri arkada, her an ateş edebilecek pozisyonda yaklaştılar. Ben de arabadan indim. Ne söylediklerini anlamıyordum. El fenerleriyle önce arabanın içine baktılar, sonra, "Diplomat!" dememe aldırmadan bagajı ve motor kaputunu açmamı istediler. Silah tehdidi altında dediklerini yaptım. Anladığım kadarıyla kaçak yolcu olup olmadığını arıyorlardı. Sonunda bir şey olmadığına akılları kesmiş olmalı ki işaretle yolumuza devam edebileceğimizi söylediler. Biz de sinir küpü halinde sınıra doğru ilerlememizi sürdürdük.

Sınırdan başımıza gelen bu olayı anlattığımız bizim yetkililer, Bulgarların adam kaçırdığımızdan kuşkullanmış olabileceklerini söylediler. Çünkü, o günlerde henüz Berlin'deki duvar rejimi bütün şiddetle hükümünü sürdürüyordu, Bulgaristan'daki rejim de Sovyet rejimini aratmayacak bir sertlikteydi.

İstanbul'da birkaç gün oyalandıktan sonra Ankara'ya geçtik. Babamın yokluğuna alışmak kolay olmadı. Annemle kız kardeşim, biz Paris'ten kesin döneceğimiz için, bize yakın bir eve taşınmışlardı. Bir hafta kadar kaldıktan sonra, Neşecan'la Yiğit'i Ankara'da bırakarak, iznim bitmek üzere olduğu için, tekrar yollara düştüm.

13. Yaz Bekârlığı

Dönüş yolculuğu olaysız geçti. Erhan Işıl'la buluştuk. İki odalı, dayalı döşeli bir pansiyon tuttuk. İki ay bu pansiyonda kaldık. Paris'teki arkadaşlarımız bizi pek yalnız bırakmıyorlardı. Bir akşam biri, öbür akşam öteki, bize veda yemekleri veriyorlardı. O yemekler sırasında birkaç kez, kalp krizini andıran şekilde fena halde sancılandım. Türkiye'ye döndükten sonra bunun safra kesesindeki, inşaat yapmaya yetecek miktardaki taştan ileri geldiği anlaşıldı! O zamanki yöntemlerle hayli zor bir ameliyat geçirdim.

Bu davetlerden birine Işıl'ın arabasıyla gitmiştik, ben de arabamı delegasyonun önüne park edip bırakmıştım. Ertesi sabah büroya gittiğimde bir de baktım, iki lastiği de bıçakla kesilmiş. O günlerde terörist Ermeniler, Türk diplomatlarına karşı çeşitli eylemlere girişiyorlardı. Daha önce de dört lastiğim birden aynı yerde bıçaklanmıştı. Tabii bunu da hemen onların hanesine yazdık. Bereket versin, hemen elli adım ötede bir lastik dükkânı vardı. Haber verdim, hemen gelip lastikleri değiştirdiler. Tabii kimsenin günahına girmek istemiyorum ama, bu işi yapan gerçekte kimdi diye hâlâ düşünüyorum!

O sıralarda Paris zaten bir ana-baba günüydü. Ulaştırma işçileri greve gitmişlerdi. Metrolar, otobüsler işlemiyordu. Hükümet, askerî araçları yollara çıkarmıştı, ama koskoca kentin yükünü çekemiyordu bunlar. Çalışanlar yollarda perişan oluyorlardı. Taksilere gün doğmuştu. Özel araba sahiplerinden bazıları bir çeşit dolmuş sistemi uygulamaya başlamıştı.

Bizim için pek bir sorun yoktu, tuttuğumuz pansiyon delegasyona yakındı, ayrıca, çalışma saatlerimiz bakımından rahattık. Ancak, kent merkezinde bir işimiz olduğunda ya da alışverişe çıktığımızda biz de trafiğe sıkışıyor ve hayli sıkıntı çekiyorduk.

14. Bir Güzel Mihmandar

202

Paris'te diplomatik plakalı otomobil sahibi olmanın bazı ayrıcalıkları olduğunu bu yaz bekârlığı döneminde fark etme olanağı buldum.

Bir gün, zorunlu bir alışveriş için Printemps mağazasına gitmem gerekmişti. Arabamı mağazanın park yerine bırakıp alışverişimi yaptım. Çıkışında, sanıyorum çalışma saatinin bitimine rastladığım için, yollar her gün olduğundan daha kalabalıktı. Trafik bir türlü ilerlemiyordu. Kaldırımın kenarında sıkışıp kaldım. O sırada otobüs durağında bekleyen ve arabalara otostop işareti yapan iki kızla göz göze geldik. Birisi irice, sarışın, öteki ufak tefek, kumralla esmer arası. Sarışın olan daha bir alımlı, ufak tefek olan daha sevimliydi. Arabalarda olanlar aynı yöne gidenleri yanlarına alıyorlardı. Benim, hele de diplomat plakalı bir arabada olduğuma göre, onları görmezden gelmem kabalık olurdu. Seslendim,

— Ben, Malesherbes yönüne gidiyorum. Siz ne tarafa gideceksiniz?

Sarışın olanı,

— Ben ters yöne gideceğim, dedi. Ama, Mireille'i bırakabilirsiniz.

— Buyurun, dedim böylece adının Mireille olduğunu öğrendiğim kıza.

Kız, “Teşekkür ederim,” diyerek, çevik bir hareketle kapıyı açıp yanıma oturdu, o sırada da öndeki araçlar harekete geçti.

Trafik akışı o kadar ağırdı ki, kızı evine bırakıncaya kadar uzun uzun sohbet etme fırsatı bulduk. Benim bir Türk diplomatı olduğumu öğrenince çok şaşırdı. Hayatında hiç Türk görmemiş, Türkleri o başka türlü sanırmış, evli miymişim, kaç karım varmış, ne kadar zamandır Paris'teymişim, çok güzel Fransızca konuşuyormuşum, söylemeseymişim yabancı olduğumu anlamazmış, arabamı da çok beğenmiş, Fransız arabası değilmiş herhalde... falan filan!

Yabancılarla tanıştığımızda genellikle ilk söylenen sözlerdi bunlar. İnsan ister istemez kendisini savunmak zorunda kalıyor. Onu büsbütün şaşırtmak için, yazar olduğumu da söyledim. Fransızca'ya çevrilen kitabımdan söz ettim. O zaman ne diyeceğini bilemedi.

Hayran hayran yüzüme bakmaya başladı. Ben de onu sorguya çektim, bu gibi durumlarda klasik olan soruları sordum. Babası, Fransız Sayıştay'ından emekliymiş. Aslen Normandiyalıymışlar. Paris'e beş yıl önce, babasının Sayıştay'a seçilmesinden sonra gelmişler. Bakaloryasını vermiş, iki yıllık Adliye Yüksek Okulunu bitirmiş, babasının arkadaşı bir avukatın yanında sekreter olarak çalışıyormuş. Çin Hindi'nde görevli bir havacı teğmenle nişanlıymış...

Sonunda evlerinin bulunduğu *square'a* (*apartmanlarla çevrili bir çeşit özel alan*) geldik. Bizim kiracı olduğumuz eve benzeyen, eski, taştan, görkemli bir bina. Ben bir veda öpücüğünden sonra gitmek istiyordum ama Mireille beni ailesiyle tanıştırmak için çok ısrar etti. Bir aperatif içermişiz babasıyla. Ben de merak ettim. Arabayı park ettikten sonra içeri girdik. Bizim, 1890'da yapılmış olan evin sanki ikiziydi. Aynı eski, demir kafesli, tıngırdayarak yükselen asansör, aynı aynalı girişler, duvarlar...

Mireille'in babası altmış beş yaşındaymış, yeni emekli olmuş. Kibar bir adamdı. Kızının aksine Türkler hakkında çok şey biliyordu. Karısı anladığım kadar tipik bir taşra eşraf ailesindendi. Kızlarını getirdiğim için teşekkürler ettiler. Adam güzel bir Armagnac, karısı Fransız usulü kahve ikram etti. Epeyce sohbet ettik. Mireille konuşmalara katılmıyor, ama beni dikkatle dinliyordu. Kalkacağım zaman, arabama kadar geçirmek için ısrar etti. Birlikte çıktık. Ben, âdet olduğu üzere, tekrar buluşup buluşamayacağımızı sordum. Meğer daha önceden telefon numarasını bir kâğıda yazmış, ben de bir kartımı verdim. Ayrıldık.

Bu sıradan rastlantı ve tanışıklık orada kalabilirdi, oysa daha sonrakı günlerde Mireille ile aramızda güzel bir dostluk oluştu. Yaşça benden epeyce küçüktü, ama bana bunu hissettirmemek için elinden geleni yapıyordu. Ben ona karımdan ve oğlumdan söz ediyordum, o bana nişanlısını anlatıyordu. Onun sayesinde Paris'in benim yalnız başıma asla tanıyamayacağım yanlarını, özellikle de Paris gençliğinin dünyasını –bir köşesiyle olsun– görebildim. Beni arkadaşlarıyla tanıştırdı. Sanırım bir diplomat ve bir yazar arkadaşı olduğunu göstermek hoşuna gidiyordu.

Garip bir şekilde, yazar olmamdan çok, arabamın diplomatik plakasıyla övündüğünü fark ettim, sebebini öğrenmek istedim. "Biz

taşralıyız,” dedi. “Bizim orada hiç diplomat ve tabii diplomatik araba yoktur. Senin, sıkışınca otobüs duraklarına park yapman hoşuma gidiyor!”

Paris’ten ayrılacağım sırada onunla son kez buluştuğumuzda, bir-den ağlayarak boynuma sarıldı ve beni öptü,

— Sen çok iyisin, dedi. Seni çok seviyorum. Benimle yatmak istemiş olabilirsin, ama beni hiç zorlamadın. Ben de seninle olmayı çok istedim, ama ne olur beni ayıplama, ben taşrada yetiştim, taşralı geleneklerimize bağlıyım, güleceksin biliyorum ama, ben hâlâ bâki-reyim; bizde hâlâ bekârete çok önem verilir. İşte bu yüzden sana daha fazla sokulamadım... Yoksa, nişanlı olduğum için değil...

Türkiye’ye döndükten bir süre sonra, Mireille’in kilisede kıyılacak nikâhı için süslü püslü bir davetiye aldım. Interflora aracılığıyla çiçek göndererek mutluluklar diledim.

15. Yine Serüvenli Bir Dönüş Yolculuğu

Kasım sonuna doğru Paris’teki görevimiz bitti. Dostlarımıza veda ettikten, son alışverişlerimizi yaptıktan sonra, bir sabah iki araba peş peşe erkenden yola çıktık. Yola çıkmadan önce yolumuzu birlikte saptamıştık. Ben, dört yıl önceki kış serüvenimi anlattığım için, bu kez Almanya değil, daha sıcak olacağını düşündüğümüz İtalya üzerinden gitmeye karar vermiştik.

Yola çıktığımız sabah hava çok kapalı ve soğuktu. Güneye, Djon’a doğru gidiyorduk. Ancak, Paris varoşlarından çıkmamızla birlikte sis bastırdı ve tipi halinde kar yağmaya başladı, öyle ki, birbirimizden ayrı düşmemek için gösterdiğimiz bütün dikkate karşın bir süre sonra birbirimizi gözden yitirdik. O zaman henüz cep telefonu yoktu, bu yüzden, böyle bir olasılık halinde nerede buluşacağımızı daha önceden kararlaştırmıştık.

Önceki sıkıntılı deneyimlerim nedeniyle, akünün boşalacağı kaygısıyla radyoyu açmıyor, kaloriferi de en düşük düzeyinde çalıştırıyordum. Nereye gittiğimi kestiremeden, sadece önümdeki arabaların kırmızı ışıklarını izleyerek, körlemesine ilerliyor, sadece yol ayırım işaretlerini kaçırmamaya çalışıyordum. İçimden de hep, ya yine motor arızalanırsa, ya da ne bileyim lastiklerden biri patlayacak olursa ne yaparım diye düşünüyordum, korkuyla.

Aslında geceyi İsviçre’de, Cenevre’de geçirmeyi planlamıştık, ancak Djon girişinde bulduğumuzda kötü hava sürüp gidiyordu ve gece yolculuğu sürdürmek pek akıl kârı görünmüyordu. Biz de geceyi Djon’da geçirmeye karar verdik.

Ertesi sabah hava bir ölçüde düzelmiş görünüyordu. Kahvaltıdan sonra yine peş peşe yola düzüldük. Paris’e atanmasından önce Işıl Cenevre’de görev yapmış olduğu için, orayı çok iyi biliyordu ve delegasyonda arkadaşlarını görmek istiyordu. Bu vesileyle, üstünkörü de olsa, Cenevre’yi de görmüş oldum ve çok hoşuma gitti.

Cenevre’de hava açıldı, Cenevre Gölü, hiçbir denizde görülmeyecek pastel bir mavilikle dağ eteklerine kadar uzanıp gidiyordu. Işıl’ın arkadaşlarıyla buluştuk, Birleşmiş Milletler Sarayı’nın lokantasında karnımızı doyurduk. Ağabeyimin, ortaokulu bitirdiğim yıl armağan ettiği Singer marka kurgulu kol saatim artık teklemeye başlamıştı. Diplomatlara açık bir mağazadan gümrüksüz bir İsviçre saati aldım. (Kurgusuz bu saat otuz yedi yıldır hâlâ tıkır tıkır çalışıyor!)

Yemekten sonra, gölün kuzey yakasını izleyerek Lozan’a ulaştık. Lozan’da bir saat oyalanıp kenti gezdik, Lozan Antlaşmasının imzalandığı sarayın önünde, İsmet İnönü’nün konferans üyeleriyle resim çektiği yerde biz de bir birimizin anı fotoğraflarını çektik.

Yaz tatiline giderken geçtiğim yolu izliyorduk. Mont Blanc tünelden İtalya’ya indik ve yine Milano’da, bizim daha önce kaldığımız otelde geceledik.

Sabah kalktığımızda hava ılık olmakla birlikte gökyüzü yine çok kapalıydı. Po Ovası’na doğru ilerledikçe şakır şakır yağmur yağmaya başladı. Bu yağmurun, Zagreb-Belgrad arasında yakalandığımız yağmurdan geri kalan bir tarafı yoktu. Verona yakınlarında trafik birden durdu. Trafik polisleri yolu kesmişlerdi. Po Nehri taşmış, bütün ovayı su basmıştı. İleriye geçmek olanaksızdı. Görünüm ürkütücü ama ilginçti. Bütün ova göle dönmüş, ufuk çizgisine doğru uzanıyordu. Yüzlerce, binlerce otomobil, otobüs, kamyon upuzun bir kuyruk oluşturmuştu. Şoförlerin çoğu yerlerinden inmiş, ne olduğunu, ne olacağını merak ederek birbirleriyle konuşuyorlardı.

Biz de Erhan Işıl’la baş başa verip ne yapacağımızı düşündük. Sabahtan beri geçtiğimiz yolları ters yüzü dönmekten başka çare yok gibi görünüyordu. Tam o sırada, önümüzde duran İtalyan pla-

kalı arabanın sahibi de arabasından inerek yanımıza geldi. Çok iyi Fransızca biliyordu. Konuşmaya başladık. Ona da ne yapacağını, ne yapabileceğimizi sorduk. Bizim Türk olduğumuzu duyunca hem şaşırdı, hem de ilgilendi. Kendisi kuzeye çıkacakmış, evi Alp Dağları'nın eteklerinde, Avusturya'ya yakın bir kasabadaymış. "Yol pek iyi değil ama, isterseniz benimle gelin, ben sizi Avusturya sınırına kadar götürürüm, oradan öteye yolunuzu bulursunuz," dedi.

Yapılabilecek başka bir şey yoktu galiba. Teşekkür ettik ve kalabalığın arasından sıyrılarak, adamın arabasını izlemeye başladık. Kuzeye doğru çıktıkça hava sertleşiyor, dağlık bölgeye yaklaştıkça yol daralıyor, virajlar birbirini izliyor, vakit geçiyor, hava giderek kararıyor, geceyi dağlarda geçirmek zorunda kalacağımız korkusunu yaşıyorduk.

Zirveye ulaştığımızı sandığımız bir sırada, önümüzdeki araba durdu, İtalyan rehberimiz yanımıza geldi. Kendisi burada bizden ayrılıyordu. Gideceğimiz yol, elimizdeki oldukça ayrıntılı haritada gösterilmiyordu, ama o bize tarif etmeye çalıştı. Bundan sonrasında başımızın çaresine bakacaktık!

Elimizde pusula da yoktu, güneş de yoktu, sadece içgüdülerimize dayanarak bir o yola bir bu yola sapıyorduk. Yol gitgide tenhalaşıyor, hava bozuyor, kar serpmeye başlıyor, benzinimiz azalıyor, ortalıkta ne bir benzinci ne de gerektiğinde sığınabileceğimiz bir yerleşim birimi görünüyordu. Telaşlanmaya başlamıştım.

İyice karanlık basmıştı ki, birden, nasıl olduysa, kendimizi Avusturya sınır kapısında bulduk.

Sınır polislerinin iki Türk diplomatının bu dağ karakolunda ne işleri olabileceğini uzun süre düşündüklerini, belki merkeze telefon edip talimat istediklerini bile tahmin etmek zor değildi, zira âdet olmadığı halde bizi uzun uzun sorguya çektiler. Neyse ki, radyodan, Po Ovası'nın sular altında kaldığını onlar da öğrenmişlerdi. Sonunda yol verdiler.

Buradan ötesi kolaydı. Sınıra en yakın kent Klagenfurt'muş. Biz de oraya yöneldik. Geceyi orada, bir pansiyonda geçirdik. Yatmadan önce, İtalya'daki sel felâketini Türkiye'dekilerin de öğrenmiş ve meraklanmış olabileceklerini düşünmedim değil, ama o günlerde, hele de Klagenfurt'tan Ankara'yı telefonla aramak öyle kolay bir iş de-

gildi. Üstelik, operatöre derdimi anlatacak kadar Almanca da bilmiyordum.

Ertesi sabah, Klagenfurt'tan bu kez arabalarımızı bir dağ trenine yükleyerek Avusturya'yı Yugoslavya'ya bağlayan tüneli aştık. Yugoslavya'da hava yine çok kötüydü. Yollar kar içindeydi, ama benim 1962'de geçtiğim zamanki gibi değildi, temizleniyordu. Akşama doğru Zagreb'e ulaştık. Yemekte kendimize ziyafet çektik. Sliboviç içerek sarhoş olduk ve yatar yatmaz da sızdık.

Sabah, her nasılsa Işıl benden önce uyanmış, garaja inmiş. Bak-tım, arabasını temizliyor. Türkiye'ye dönünce arabasını satmayı planladığı için, bir tarafına bir şey olmasını istemiyordu. Ben de ondan utanarak, benim arabanın buzlanmış camlarını temizledim. İşte ne olduysa o sırada oldu.

Işıl, kontak anahtarını arabanın içinde bırakarak otomatik kapanan kapıyı kapatıverdi. Yedek anahtarı da bagajdaki bavulunun içinde kalmıştı. Benim anahtarlarımı denedik, olmadı. Garajda çalışanlar geldiler, onlar da uğraştılar, ama kapıları açmak olanaksızdı. Kelebek camını kırmaktan başka çare yoktu. Ne var ki, cam o kadar sağlamdı ki, balyozla vura vura zor kırılabilirdi. Sonunda kapı açılmıştı ama, Işıl, o ayazda kırık camla nasıl gidecekti? Camı tamir ettirecek bir yer olup olmadığını sorduk. Günlerden pazardı. Hiçbir yer bulamazsınız, dediler. O zaman, kırık camın yerini birkaç kat gazete kâğıdı ile örttük ve öylece yola çıktık.

Sofya'ya ulaştığımızda akşam olmak üzereydi. Yine bir önceki geçişimizde başımıza gelenleri düşünerek Işıl'a geceyi Sofya'da geçirmeyi önerdim. Üstelik yorgunduk da. Otel sorun değildi, eski arkadaşım Ekrem, Sofya Büyükelçiliğinde idari ataşeydi. Adresini biliyordum. O nasıl olsa bize bir yer bulurdu. Evi müsaitse belki bizi birkalayabilirdi.

Yine elimizdeki paftaya bakarak ve sorarak evi bulduk. Bizi Ekrem'in eşi Binnaz ve çocukları çok candan karşıladılar. Ekrem, bir iş için İstanbul'a gitmiş. Binnaz konukları olmamız için çok ısrar etti, ama Işıl kalmak istemedi. Ona da yakında bir pansiyonda yer bulundu. Anlaşılan hazırlıksız yakalamıştık ev sahibemizi, bize Sofya'nın güzel yerlerini göstermek bahanesiyle gerçekten de çok lüks ve hoş bir lokantaya götürdü. Garsonların davranışlarından, onları tanı-

dıkları anlaşılıyordu. Merak edip sordum. “Bu lokantaya daha çok diplomatlar gelir,” dedi. “Fiyatları özellikle ucuzdur. Burada içip sarhoş olsunlar, konuşsunlar diye! Bu garsonların hepsi gizli ajanlardır. Ayrıca, karaborsada dolar en az üç mislidir. Yabancılardan hesabı dövizle alıyorlar, ama biz Türk’üz diye levayla ödeyebiliyoruz, onun için üzülmeysin!”

O akşam Bulgar ajanlarını şaşırtmak için inadına alaylı konuştuk!

Yemekten sonra Işıl bizi arabasıyla eve bıraktı, sonra pansiyonuna gitti. Ekremlerden Ankara’ya telefon ettim. Tahmin ettiğim gibi ajans haberlerinden İtalya’daki sel felâketini öğrenmişler ve bizi çok merak etmişlerdi.

16. Şakacı Amirler!

Ankara’ya döndükten bir gün sonra, bakanlığa gittim. Arabamı park yerine bıraktığımda gördüğüm, üç-dört yıl öncesinden pek farklı değildi. Ana kapıya yöneldiğimde, yeni Maliye Bakanı Cihat Bilgehan da arabasından inmiş, yeni bakanlığına ilk kez adımını atıyordu. Tabii o önden buyurdu, ben Hazine tarafına yöneldim. Işıl da o sırada göründü. Daha kapıda gören arkadaşlardan kapıcı ve odacılara kadar herkes geçmiş olsun diye karşıladı bizi. İtalya’daki felâketi herkes öğrenmişti. Daha doğrusu, hem Işıl’ın eşi Nigâr hem de bizimkiler, bakanlığa bir haber gelmiştir diye sık sık telefon ettikleri için, olay duyulmuş.

Maliye Bakanlığında Hazine Genel Müdürü ve Milletlerarası İktisâdî İşbirliği Genel Sekreteri Kemal Cantürk, biz iki Erhanlardan, herhalde dik başlı olduğumuz için pek fazla hoşlanmazdı! Odasından içeri girince yüzünü şakacıktan asarak,

— Yine mi siz, dedi. Biz de ikinizden birden kurtulduk diye bayram yapıyorduk!

Bu soğuk şaka pek gülünecek cinsten değildi, ama aslında kötü niyetli olmadığını bildiğimiz için gülümsemekle yetindik. Ama, Nigâr da Neşecan da bizim kadar soğukkanlı değillerdi. Cantürk’le karşılaştıkları ilk resepsiyon sırasında adamcağızı bu sözleri söylediğine fena halde pişman ettiler!

O günlerde Paris’te başlayan sancılarım artmıştı. Hacettepe Üni-

versitesi Rektörü İhsan Doğramacı, üniversiteyi ve özellikle de hastaneyi Amerikan ihtiyaç fazlası malzemelerle donatmak için, Amerikan yardımlarının koordinasyonu Hazinece yapıldığından, sık sık bize uğrardı. Bir konuşma sırasında ben bu ağırlarımdan söz edince ilgilendi. “Sizi hemen yatırıp kontrol ettirelim,” dedi. Aynı gün, Dekan Dr. Doğan Karan da aradı ve yerimin hazır olduğunu söyledi.

Neşecan’la Nigâr’ın Cantürk’ü giydirdikleri resepsiyon sırasında, durumu anlatarak, usulen izin istediğim Müsteşar Zeyyat Baykara, eşime dönerek, alaycı bir tavırla, “Bu beyler Paris’te rahata alşıyorlar, Türkiye’ye dönünce nazlanmaya başlıyorlar,” dedi.

Bir iki gün sonra hastaneye yattım. Safralı kesemde taş olduğu anlaşıldı. O günün kısıtlı teknoloji olanaklarıyla bir hayli zor geçen ameliyatımdan sonra iyileşmem on beş gün sürdü.

Garip bir rastlantı, daha sonra Almanya’ya danışman olarak atanan Müsteşarımız, Almanya dönüşü tatilde bulunduğu bir kamptan apar topar Ankara’ya getirildi. Aynı tanıyla ameliyat oldu. Ziyaretine gittiğimde göz göze geldik. Hemen anımsadı, “Sus, bir şey söyleme!” dedi.

17. Yaprak Doğuyor!

Herkes bize tek çocuğun, yetişmesi açısından sağlıklı bir durum olmadığını söyleyip duruyordu. Paris’e dönmemden önce Yiğit’e bir kardeş getirmeyi kararlaştırmıştık. Doktorumuz doğumun ağustos sonunda olabileceğini söyledi. O zaman henüz doğumdan önce cinsiyet belirlemesi yoktu, ama bu kez ailecek kız olmasını istiyorduk.

Daha sonra tatil yapamayacağımız için, doğumdan önce izin aldim. Bir süre Devlet Demiryolları genel müdürlüğü yapmış olan, hesap uzmanlığından arkadaşım ve apartman komşum İsmail Ertan, bize İstanbul’da, Florya’da Menekşe kampında yer ayırttırdı. Doktorumuzun, doğum tarihini daha geç olarak düşündüğü için dikkatli olmamız koşuluyla bu gezide bir sakınca olmadığını söylemesine karşın biz doğumu daha erken beklediğimizden, biraz kaygılıydık.

Ne olur ne olmaz diyerek, önce doktor arkadaşlarımdan ani bir doğum halinde ne yapmamız gerektiğini öğrendikten ve ecza-

cı olan kayınbiraderim Nusret Otyam'dan da pratik bilgileri ve böyle bir durumda gerekli olabilecek tıbbî malzemeyi edindikten, ayrıca, Ankara-İstanbul arasındaki sağlık merkezlerinin yerlerini de saptadıktan sonra yola çıktık.

O zaman henüz Ankara-İstanbul otoyolu yapılmamış olduğu için, Ankara-İstanbul arası yol aşağı yukarı 7-8 saat sürüyordu. Üstelik, Neşecan'ın ileri hamilelik durumunu dikkate alarak yavaş ve çok dikkatli gitmem gerekiyordu. O yol boyunca çektiğim sıkıntıyı, Almanya'dan Belgrad'a araba getirirken çekmemiştim diyebilirim.

Menekşe kampında çok güzel bir on beş gün geçirdik. İlk gece, bize itibar ederek, tarihi bir mekânı tahsis etmişlerdi. Ancak burası tam demiryolunun kenarında, üstelik bir makasın başındaydı. Gece, lokomotiflerin üstümüze doğru geldiğini sanıp birkaç kez dehşetle yataktan fırladıktan sonra, ertesi gün rica ettik, bizi normal lojmanlara naklettiler.

O kampta, Atatürk'ün çaycısının pişirdiği çayları, ağabeyimle âdeta yarış halinde yediğimiz nefis Tirilye zeytinlerini, Yiğit'i bağıra çağıra dişçiye götürüşümüzü, annemi, karşı çıkmasına aldırmadan, o civardaki bir dükkândan aldığımız kıpkırmızı bir mayoyu giymeye ikna edip denizde usta bir yüzücü gibi kulaç atışını seyredişimizi, son gün denize girdiğimde, her zaman atladığımız yerin dibinde dev gibi bir yengeç görüp de telaş ve korkuyla nasıl dışarı fırladığını unutmuyorum.

Dönüşte, vakit yaklaştığı için daha da kaygılıydık ama yolculuk herhangi bir olay olmadan rahat geçti. Sadece, sıcak yüzünden Neşecan biraz sıkıntı çekti. Bolu civarında bir otelde birkaç saat dinlendikten sonra yola devam ettik.

5 Ağustos sabaha karşı Neşecan sancılandı. Apar topar doğumuna götürdüm. Muayene eden doktor, doğuma daha 6-7 saat olduğunu söyledi. Bu arada, annemle Neşecan'ın ablası bizim evde haber bekliyor, dokuz doğuruyorlardı. Onları merakta bırakmamak için döndüm. Oyaladım. Yine de birkaç saatten fazla tutamadım. Bir an önce gidelim diye tutturdular. Daha doğum olmamıştır diye hastaneye döndük ki, Yaprak ben ayrılır ayrılmaz dünyaya gelmiş. Neşecan hâlâ “*Beni hastanede bırakıp gittin!*” diye sitem eder!

Yaprak'ın doğumu uğurlu geldi. 1968 yılı şubatında, Hindistan'ın başkenti Yeni Delhi'de yapılacak olan Birleşmiş Milletler Dünya Uluslararası Ticaret ve Kalkınma Konferansında ülkemizi temsil edecek olan heyete Maliye temsilcisi olarak katıldım.

Uzun süren bu gezi sırasında, gidişte Beyrut'u, Hindistan'ın birçok yöresini, dönüşte iki günlüğüne Tahran'ı, 3-4 günlüğüne İsrail'i ve Filistin'i, Kudüs'ü görme olanağını buldum. Bu gezilerdeki izlenimlerimi kısmen *Bürokratlar* kitabımda anlattım.

Hindistan gezisi sırasında beni en çok etkileyen, Hindistan Başbakanı İndra Gandhi'nin konferansı açış konuşması oldu. Bayan Gandhi, bu konuşmasında, gelişmiş ülkeleri az gelişmiş ülkelere yardıma davet ederken, "Ya gerçekten bize yardım elinizi uzatır ve milyonlarca insanı açlık ve sefaletten kurtarırsınız ya da mâli ve ekonomik açıdan masrafları bu olanağı rahatça sağlayacak olan atom bombası stoklarınızı ülkemizin üstüne boşaltarak nüfusumuzu, bizim olanaklarımızla kalkındırabileceğimiz bir sayıya indirirsiniz!" demişti. Tabii gelişmiş ülkeler kös dinlediler.

Hindistan'ın son derece gelişmiş bir endüstrisi vardı. Yabancı lisansıya da olsa kendi otomobillerini, hatta uçaklarını yapıyorlardı. Sokaklar Morris marka Hint yapımı İngiliz arabalarıyla doluydu. Her takside klima vardı, zaten başkâ türlü dolaşmak olanaksızdı.

Konferansın ara verdiği bir sırada, iki arkadaşımla birlikte gezmek için Bombay'a gitmiştik. Delhi'ye gidiş-geliş uçak biletimiz, coğrafi eğriler nedeniyle Bombay'a kadar gitmemize elverişliymiş. Bunu da Yunanlı meslektaşlarımızdan öğrenmiştik.

Bombay'ı, üç gün için şoförüyle birlikte kiraladığımız bir taksiyle dolaştık. Bu gezinin ilginç noktalarını *Bürokratlar*'da anlattığım için yinelemiyorum.

Hindistan'a giderken Yiğit, gelirken kendisine bir kaplan getirmemi istemiş, ben de lâf olsun diye olur demiştim. Dönüş yaklaşırken bu vaadim aklıma geldi. Bombay'da, dükkânlarda, timsah ve kaplan derileri satılıyordu. Bir tanesinde, başı doldurulmuş bir yavru kaplan derisi gördüm. Hemen aldım. Gönderdiğim mektupta da istediği kaplan yavrusunu getireceğimi yazdım.

Ankara'ya dönünce, Yiğit, telaşla kaplan yavrusunu sordu. Ben, büyük bir keyifle bavuldan deriyi çıkardım. Onu sevindireceğimi sanmıştım, oysa o çok büyük bir düş kırıklığına uğradı. Benim canlı bir kaplan getireceğime o kadar inandırmıştı ki kendisini, günlerce yüzüme bakmadı.

Bu arada en hoşu da Yaprak'ın beni karşılaması oldu. Neşecan, yokluğumda, beni unutmaması için Yaprak'a, "İşte baba!" diye yatak odamızdaki bir fotoğrafımı gösterirmiş. Eve döndüğümde, sevinerek kucağıma atıldı, ama Neşecan, "Neredeymiş kızımın babası?" diye sorunca, beni değil, fotoğrafımı gösterdi!

İsrail ve Filistin'i gezerken, İsrail'in kalkınma başarısına hayran kalmış, ama Filistinlilere karşı takındıkları faşistçe tutumlarından dehşete düşmüştüm. Nazi Almanyası'nda kendilerine reva görülen muameleyi onlar Araplara karşı uyguluyorlardı. Binlerce Filistinli, etrafı dikenli tellerle çevrili, Hitler'in Yahudi toplama kamplarını andıran yerlerde sefalet içinde yaşamlarını sürdürmek zorunda kalıyorlardı. Öte yandan, Kudüs'te, "Ağlama Duvarı" önünde başlarını duvara vura vura kendilerini yaralayarak baygınlık geçiren, pis ve uzun sakallı, fötr şapkalı bağınaz Yahudilerin bağınaz Hizbullahçılardan bir farkları yoktu.

Gezi dönüşü uçağımız İstanbul'a iniyordu. Gecikmeli geldiğimiz için Ankara aktarmasına yetişememiştik. Yeşilköy'de bir otelde kaldık. Yanımda Türk lirası yoktu. Döviz bozdurmam gerekti. Pasaportumu ibraz etmeme, o tarihte Maliye Bakanlığında Kambyo Kontrol Dairesi Başkanı olduğumu söylememe karşın, döviz nereden bulduğuma dair inanılmaz bir sorgudan geçirildim. Ankara'ya gider gitmez ilk işim, Bakan'ı ikna ederek Türkiye'ye döviz girişini serbest bıraktırmak oldu!

19. Polonya Gezisi

Aynı yılın aralık ayında bu kez, Polonya ile yapılacak Ödeme ve Ticaret Anlaşması görüşmeleri için Varşova'ya gidecek olan heyete Maliye temsilcisi olarak katıldım.

Ankara'dan, soğuk, karlı buzlu bir kış günü yola çıktık. Önce Viyana'ya uğrayıp dolarlarımızı Café Mozart'ta Dışişleri memurlarımızın iyi tanıdığı bir Musevi tefeciye karaborsa kurundan boz-

durup ceplerimizi zlotilerle doldurduktan sonra Varşova'ya hareket ettik.

Varşova'da bulunduğumuz sırada Demirperde'deki ilk çatırdamalar başlamıştı. Gdansk'ta liman işçileri Komünist hükümete karşı ayaklandılar. Üniversite öğrencileri onları destekledi. Ayrıca, kiliselerin dolup taşması da dikkat çekiciydi. Polonya gezisi anılarımı da *Bürokratlar*'da anlattığım için yinelemiyorum.

Polonya'dan bol bol klasik müzik plağı aldım. Dönüş yolunda, birkaç gün de Prag'da kaldım. Yine ilginç bir rastlantı, Dubçek'in iktidara geliş günlerine rastladı bu gezim.

20. Taunus'lu Günler

Bakanlığa birlikte adım attığımız Cihat Bilgehan, Adalet Partisinden seçilmiş olmasına karşın, daha çok Turancılara yakınlığı ile biliniyordu. Maliye Bakanı olmadan önce Milli Eğitim Bakanlığı yapmış ve orada ilerici, solcu bilinenleri tasfiye etmesiyle ünlenmişti. Bana, Demirel'in kendisine, "Maliyede çok solcu var, onları da tasfiye et," diye talimat verdiğini söylemişti. Ancak, biz solcuların ne kadar dürüst ve vatansever olduklarını görünce böyle bir işe girişmemişti. Kendisiyle, apayrı fikirler taşımamıza karşın çekişmeden görev yaptık. Ayrıldıktan, ben emekliye ayrıldıktan sonra da, *Özgür İnsan* dergisindeki sert eleştirilerime karşın, bana dostluk göstermekten geri kalmadı. O dönem anılarımı da *Bürokratlar* kitabımda ayrıntılarıyla anlattığım için burada yinelemiyorum. Bir taşra avukatı olarak hiçbir bilgisi olmayan mali konularda bana ve benim gibi meslek namusuyla çalışan danışmanlarına güvendiği için, başarılı bir Maliye Bakanı olduğunu söyleyebilirim.

21. Ölümle Yarış!

Ford Taunus bize hiç sıkıntı çekirtmedi. Hem şık, hem rahat bir arabaydı. O günlerde Ankara'da Gençlik Caddesi'nde oturuyorduk. Tiyatroları, konserleri kaçırmazdık. Özellikle gece dönüşlerinde güçlü kaloriferiyle üşümemize olanak bırakmazdı.

Bir gece Neşecan ani olarak sancılandı. Ne yaptım sa ağrısını gidere-medim. Hemen dostumuz Doktor Mehmet Bey'e telefon ettim.

Geldi, muayene etti. Herhangi bir ağrı kesici vermedi. Ağrı kesicilerin tanı koymayı güçleştireceğini söyledi. Sabah erkenden acil servise başvurmamızı önerdi.

Gerçekten de güneş doğar doğmaz Hacettepe Hastanesinin acil servisine başvurduk. Çeşitli olasılıklar üzerinde duruldu. Sancı böbreklerden, safra kesesinden ya da mideden gelebilirdi. Ögleye kadar sürdü araştırmalar. Bu arada Neşecan sancıdan kıvranıp duruyordu. Sonunda kadın doğum servisine havale ettiler. İki genç asistan, Neşecan'ı bağırtı bağırtı muayene ettikten sonra, dış gebelik teşhisi koydular. Hastanın hiç vakit yitirilmeden ameliyat edilmesi gerekiyormuş. Ben, Neşecan'ın doktoru, Doğumevi uzmanı Dr. Firuzan Selcen'e danışmak istedim. Firuzan Bey'e telefon ettim, durumu anlattım. Neşecan'ı, çok dikkatli bir şekilde, çok yavaş olarak Doğumevine getirmemi, ama kanama başlarsa, bu kez de korna çalarak yıldırım gibi ulaştırmamı söyledi.

Genç doktorlar hastanın dışarı çıkarılamayacağını söylediler. Ben ısrar edince, bizi, her türlü sorumluluğu üstüme aldığımı belirten bir kâğıt imzalattıktan sonra bıraktılar.

Hacettepe Hastanesi ile Doğumevi birbirine yakın sayılır. Ama o yolu nasıl aştığımı bilmiyorum. Her şey olabiliyordu. Diken üstündeydim. Doğumevine geldiğimizde, Firuzan Bey, ameliyathaneyi hazırlamış, tam karşısındaki odayı da Neşecan'a tahsis ettirmişti. O gün sabaha kadar, yarım saatte bir Neşecan'ın tansiyonu alındı, ateşine bakıldı, nabızı sayıldı. Ertesi sabah Firuzan Bey müjdeyi verdi. Dış gebelik söz konusu değildi. Rahmin arka duvarında bir iltihaplanma vardı, sancı oradan kaynaklanıyordu. Birkaç günlük bir antibiyotik tedavisi ile sorun çözüldü. Bu olayda, kuşkusuz en çok Firuzan Bey'e şükran duydum. Ama, bizi o geceden ertesi geceye kadar oradan oraya hiç sarsmadan götürüp getiren Taunus'a da teşekkür ettim.

22. Yurtiçi Gezmeler

Taunus'la yurtiçinde birçok yer dolaştık, Marmaris'e, Erdek'e tatile gittik. İçimde ukde olarak kalan, annemi, çok istediği halde bir kere olsun memleketi Merzifon'a götürememek oldu.

Hazinede işlerimiz çok yoğundu, ama Avrupa'ya gidişimizin bir faydası, dinlenmenin, verimli çalışmanın bir koşulu olduğunu öğ-

renmemiz oldu. Büyük sorumluluk isteyen, çok yorucu bir çalışma düzenimiz olmasına karşı, ücret düzeyimiz, bir özel tatil sitesinde, otelde ya da pansiyonda tatil yapmamıza yetecek düzeyde değildi. O yıllarda musluğu elinde tutan Maliye, kendi mensuplarına son derece cimri davranırken, diğer bakanlık ve kuruluşların eğitim ve dinlenme tesisi adı altındaki yatırımlarına göz yumuyordu. Maliye Bakanlığının üst düzey görevlileri de bu tesislerden kendilerine ayrılan kontenjanlardan yararlanıyorlardı.

Bir keresinde biz de Merkez Bankasının Marmaris'teki tesislerinde on beş gün tatil yaptık. Bankanın Genel Muhasebe Müdürü (rahmetli) Tarık Hatusil, Hesap Uzmanları Kurulunda, uzmanlar arasındaki deyimle, benim *üstadımdı*. Yanında muavinlik yapmıştım. Anne tarafından hemşehriliğimiz de vardı.

Marmaris'e giderken bir gece İzmir'de kalmıştık. Tesisler çok düzenli ve bakımlıydı. Marmaris'in çevresini de dolaştık. Denizden çıkan ağaçları, astıma iyi geldiği söylenen su altı mağaraları gezdik.

Akşamları, Tarık Ağabeylerle bir köşeye çekilir, hem rakılarımızı yudumlar, hem de pes perdeden eski alaturka şarkılar söylerdik. Benim Klasik Batı Müziğinden hoşlandığımı bildikleri için, benim saray müziği dediğim *Klasik Türk Müziği* şarkılarını, usulüyle okuyup söylememe şaşırırlardı. Tarık Ağabeyin eşi Nevres Hanım'ın çok güzel sesi vardı. Yıllar sonra, Kuşadası'ndaki Emektur Kooperatifinde komşu da olduk; ne yazık ki, Tarık Ağabey kooperatifteki evlerini almalarından bir yıl sonra vefat etti. Nevres Hanım'ın en çok sevdiği şarkının "*Senede bir gün*" olduğunu bildiğim için, ne zaman o şarkıyı duysak, içimiz sızlar.

23. Ey Gaziler, Yol Göründü...

Hazinede Kambiyo Kontrol Dairesi Başkanı olarak fiilen genel müdürlük yapıyordum, ama kadro dolu olduğu için bu görevi danışman sıfatıyla yürütüyordum. 1969 baharında, üç genel müdürden biri başka bir göreve atanınca kadro boşaldı, ama bu kez de, boşalan genel müdürlüğe benim altımdaki bir kadroda bulunan bir arkadaşın ataması yapıldı. Bunun nedenini anlamak zor değildi. Beni, bakanlığın üst kademelerinde bulunanlar solcu –asıl deyimiyle komünist– olarak bellemişlerdi. Kambiyo sisteminin başlıca kurucusu

ve yöneticisi olarak uzmanlığımdan vazgeçemiyorlardı ama hakkettiğim kadroyu da vermek istemiyorlardı. Yine de sordum. Aldığım yanıt şaşırtıcıydı. O arkadaşın yaklaşan genel seçimlerde iktidardaki Adalet Partisinden aday olacağı, seçime giderken genel müdür sıfatını taşımasının yararlı olacağı düşünülmüştü. Gerçekten de öyle oldu. O arkadaş seçildi ve bakanlık bile yaptı.

Böyle bir gerekçe karşısında bana istifa etmek düşüyordu. Ben de öyle yaptım. O zaman, üst yöneticiler nedense telaşlandılar. Benden vazgeçmek istemiyorlardı. Müsteşar beni yanına çağırdı ve yurtdışı görev önerdi. Benim daha önceki dış görevim sırasında İtalya'yı istemiş olduğumu da unutmadığı için olacak, önerdiği görev, Roma Büyükelçilik mâli danışmanlığıydı.

Doğrusu bu öneri işime gelmedi değil. Elçilik danışmanlıklarının işleri çok hafifti. Roma da çok sevmiş olduğum bir kent, Paris kadar olmasa bile Avrupa'nın sayılı sanat merkezlerinden biriydi. İtalyanca bilmiyordum ama, Fransızca ile aynı kökten geldiği için, kısa sürede öğrenebileceğimi düşünüyordum. O bakımdan öneriyi kabul ederek istifamı geri aldım.

Ne var ki, beni yine de öyle kolay kolay bırakmaya niyetleri yoktu. Herkes yaz başında yurtdışındaki görevlerine giderken, ben yine ekime kaldım. Bu arada, bir yandan işime devam edip yerime gelecek olan arkadaşına işleri öğretmem gerekiyordu, öte yandan da, dış ekonomik ilişkilerle de ilgilenmem isteniyordu. Bu biraz tuhafıma gitmedi değil. Çünkü, Süleyman Demirel'in, hükümetini kurar kurmaz yaptığı ilk işlerden biri, 27 Mayıs devriminden sonra Fatin Rüştü'nün Dışişlerinden alınıp Maliye Bakanlığının sorumluluğuna verilen Uluslararası Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtını tekrar Dışişlerine devretmesi olmuştu. Bu yüzden, Paris'teki delegasyon da Dışişlerine bağlanmıştı. Orada yasa gereği başkan yardımcılığı Maliye Bakanlığına verilmişti ama, ben Roma'ya gideceğime göre, benimle bir ilişkisi olmaması gerekiyordu. Ne var ki, atama karar-nameleri çıkınca durumun hiç de bana vaat edildiği gibi olmadığını gördüm. Beni Roma'ya değil, Paris'te OECD nezdindeki delegasyona Ekonomi ve Maliye Danışmanı olarak yolluyorlardı.

Sitem etmek için yanına çıktığım Müsteşar, "Orayı başkası idare edemez. Bu dönem çok önemli. Dışişleriyle hep çatışacağız. Sen du-

ruma hâkim olabilirsin,” dedi. İstifa hakkımı bir kez kullanmıştım, İsa Peygamber’in dediği gibi, “*Geleni kabul etmek*”ten başka yapılabilecek bir şey yoktu.

Kadrom danışman kadrosu, ama görevim Maliye Bakanlığı temsilcisi olarak Heyet Başkan Yardımcılığıydı. Görevimin kadrosuna atansaydım, unvanım elçi olacaktı. Temsil ödeneğinden yararlanacaktım. Bu husus, daha sonra, uzunca bir süre heyet başkanı atanmadığı için, başkana vekâlet ettiğim sırada beni hem maddî hem de manevî açıdan bir hayli sıkıntıya bıraktı.

Öte yandan, annemin sağlık durumu iyi değildi. Ağabeyim eşinden ayrılmıştı. Kız kardeşim Bilge’nin (Bölükbaşı) de, çalıştığı kurum tarafından, staj yapmak üzere İngiltere’ye gönderilmesi söz konusuydu. Doktoru her ne kadar annemi götürmemizi doğru bulmuyor olsa da, onu tek başına da bırakamazdık. Yaprak henüz çok küçüktü. Hem ona bakması, hem de eşime ve anneme yardımcı olması için bir bakıcı kız bulduk. Onu da bizimle götürecektik.

24. Taunus’la Son Tatil

Paris’e ekimde gideceğimiz için, yaz tatilini nerede geçireceğimizi düşünüyorduk. Hazineye KİT’lere bakan arkadaşım İsmail Ertan, Erdek’teki Makine Kimya Endüstrisi kurumunun kampında bize yer ayırttı. Taunus’un şoför mahalline şoförün dışında iki kişi oturabiliyordu. Annem, Neşecan, kız kardeşim, Yiğit, Yaprak, Yaprak’ın bakıcısı, hep birlikte Taunus’a sığıştık.

Erdek, o yıllarda gözde bir tatil beldesiydi. Sonraları sanırım bir yandan çarpık yapılaşma, bir yandan deniz kirliliği nedeniyle eski önemini yitirdi.

Erdek’teki kamp çok rahattı. Sabah kahvaltıları ve öğle yemekleri bir ölçüde askeri disiplin içinde yeniliyordu, ama akşamları kamp yönetimi bizi rahat bırakıyordu. Güzel bir tatil geçirdik. Bir gece kamp yönetimi bir kıyafet balosu düzenlemişti. Ben kendime bir hacciğe giysisi seçtim. Eşim, kız kardeşim ve çocukların ablasına da cariye kıyafetleri uydurduk. Dört karılı Osmanlı serdengeçtisi kılığıyla epey sükse yapmıştık. Birinci seçileceğimizi bekliyorduk ama, bu gibi yerlerde hep olduğu gibi, birinciliği kurumun üst yöneticilerinden birine verdiler!

25. Taunus Satılıyor

Bu kez görev süremiz dört yıldır. Geçen seferdekine oranla daha kalabalıktık. Mobilyalı bir ev tutacağımıza, boş bir ev tutup, taksitle eşya alarak döşemeye karar verdik. Bir arkadaşım, Fransa'da çok para vereceğimiz bazı eşyaları trenle yollayabileceğimizi söyledi. Biz de öyle yaptık. Evi tutmak ve ilk anda gerekli olan eşyaları alıp eve yerleştirmek için ben önceden gidecektim.

Bu kez eşya satmaya kalkmadık. Bir kısım eşyayı evimizin küçük odasına istif ettik. Evimizi mobilyalı olarak kiraya verdik. Arabayı bir hekim satın aldı. Böylece, ilk anda kullanabileceğim bir miktar paramız da oldu.

Hekimle yaptığımız anlaşma gereğince, yolculuk hazırlıkları sırasında arabaya gereksinmem olacağı için, arabayı gideceğim güne kadar ben kullanacaktım. Gerçekten de çok işime yaradı. Ancak, son gün başıma gelen bir olay epeyce canımı sıktı.

Maltepe'den Kolej yönüne doğru gidiyordum. Tam Kızılay Meydanı'nda, şimdiki Emek İşhanının köşesinde bir benzin istasyonu vardı. Benzin almak için istasyona gireceğim sırada arkadan hızla gelen bir belediye otobüsü sol arka çamurluğuma çarptı. Hemen indim. Bir anda, otobüstekiler ve sokaktan geçenler çevreye toplandılar. Trafik polisi de geldi. Bu fazla önemli olmayan trafik kazasında benim hiçbir kabahatimin olmadığı apaçıktı. Ama başta otobüsün şoförü, trafik polisi olmak üzere başımıza toplananlar, önce otobüs şoförünü şikâyet etmemem için yalvarmaya, giderek aslında suçlunun ben olduğumu söylemeye, sonra tehditler savurmaya başladılar. En kötüsü, polisin konuyu çözmek için bizi karakola götürmeye kalkması oldu. O gün daha yapacak bir sürü işim vardı. Uçağım ertesi sabah erkenden kalkıyordu. Baktım olacak gibi değil, erkeklik bende kalsın diyerek, gaza basıp uzaklaştım. Akşam, hekim müşterimiz arabayı teslim almaya geldiğinde olayı anlattım ve tamir giderini satış bedelinden düşürmek suretiyle anlaştık.

Bu arada, dostumuz Prof. Dr. Rıdvan Ege'nin, ben gittikten sonra, Paris'e hareket edeceği tarihe kadar arabasını eşime tahsis etmek istemesini de nezaketinin bir belirtisi olarak burada anmak isterim!

IX

1969 Model Volkswagen 1301

1. Açıkgozlük

Paris'te, yine ilk gittiğimde kaldığım otele indim ve hızla ev aramaya koyuldum. Arabasız çok zor oluyordu. Birkaç komisyoncu doluştuktan sonra, Paris'in iyi bir yerinde, 16. Bölge'de, Boulogne semtine yakın uygun bir ev buldum. Arkasından, bir kısmı peşin, bir kısmı krediyle karyola, yatak, buzdolabı, fırın gibi gerekli eşyaları da sağladım.

Paris'te o tarihte hâlâ 110 veya 220 voltajlı elektriği olan evler olduğu gibi, kentin merkezi yerinde kaloriferi olmayan evler de vardı. Boulogne'daki evi tuttuktan sonra aklıma geldi, sordum, bizim evde her iki cereyan da varmış. Kontratı imzalayıp garanti parasını da ödedikten sonra birden aklıma evde hiç radyatör görmediğim geldi. Paniğe kapıldım. Utana sıkıla sordum. Meğer tabandan ısıtılmış ev.

Bunun yanında bir de saflık yaptım. Yine daireyi gezerken, şöminenin üzerinde bir telefon alması görmüştüm. Fişi de duvardaki telefon girişi prizine bağlıydı. Ben, telefonumuz da hazır diye sevinmiştim. Tabii öyle değilmiş. Önceki kiracı çıkarken telefonunu kestirmişmiş meğerse!

Bizimkiler Ankara'dan gelinceye kadar birkaç gün perdesiz evde yatıp kalktım. Altıncı kattaydı bizim daire. İçerisini görebilecek komşumuz yoktu.

Bu arada kız kardeşim staj yapmak üzere Londra'ya giderken

Paris'e uğradı. Bir iki gün bende kaldı. O zamanki yasal düzenlemelere göre Türkiye'ye dönerken bir otomobil götürme hakkı doğuyordu. Bu konuda benden yardımcı olmamı istedi. Stajyer olarak eline fazla bir para geçmeyeceği için, fiyatı pahalı olmayan bir araba düşünüyordu. Volkswagen olabilirdi. O zaman şöyle düşündüm: Kardeşim İngiltere'de bir yıl kalacaktı. Orada ona araba gerekli değildi. Benim, diplomatik indirimle araba almak hakkım vardı. O süre içinde kullanmak üzere bir araba alabilir, kardeşimin döneceği sırada ona devredebilirdim.

Kardeşimi yolcu ettikten sonra hemen Volkswagen acentesiyle temasa geçtim. Son model, lüks tipi beyaz bir kaplumbağa arabayı taksitle satın aldım. İtiraf etmeliyim ki, bütün sevimliliğine, yeni oluşunun hoşluğuna karşın, motorunun gürültüsüne, burnunun eğikliğine, çamurluklarının fırlaklığına alışamadım. Bütün dünyadaki yüzlerce, belki binlerce kaplumbağa Volkswagen tutkunlarına hâlâ şaşıyorum.

Annem, eşim ve çocuklarımla Yaprak'ın ablasını Orly Havaalanında karşılamaya bu arabayla gittim.

Türkiye'den ayrılalı uzun bir zaman geçmemişti ama, onlarla giriş holünde karşılaşmamız çok heyecanlı oldu. Hele, henüz iki yaşındaki kızımın badi badi yürüyerek kucağıma atılması hâlâ gözlerimin önünden gitmez.

Ne var ki, gelişleri olaylı oldu. Kendi eşyaları ile bebeğin eşyaları altı-yedi bavul tutuyordu. Eşyaların çıkış yerinde bavulların gelmesini bekledik. Bir tanesi çıkmadı. Eşimin söylediğine göre üstelik son dakikada tıkıştırıldığı için, içinde hayli değerli birtakım eşyaların bulunduğu bavuldu bu. Oraya buraya koşturdum, zabıtlar tutuldu, belgeler düzenlendi, daha sonra gelebileceği söylendi, ondan sonra eşyamızı taşıyıcılara vererek park yerine gittik.

Park yerinde, Volkswagen'le bizimkileri ve bavulları yan yana görünce, çok iyimser davranmış olduğumu anladım. Hadi, Yaprak henüz bebek olduğu için kucağa sığardı, biz beşimiz de biraz sıkışarak sığabilirdik, ama, arabanın bagajının bavulların hepsini alması olanaksızdı. Bunun üzerine ister istemez bir de taksi tuttuk. Adresi şoföre verdim, peş peşine eve geldik.

Güzel bir arabaydı, ama o güne kadar hep geniş ve ferah arabala-

ra alıştığımız için, gürültüsü bir yana, bana da eşime de biraz sıkıcı geldi. Aslında, özellikle Paris gibi büyük park yeri sorunu olan, trafiği sıkışık bir büyük kent için ideal bir arabaydı, ama söylediğim nedenlerle bir türlü ısınamadık.

2. Volkswagen Bize Kalıyor!

Kardeşim Londra'ya bir yıl kalmak üzere gönderilmişti, ama bu arada kurumun yönetim kurulu değişmiş, staj sürelerini altı aya indirmişti. Bu durumda araba götürme olanağı kalmıyordu. Öte yandan, kardeşim, araba için biriktirdiği para cebinde kalınca, o yakınlar da evlenmeyi düşündüğü için, parasını kendisine birtakım giyim eşyaları olarak harcamıştı. Ne var ki, bizim başımıza gelen onun başına da geldi. Türkiye'ye dönerken bavulları uçakta kayboldu. Onunkiler de bizimkiler de bir daha bulunamadı. Kayıp bavullara karşılık ödenen gülmünç denecek bir tazminatla yetinmek zorunda kaldık.

Neden sonra, Ankara'da, Esenboğa çıkış gümrüğünde yolcuların eşyalarını soyan bir çete ortaya çıkarıldı. Bunlar, bavulların denetlenmesi sırasında, içlerinde değerli eşya bulunanların üstüne şifreli bir işaret koyuyorlarmış, bavulları taşıyıcıya yükleyen, bu işareti görünce o bavulu bir kenara çekiyormuş. Sonra, nasıl yapıyorlarsa havaalanı dışına çıkarıyorlarmış. Çete bulundu ama, bizim eşyalar gitti!

Bilge'nin araba alma olanağı kalmayınca bize çok küçük gelen Volkswagen'i elde tutma nedeni kalmamıştı.

Kardeşim Türkiye'ye dönünce, bu kez annem de onu Ankara'da yalnız bırakmak istemedi. Esasen, daha Paris'e gelirken, doktoru annemi götürmemize karşı çıkmıştı. Biraz da annemi düşünerek yanımızda getirdiğimiz Yaprak'ın bakıcısıyla birlikte annemi de Türkiye'ye gönderdik. Bu ayrılık, hem onun için hem de bizim için hayli zor oldu.

Uçak kalkarken, annemi bir daha sağ olarak göremeyeceğimi biliyordum.

3. Birden Genişleyen Araba

Annemle Yaprak'ın bakıcısını Orly Havaalanına bıraktıktan ve yolcu ettikten sonra Paris'e, evimize dönmek üzere arabaya bindiği-

mizde birden şaşırdık. O sıkış tepiş araba birdenbire sanki genişleyivermişti. Bunu fark etmek içimizde garip bir duygu uyandırdı. Sanki bütün fazlalığın annem olduğunu düşünmüşüz gibi suçlandık.

Volkswagen, bütün gürültü patırtısına karşın, altı aya yakın, Paris'te başımızı ağrıtmadan bizi kent içinde gezdirip dolaştırmıştı. Annemi gezdirmeye bahanesiyle, biz de Paris'in görülmesi gereken yerlerini görmüş, müzelere gitmiş, parklarını, ormanlarını, çiçek bahçelerini, hayvanat bahçelerini dolaştığımız.

Annem, çocukluğunda öğrendiği Fransızca'yı hatırlamaya başladığı için, bu gezintiler keyifli oluyordu. Tutucu bir insan olmakla birlikte, onu en çok şaşırtan, akşamüstleri Saint-Michel'e gezmeye gittiğimizde, hemen nehrin öbür kıyısındaki Notre Dame Katedrali'nin bahçesinde, kızlı erkekli çiftlerin, gözleri kimseyi görmeden, al takke ver külâh, sere serpe yerlerde yatıp sevişmeleri olmuştu! En sevdiği köşe ise, evimizin arka tarafından itibaren başlayan Boulogne Ormanı'nın sıralarından birine oturup gölü seyretmek, torunlarıyla oynamaktı.

4. Araba Genişledi Ama...

Araba genişlemesine genişlemişti ama gürültüsü bizim için çekilir gibi değildi. Bunu söylediğim zaman, Kaplumbağa hayranı arkadaşlarım bana çok kızıyorlardı. Onlar için bu gürültü, söylediklerine göre, alışıncaya tatlı bir melodi gibi geliyormuş! Her ne ise, uzun yıllar sonra Almanlar, eski Kaplumbağaları andıran yeni arabalar imal ettiler. Merak edip birisine bindim. Satıcı beni gezdirdi. Kaplumbağa hayranlarının düş kırıklığına uğrayacağını söylemem gerek. Bu yeni Kaplumbağalarda o tatlı melodili gürültüden eser yoktu!

5. İlginç Bir Ameliyat Öyküsü

Yıllardan beri sık sık nezle olur, sinüslerim iltihaplanır, ateşlenirdim. Artık antibiyotikler de etkilemez olmuştu. Paris'in havasından mı, suyundan mı bilinmez, sinüzitim azdı. Nezleden kurtulamıyor, soluk alamıyordum. Sürekli başım ağrıyordu. Öksürüğüm geçmiyordu. Çok iyi bir doktorla tanışmıştım, âdeta dost olmuş-tuk. Hemen iki-üç güne bir muayenehanesine gidiyordum. Bir yerel

anesteziyle burnumun içine şırınga sokuyor, iğnesini kıkırdağa saplıyor, sinüs boşluğundaki suyu çekiyor, içeriye antibiyotik sıkıyordu. Bu operasyondan sonra ancak iki gün rahat edebiliyordum. Eşimin de benimki gibi olmasa da hafif bir sinüziti vardı. Bir gün onu da götürdüm doktora. İğneden sonra, gözleri faltaşı gibi açılmış bir halde, “Sen iki-üç güne bir bu operasyonu yaptırdıktan sonra, arabana binip nasıl işe gidiyorsun?” demişti. Ben de, “Volkswagen yolu biliyor, tek başına gidiyor!” diye takılmıştım.

Ne var ki, bu çok eziyetli operasyonlara karşın bir iyileşme yoktu. Doktor, sinüs boşluklarını poliplerin kapladığını, bu yüzden antibiyotığın etkileyemediğini söylüyordu. Bu arada öksürüğümün hiç geçmemesi yüzünden, kimseye belli etmemeye çalışıyordum ama, kaygılanmıyor değildim. Sonunda karımın ısrarı üzerine kalkıp Paris Üniversite Hastanesine gittim.

Hastanenin girişinde bir müracaat bürosu vardı. Sıradan bir memur değil, stajyer bir hekim oturuyordu orada. Önce kimliğimi saptadı. Türk ve diplomat olduğumu söyleyince ilgilendi. Şikâyetimin ne olduğunu sordu. Öksürüğümü söyledim. Doldurmam için bir fiş uzattı. Fişte geçmişim hakkında ayrıntılı sorular vardı. Müracaattaki genç hekim bir yerlere telefon etti, sonra bana bir numara vererek, hangi odaya başvurmam gerektiğini söyledi.

Odaya çıktım. Hoca olduğunu tahmin ettiğim orta yaşlı bir hekim beni güzelce muayene etti, sıhhi geçmişim hakkında sorular sordu, sonra asistanını çağırarak, röntgenlerimin çekilmesini istedi ve bazı tahliller yapılmasını söyledi. Bunlar yapıldı, bir gün sonra sonuçlarını almak üzere tekrar gittim hastaneye, hocanın yanına çıktım. Bana, öksürüğümün ciğerlerimdeki bir rahatsızlıktan ileri gelmediğini, sinüs yolları tıkalı olduğu için, iltihabın boğazıma inerek nefes borumu tahriş ettiğini söyledi ve sinüzitim için ameliyat önerdi.

Doktorumla konuşacağımı söyledim. Çıkışta, veznede herkes ücretini ödüyordu. Ben de belgelerimi uzattım, borcumu sordum. Veznedar, belgelerimi inceledikten sonra para ödememe gerek olmadığını söyledi. Çok şaşırdım. Ben sorunca açıkladı. Girişteki genç doktor, öksürüğümü ve Türkiye’den geldiğimi öğrenince, verem olabileceğimi düşünmüş ve beni verem kliniğine yollamış. Veremle

ilgili her türlü gider devletçe karşılandığı için benim bir şey ödeme gerek yokmuş.

KBB uzmanı doktorum da zaten ameliyat önerip duruyordu. Belgelerimi inceledikten sonra ameliyata karar verildi. Onun söylediği klinikte yer ayırttık. İki taraflı sinüzit olduğumdan ve ikisini aynı anda ameliyat edemeyeceğinden (en azından otuz yıl önceki teknolojiyle), bir hafta arayla iki kez ameliyat olmam gerekiyordu.

İlk ameliyat çok başarılı geçti. İkinci ameliyat da başarılı geçti, ancak, tampon alındığı halde hâlâ nefes alamıyordum. Bu arada ateşim de yükseldi. Verilen ilaçlar ateşimi bir türlü düşürmüyordu. Doktor da çaresiz kalmıştı. Beni yeniden ameliyata almayı düşünüyordu.

Bir pazar günüydü, eşim çocukları da alarak beni ziyarete gelmişti. Konuşurken birden şiddetli bir aksırık geldi ve burnumun ameliyat edilen deliğinden dışarıya bir gazlı bezin ucu çıktı. Ben hemen durumu kavradım ve bağırıma başladım. Nöbetçi hemşire koşup geldi. Burnumdan sallanan tamponu görünce, hemen tekrar içeri sokmaya kalkıştı. Karım bir taraftan ben bir taraftan bağırıp çağırıp doktorun gelmesini istedik. Bir saat sonra doktor geldi. Ucu sarkan tamponu görünce yüzü sapsarı kesildi. Hemen tamponu çekip çıkardı. Bin bir kere özür diledi. Meğer, ameliyat sırasında kanama olmasın diye bir değil, iki tampon konulmuş, ama ameliyattan sonra iki tampon kullandıklarını unutarak yalnız birini almışlar. Burnun içinde kalan tampon iltihaplanmış. İyileşemememin nedeni buymuş.

Avrupa'da, başka birisi olsa, doktoru mahkemeye verir, dünyanın tazminatını alırdı, ama doktorla biz, gide gele dost olmuştuk. Özrünü kabul ettik. Ne var ki bu arada, Ankara'da evlenen kız kardeşimin düğününe yetişemedim.

X

1968 Model Toyota Corona

1. Akıl Evliliği Değil, Aşk Evliliği!

Annemler Türkiye'ye döndükten sonra Volkswagen'i satışa çıkardık. Çabucak da müşteri bulduk. Hiç zarar etmeden sattık. Yalnız bizde değil, Avrupa'da da Kaplumbağaların âşkları vardı. Ben doğrusu bu kadar çabuk elden çıkaracağımızı sanmıyordum. Birden arabasız kaldık. O arada, daha önce olduğu gibi, yine OECD'nin Muette Şatosu'ndaki binasında bulunan ilan tahtasına bakıyordum. Gözüme bir ilan ilişti. Japon delegasyonundaki bir diplomat, Kanada'ya tayin edildiği için, daha birkaç ay önce aldığı Toyota Corona'sını satıyormuş. Fiyat da çok elverişliydi.

Hemen telefon ettim. Buluştuk. İki kapılı spor bir arabaydı. Beyaz, çok şık, yepyeni bir otomobil. Beş vitesli, çok çabuk hızlanabilen, saatte iki yüz elli kilometreye kadar hız yapabilen aerodinamik bir araba. İsteğinize göre, müzik çalınan ya da konuşma yapılan istasyonları otomatik olarak arayan güçlü bir radyosu da vardı. Radyonun düğmesine dokunduğumuz zaman, anteni de otomatik olarak yuvasından çıkıyor, kapattığımızda yerine oturuyordu. Şöyle bir dolaştık. Son derecede rahat kullanışlıydı. Ön koltukları tamamen arkaya yatabiliyor, tam yatak haline gelebiliyordu. Bagajı da bize yetecek kadar genişti. Yaprak henüz düşüncesini belirtecek yaşta olmadığı için, Neşecan ve Yiğit de beğenince, uzun boylu pazarlık yapmadan arabayı aldık.

Kendi kendime bulduğum bir ticaret kuralı var. Eğer bir insan,

bir şey almayı kafasına koymuşsa, karşısına ilk çıkacak fırsatın üstüne atılacaktır; ama hazır değilse, ne yaparsanız yapın, öyle kolayca karar veremeyecektir. Ben de zaten çabucak bir araba almaya karar vermiştim; ama daha da önemlisi, galiba, bilinç altımda, eskiden beri bir spor araba kullanma hevesi yatıyordu. Brüksel'deyken, Türkiye'ye götürmek için Düsseldorf'taki garaja gittiğimizde gördüğüm on altı silindirli Vega'ya da içim gitmişti, neyse ki onu alacak param yoktu. Olsa, hiç duraksamadan alırdım!

Toyota güzeldi de ufacık bir sakıncası vardı. Bu da, o günlerde Japonların henüz Avrupa piyasasına girmemiş olmalarıydı. Toyota'nın Paris'teki temsilcisi, banliyölerden birinde küçük bir işyerindeydi, servisi de henüz kurulmamıştı, ama yepyeni bir arabanın servise ne gereksinmesi olacaktı ki?

Tabii böyle düşünmekle ne büyük bir yanılgıya düştüğümüzü kısa zaman sonra anlayacaktık.

2. Fabrikasyon Hatası

Spor arabamızla Paris caddelerinde caka satmamız çok uzun sürmedi. Toyota teklemeye başladı. Çalışırken motordan garip sesler çıkıyor, tekliyor, gaza bastığımda bir türlü hızlanmıyordu.

Evimize yakın bir tamirhaneye götürdüm. Önce bakmak istemediler. Sonra ustabaşı ilgilendi. Baktı, dinledi, başını kaşdı, "Bu motorun silindirlerinden birinin pistonu kırılmış," dedi. "Değiştirmek gerek!"

Bunun ne demek olduğunu, önemini, işin doğrusu o tarihlerde henüz bilmiyordum. "Değiştirin," dedim. Usta yüzüme biraz da acıyarak, tuhaf tuhaf baktı, "Parçasını bulup getirin, değiştirelim!" dedi.

İşte o zaman bende şafak attı. Hemen, kent dışındaki Toyota temsilcilğine telefon ettim. Araba son model olduğu için, henüz bu modelin parçaları gelmemiş, ama belki eskileri uyar, getirin bir bakalım, dediler.

Arabayı zar zor götürdüm. Onlar da baktılar, aynı şeyi söylediler. Motoru indirmek gerekiyormuş. Ancak, ellerinde bu motora uyacak parça yokmuş. Getirtmesi de uzun zaman almış. "Henüz beş-altı bin kilometrede bir motorun pistonu nasıl kırılır?" dedim. "Fabrikasyon hatası olabilir," dediler.

Araba henüz garanti süresi içindeydi, ama garanti koşullarına göre ikinci el arabaların garantisi kalkıyormuş.

Tuttum, Toyota'nın Japonya'daki genel müdürlüğüne durumu anlatan acıklı bir mektup yazdım. Gerekirse basına açıklama yapacağımı ima ederek aba altından sopa göstermeyi de ihmal etmedim.

Mektubuma bir hafta sonra yanıt geldi. Şirket benden özür diliyordu. İstedğim parçalar hemen gönderilmişti. Ayrıca, Paris temsilcilğine de parçaların değiştirilme giderlerinin benden istenilmemesi bildirilmişti. Gerçekten de ertesi gün uçak postasıyla, bir kutu içinde istediğimiz parçalar elimize geçti. Üç gün içinde de araba eski haline geldi. Tamiri yapan ustaya vermek istediğim bahşişi bile kabul etmediler. İçten içe bana acıdıklarını fark ediyordum. Arabanın her arızasında Japonya'dan parça getirtmesi o kadar kolay mıydı!

3. Yaz Bekârlığı

Delegasyona hükümet bir türlü bir başkan atayamadığı için, aylardır heyet başkanlığına ben vekâlet ediyordum. Temmuz ayında önemli toplantılar vardı, bu bakımdan temmuzda izne çıkamayacaktım.

Paris yaz aylarında çok sevimsizleşir. Ben bir yere ayrılamayacağıma göre, çocukları Paris'te tutmanın anlamı yoktu. Neşecan beni yalnız bırakmak istemiyordu, ama tatilden ve denizden yararlanmaları için çocuklarla birlikte Türkiye'ye gitmelerinin daha uygun olacağını söyledim. O da hak verdi. OECD taile girince ben de arkalarından gelecektim. Dönüşü spor arabamızla birlikte yapacaktık. Onları uçakla İstanbul'a yolladım.

Çocukların yokluğunda Paris'ten dışarı çıkmadım. Başkan vekili olarak sorumluluklarım vardı. Türkiye yine kaynıyordu. Bir yandan her tarafta çatışmalar, siyasi cinayetler, öte yandan ekonomik güçlükler ülkeyi sarsıyordu. Huzurumuz kalmamıştı. Yardım sağlamak amacıyla heyetlerin biri geliyor, biri gidiyor, toplantılardan başımızı kaşıyacak vakit bulamıyorduk. Delegasyondaki uzman ve müşavirlerin, sekreterlerin en az yarısı da tatile çıktığı için, yüküm ağırdı.

4. İki Buçuk Günde Paris-İstanbul

Nihayet OECD tatile girdi, ben de ağustos başında izne çıkabilirdim. Daha doğrusu, yola çıkacağım gün öğleye kadar delegasyon işleriyle uğraştım ve ancak öğleden sonra Paris'ten ayrılabilirdim. Bu durumda niyetim geceyi Strasbourg'da geçirmekti. Gaza basınca Arap atı gibi fırlayan Toyota ile dört yüz kilometrelik yolu üç saatte aldım. Ancak, yine turizm mevsimine rastladığı için oteller doluydu. Strasbourg'da başımı sokacak bir yer bulamadım. Düşündüm; burada otel aramakla oyalanacağıma Almanya'ya geçer, yol boyunca sık sık rastladığımız motellerden birinde geceleyebilirdim.

Alman otayollarında saatte yüz elli kilometre hız olağan bir şey. Yolda sadece benzin almak ve otel sormak için duruyordum. Almanya'da da, yol üstündeki oteller doluydu. Gece yarısına doğru yorgunluk hissetmeye başladım, uyku da bastırdı. Geceyi arabada geçirmekten başka çare yoktu.

Akaryakıt istasyonlarından birinin park yerine girdim. Kuytu bir köşeye çekildim. Koltuğu arkaya yatırdım. Ceketimi üstüme çekerek uzandım. Çabucak kendimden geçmişim, ama rüyamda kâbus görüyordum. Dev gibi TIR kamyonları üstüme üstüme geliyordu, neredeyse beni ezeceklerdi. Kan ter içinde gözlerimi açıp baktım, saat sabahın dördü. Otobandan öyle bir uğultu yükseliyor ki yeniden uykuya dalmam olanaksız. İstasyonun kafeteryasına gidip bir kahve içtikten sonra yola devam etmeye karar verdim.

Araba düz yolda o kadar güzel gidiyordu ki hiç yorulmuyordum. Sadece yemek için mola veriyordum. Haritaya göre daha kestirme olacağını düşünerek Yugoslavya'ya Ljubljana üzerinden girdim. Akşam, karanlık basmaya başlayınca kendimi yokladım. Kendimi daha fazla zorlamam tehlikeli olabilirdi. Geceyi geçirebileceğim bir yer ararken, yol kenarındaki bir levha dikkatimi çekti. Kiril alfabeti yanında İngilizce bir ibare de vardı. Anlayabildiğim kadarıyla yirmi kilometre ötede restore edilmiş eski bir şato, otel olarak turistlere hizmet veriyormuş.

Gerçekten de yirmi kilometre sonra, ormanın içine doğru giden bir yolun başında şatoyu gösteren okla karşılaştım. Kim bilir hangi voyvodanın mülkânesiymiş burası. Ormanın içinde git git bitmi-

yordu. Sonunda gerçek bir ortaçağ şatosuyla karşılaştım. Her taraf ışıklandırılmıştı. Arabamı park edip resepsiyona doğru yürürken, içimden epeyce kazıklanacağımı düşünüyordum. Oysa hiç de öyle değilmiş. Tertemiz bir otel. Odalar sade ama her ihtiyacı karşılayacak şekilde düzenlenmiş.

Akşam yemeği için aşçıya, lokantaya indim. Bembeyaz örtüler, kolalı beyaz peçeteler, Macar porseleni servis tabakları, gümüş kaşık çatal, kristal su ve içki bardakları. Aperatif olarak bir kadeh sliboviç içiyorum. Nefis bir sazan balığı, bol yeşil salata ve beyaz Mozel şarabı. Hesap yine çok mâkul.

Sabah, güzel bir kahvaltıdan sonra iyice dinlenmiş olarak yine yollara düştüm. Bu kez otobanlardaki kadar hızlı gidemiyordum, ama yine de akşama Sofya'ya ulaştım. Bu kez Ekremler yoktu, başka yere atanmışlardı, ama daha önce Işıl'ın kaldığı, adresini bildiğim pansiyonda yer buldum. Yatak odası Anadolu'daki eşraf evlerinin odalarını andırıyordu. Aynı aynalı konsol, çift yaylı bronz başlıklı karyola, yerde aynı halılar, aynı yorgan, yatak örtüleri, aynı kır lentler, aynı yüz havluları ve meşin terlikler.

Birkaç lokma yemek için aşçıya yemek odasına indim. İnsanlar tanıdık tanıdık bakıyor, gülümsüyorlardı, ama kimse konuşmuyordu. Ben de çok yorgundum. Yemek yerken neredeyse başım tabağa düşecekti. Hesabımı akşamdan ödedim.

Sabah yine erkenden yola düştüm. Boydan boya Bulgaristan'ı geçtim. Öğleye Kapıkule'deydim. Neşecan ve çocuklar, kayınbiraderim Nedim Otyam'ın Marmara Ereğlisi'ndeki yazlığında kalıyorlardı. "Hadi gayret!" dedim kendi kendime ve gaza bastım.

İkinciüstü Marmara Ereğlisi'nin plajında yakaladım bizimkileri. Beni bu kadar erken karşılarında görmeyi beklemedikleri için çok şaşırdılar. Özellikle de henüz dört yaşındaki kızım, yollarda saçım sakalım da birbirine karıştığı için, bu adamın gerçekten babası olup olmadığı hususunda kararsız görünüyordu.

İstanbul'da, Marmara Ereğlisi'nde birkaç gün dinlenip, denize girip çıktıktan sonra Ankara'ya doğru yola çıktık. Henüz İstanbul-Ankara arasında otoyol yapılmadığı için, trafik sıkıştıktı. Toyota'nın gücünü kullanamadık o yolda.

5. Bir Devalüasyon Öyküsü

Ankara'daki evimiz kirada olduğu için, kayınbiraderlerde kaldık. Annem ve bizimkiler Ankara'da değillerdi, onları göremedim. Eş, dost, akrabaları ziyaret ettik, armağanlarını dağıttık. Dönüşte tekrar uğrarız, diyorduk ama o da olmadı.

Bu arada, Ankara'ya gelmişken, Bakanlığa da uğrayıp arkadaşları görmek istedim. Hazine Genel Sekreteri Kemal Cantürk beni görünce afalladı. *"Ne arıyorsun burada, kim çağırdı seni buraya?"* dedi. Ben de şaşırdım. Tatilde olduğumu söyledim. Derin bir nefes aldı. *"Ben de bir yerden duydun sandım da korktum,"* dedi. *"Arkadaşlar Merkez Bankasında devalüasyon hazırlığı yapıyorlar. Çok gizli. Seni ortalıkta görmesinler, hemen kuşkulandır. Ama madem geldin, kimseye görünmemeye çalışarak Merkez Bankasına git, gruba katıl!"*

Emir emirdir, diyerek kalkıp gittim Merkez Bankasına. Ancak, bakanlığın park yerine bıraktığım arabamı alırken gördüğüm ve biraz şaşırdığım manzara, bu devalüasyon hazırlığının pek de öyle iyi gizlenmiş olmadığı izlenimini uyandırdı bende. Park yeri, o günlerde yenice piyasaya sürülmüş olan Anadolu marka otomobillerle doluydu. O günün rayiciyle, karoserisi sert plastik bir maddeden yapılan bu arabaların fiyatları, hem de taksitle, 18.000 liraydı. Birkaç gün sonra devalüasyonun ilanıyla birlikte birden 28.000 liraya fırladı!

Merkez Bankasındaki çalışma grubunda kimler yoktu ki! Merkez Bankası Başkanı (daha sonra başbakan olacak olan) Naim Talu, Planlama Müsteşarı (daha sonra başbakan yardımcısı, başbakan ve cumhurbaşkanı olacak olan) Turgut Özal, Gelirler Genel Müdürü (daha sonra maliye bakanı olacak olan) Adnan Başer Kafaoglu, Hazine Genel Sekreteri (daha sonra planlama müsteşarı ve bakan olacak olan) Kemal Cantürk...

Bu önemli kişilerden bugün sadece Kemal Cantürk hayatta.

İki günlük zorunlu ve zorlu bir çalışmadan sonra, devalüasyonun resmi gazetede yayınlandığı gün, izin isteyip ayrıldım. Çocukları alıp Marmaris'e doğru yola çıktık. Bu kez bir kamu dinlenme tesisinde değil, sahibini askerlikten tanıdığım Otel Altınışık'ta on gün kadar güzel bir tatil geçirdik. Devalüasyon nedeniyle cebimizdeki dö-

vizler de kıymetlendiği için, biz de yabancı turistler gibi rahat rahat para harcadık.

İznimin sonuna doğru, Bakanlıktan aradılar. Delegasyon başkanlığına bir türlü atama yapılmamıştı. Türkiye'ye yardım konsorsiyomunun toplantısı için, acele Paris'e dönmem isteniyordu.

Ankara'ya uğrayamadan tekrar düştük yollara, kestirmeden İstanbul'a doğru, yukarı çıktık.

Arabamızın maşallahı vardı. Yağ gibi kayıyordu yollarda. İstanbul'da tekrar bir gün kalıp dinlendik. Bir sabah erkenden Edirne yönünde yola çıktık. O günlerde Avrupa'da en ucuz benzin ve motor yağı Türkiye'de olduğu için, Kapıkule'den Bulgaristan'a geçmeden önce arabanın yağını, benzinini tamamladık.

6. Turizmin Ettikleri

Ağustosun ortalarındaydık. Hava çok sıcaktı. Hepimiz yazlık kılıklardaydık. Sırtlarımızda birer tişört, şort pantolon, çorapsız Bodrum sandaletleri ayağımızda, yine de ter içindeydik. O zamanlar henüz klima (air-conditioner) diye bir şeyden haberimiz olmadığı için, pencereleri açmakla yetiniyorduk; ama neşemiz yerindeydi. İstanbul'dan Sofya'ya, oradan Yugoslavya'ya geçtik.

Karşımıza yine otel sorunu çıktı. Akşama doğru, yolumuzun üstündeki yerlerin hiçbirinde kalacak yer bulamayıp yorgun düştüğümüz sırada, yoldan biraz aşağıda, vadi gibi bir yerde bungalolar çarpıtı gözümüzü. Hemen o tarafa saptık. Çadır benzeri prefabrik kulübeler sıralanmıştı yamaca. Kimi iki kişilik, kimi biraz daha büyük. Neyse ki genişçe olanlardan biri boşmuş. Pek rahat değildi ama, ben arabada gecelemeyle bile göze aldığım için, kimsenin mırın kırın etmesine izin vermedim. Bereket, Neşecan ihtiyatlıydı. Paris'ten aldığımız buz kutusunda yiyeceklerimiz hazır. Ay ışığında yemeklerimizi yedik. Yiğit mehtaba bakarak, yine, orada olduğuna inandığı büyükbabasıyla sohbet etti bir süre.

Klasikleşen Yugoslavya-Avusturya-Almanya üzerinden yola devam etmek istemiyordum. Biraz değişik manzaralar görelim diye, ertesi sabah yolumuzu İsviçre'ye yönelttik. İlk hedefimiz, İtalya sınırındaki Como'ydu. Como Gölü'nden o kadar övgü ile söz ediliyordu ki, bu fırsattan yararlanarak orayı da görmek istiyorduk. Yollar çok

virajlı, ama bakımlıydı. Bu arada, Yugoslavya'dan çıkmadan, dünyanın sayılı mağaralarından birini görüp gezme olanağını da bulduk. Mağaranın içine demiryolu döşemişlerdi. Her taraf ışık içindeydi, turistler vagonları dolduruyordu.

Akşama doğru Como'ya geldik. Burası tam bir turist kentiydi. Gölün manzarası soluğumuzu kesti. Tam anlamıyla muhteşemdi. Kente girmeden, bir tepeden hayran hayran seyrettik. Bizim gölleri düşünüyorduk, içimizden karşılaştırmalar yaparak. Tabii, para büyük etken, ama sorun yalnız para değildi. Galiba, biraz da zevk noksanlığımız var, itiraf etmemiz gerek.

Gölün çevresinde lüks villalar, oteller, lokantalar sıralanmış. Hepsi çiçek içinde. Ama önce yatacak bir yer bulmamız gerekti. Başlangıçta kesemizi de düşündük, görece olarak ikinci sınıf olduklarını varsaydığımız otel ve pansiyonlara yöneldik. Hiçbirinde yer yoktu. Günlerce önceden rezervasyon yaptırmak gerektiğini öğrendik böylece. Çaresiz, büyük otellere yöneldik. Hep aynı yanıt aldık, tek boş yer yoktu.

Sonunda yorulup, otel bulmayı erteleyerek, tam göl kıyısındaki lüks bir otelin park yerine arabayı bırakıp lokantasına girdik. "*Battı balık yan gider!*" misali kendimize güzel bir ziyafet çektik. Sonra, göl çevresinde bir tur daha attık. Yok, yok. Son kez uğradığımız otelin resepsiyonundaki adama durumumuzu anlattım ve hiç değilse otelin bir büyük bahçeyi andıran parkında, araba içinde geceleyip geceleymeyeceğimizi sordum. Çocuklara bakarak halimize acıdı ve izin verdi.

Hemen, ön koltukları arkaya indirdik. Neşecan çocukların yataklarını hazırladı. Benim yerim ne de olsa önümde direksiyon simidi olduğu için pek rahat değildi ama, ay ışığında göl manzarası doyumsuz güzellikteydi. Biraz sonra çocuklar gibi, biz de sıزدık. Güzel bir uyku kestirdik ve sabahın ilk ışıklarıyla uyandık. Otelde kahvaltı ettikten sonra tekrar yola düzeldük.

7. Ağustosta Kartopu

Bu seferki hedefimiz, Cenevre üzerinden Fransa'ya geçmekti. Şarkılar söyleyerek, manzara seyrederek neşe içinde gidiyorduk. İşte ne olduysa o sırada olmuş olmalı. Bir işaret levhasını es geçtiğimizi

fark etmemişim. Virajlar sıklaşıyor, meyil artıyordu. Ağustosun ortasında olmamıza karşın, önümüzdeki, arkamızdaki arabaların tepelerindeki takma bagajlara yüklenmiş kayak takımları dikkatimizi çekiyordu. Bu da ne oluyor demeye kalmadan, hava birden karardı ve ansızın kendimizi bir kar tipisinin ortasında bulduk. Bereket lastiklerimiz yeniydi. Ama, biraz sonra kar o kadar arttı ki önümüzü göremez olduk ve yol kapandı. Dehşet içinde ne olacağını düşünmeye başladık. Arkamızda upuzun bir kuyruk oluşmuştu. Neyse ki, beş dakika geçmeden kar makineleri görünürde ve hemen yolu açtılar. Tam dağın zirvesine ulaştığımızda önümüze bir levha çıktı. Meğer biz Cenevre yerine Luzern'e gidiyormuşuz. Ancak o zaman ayıldım ve yolumuzu şaşırdığımızı anladım. Tepeye ulaştıktan sonra yol bu kez aşağıya doğru kıvrılmaya başladı ve biraz sonra kendimizi bir kayak merkezinin ortasında bulduk. Buraya kayak yapmaya gelenler yün elbiseler ya da su ve soğuk geçirmeyen anoraklar giymişlerdi, biz ise yazlık kılıklardaydık. Ama güneş vardı ve hava her tarafı kaplayan kara karşın öyle pek soğuk değildi. Yigit'le Yaprak hemen dışarı fırladılar ve kartopu oynamaya başladılar. Biz de sekiz milimetrelilik sinema makinesiyle filmlerini çektik.

Öğle yemeğini orada yedikten sonra yola devam ettik. Luzern üzerinden Bern'e geçtik. Bern, Giyom Tel filmlerinden âşina olduğumuz eski bir kent. Küçük. Sade. Gösterişsiz. Oradan yolu güneye çevirip Cenevre'ye yöneldik. Yol güzel, hava ılıktı. Bu kez, Cenevre Gölü kıyısında, Lozan'da bir motel bulup yerleştik.

Bu göl kıyısı Türkiye'nin yakın tarihi bakımından çok önemliydi. Sevr burada, Lozan burada, Montrö burada.

Cenevre'den sonra artık eve dönme heyecanı başlamıştı. Fazla oyalanmadan akşama doğru Paris'e ulaştık. Daha önce bir büyük mağazadan alışveriş yaptık. Arabayı kapının önünde park edip evimize çıktık.

8. Toyota'nın Yeni Oyunları!

Gezi dönüşü, ertesi sabah, işe gitmek üzere evden çıktım, arabaya bindim, marşa bastım. Tıs yok. Üstelik arabanın içinde geniz yakan, lastik yanığını andıran bir tuhaf koku vardı. Anahtarı çevirdiğim zaman tabloda en küçük bir ışık bile yanmıyordu. Kornaya

bastım, çıt çıkmadı. Önce iyimserlikle ve tabii bilgisizlikle, Simca Vedette'yle Düsseldorf'tan Brüksel'e giderken ya da Opel Kapitan'la Belgrad'a gelirken karşılaştığım gibi, yine akümülatörün sıfırladığını düşündüm. İçimden, "Bu araba da vefalı çıktı," dedim. "Bizi evimizin önüne getirinceye kadar pes etmedi!"

Her ihtimale karşı motor kapağını açıp baktım, bir şey anlarımış gibi. İçerdeki koku daha yoğun bir şekilde çarptı burnuma. Radyatör kapağını açıp, baktım, su eksilmemişti. Yağ çubuğunu çıkarıp kontrol ettim, yağı da tamamdı. Akümülatörün suyu da eksiksizdi.

O anda yapabileceğim bir şey olmadığı için, metroya binip daireye öyle gittim. Motordan anladığını düşündüğüm bir arkadaş da nıştım, o da bir şey söyleyemedi. Henüz işler kızıışmadığı için öğleden sonra eve döndüm. Piston kırılması olayından sonra ahbab olduğumuz tamirciye gittim. Durumu anlattım. Bir çekiciyle gelip arabayı tamirhaneye götürdüler. Ertesi sabah tamirci telefon etti, gelmemi istedi. Gittim.

"Bu arabanın bütün elektrik donanımı yanmış," dedi tamirci. "Hiç böyle şey görmedim. Ucuz atlatmışsınız. Yolda giderken alev alabilirdi, zor kurtulurdunuz..."

Ben önce tam anlamadım. Onun üzerine, kâğıda, kollu bacaklı bir şema çizdi. Arabanın dört bir köşesine dağılan kablo ağı, içten içe bütünüyle yanmış. Duyduğum o pis koku da bundan geliyormuş. Ne olacak, diye sordum. O kablo sistemini bulmak olanaksızmış. Parça parça değiştirilemezmiş. Pistonda olduğu gibi, ancak Japonya'dan getirtebilirmişim.

Kös kös eve döndüm. Canım fena halde sıkılmıştı. Düşünürken, birden aklıma geldi. Tokyo'daki Büyükelçilik Mâli Müşaviri Cafer Tayyar Sadıklar'ı Hazinesiden, hatta daha önce, Niğde'de yedek subaylığımdan tanıyordum. (Daha sonra Merkez Bankası Başkanlığı, milletvekilliği yaptı, 12 Eylül'de bakanlık yaptı, Demirel'den sonra Cumhurbaşkanlığına adaylığı söz konusu edildi!) Oturup Cafer'e bir mektup yazdım. Durumu anlattım, yardımını rica ettim.

Bir hafta sonra mektubuma yanıt geldi. Çocukçağız yakından ilgilenmiş, istediğim kablo takımını uçak postasıyla yollamıştı. Bedeli de çok azmış.

Gerçekten de küçük sayılabilecek bir kutu içinde kablo ağı geldi.

Hemen tamirciye gittim. Adam bu kadar çabuk gelmesine şaşır kaldı. Hemen işe koyuldular. Arabanın içi tamamen çıkarıldı. Elektrik bağlantıları teker teker elden geçirildi. Üç-beş gün sonra arabayı teslim ettiler. Bana epeyce tuzluya mal oldu ve doğrusu bu son olaydan sonra arabadan sıtkım sıyrıldı, soğudum. Neşecan'la konuştuk, elden çıkarmayı kararlaştırdık. Aslında arabayı çok seviyorduk, elden çıkarmayı içimize sindiremiyorduk, ama servisinin olmayışı, yedek parça bulmaktaki zorluk, bu yönde karar vermemizi gerektiriyordu.

Araba diplomatik plakalı olduğu için, Japon arabaları da henüz tanınmadığından, dışarıda satma olanağı yok gibiydi. Ben de, OECD'deki panoya ilan verdim. İlan epeyce asılı kaldı ama alıcı çıkmadı.

9. Annemi Yitiriyorum

Sonunda, delegasyon başkanlığına Büyükelçi Kâmuran Gürün atandı. Benimle konuşmasında, "İşleri yine sen yürütürsün, protokol işlerine ben bakarım," demişti. Öyle de oldu.

Ocak ayı bana hep korku vermiştir. Ocak ayında tutuklandım, ocak ayında babam öldü, ocak ayında birkaç kez ameliyat geçirdim.

Yıl 1972. Ocak ayındaydık. Bir sabah delegasyona gittiğimde Kâmuran Bey'in beni görmek istediğini söyledi ikimizin ortak sekreteri Matmazel Bougourt. Halinde bir tuhafılık vardı. Kâmuran Bey'in odasına girdim. Birkaç arkadaş daha vardı odada. Hepsinin yüzü gergin. Büyükelçi, "*Erhan Bey, bugünlerde Ankara'ya gitmeyi düşünüyor muydunuz,*" dedi.

Buz gibi oldum. İçimden, "*Tamam,*" dedim, "*adamlar şimdi de bana taktılar, merkeze alıyorlar!*"

O çok kısa süre içinde aklımdan neler geçmedi ki... Mc Carthyciliğin ortalığı kasıp kavurduğu günlerdi. Ankara'ya dönmek bir yana, o günlerde pek çok aydının başına geldiği gibi, gözaltına alınma da vardı hesapta. Öte yandan, Yaprak henüz anaokuluna gidiyordu ama, Yiğit, lisede okuyordu. Yıl ortasında okulu bırakması çok kötü olurdu. Bütün bunları o birkaç saniye içinde düşünürken, bizim Toyota da gelmişti aklıma. Bir türlü satamamıştık arabayı. Birkaç gün içinde nereden alıcı bulacaktık? Arabayı seviyordum

sevmesine ama, henüz Türkiye’de de tanınmayan bir otomobili götürürsem, en küçük arızada ortada kalacağız demekti.

Soğukkanlılığımlı bozmamaya çalıştım. “Hayrola,” dedim Büyük-elçiye. “*Bir terslik mi var?*”

Duraksadı, yanıma yaklaştı, omzumu okşadı,

“*Bu sabah Ankara’dan aradılar,*” dedi. “*Annen çok hastaymış, gitsen iyi olur!*”

Çeneme yumruk yemiş gibi oldum. Bu “*Hasta*” sözünün, salt beni alıştırmak için söylendiğini hemen anladım. Güçlkle, “*Ölmüş, değil mi?*” dedim. Kimse sesini çıkarmadı. Sonra, yine Kâmuran Bey, “*Istersen, bugün akşamüstü kalkan Ankara uçağına binebilirsin,*” dedi.

Hemen THY’ye telefon edildi. Yer yokmuş ama, beni kokpitte götürebilirlermiş. Öyle de oldu. Çok sisli bir Ankara gecesinde Ankara’ya ulaştım. Annemi evdeki odasında bir battaniyeye sarılmış buldum. Yüzünü açtım. Çocuk gibiydi. Öptüm. Vedalaştım.

Sevgili eniştem rahmetli Atilla Bölükbaşı ile bu koşullarda tanıştım. Kaderin acı bir cilvesi, onun ölüm haberini de yine yurtdışında, Yiğit’i görmek için gittiğim Brüksel’de bulunduğum bir sırada alacaktım. Ancak, 12 Eylül cunta darbesinden kaynaklanan çok zor koşullar nedeniyle onun cenazesine yetişemedim.

10. Toyota Satılıyor

Artık Toyota’ya güvenim kalmamıştı. Toyota henüz Fransa’da tanınmadığı için Paris’te Toyota’nın elden çıkarılmasına da olanak bulunmadığına aklım kesmişti. Ne yapacağımı bilemiyordum, çok sevdiğim arabaya her sabah, ya yolda başıma yine bir iş çıkarırsa korkusuyla biniyordum.

Derken, birden aklıma İsviçre’de bulunan bir arkadaşımız geldi. Aslında Paris delegasyonumuzda görevli olan Sermet Pasin, (o da 12 Eylül askeri darbesi döneminde, ne akla hizmetse, bakanlık yaptı, aslında çok kibar, efendi bir hariciyeciydi) uzun süreli uluslararası bir müzakereye katılmak üzere İsviçre’ye, Cenevre’ye geçici görevle gönderilmişti. Bir telefon konuşması sırasında durumu anlatınca Sermet, İsviçre’de Toyotaların iyi bir piyasası olduğunu, arabayı oraya götürebilirim kolayca müşteri bulunabileceğini söyledi.

Nisan ayındaki Paskalya tatilinden yararlanarak Toyota'yı Cenevre'ye götürdüm. Gerçekten de bir gün içinde alıcısı çıktı. Bir günde de işlemler tamamlandı.

Paramı aldım. Beklemedim. Bu kez trene atlayarak Paris'e döndüm.

Şurasını belirtmemde yarar var, Skodalar dahil, bana en çok eziyet çektiren araba bu Japon arabası olduğu halde, onunla yaptığımız keyifli yolculukların, o güzel hatlarının ve konforunun hatırı için olsa gerek, ailece o araba hakkında kötü düşünemiyoruz. Yine açıklamamda yarar var, sözünü ettiğim Toyota, 1968 modeliydi ve henüz Avrupa'da tanınmadığı için, Fransa'da bakım servisi yoktu. Bugünkü Toyotaların günahına girmek istemem!

O arabayı bana satan Japon diplomatın da günahı yok. Adamcağız gerçekten Kanada'ya gidiyordu. Arabanın bir fabrikasyon hatası yüzünden kusurlu çıkacağını da bilemezdi. Ama, örneğin, bizim ekmekçi arabası dediğimiz Panel Skoda arabayı, tatile çıkmadan önce götürdüğüm servisteki ustanın, salt üç-beş kuruş fazla kazanmak için, fren hortumunu değiştirdim, dediği halde değiştirmemek suretiyle bizi Ilgaz Dağları'nda ölümle baş başa bırakmasını doğrusu bağışlayamıyorum.

11. Sorumlu İnsan, Sorumlu Vatandaş Olmak

Geçen gün bir yakınımın, üniversite hocası olan eşi, bir büyük mağazadan satın aldığı karnabaharın içinin çürük çıkması üzerine nasıl üşenmeyip çürük karnabaharı alıp mağazanın sorumlusuna götürdüğünü, sıkı bir tartışma ve pazarlıktan sonra karnabaharı iade ederek parasını geri aldığını anlatıyordu. Sanırım dinleyenlerin hepsi, ben dahil, üç kuruşluk karnabahar için hocanın yaptığı- nı içimizden eleştirmiş, belki de alay etmiştik. Oysa, hocanın yaptığı doğrudu.

İnsan, daha ucuza alabilecekken pahalıya aldığı bir mal için yakınmakta haklı sayılmaz. Ama, ayıplı mal satan, ayıplı iş yapan kişileri hocanın yaptığı gibi suçlamak, hatta kamuya duyurmak, sadece kişisel bir hak değil, bir toplumsal görevdir de. Bizi o fren hortumu yüzünden az kalsın dağdan aşağı yuvarlayabilecek kadar büyük solumsuzluk yapan ustayı şikâyet etmem, hatta dava açıp sonuna ka-

dar takip etmem gerekirdi. Kim bilir o usta kaç kişinin canını yakmıştı...

12. Neden Spor Araba?

Bugün artık değil öyle Simca Vedette gibi sekiz silindirli, bizim Toyota gibi gaz pedalına dokunur dokunmaz yüz kilometre hıza ulaşan bir spor araba kullanmak, yakında akıllı uslu giden bir otomobili kullanmamın bile sakıncalı sayılabileceği bir yaşa gelmiş olmama karşın, televizyon ekranlarında otomobil fuarları gösterilirken, ne o son derece konforlu, bin bir marifetli hiper lüks arabalara, ne de o arabalara sunuculuk yapan birbirinden çekici yarıçıplak foto modellere bakıyorum, ama gözlerimi spor arabalardan ayıramıyorum.

Bunun nedeni ne olsa gerek diye düşünürken, bu kitaba bir çeşit önsöz yazdığım zaman düşündüklerim aklıma geldi. Otomobil, bugün artık yalnız insanları bir yerden başka yere taşıyan bir araç değil, onları yaşadıkları sınırlı mekânların dışına bir hamlede alıp götüren bir özgürlük aracı haline gelmiş bulunuyor. Tabii kimilerinin bu araçla kendilerini özdeşleştirerek, direksiyon başına geçer geçmez, bütün kuralların dışına çıkmak, bir bakıma dünyaya hükmetmek tutkularını gerçekleştirmeye kalkmalarını, otomobilin insanlara sunduğu olanaklara karşı çıkarak değerlendirmemek gerekir diyorum.

XI

1971 Model Opel Record

1. Yeni Araba Kokusu

Paris'e ilk gidişimizde, Türkiye'ye dönerken bir Ford Taunus almış ve çok memnun kalmıştık. Toyota satınca bu kez bir Opel Record ısmarladık. Model değişikliği olmasına karşın, görünüşüyle Taunus'tan pek farklı değildi. Bu da onun gibi beyaz renkliydi. Toyota'nın yarış atını andıran ince silueti yoktu ama, bize daha fazla güven veriyordu. Aslında gönlümüz iki kez kullandığımız ve iki seferinde de bizi çok rahat ettirmiş olan bir Opel Kapitan istiyordu ama yeni bir Opel Kapitan'ın fiyatı bütçemizin üstündeydi.

Temiz, bakımlı, az çok konforlu ikinci el bir arabanın da kendisine özgü nitelikleri vardır. En azından (o zamanki teknoloji açısından zorunlu olan) motorun açılması için gerekli bir sürenin geçmesi gerekmez. Buna karşılık, fabrikadan yeni çıkmış bir arabanın koltuğuna oturur oturmaz burnunuza gelen bir yenilik kokusu vardır ki, ben onu basımevinden yeni çıkan bir kitabımı ilk olarak elime aldığım zaman duyduğum tatlı mürekkep kokusuna benzetiyorum.

2. Tatil Düşleri

Opelimiz'le bir süre Paris içinde dolaşıp antrenman yaptıktan sonra yaz tatili hesapları yapmaya başladık.

1972 yaz tatilini yine Türkiye'de geçirmeyi düşünüyor, yolda İtalya ya da Yunanistan'a uzanıp bir tatil beldesinde bir hafta din-

lenmek istiyorduk. Milano Maritima'daki bir haftalık tatil çok hoşumuza gitmişti.

OECD turizm komitesinde delegeler arasında, yaz tatilinde gidilecek yerler konuşuluyordu. O arada yanıma gelen Yugoslavya delegesi hiç Adriyatik sahillerine gidip gitmediğimi sordu. Yugoslavya'nın turistik bir atak yaptığını, çok yeni ve ilginç siteler kurulduğunu anlattı. Broşürler verdi. Türkiye'ye giderken yol üstünde bir hafta kalacak bir yer aradığımızı öğrenince, eğer Adriyatik sahilindeki yerlerden birisine gitmeye karar verirsek, yardımcı olacağını vaat etti.

Evde haritayı ve broşürleri inceledik. Bize ilginç geldi. Özellikle dört yıldızlı otellerin konumu ve fiyatları hayli çekiciydi. Üstelik bir haftalık tatilden sonra oradan Ljubljana yoluyla Türkiye'ye daha kolay geçerdik. Karar verdik. Yugoslavya delegesine söyledim. Bir hafta sonra telefon ederek yerlerimizin ayrıldığını haber verdi.

Haziran ortalarında yola çıktık.

3. Yugoslavya Macerası

Bu kez yine Kuzey İtalya yoluyla, Trieste'den Yugoslavya'ya geçtik. Yolda bir gece Milano'da kaldık. Çocukların ünlü Diome Kilisesi'nin önündeki görkemli alanı dolduran güvercinlerle oynamaları pek hoştu.

Dubrovnik'e kadar yollar da, çevre de pek ahım şahım değildi. Ama sahile inince görünüm güzelleşti. Bize ayrılan yerler, deniz kenarında yepyeni ve şirin bir tatil beldesinde, görünüşü hayli gösterişli, yepyeni bir oteldeydi. Bu bölgeye 7-8 tane modern otel yapılmıştı. Kalacağımız otel de çok konforlu görünüyordu. İltimaslı olduğumuz ayrılan odalardan belli oluyordu. Otelin denize bakan köşesinde karşılıklı iki odada kalacaktık. Yiğit'le Yaprak bir odada, biz öbür odada yatacaktık. Odalarda klima vardı. Her şey yepyeniydi. İlk müşteri galiba bizdik.

Yol yorgunluğu nedeniyle sabah uyuyakalmışız. Kahvaltının sonuna zor yetiştik. Açık büfe deniyordu ama, sert bir peynir, neredeyse kurumuş bir reçel, tazeliği kuşkulu bir tereyağından başka yiyecek kalmamıştı. Kahve de buz gibiydi. Bunu geç kalışımıza vererek pek aldırış etmedik.

Kahvaltıdan sonra hemen odalarımıza dönerek mayolarımızı giyip aşağıya indik. Plaj ve deniz pek güzeldi. Çocuklar kumda şato, havuz, Ortaçağ kaleleri yaparken biz de yanımıza sokulan, bulunduğumuz beldede oturduklarını söyleyen insanlarla sohbet ediyorduk. Sohbet diyorum, çünkü bunlar Türkçe konuşan Müslüman Boşnaklardı. Bizim Türk olduğumuzu öğrenince yaklaşmışlardı yanımıza. Çekingendiler, yavaş yavaş açıldılar. Rejimden pek hoşnut olmadıkları anlaşılıyordu. Sırlara ayrıcalık tanındığından, Müslümanlara kötü davranıldığından şikâyetçiydiler.

Deniz, güneş, sohbet derken, yine geç kalmıştık. Duş yapıp yemek salonuna döndüğümüzde herkes yemeğini bitirmişti. Dört yıldızlı bir otelin mënüsünde, bize verilen broşüre göre, her öğün, her biri dörder çeşit dört kap yemek bulunması gerekiyordu; oysa garson, geç kaldığımızı bahane ederek ısmarladıklarımızın hiçbirinin kalmadığını söyledi. Öğle yemeğinde de bir çeşit kıymalı yumurtaya talim ettik. Bu duruma en çok biftekten başka bir şeyi ağzına koymayan Yiğit içermişti.

Akşam yemeğine bu kez erken gittik. Ne var ki, şöyle deniz kenarında şarabımızı yudumlayarak keyifli bir akşam yemeği hayal ederken, daha kadehimizden ikinci yudumu alırken, garson bu kez de bize, yemek servisinin saat dokuz buçukta kapanacağını ihtar etti. Bu durum sabrımızı taşırdı. Akşam odaya çıkınca ne yapacağımızı düşündük. Daha önce İtalya'da çok güzel bir hafta geçirdiğimiz Milano Maritima, Adriyatik Denizi'nin tam karşı kıyısındaydı ve karşı kıyıya sefer yapan bir araba vapuru olduğunu öğrenmiştik.

Ertesi sabah, otel müdürlüğüne giderek o gün ayrılacağımızı bildirdim. Müdür şaşırdı, sebebini sordu. Anlattım. Gidip araba vapuru biletlerini aldım. Otele döndüğümde müdür telaş içinde beni bekliyordu. Durumu Belgrad'a bildirmiş. Çok üzölmüşler. Müdür bize, bir hafta boyunca, yine aynı yerdeki beş yıldızlı bir otelde bedava tatil ikram edeceklerini söyledi. Teşekkür ettim, ama artık biletlerimizi de aldığımızı söyledim. O gün öğle yemeğine kalmadan araba vapuruna binerek karşı kıyıya geçtik.

Sosyalizmi katı devletçilik sanan bir rejimle turizmin bağdaşmayacağı ortadaydı.

Milano Maritima'daki Otel Brasil bizi yine düş kırıklığına uğ-

ratmadı. Ayrılırken yine aynı sevecenlikle ve dostluk gösterileriyle uğurladılar, bize hasır içinde bir şişe chianti şarabı, çocuklara değişik armağanlar verdiler.

Daha sonra yine klasik yoldan, Yugoslavya ve Bulgaristan üzerinden memlekete geldik. Arabanın kullanımı rahattı. Çok yorulmadım. Tabii o zamanlar gençtim!

4. Gezmeler

İstanbul'da, Marmara Ereğlisi'nde birkaç gün kalıp dinlendikten, denize girip biraz daha yandıktan sonra Ankara'ya doğru yola çıktık. İzmir'i geçtikten sonra, sağda, deniz tarafındaki ağaçlık alanda birtakım genç adamların koşuşmaları dikkatimizi çekti. Neşecan, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarına benzediklerini söyledi. Ben direksiyonda olduğum için ayırt edemedim.

Polisle, Arsên Lupinvâri dalga geçen gençler, âdeta halkın sevgilisi konumundaydı. Ne var ki, oyunun böylece sürüp gitmeyeceği açıktı. İçimizde ağır bir sıkıntı vardı. Her an her şeyin olabileceğini hissediyorduk. Bir tarafta derin devletin gizli güçleri, halklarını sevmekten, halklarının iyiliğini düşünmekten başka suçları olmayan gencecik öğrenci liderlerini çatı katlarına pusu kurmuş keskin nişancılarıyla yok ediyor, öte yandan aslında savunduklarını sandıkları fikirler hakkında bile doğru dürüst bilgi sahibi olmayan bir kısım gençler, sözümona ideolojik ayrılıklar, farklılıklar nedeniyle kendi aralarında vuruşuyorlar, memleket hızla içinden çıkılması zor bir anafora sürükleniyordu.

Kendimizi, yurtdışında, bu boğucu labirent havasından uzakta olduğumuz için mutlu saymaktan çok hiçbir şey yapmamaktan, yapmamaktan ötürü suçluyorduk, ama yine de yaşam sürüyordu. Bir çeşit duyarsızlık içinde, kendimizi o kaotik ortamdan soyutlamaya çalışarak, yeni arabamızla, Türkiye'ye turistik bir gezi yapmaya gelmiştik.

Gümöldür'de, Merkez Bankası kampında, Merkez Bankası genel muhasebe müdürü olan eski hesap uzmanı (rahmetli) Tarık Hatusil'in ayırttığı yerde, yeni tanıştığımız dostlarla çok güzel günler geçirdik. Bir dostumuzun eşinin ördüğü içki şişesi fanilesi hâlâ salonumuzdaki süsler arasında yerini koruyor.

On beş gün göz açıp kapayıncaya kadar geçti Gümüldür'de. Gezdik tozduk, çamlık korularda piknikler yaptık, sonunda tatilimiz bitti.

Dönüş yolculuğu olaysız geçti bu kez.

5. Napolyon Yolu

Sonbahar ayları, OECD'nin en yoğun çalışma dönemi olur genellikle. Yıllık ekonomi bakanları toplantısının hazırlıkları yapılır. Komitelerde daha sonra Konseyin onayına sunulacak karar tasarıları tartışılıp kotarılır. Özellikle de, Türkiye için, bir yandan ekonomik programının incelenmesi, bir yandan Konsorsiyum bünyesinde yardım müzakereleri bu dönemde delegasyonun hareketli bir çalışma içinde olmasını gerektiriyordu.

Tempo henüz yükselmeden yıllık iznimin kalan birkaç gününü Fransa'nın güneyinde kullanmaya karar verdik. O zamana kadar bir türlü bir fırsat yaratıp Cote d'Azur'u gezip görememiştik.

Sabah yine çok erkenden yola çıktık. Geceyi Valence'ta geçirdikten sonra, ertesi sabah erkenden Nice'e indik. Henüz turizm mevsimi kapanmamıştı, kıyı boyunca uzanan ünlü *Promenade des Anglais* Bulvarı çok kalabalıktı. Bulvar boyunca uzanan mimarî açıdan hoş bir bütünlüğü olan çok katlı apartmanların alt katlarındaki *caf  *ler tıklık tıklımdı. Bütün koyu dolduran ince kum plajlarında sabah saatlerinde bile yer bulmak meseleydi. G  ne  liklerin altlarında kumlara sere serpe uzanmış genç kadınlar bir mayo defilesinde bulund  ğumuz izlenimini uyandırıyordu.   sts  zler artık olağandı. Hava bize göre biraz serin olduğ  için denize girmeyi göze alamadık.

Nice'ten Cannes'a ve Monaco'ya geçtik. Buralar, bir aristokrat kenti havası taşıyan Nice'e göre daha bir tatil beldesi görünümündeydi. Monaco'da ünlü gazineye girmemezlik edemedik. Neşecan ilk kez rulet oynama zevkini tattı. Gözden çıkardığı beş yüz frank birkaç kez gitti, geldi, sonunda tabii, olan oldu! Birkaç bin kazanıp tatilimizi birkaç gün daha uzatma düşlerimiz suya düştü.

Buraya kadar gelmişken, İtalya tarafına geçip San Remo'yu görmemek olmazdı. San Remo da şirin bir tatil beldesiydi ve görkemli kumarhanesi dolup taşıyordu. Bir beş yüz frank da oradaki rulete kaptırdıktan sonra dönüş yoluna girdik.

Hava güzel, biz neşeliyiz. Çocuklarla birlikte, *Au claire de la lune*'ler, *Frères Jacques*'lar, hatta *Marseillaise*'ler söylüyoruz. Derken, yolda bir acayiplik olduğu dikkatimi çekti. Ben, Paris otoyoluna girmek istiyordum, ama bir yıl önce İsviçre'de olduğu gibi yine yolu şaşırmış, ikinci derecede bir yola sapmışım. Bu yol da dağlara doğru kıvrıla kıvrıla yükseliyordu. Yanlışlığı epeyce geç fark ettiğim için, geri dönüp dönmemekte kararsız kaldım. Üstelik dağ yolunun manzarası o kadar güzeldi ki, nasıl olsa tatildegiz, yetişmemiz gereken bir işimiz yok deyip yola devam ettik. Yer yer cam damacanalara içinde rengârenk sular satılıyordu. Sular dağlardan, herhalde geçtikleri yerlerin jeolojik özellikleri nedeniyle böyle renkli akıyormuş. İçimleri de çok nefisti.

Yanlışlıkla saptığımız bu yola *Napolyon Yolu* denildiğini öğrendik, dinlenmek için durduğumuz bir beldenin lokantasında. Meğer Napolyon Bonapart, ilk sürgün yeri olan Elbe Adası'ndan kaçıp Paris'e doğru yürürken bu dağ yolundan geçmişmiş! Yol o kadar hoştu ki, yanılgımdan dolayı hiç pişmanlık duymadım.

6. Pigal

Paris'te, ilk gelişimizde, Erhan Işıllarla birlikteydik daha çok. İkinci gelişimizde, Ticaret Müşaviri (rahmetli) İbrahim Ünal ve eşi Sevim Ünal ve çocuklarıyla birlikte olduk sık sık. Paris içinde, civarında, Fransa'nın ilginç köşelerinde, birlikte gezip dolaştık. İbrahim Ünal'ın gözleri rahatsız olduğu için arabalarını eşi Sevim kullanıyordu. Paris'te tek başına gitmeye çekindiğimiz gece kulüplerini ziyaret ettik.

Bir gece, eşimin doğum gününde, birlikte, Pigal'e, pornografik gösteriler yapan sözümona tiyatrolardan birini görmeye gittik. Caddede yürümek âdetâ olanaksızdı. Kollarımızdan tutup çekiştiriyordu cazgırlar. Sonunda bir tanesine girdik. Kötü bir şampanya içerek, yaş ortalamaları ellinin üstünde birtakım çıplak kadınların sahnedeki sözümona showlarını seyredirken hepimizin suratı asıktı. Kendimizi dışarı zor attık. Bir kahveye gidip oturduk. O zaman dördümüzü de bir gülme krizi aldı. İçerdekilerin şaşkın bakışları altında dakikalarca sürdü kahkahalarla gülüşümüz.

Bir hafta sonunda da Hollanda'ya lale bahçelerini görmeye gittik. Yiğit mızıkçılık etti, hafta sonunu arkadaşlarıyla geçirmeyi yeğledi. Paris'le Amsterdam arasındaki otoyol tamamlanmıştı. Fransızlar, Almanlara bu konuda üstün gelmek savındaydılar. Yaptıkları otoyol, gerçekten Almanya'da, Hitler zamanında yapılmış olan otobanlardan çok daha geniş, düzgün ve gösterişliydi. Dört-beş saatte ulaştık Hollanda'ya.

Lale bahçeleri gerçekten görülmeye değerdi. Rengârenk, bin bir çeşit lalenin insan elinden çıkma hektarlarca uzanan olağanüstü güzellikteki çiçek tarhlarında boy göstermeleri insana derin duygular ilham ediyordu. En çok ilgimizi çeken, siyah laleler oldu.

Daha sonra Maduradum'a, oyuncak kente kadar uzandık. Burasını biz daha önce Erhan Işıllarla gezmiştik. Ünallar da çok hoşlandılar. Hafta sonunu Hollanda'da geçirdikten sonra Paris'e döndük.

8. Şatolar

Daha önceki gelişimizde Işıllarla olduğu gibi, bu kez de hemen her hafta sonu Ünallarla birlikte oluyorduk. Yine Ünallarla birlikte Orta Fransa'yı dolaştık. Loire Vadisi'ndeki Ortaçağ şatolarını gezdik. Her biri bir mimarî başyapıt güzelliğindeki bu şatolar çok iyi korunuyorlardı. Bakımı ve korumayı devlet üstlenmişti. Şato sahiplerinin torunları, şatonun bir bölümünde oturuyorlar, gelen ziyaretçileri gezdiriyorlardı.

Şatoları gezerken, Üç Silahşörleri, Monte Kristoları, Pardayanları getiriyorduk gözlerimizin önüne. Bu koskoca taş binalarda, Ortaçağ koşullarında, koca koca şöminelerde yanan ateşle nasıl ısınıyordu bu insanlar?

Kralların, düklerin oturdukları mekânları gezerken, bir yatak odası dikkatimizi çekti. Rehberimizin anlattığına göre, bu odada yatan kralla kraliçe, kendilerine gece uyurlarken suikast yapılabileceğinden korktukları için, yatağın üç tarafında bütün gece muhafızlar nöbet tutarlarmış. Muzipliğim tuttu, rehber, kralla kraliçenin o kadar insanın gözü önünde nasıl sevişebildiklerini sordum. Rehber, gülümseyerek, "Kralla kraliçenin gözünde onlar insan sayılmazdı,

sizin benim kedilerimizden köpeklerimizden farklı değildiler. Siz, köpeğinizin yanında sevişmekten çekinir misiniz?” deyiverdi.

Orta Fransa’daki bu gezimiz birkaç gün sürdü. Fazla masraf olmasın diye, hanımlar küçük güzel sandviçler, alaminüt yiyecekler hazırlıyorlar, akşamları kaldığımız otel ya da pansiyonlarda, birimizin odasında toplanıyor, plastik tabaklarda plastik çatal bıçaklarla karnımızı doyuruyor, neşeli vakitler geçiriyorduk. Arada dışarıda lokantalarda da yiyorduk. Bir akşam, oldukça da geç bir saatte gittiğimiz bir lokantanın sahibi çaçaron bir kadın, lokantada hiç kimse olmamasına karşın, bizi önceden yer ayırtmadığımız için içeri almamakta ısrar etti! Anlaşılan lokantasının prestijini böylece koruyabileceğini sanıyordu.

9. Özgür Hayvanlar Bahçesi

Yine Ünallarla bir hafta sonu, Paris yakınlarındaki açık hava hayvanat bahçesini gezmeye gittik. Geniş bir Milli Park içine kurulmuş olan bu hayvanat bahçesi görülmeye değerdi. Afrika’da bir safariye katılmış gibi hissediyorduk kendimizi.

Arabayla, ağaçlık arazinin arasında dönenen bir yolda ilerliyorduk. Zararsız sayılan hayvanlar, midilliler, zebralar, beyaz renkli ya da çok renkli tavus kuşları, zürafalar, devekuşları, bu arada küçük maymunlar, şempanzeler ortalıkta dolaşıyorlardı. Maymunlar arsızdı, arabaların üstüne çıkıyor, şaklabanlıklar yapıyorlardı.

Aslan, kaplan gibi yırtıcı hayvanlar da uzaktan ilk bakışta orta yerde serbestçe geziniyor gibiydiler. Aslında, onların bulunduğu bölgeyle bizim dolaştığımız alanı, onların aşamayacakları genişlik ve derinlikte çukurlar birbirinden ayırıyordu. Filler, gergedanlar ve suaygırları gibi iri yapılı hayvanlar, üstleri çivili alçak duvarlarla çevrili alanlarda geziniyorlardı. Ayrıca, hayvanat bahçesinin deniz yaratıklarını, sürüngenleri, akrep, örümcek gibi böcekleri, kartal, akbaba, şahin gibi yırtıcı kuşları barındıran kapalı bölümleri de vardı. Dev boyutlu yılanları, karadul denen kocaman kılı örümcekleri ürpererek seyrettik.

Yine kapalı bir bölümde karşımıza çıkan, neredeyse King Kong büyüklüğündeki bir gorilin öylesine zekâ dolu bakışları vardı ki, antropologlar ne derlerse desinler, aramızdaki yakın akrabalığı hissetmemek mümkün değildi.

Bu arada Türkiye’de olaylar birbirini izliyor, bir askeri müdahale olasılığı artıyordu. Sonunda olan oldu. Birtakım çevrelerin sistemli bir biçimde istedikleri askeri darbe, 27 Mayıs’taki gibi bütün Meclis feshedilerek değil, bir muhtıra ile gerçekleştirildi. Beş komutanın imzasını taşıyan sert bildirinin ardından Başbakan Süleyman Demirel şapkasını alıp gitti. CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit de “*Bu darbe bana karşı!*” diyerek partisinin genel sekreterliğinden istifa etti. Cumhuriyet Halk Partisi’nin “*Gerekirse özgürlüklerin üstüne şal örteriz!*” demiş olmasıyla ünlü eski başbakanlarından Nihat Erim bir teknokrat hükümeti kurdu.

Başlangıçta bu hükümetin bir kısım üyeleri kamuoyunda iyi karşılanmıştı, ama bunlar faşist yönetimle anlaşılamayıp kısa sürede ayrıldılar, daha doğrusu ayrılmak zorunda bırakıldılar. Her tarafta sıkıyönetim ilan edildi. Polis ve hükümetle âdeta alay eden, gençliğin kahramanı Deniz Gezmiş, iki arkadaşıyla birlikte yakalandı. Kısa bir süre sonra da, hiçbir ölümlü olaya karışmamış olmalarına karşın, devleti devirmeye kalkıştıkları savıyla idama hüküm giydiler. Meclis çoğunluğunu elinde tutan Demirel ve yandaşları, 27 Mayıs’ta idam edilen üç Demokrat Partili’nin intikamını almak amacıyla idam hükmünü savundular; TBMM’de, İsmet İnönü’nün bütün önleme çabalarına karşın, 27 Mayıs’ın intikamını almak isteyen eski Demokrat Partililer tarafından hüküm onaylandı ve üç gencecik insan asıldı.

Deniz Gezmiş ve arkadaşlarını kurtarmak savıyla eyleme girişen bir grup devrimci genç tarafından İsrail’in İstanbul Başkonsolosu Elrom’un kaçırılıp öldürülmesi üzerine Erim, İstanbul’da *Balyoz Harekâtı*nı başlattı. Bütün İstanbul bir gece ev ev arandı. Memleket tam bir cadı avı alanına dönmüştü. Deniz Gezmiş’in yandaşı gençler Tokat yakınlarında, Kanlıdere’de kısırılıp, havan mermileriyle imha edildiler.

Bu olayların bizleri etkilememesi olanaksızdı. Türkiye’de solcu avı başlatılmıştı. O günlerde delegasyon başkanlığına kimse atanmadığı için bu görevi vekâleten ben yürütüyordum. Delegasyonda Maliye Bakanlığı mensubu olarak bulunan birkaç kişi, içlerinde

solcu geçinen kimileri bile, Dışişlerinin tanıdığı başkanlık yetkisini tanımak istemeyerek, bana karşı açıkça cephe aldılar. Bu arada, kendi bakanlığım, Dışişleri Bakanlığınca OECD'ye resmen "Maslahatgüzar" yani Büyükelçi Vekili olarak takdim edilmeme kararın, neredeyse beni tanımaz bir tutum içine girmişti.

11. İlginç Bir MİT Ajanı

Bir gün, odamda çalışırken bir adam çıkıp geldi. Maliye Bakanlığı kontenjanından danışman olarak atandığını söyledi. Atama emri doğrudu ama, bakanlıkta kimse öyle birisini tanımıyordu. Biraz sıkıştırdım. Kaderin tuhaf bir cilvesi, adam o zaman kendisinin MİT görevlisi olduğunu, Paris'te ve özellikle de delegasyondaki solcular hakkında araştırma yapacağını söyledi ve bazı genç arkadaşların fikirleri hakkında benden bilgi istedi. Sadece dürüst ve açık fikirli bu arkadaşların, o adamın anladığı biçimde solculukla bir ilişkileri yoktu. Gerekli yanıtı verdim. Bu arada, çok gizli olduğunu söylediği birtakım belgeleri delegasyonun kasasında saklamak üzere bana teslim etti.

Birkaç gün sonra gece yarısı telefonum çaldı. Baktım, o MİT ajanı. Kaldığı otelden arıyordu. Şiddetli bir böbrek sancısı tutmuş, benden yardım istiyordu. Delegasyonun idarî memurunu aradım. Otelinden alıp Amerikan Hastanesine yatırmasını rica ettim.

Bir-iki saat sonra adam yine telefon etti. Hastanede müdahale edinceye kadar epey bekletmişler, sonra da iki kişilik bir odaya yatırmışlar.

"Yanımda çok gizli evrak var. Yandaki yatakta yatan adamı gözüm tutmadı. Uyur kalırsam, çalabilir, siz hastane başhekimini arayın da beni tek yataklı bir odaya alsınlar!" dedi.

Saat sabahın dördü. Tepem attı. *"Eğer niyetleri o belgeleri çalmaksa, tek yataklı odadan da çalarlar," dedim. "Yarın sabaha kadar dışını sık, şu anda hiçbir şey yapamam!"*

Bütün gece uyuyup uyumadığını sormadım. Zaten, baskı döneminin sonuna doğru, Nihat Erim Başbakanlıktan ayrılıp, Merkez Bankası Başkanı Naim Talu kontenjan senatörlüğüne atanıp başbakan olunca, bu kendine özel MİT ajanı da, kimseye haber vermeden ortadan kayboldu!

Naim Bey, ben Maliye Bakanlığında Kambiyo Kontrol Dairesi başkanıyken, Merkez Bankası kambiyo müdürüydü. Başarılı, bilgili bir bankacıydı. Samimi bir arkadaştı. Dürüst, iyi niyetli, kafa yapısı itibariyle Demokrat Parti'ye yakın olmakla birlikte, politikayla pek ilgisi olmayan, tipik bir teknokrattı. Memleketi cunta yönetiminden kurtarmak için çalıştı. Başarılı da oldu sayılır.

12. Bir Yılbaşı Gezisi

1973 yılı Fransa'daki son görev yılımızdı. Yılbaşı tatilini, İsviçre'yi çok iyi bilen arkadaşımız Sermet Pasin'in önerisine uyararak, İsviçre'de, Lemman Gölü kıyısındaki küçük bir kasabada geçirmeye karar verdik.

Ocak ayı olmasına karşın hava ılıktı, sadece Jura Dağları'nı aşarken karlar içinde yol aldık. Arabanın kaloriferi çok iyi çalıştığı halde ön camlar buğulanıyor, lastikler kayıyordu. Tam, Sermet'in aklına uyararak iyi mi yaptık, diye düşünmeye başlamıştık ki, bir tepeye tırmandığımızda, ayaklarımızın altında Lemman Gölü'nü görünce rahatladık. Dağlardan aşağı dalga dalga inen hafif bir sisin ardında ancak düşlerde yaşanabilen bir uçarı güzelliği vardı gölün. Daha doğrusu, saydam bir yaşmakla yüzünün yarısını örten, ama gözleriyle karşındakini baştan çıkarmaya hazırlanan bir masal prensesini andırıyordu.

Bir köy yolunu andıran dar ve dönemeçli yoldan kıyıya kadar indik. Arkadaşımızın tarif ettiği gibi, göl kıyısındaki bir küçük kahvede birer konyak içerken, yamaçtaki iki odalı küçük şalenin sahibiyle tanıştık. İçini görmeye gerek görmeden üç günlüğüne kiralandık.

Şalenin içinde kısa süreli bir oturma için gerekli her şey düşünülmüştü. Müzik setinden televizyonuna, mutfak araç ve gereçlerine kadar. İstesek yemeklerimizi bile burada pişirebilirdik, ama üç gün için alışveriş etmeye değmezdi. Göl kenarındaki küçük, ahşap, zevkle dekore edilmiş ve makul fiyatlı lokantada yedik yemeklerimizi. Çocuklar, hemen yakınımızdaki şaleye gelen bir Fransız ailenin çocuklarıyla çabucak ahbap oldular. Hepimiz için son derecede dinlendirici, güzel bir tatil oldu.

13. Veda Ziyaretleri

Yurtdışında kalma süremiz bitiyordu. Veda ziyaretlerine başladık. Bazı delegasyon başkanları ya da ikinci adamları, OECD sekreteryasından kimi arkadaşlar bizi akşam, evlerinde yemeğe davet ettiler. Bunlardan dördünün bizim için özel bir anısı var.

Avrupa Para Fonu'nun (EMA) tasfiyesini birlikte yürüttüğümüz Amerikan delegasyonunun ikinci adamı Mr. Brown'nın Paris'in en gözde mahallesi olan 16. Bölgesi'ndeki görkemli bir apartmanın üst katındaki, bütün kenti ayaklar altında gören lüks dairesinde yediğimiz yemekte, Bayan Brown'nın, Fransızca'ya çevrilmiş olan *Baharla Gelen* romanımı okumuş olduğunu öğrenmek benim için hoş bir sürpriz olmuştu. Daha önce, katı ve buz gibi maliyeci görünüşüne karşı, okumayı seven, klasik müzik zevki olan bir adam olarak keşfettiğim Mr. Brown, eşi ve bizimle birlikte yemeğe davet ettikleri Kanada delegasyonunun ikinci adamı ve karısıyla birlikte, yemekten sonra konyaklarımızla kahvelerimizi ve purolarımızı içerken nefis bir piyanolu kuartet ziyafeti çektiler.

Yunan delegasyonunun ikinci adamının yemeğinde, tam karşımazdaki, Yunan Efsunlarının Türk askerlerini kılıçtan geçirişlerini ve atlarıyla ay-yıldızlı bayrağı çiğneyişlerini gösteren, yemek salonunun bütün bir duvarını kaplayan dev boyutlu tablo bütün iştahımızı kaçırmıştı.

Alman Büyükelçisinin yemeğinde, elçinin eşi bize ikramda bulunmak için âdeta çırpınmıştı. Ne var ki, mönüyü Alman mutfak zevkine göre düzenlemişti. Giriş olarak verdikleri et suyu biraz ağır olmakla birlikte yenilmeyecek gibi değildi. Et yemeği olarak verilen, bize göre iyi pişmemiş kotleti nasıl çiğneyeceğimi düşünürken, etin yanında verilen birer tane ceviz büyüklüğündeki sarı nesneleri patates köftesi sanarak rahatladım. Ev sahibesine bunları çok sevdiğimi söyledim. Kadıncağz çok şaşırdı, sevindi ve hemen tabağıma iki tane daha koydu. Ne var ki, patates köftesi sandığım bu nesneler, Alman mutfağına özel, sarımsaklı domuz yağı ezmesiydi ve nefis Mozel şarabıyla bile kusmamaya çalışarak güçlüklerle yutabilmişim!

OECD sekreteryasında iş gücü komitesi başkanlığını yapan Üstün Üstündağlar, bizim eve yakın bir yerde, Boulogne semtinde,

on iki katlı bir apartmanın üst katında oturuyorlardı. Bizi davet ettikleri akşam, biraz geç kalmıştık, arabamızı apartmanın geniş, kapalı park yerine bıraktıktan sonra asansöre doğru yönelmiştik ki, asansör görevlisi, bir genel arıza nedeniyle hiçbir asansörün çalışmadığı müjdesini verdi. Üstündağlar bizden başka iki dostlarını da çağırışlardı yemeğe ve herhalde onlar bizden önce gelmişlerdi. Geri dönemeydik. Elimizde çiçek buketi ve şarap şişesi, ağır ağır tırmanmaya başladık merdivenleri. Kapiya ulaştığımızda soluk soluğaydık ve dizlerimiz tutmuyordu.

Sofrada doğal olarak konu asansör sürprizlerinden açıldı. Bizim başımıza gelen, Üstün Üstündağ'ın tatlı tatlı anlattığı olayın yanından solda sıfır kalırdı.

Bir akşam, karı koca geç vakit sinemadan ya da bir dost ziyaretinden dönmüşler. Aynı asansör arızasıyla karşılaşmışlar. Onlar da bizim gibi ahlaya oflaya üst kata kadar çıkmışlar. O zaman Üstün, arabasının anahtarıyla birlikte evin anahtarı da takılı olan anahtarlığını, arabasını yıkaması için garaja bakan hizmetliye vermiş olduğunu anımsamış. İster istemez on iki katı ters yüz inmişler. “Hep birden, o kadar merdiveni bir daha nasıl çıkabildiniz?” diye sorduk. Buna güçlerinin yetmeyeceğine akılları kestiği için, arabaya atlayıp bir otele gitmişler!

14. Dönüş Hazırlıkları

Sonbaharda Paris'teki görevimiz sona eriyordu. Biz de herkes gibi alışveriş telaşına düştük. Yalnız kendimiz için değil. Bir kere daha sürekli görevle yurtdışına çıkamayacağımız için çocukların bazı uzun vadeli gereksinimlerini de karşılamak istiyorduk.

Bu arada araba sorununu da düşünmek gerekiyordu. Opel Record'dan şikâyetçi değildik ama, bir daha böyle bir fırsat elimize geçmeyeceğine göre, yeni bir araba alıp götürmek daha akıl kârı olurdu.

Yaptığım kısa bir araştırma, Türkiye'de Amerikan arabalarının hâlâ revaçta olduğunu gösteriyordu. Gerçi Mercedes hep gözdeydi ama, parasal olanaklarımız o tarihte Mercedes'in en küçüğü olan 200 tipine bile yetmiyordu.

Bir arkadaş, Türkiye'deki acente aracılığıyla doğrudan doğruya

Amerika'ya sipariş verilirse Amerikan arabalarının çok ucuza geldiğini söyledi. Araştırdım. Biz daha çok Chevrolet üzerinde duruyorduk. Artık evladiyelik bir arabamız olsun istiyorduk. Chevrolet'nin Nova tipi tam bize göreymiş. Fiyatı da diplomatik indirimle gerçekten çok uygundu. Tek mahzur normal olarak bütün Amerikan arabalarının otomatik vitesli oluşuydu. Türkiye'dekiler, tamir ve parça sorunları nedeniyle otomatik vitesli arabaları tavsiye etmiyorlardı. Ama, küçük bir fark verilirse, mekanik vitesli araba da ısmarlanabiliyordu.

Bütün işlemler yapıldı. Düz vites farkını da yatırdık. Açık bej rengini seçtik. Sipariş verildi. Arabamız, mart sonunda Anvers limanında teslim edilecekti.

Kısa bir süre sonra acentelik, Amerika'ya ısmarladığım arabanın Anvers'e geldiğini bildirdi. Yine bir trene atlayarak arabamızı almak üzere Anvers'e hareket ettim.

Bu arada çok iyi durumda olan Opel Record'u kolayca elden çıkarttım. Bir yabancı diplomata uygun bir fiyata sattık.

O güne kadar sahip olduğum ya da kullandığım arabalar içinde başımı hemen hemen hiç ağrıtmamış olan bir arabaydı Opel. Bir Chevrolet uğruna onu bıraktığım için kendimi sadakatsizlikle suçladığımı anımsıyorum.

XII

1973 Model Chevrolet Nova

1. Altın Araba

1973 yılı mart ayı ortalarında bir gece, Amerika'dan gelen arabamızı almak üzere hızlı trenle Anvers'e hareket ettim. Sabah erkenden Anvers'teydim. Bir taksiye atlayarak gümrük rıhtımına gittim. Acenteyi buldum. Formaliteler kısa sürede tamamlandı. Acenteden bir memuru yanıma kattılar ve arabanın bulunduğu hangara götürdüler. Memur, belgelerin bulunduğu küçük çantayla birlikte Chevrolet Nova amblemi taşıyan anahtarlığı uzatarak,

— İşte arabanız, güle güle kullanın, dedi.

Parmağıyla işaret ettiği yerde gerçekten de pırıl pırıl bir araba duruyordu ama, bu benim ısmarladığım araba olamazdı. Göz kamaştıran bir görünümü vardı arabanın. Hangarın loşluğunda bile parıl parıl parlıyordu. Çünkü, metalik altın sarısı rengindeydi araba. Şaşkın şaşkın,

— Ama bu benim arabam olamaz, dedim. Ben metalik boya istememiştim, ayrıca, altın sarısı değil, açık bej rengi ısmarlamıştım.

Acentenin memuru umursamaz bir tavırla,

— Fabrika hata yapmaz, dedi. Aklınızda yanlış kalmış olsa gerek. Metalik boya bu tiplerde standarttır. Zaten acente, siparişleri opsiyonlu olarak verir. İstedığınız renk yoksa ya da üretimden kaldırılmışsa, ona en yakın rengi gönderir. Çok ısrar ediyorsanız, bırakırsınız. Amerika'ya yazarız. Siparişi iptal ettirebiliriz.

Bir an düşündüm. Türkiye'ye bu arabayla dönmeyi düşünüyor-

duk. Siparişi iptal ettirirsek, yenisinin ısmarlanıp gelmesi birkaç ay sürebilirdi. Ama öte yandan, Paris'e, hele hele Türkiye'ye böyle pırıl pırıl, göze çarpan bir arabayla gitmenin sakıncaları geliyordu aklıma. Tam da sosyalist yazar Erhan Bener'e yakışan bir araba! Eş dostun dalga geçmesi bir yana, memleket terör belasıyla çalkalanıyordu. Böyle altın rengi pırıl pırıl bir Amerikan arabasından daha güzel hedef olur muydu? Vazgeçtim terörden, bir yaramaz sokak çocuğu tutup çiviyle üstünü çizse, nerede ve nasıl boyatacaktık?

Duraksamam uzun sürmedi, olan olmuştu bir kere. Yapacak bir şey yoktu. Ya herru, ya merru! dedim içimden. Bu arada arabanın yanına kadar da gelmiştik zaten. Şöyle içine baktım. Deri koltuklar, el değmemiş modern çizimli gösterge tablosu ve geniş iç hacmiyle, ilk Opel Kapitan dahil, o güne kadar sahip olduğumuz arabaların en görkemlisiydi.

— Pekâlâ, dedim. Gelmiş bir kere. Fazla gösterişli ama, artık olan olmuş. Bu arabayla geziye çıkmayı planlıyorduk. Kabul ediyorum.

Memur, arabayı teslim aldığıma dair kâğıdı imzalattıktan sonra,

— Deposunda sizi en yakın benzin istasyonuna götürecek kadar benzin vardır, dedi.

Yerime geçip oturdum. Anahtarı çevirdim. Birden alarm sesini andıran bir ses duyuldu ve ekranda kırmızı bir ışık yanıp sönmeye başladı. Acentenin memuru şaşırdığını ve biraz da ürküğümü görünce gülümsedi:

— Emniyet kemerinizi takmadınız da onun için sizi uyarıyor, dedi.

O tarihe kadar Avrupa'da henüz emniyet kemeri kullanımı genelleşmemişti. Fabrikalar opsiyonlu olarak veriyorlardı emniyet kemerlerini. Satış memurunun baktığını görünce ister istemez kemeri taktım. Ses sustu, kırmızı uyarı ışığı da söndü.

Daha sonraki günlerde bu kemer takma uyarısı biraz canımı sıkmadı değil. Köşedeki tütüncüden bir paket sigara almak için yerimden kalkıyorum, dönüp yerime oturur oturmaz alarm sesi ve uyarı ışığı harekete geçiyor. Bu duruma da bir arkadaş çare buldu. Yerime oturmadan önce, emniyet kemerini birisi oturmuş gibi boş olarak bağlayınca elektronik sistem aldaniyor ve harekete geçmiyordu.

Bu araba o zamana kadar kullandıklarımın hepsinden daha büyük olduğu için, bir süre, boyutlarına alışınca kadar, güçlük çektim. Özellikle o Anvers-Paris yolculuğu sırasında, birkaç kez kaldırıma çıktığımı anımsıyorum.

2. Pazartesi Arabaları

Arabamız çok şıktı, göz alıcıydı, çok da rahattı ama daha Paris'e gelirken huzurumu kaçıran bir durumla karşılaştım. Arabanın motorundan gelen bir ses dikkatimi çekti ve beni rahatsız etmeye başladı. Supap vurmasını andıran bir sestir bu. Yol üzerinde rastladığım bir motor tamircisinin önünde durdum. Usta hayran hayran arabaya bakarken bu sesi sordum. Beni doğruladı.

— Bu yeni arabalarda oluyor bu tür şeyler. Paris'e gidince servisine uğrayın, dedi. Ses sizi çok rahatsız ediyorsa, kartere biraz fazla yağ koyun, ses kesilir.

Dediğini yaptım, gerçekten ses kesildi. Ama, sorunun giderilmesinin o kadar basit olmadığını Paris'teki General Motors servisinde anladım. Supaplarda bir yapım hatası vardı. Bu hatayı gidermek için motorun indirilmesi gerekiyordu. Ancak araba son model olduğu ve henüz fabrikadan yeni çıktığı için, gerekli yedek parçalar da henüz Amerika'dan gelmemişti. Ayrıca ben arabayı doğrudan Amerika'dan aldığım ve diplomatik ayrıcalıkla geçici olarak Fransa'ya soktuğum için, garantisi Fransa'da geçmiyordu. İstersem, arabayı Amerika'ya geri gönderebilirdim.

Bu açıklamalar karşısında sersemlediğimi söylemem gerek. Bereket versin bir ustabaşı beni teselli etti:

— Bu o kadar da önemli bir arıza değil, dedi. Sese alışsınız. Size yoldaki tamircinin gösterdiği yol da işe yarar. Motora biraz fazla yağ koyarsanız ses kesilir...

Arabayı Amerika'ya geri yollama sözü bir kez daha karşıma çıkıyordu. Madem ki arıza o kadar önemli değildi, Türkiye'ye gidinceye kadar dişimi sıkardım. Bizim Türk ustalara güvenim vardı. Onlar mutlaka çaresini bulurlardı.

Ne var ki yepyeni Chevrolet'nin bana ettiği oyun bununla da kalmadı.

Bir gün, Concord Alanı'ndan Etoile Alanı'na doğru, Champs-Ely-

sée'den yukarı çıkıyordum. Bir kırmızı ışıktı durdum. Yeşil ışık yanınca arabayı birinci vitese taktım ve hemen ikinci vitese geçmek istedim, ama vites debriyaya geçmedi. Birinci vitesle hızlanamıyordum, arkadaki arabalar ışık yakıp söndürerek hızlanmam için beni uyarıyorlardı ama vites birinci viteste kilitlenmişti. Kan ter içinde alanı döndüm, Wagram Caddesi'nden aşağıya indim, Malesherbes Bulvarı'nın köşesindeki tanıdık benzinciye kendimi dar attım. Vitesi boşa da alamadığım için motoru durdurmak zorunda kaldım. Motordan çok iyi anladığını bildiğim ustaya durumu anlattım. Güldü:

— Amerikalılar düz vites yapmasını unutmuşlar, dedi. Vites makası takılıyor.

Sonra kaputu açarak gösterdi:

— Böyle bir durumla bir daha karşılaşsanız, makasın şurasını iteceksiniz, düzelir, dedi. Biz bu arabalara 'Pazartesi arabaları' deriz. Fabrikada işçiler, pazar günleri meyhanede kafayı bulurlar. Pazartesi sabahı fabrikaya geldiklerinde hepsi mahmurdur. O gün imalat zincirinden çıkan bütün arabalarda bu tür fabrikasyon hataları sıkça görülür...

Anlıyordum. Adına ne dersiniz deyin, bu durum yalnız otomobil fabrikalarında görülmez. Hafta sonu tatilinden sonra işe dönen herkes keyifsizdir. Bürokratlara dert anlatamazsınız, çarşı pazarda bile terslenirsiniz. Hastanelerde belki de bu nedenle, pazartesi günlerine genellikle ameliyat konulmaz.

Neyse ki, vites kilitlenmesi pek sık yinelenmedi.

3. Bayram Gezisi

Uzunca bir bayram tatilinden ve havaların da güzel gitmesinden yararlanarak o zamana kadar görmediğimiz Budapeşte'yi görmek istedik. Dönüşü de Prag üzerinden yapmayı düşündük. Ben gerçi Varşova dönüşü Prag'a uğramıştım ama bir günlük bir iş gezisiydi o.

Supap vurması ve vites kilitlenmesi gibi olumsuzlukları göz ardı ederek, Chevrolet konforunun tadını çıkara çıkara yola çıktık. Orta Avrupa'ya yaklaştıkça hava hızla soğumaya başladı. Neyse ki, arabanın kaloriferi çok iyi çalışıyordu. Bir ara yolun iki yanında yük-

selen birer-ikişer metre yükseklikteki kardan duvarlar arasında yolumuzu sürdürdük. Arada supapların vurmaya başlaması dışında can sıkıcı bir olay yaşamadan Budapeşte'ye geldik. Peşte'deki, Büyükelçiliğimizde görevli arkadaşların yer ayırttıkları otele indik. Eski ama lüks bir oteldi. Odamızın pencerelerinden Tuna Nehri'nin görkemli akışını izleyebiliyorduk.

Budapeşte'de iki gün kaldık. Büyükelçilikte ikinci kâtip olarak bulunan, Maliye Bakanlığında Hazine Genel Müdürlüğünde benim yanımda çalışırken Dışişleri Bakanlığı sınavına girip kazanarak Dışişlerine geçen genç bir memur bize kenti gezdirdi. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bu görkemli ikinci başkenti, geçmişinin izlerini taşımakla birlikte, bir eskimişlik, yıpranmışlık, bırakılmışlık havası taşıyordu.

Rahmi Gümrükçüoğlu'nun o kadar övdüğü portakallı ördeği de, *Egri Bikari* (öküz kanı) şarabını da yine sevemedim. Yiğit zaten biftekten başka bir şey koymuyordu ağzına.

Macaristan'dan Prag'a geçtik. Yeniden Sovyet denetimine giren Çekoslovakya'da da filmlerden, romanlardan tanıdığımız Bohem neşesini bulmak olanaksızdı. İndiğimiz otel de eskilerden kalmaydı. Her tarafta, biraz eprimiş de olsa kadife perdeler, halılar, odalarda bronz karyolalar, bronz takımlı kocaman banyolar eski şaşaalı günlerin tanıklığını yapıyordu. Çek kronunun karaborsa kuru da çok düşüktü. Serbest piyasada bozdurduğumuz dövizlerle karşılınca her şey bize çok ucuza geliyordu.

Altın rengi pırıl pırıl Chevroletimiz, özellikle otomobil sayısı ve kalitesi Batı kentlerindekiyle göre düşük olduğu için daha da dikkat çekiyordu. Bizimkilerin bile dikkatini çekmiş olmalı ki, Büyükelçiliklerdeki arkadaşlar arabamızı gece dışarda bırakmamamızı önermişlerdi. Bereket, kaldığımız otellerin kapalı garajları vardı.

Budapeşte, her şeye karşın, eski Avusturya İmparatorluğu'nun ikinci başkentliğinden kalma şaşaasını koruyordu, ama Prag bize fazlasıyla eskimiş, yıpranmış, bakımsız bir kent olarak göründü.

Kaldığımız otelde birkaç lokanta vardı. Birisinin "*Pariziyen*" olduğu belirtilmişti otelin tanıtım kitapçığında. Gece çocuklarla birlikte oraya gittik. Gerçekten de Paris'in lüks lokantalarını andıran

bir şekilde dekore edilmişti lokanta. Mönüde de Fransız yemekleri vardı.

Salon çok tenhaydı. Bir köşede kuyruklu bir piyanoda orta yaşlı, mahzun yüzlü bir kadın hafif, yemek müziği çalıyordu. Biraz sonra piyanonun yanında yaşlıca bir adam belirdi. Bana Chopin'in yaşamöyküsü ile ilgili eski bir filmdeki müzik hocasını anımsattı. Adam keman çalıyordu. Çift son derecede uyumlu ve başarılıydı. Bir ara Beethoven'in Kreutzer sonatından bir bölüm çaldılar. Değme virtüözler öyle çalamazlardı. Hiç kuşkusuz rejim değişikliğinden önce eski burjuva toplumunun gözdelerinden olmalıydılar.

Kemancı bizim coşkuyla alkışladığımızı fark edince masamıza geldi. Özel olarak istediğimiz bir parça olup olmadığını sordu. Benim klasik müzik meraklısı olduğumu hemen anlamıştı. İstedğim parçayı çaldılar. Ben de çıkarıp epeyce bir bahşış bıraktım. Buna Yiğit çok üzüldü. Masada, adamın mutlaka eskiden büyük bir virtüöz olduğunu söylemiştim. Öyle bir sanatçıya bahşış vermem ağırına gitmişti. Durumu güçlkle açıklayabildim oğluma.

Prag'dan birkaç kristal süs eşyası, birkaç plak, bir de Çeklere özel kuştüyü bir yorgan aldıktan sonra Paris'e döndük.

4. Yüklemenin Sonu

Yurtdışındaki son yaz tatilimizi memlekette geçirmeye karar verdik. Geze geze gitmeyi kararlaştırdık. Almanya üzerinden Avusturya'ya, Yugoslavya üzerinden Romanya'ya geçecek, Bükreş'i de gördükten sonra Bulgaristan'a kuzeyden girecek, Türkiye'ye de yine kuzeyden, Kırklareli üzerinden giriş yapacaktık.

Yola çıkarken, her zaman olduğu gibi, hısım ve akrabalara, eş dostlara armağanlar alındı. Araba doldu. Eşim, dört yıldır özellikle hızla büyüyen çocukların artık içlerine sığmadıkları taş gibi giyim eşyalarını da götürmek istiyordu. Paris'te bunları kimselere veremezdik. Oysa Türkiye'de bunları sevinçle giyecek pek çok yoksul tanıdığımız vardı. O kadar eşyayı Chevrolet'nin bagajı da alamayacağı için gidip bir de port-bagaj alıp taktırdım arabaya.

Yolculuk Belgrad yakınlarına kadar olaysız geçti. Aslında tabii benim canıma okunuyordu. Arabayı kullanma yorgunluğundan dolayı değil; ama, gecelediğimiz her yerde, port-bagaja sıralanan valiz-

leri sokakta bırakamayacağımız için, onları indirmek de bana düşüyordu. Otellerin bagaj taşıyıcıları da pek nazlıydı.

Belgrad'a yaklaştığımız sırada benzin almak için bir benzinliğe girdim. O arada sanırım tekerlekler bir çukura girmiş olmalı, acayip bir ses duydum. Araba hafifçe yana yattı. Benzincide Türkçe bilen bir Yugoslav, arabanın üstündeki yükü göstererek, "Galiba amortisörlerden biri patladı," dedi.

Arabayı güçlükle yağ değiştirme rampasına aldık. Gerçekten de aşırı yük ve kasis nedeniyle ön amortisörler patlamıştı.

Günlerden pazar. Yugoslavya gibi normal olarak iletişim kurmakta zorlandığımız bir ülkede, amortisörleri patlamış altın rengi son model bir Amerikan arabasıyla, çocuk ne yapacaktık?

Yine Türkçe bilen, sanırım Boşnak görevli yardımına yetişti:

— Belgrad'da parçacı bir ahabım var. Onu bulursak, o ne yapar eder sizi bu durumdan kurtarır, dedi. Bu arabalar, Opel'in Kapitan modeliyle benzeşir. Onların amortisörleri bunlara uyar sanırım...

Bir ümit doğmuştu. Çocukları benzinliğin kafeteryasında bıraktım. Boşnak yardımcıyla Belgrad'a giden bir kamyonu atlادık. Belgrad'da indik. Her taraf ıssız. Bütün dükkânlar kapalı. O adamcağız olmasa ne yapardık?

Bir taksi çevirdik, arkadaşın verdiği adrese gittik. Parçacı, dükkânın üstündeki evinde kalıyormuş. Aralarında uzun uzun konuştular. Yardımcım parçacıyı ikna etmiş olmalı ki, adam biraz sonra evden çıktı, sağına soluna bakındı, hafta sonu çalışma yasağına aykırı davrandığı için çekinerek dükkânın kepenklerini yarıya kadar açtı, içerden iki kutu çıkardıktan sonra, evinin arkasında duran eski püskü bir arabayı çalıştırdı, bizi de yanına aldı. Benzinliğe döndük. Oradakilerin de yardımıyla amortisörler değiştirildi. Gerçekten de Opel Kapitan'ın amortisörleri Chevrolet Nova'ya da uymuştu.

Boşnak arkadaş kendisine vermek istediğim parayı kesin olarak kabul etmedi. Parçacı da inanılmaz kadar az bir para aldı.

Yugoslavya'dan ne zaman geçsek başımıza bu tür sıkıntılar geliyordu ama, öyle insanlarla karşılaşmak da insanlık adına yüreğimize sevinç veriyordu.

Epeyce bir gecikmeden, üzüntü ve kaygıdan sonra yeniden yola çıktık.

Geçtiğimiz yollarda insanların altın pırıltılı arabaya bakarken neler düşünmüş olabileceklerini tahmin edebiliyordum. İçimden utanç duyarak, Türk plakası taşımadığımız için kendimizi şanslı görüyordum. İşin tuhafı, böyle yüzeysel avuntuların gerçekte gizli bir ulusçuluktan kaynaklandığını da bilmiyor değildim.

5. Altın Arabayla Gezmeler

İstanbul'da fazla kalmadık bu kez. Neşecan'ın ablası Sevim, Akçay'da bir arkadaşının pansiyonunda kalıyordu. Rotayı o yöne çevirdik. Akçay'da buluştuk, ama onun kaldığı pansiyonda yer yoktu. Biz de yakındaki bir kaplıcaya indik. Bu kaplıcada bir rivayete göre Tanrıça Venüs, bir başka rivayete göre de Kleopatra yıkanır mış! Kaplıcanın pansiyonu pek ahım şahım değildi ama, iki gün idare ettik.

Benim ilk gençliğimin geçtiği bu yöreleri Neşecan'a, çocuklara ve Sevim'e göstermek istiyordum. Mustafa Seyit Sutüven'in siiriyle ünlenen Sutüven Çağlayanı'nın bulunduğu tepeye çıktık. Tabii bu arada patika yoldan geçerken, altın arabanın boyaları yol kenarındaki dikenli çalılardan nasibini aldı. Sutüven Çavlanı, çocukluğumdaki görkemini yitirmiş gibi geldi bana. Üzerinden geçen ip merdiven de yoktu artık.

Daha sonra Ayvalık'a geçtik. Sarımsaklı'da, Şeytanın ayak izini gördük. Sevim'i bıraktıktan sonra daha güneye inmek üzere Edremit'e geçtik.

Akşam yemeği için girdiğimiz lokantada bir sürpriz bekliyordu bizi. Hesap uzmanlığından arkadaşım, Paris'e staja gönderildiği sırada Sorbonne Üniversitesinde matematik master'ını, ücretsiz izin isteğini Maliye Bakanlığının kabul etmemesi nedeniyle tamamlamayan Nusret Beygo ile karşılaştık. İstifa etmiş, İzmir'de serbest mali müşavirlik yapıyormuş. Bir hayli içildi. Beygo sarhoş oldu, sokak-ta Yiğit'le kovalamaca oynadılar.

Ertesi sabah yola çıktık. Marmaris'e gittik. Bir kere daha Marmaris'teki Merkez Bankası kampına konuk olduk. Yeni dostlar edindik.

Dönüş yolu olaysız geçti.

Birkaç ay sonra yurda kesin dönüş yapacaktık. Buna göre hazırlıklara başladık. Bir de dönüşte beni nasıl bir göreve atayacakları sorunu vardı. Gerek yurtiçinde, gerekse yurtdışında üstlendiğim sorumluluğu görevler, beni sürekli olarak, asıl idealim olan yazarlıktan uzaklaştırıyordu. Ne kadar kendimi hazırladığımı düşünsem, ileride yazacağım kitaplar için durmadan notlar alıyor olsam da, önemli olan, her şeyi bir yana bırakıp masanın, (o zamanlar daktilo ile yazıyordum) daktilonun başına geçmekti. Ne var ki, o günün koşulları içinde böyle bir cesareti gösteremezdim. Emeklilik süremi doldurmaya az kalmıştı. O zamana kadar, gururumu kollamam da gerekiyordu. Bu ikinci Paris görevine, hakkım olan genel müdürlük kadrosunu, politikaya atılacak olan bir yandaşlarına koltuk bulmak için bana vermeyenler hâlâ işbaşındaydı. Benim sol görüşlü olmam onlara istedikleri gibi bir bahane oluşturunuyordu. Ama bu kez kendimi ezdirmemek için her şeyi göze almaya karar vermiştim.

7. Paris'ten Amerikan Arabasıyla Yurda Kesin Dönüş!

Daha önce sözünü etmiştim, Paris'te araba sahibi olmanın en zor tarafı park yeri bulmaktır. Benim arabamın boyutları normal Avrupa arabalarının boyutlarından hayli büyük olduğu için, bu zorluk iki katına çıkıyordu. Neyse ki, yazın Paris boşalırdı, bu bakımdan fazla sıkıntı çekmedim.

Ekim başında, Türkiye'ye götüreceğimiz eşyalarımızı taşıyıcı şirkete teslim ettikten, bir gece de, Paris'e ilk gelişimizde indiğimiz otele kaldıktan sonra Almanya üzerinden Türkiye'ye dönmek için yola çıktık. Yol üzerinde Hollanda sınırından geçtik, küçük bir kentte kısa bir süre dinlendik. Neşecan bir vitrinde görüp hayran olduğu porselen bir vazoyu aldı.

Almanya'da önce, büyük kayınbiraderim Nedim Otyam'ın ilk eşi (rahmetli) Zinnur'u ziyaret etmek için Heidenheim'a uğradık. Son derecede iyi yürekli, iyi bir müzisyen olan Zinnur, eşinden ayrıldıktan sonra, hem geçim sıkıntısı çektiğinden, hem de İstanbul'daki yakın çevresinden uzaklaşmak için, işçi olarak çalışmak üzere başvurmuş, Almanya'ya gitmişti. Bir elektronik fabrikasında çalışıyordu.

Piyano çalan elleri, imalat zinciri boyunca önü sıra uzanan mikro çiplerle boğuşuyordu.

Heidenheim'da bir gece kaldık. Zinnur bizi kaldığı *heim*'daki odasında ağırladı. Beş kişi bir yatağa sığıştık. Aslında çocuklar hemen uyudu, biz sabaha kadar çene çaldık. Sonradan, heim denilen bu lojmanlara dışardan misafir alınmasının yasak olduğunu öğrendik. Neyse ki yakalanmadık.

Zinnur'la gittiğimiz lokantada tavuk ısmarlayacağız derken yumurta ısmarlayışımıza da epeyce gülmüştük.

Daha sonra bu kez de Almanya'da hekimlik yapan bir dostumuzu ziyaret ettik. İyi de onlara uğramışız, zira Yiğit yolda hastalanmıştı. Hekim dostumuzun verdiği ilaçlarla çabucak iyileşti ama biz, hesapladığımızdan iki gün daha fazla kaldık Almanya'da.

Bu kez, yolu değiştirmeye karar vermiştik. Macaristan üzerinden Romanya'ya geçtik. Gümrüklerde, o zamanki rejimlerinin bürokratik bir uygulaması olarak, altın renkli arabamızı ve diplomatik plakamızı, kırmızı diplomatik pasaportlarımızı görünce, selam verip bizi sıradan çıkararak kenara alıyorlardı, ama herhalde casus olup olmadığımızı öğrenmek ve merkezden izin almak için ülkelerinin gizli servislerini arıyorlar, oradan yanıt gelene kadar bizi bekletiyorlardı. Normal pasaportlular bizden daha çabuk geçiyorlardı huddutlardan.

Diplomatik plaka, diplomatik pasaport nedeniyle gümrüklerde aranmıyorduk ama, arabanın tepeleme dolu oluşu yüzünden bizi kuşkuyla süzdüklerini fark ediyor ve üzüliyordum. İçimden, "*Araym, araym da görün o bavullarda neler olduğunu!*" demek geçiyordu. Gerçekten de, Yugoslavya'daki amortisör olayından ders almamış, Türkiye'de muhtaçlara makbule geçecek giyim eşyalarıyla dolu bavulları arabanın port-bagajına sıralamıştık. Yağmura karşı üzerlerine branda da çekiliydi. Her gece kaldığımız otelde bunları sokakta bırakamayacağımız için branda açılıyor, bavullar içeri taşınıyor, ertesi sabah yeniden yükleniyordu.

Romanya'ya girdikten sonra yol giderek ıssızlaştı, sevimsizleşti, iyice sıkıcı ve yorucu bir hal aldı. Bükreş'e, gece bastırdıktan sonra ulaşabildik. Bereket versin kentin ana caddesinde bir turist bilgilendirme bürosu vardı. Arabayı park edip gittim. Bürodaki güzel

Fransızca bilen memur, Türk ve diplomat olduğumuzu anlayınca şaşırıldı. Birkaç yere telefon etti. Romence konuştuğu için ne dediğini anlamadım ama, sanırım polise bilgi verdi. Maalesef Bükreş içindeki bütün oteller doluydu, ama kentin on-on beş kilometre dışında, devrik Kral Carol'un yazlık sarayı olan bir şato otele çevrilmiş; istersek oradan yer verebileceklerini söyledi.

Kabul etmekten başka çare yoktu. Yeri ayırdıktan sonra bize yolu tarif etti. Yol tam bir dağ yolu. Karanlık. Ben yorgunum. Çocuklar aç, susuz ve yorgunlar. Virajlar birbirini izliyor. Git git yol bitmiyor. Yanlış yola sapmış olmaktan korkuyorum, İşaretler var, ama hepsi Romence. Soracak kimse yok. İster istemez ağır gidiyorum. Her neyse, son bir virajdan sonra ışıklar içindeki şato karşımıza çıktı.

Bize, diplomat olduğumuz için süitli bir oda ayırmışlardı. Çocukların çok hoşuna gitti. Lokanta kısmında karnımızı doyurduktan sonra hemen yattık. Sabah kalktığımızda sarayın ne kadar görkemli olduğunu gördük. İki kişilik uçakların, helikopterlerin kalkıp inebileceği bir pisti de vardı. Burada bir gece daha kalmak istedik ama, yerimiz bir gece için ayrılmıştı. Kalamadık.

Sabah, o virajlı yollardan bu kez kolayca geçtik.

Bulgaristan'da Varna ve Burgaz'a şöylece girip çıktıktan sonra, gece yarısı Dereköy gümrüğüne geldik. Çok şiddetli bir yağmur yağıyordu. Bu yol öyle pek kullanılmadığı için bizim gümrükçüler bizi biraz hayretle karşıladılar. Bavullarda ne olduğunu sordular. Karım açıklamaya çalıştı. Amir olduğu anlaşılan birisi bavulları açmamızı istedi, ama şiddetli yağmurda göz gözü görmediği için, sütümüze havale ederek muayene etmekten vazgeçti.

Sabaha karşı kendimizi Kırklareli'nin çok mütevazı Büyük Oteli'ne attık.

8. Türkiye'nin Halleri

Türkiye, 12 Mart darbesinden sonra seçimlere hazırlanıyordu. Geçtiğimiz yollarda bunu açıkça görüyorduk. Benim en çok dikkatimi çeken taksiler oldu. Geçmiş seçimlerde taksiler, hemen tamamen Demokrat Partili, Adalet Partili afişlerle süslenirdi. Bu kez, Karaoğlan Ecevit'in posterleri, CHP amblemleri çoğunluktaydı. Eşi-

me, “*Bu kez halk baskıya böyle tepki gösteriyor. CHP bu seçimi kazanabilir*” dediğimi anımsıyorum.

264

Gençlik Caddesi’ndeki evimizin, sonradan uygunsuz oldukları anlaşılan kiracıları evi boşaltmadıkları için akrabalar bize Mithatpaşa Caddesi’yle Meşrutiyet Caddesi’nin kesiştiği yerde bir ev bulmuşlardı. Ev çok güzeldi. Eşyalarımız Fransa’dan gelinceye kadar biraz sıkıntı çektik. En kötüsü, eşyalarımızın durduğu Paris’teki antreponun soyulmuş olmasıydı. Bizim eşyaların bir kısmı da soyguna uğramıştı. Bu bakımdan kamyon geldiği zaman, bir yandan gümrük memurları, bir yandan sigorta eksperleri, bütün sandıkları teker teker açıp tespitler yaptılar. Paris’te hepsini özenle yerleştirmiştik. Eşya salona öylesine yayıldı ki, çalınan eşyalarımıza üzülmeyi unuttuk. Bu yüzden eve yerleşmemiz uzun sürdü.

Eşyalar gelmeden önce, o koskoca evin geniş, boş salonunda, Yiğit’in oyuncak trenini, ilk ve galiba son defa bütün aksesuarlarıyla kurduk, baba-oğul bir hayli eğlendik. Tabii, daha çok ben eğlendim!

Türkiye’ye dönmüştük, ama henüz hangi göreve atandığımı bana bildirilmemişti. Bakanlığa uğradım. Genel Sekreter Ahmet Tufan Gül beni görünce, “*Sen ne arıyorsun burada?*” dedi. “*Sürem doldu, döndüm,*” dedim. “*Sana daha iki ay kalmanı bildirmiştik,*” dedi. Bu emrin elime geçmediğini söyledim.

O günlerde Ecevit’le bir yakınlığım olduğu kanısı yaygındı bakanlıkta. Yaklaşan seçimlerde CHP’nin kazanması olasılığından korkuyordu iş başındakiler. Öyle bir durumda benim müsteşar olacağıma inanılıyordu. Ne olur ne olmaz, diye beni uzakta tutmak istemişlerdi.

Ertesi gün tekrar bakanlığa gittim. Personel Müdürlüğüne uğrayıp, döndüğümü resmen bildirdim. Henüz atanmam yapılmamıştı. Eve döndüm. Ertesi gün, kadromdan aşağı bir dereceyle, ikinci sınıf Tetkik Kurulu üyeliğine atandığımı bildiren yazı geldi. Hiç düşünmeden, bu göreve başlayamayacağımı belirten istifa dilekçemi yazarak, doğrudan doğruya o günkü Maliye Bakanı Müftüoğlu’na elden verilmek kaydıyla özel kalem müdürüne teslim ettim.

Aynı gün öğleden sonra, özel kalem müdürü telefon ederek Bakan’ın benimle konuşmak istediğini söyledi. Arkasından da Bakan’ın makam aracı kapımıza dayandı. İster istemez kalkıp gittim.

Bakan, çok özür diledi. Bu tayinin Hazine'deki arkadaşlarımın, özellikle de birisinin isteği ile yapıldığını söyledi. İstifa mektubumu okuyunca çok üzülmüş, hemen o tayini geri almış, beni Bakanlık Müşavirliğine getirmiş.

O günlerde özellikle Maliye Bakanlığında Bakanlık Müşavirliği bir kızak yeri değildi. Topu topu iki Bakanlık Müşaviri, iki de Müsteşar Yardımcısı vardı ve Bakanlık Müşavirleri, protokolda Müsteşardan sonra geliyorlardı.

Bakanlık katındaki makam odama geçip oturdum.

Türkiye'deki koşulları görünce, evladiyelik olsun diye aldığımız Chevrolet'yi (Nova tipi bile olsa) kullanamayacağımız ortaya çıkmıştı. Zaten gümrük vergisini de o zaman yirmi yıllık dostum, arkadaşım Nejat'la Nüzhet'ten borç alarak ödemiştım. Arabayı satılığa çıkardım. O arabayla bakanlığa gidip gelmek de istemiyordum. Bu yüzden bir çeşit dolmuş görevi yapan bakanlığın dört üst görevlisine ayrılan sözümona makam aracının yolcuları arasına katıldım.

O günlerde bakanlıkta, Müsteşar ile Hazine Genel Sekreterinden başka kimsenin makam aracı yoktu. Bakanlık müşavirleri ile müsteşar yardımcılarına bir eski Amerikan arabası servis aracı olarak tahsis edilmişti. Şoför sabahları evlerimizi dolaşarak bizi alıp bakanlığa getiriyor, akşamları da evlerimize geri götürüyordu. Bu gidiş gelişler hayli eğlenceli oluyordu. Özellikle de seçim tahminleri yapılıyordu. Öteki müşavir arkadaş da müsteşar yardımcıları da Adalet Partisinden yanaydılar ama, benim, yazar taraflarımız nedeniyle – Ecevit'in benim *Yalnızlar* romanımın arka kapak yazısını yazdığı biliniyordu– Bülent Bey'e yakın olduğumu düşünüyor ve yanımda dikkatli konuşuyorlardı.

9. Seçimler

Sonunda seçimler yapıldı. CHP çoğunluğu kıl payı elinden kaçtı. Uzun süren pazarlıklardan sonra Ecevit, Necmettin Erbakan'la koalisyon hükümetini kurdu. Bu acayip ortaklığın mimarlarından olan Doçent Deniz Baykal Maliye Bakanlığına getirildi. Benden yaşıca epey küçük olan Baykal'ın, Mülkiyeli olmadığı halde, Mülkiye'de maliye dersi okutmakta olduğunu o zaman öğrendim.

Deniz Bey'le daha önce bir yakınlığım yoktu. Herhalde Ecevit'in

talimatıyla bana müsteşarlık önerdi. Sonra da, maliye politikaları konusunda benimle ters düşmesi üzerine, beni Emekli Sandığı genel müdürü atayarak bakanlık merkez teşkilatından uzaklaştırdı. Bunları *Bürokratlar* adlı kitabımda uzun boylu anlattığım için yinelemiyorum.

10. Chevrolet Satılıyor

Ecevit başbakan olduktan kısa bir süre sonra dünya petrol krizi patlak vermişti. Petrol fiyatları başını almış, ayrıca petrol ithalatı da döviz sıkıntısı nedeniyle kısıtlandığı için, her türlü petrol ürünleri bulunmaz hale gelmişti. Çok benzin yakan Chevrolet'yi kullanmam neredeyse olanaksızdı. Fiyatını bir hayli düşürmeme karşın müşteri çıkmıyordu. Neden sonra, Mersin'de bir işçi sendika ağası satın aldı. Ben de bir yükten kurtuldum. Arkadaşımdan aldığım borcu da ödedim. Elime geçen para, ancak bir yerli araba almama yetiyordu. İşin ilginç yanı, araba ithali yapılmadığından, tek yerli araba olan Anadol için bile kuyruklar oluşuyordu. Sanırım Maliye Bakanlığındaki önemli görevim nedeniyle bana iltimas yaparak arabamı çabukça verdiler.

XIII

1965 Model Chevrolet Impala

1. Bu, Başka Chevrolet!

Anadol'a geçmeden önce, Emekli Sandığındaki makam arabamdan da söz etmek istiyorum. 1974 yılı mayıs ayında, Anadolu arabamla T.C. Emekli Sandığı genel müdürlük binasına gittim. Genel müdür yardımcılarını kapıda karşıladılar. Sandığın başşoförü olduğunu sonradan öğrendiğim Hüseyin Bey, park yerine almak üzere arabamı alıp götürdü, ben de yardımcı arkadaşlarımla birlikte makam odama (aslında bir kocaman salondur!) çıktım.

Öğleyin eve gitmek üzere aşağı indim, baktım şoför Hüseyin, asansörün kapısında bekliyor. Anadolu'nun anahtarını verecek sandım. Meğer makam arabam kapıda beni bekliyormuş.

— Benimki nerede? dedim.

— Evinizin önüne park ettim Beyefendi, dedi. Anahtarı da Hanımefendiye bıraktım.

Bana da, "İyi etmişsin, sağ ol!" demek düştü.

Genel müdürlüğün kapısında bekleyen makam arabası, lunduha gibi eski bir Chevrolet'ydı. Amerikan İhtiyaç Fazlası Programından alınmış olsa gerekti. Şoför Hüseyin, şerefime, bir güzel temizlemiş, cilalamış, kromlarını parlatmıştı, ama ne yaparsa yapsın, eskiliği her halinden belli oluyordu arabanın. Geçip oturdum. Anlaşılan, döşemesi eskimesin ya da eskiliği belli olmasın diye plastik bir kılıf geçirilmişti döşemelere. İnsan, şoför fren yaptı mı ileri doğru kayıyordu.

— Şunun radyosunu aç da haber bültenini dinleyelim, dedim.

Şoför Hüseyin, ezilip büzülerek,

— Bunun radyosu yok Beyefendi, dedi. Tasarruf olsun diye söktüler radyosunu...

Anlaşılan, adımın müsrife çıkmaması için, radyo taktırmaya benim de gücüm yetmeyecekti.

Bu makam aracıyla Ankara dışında yaptığım gezilerden ilginç birkaçını anlatmak istiyorum:

2. Efes Oteli Teftişi

T.C. Emekli Sandığı, Adnan Menderes döneminde başlatılan bir politika sonucu, yalan yanlış turizm yatırımlarına yönlendirilmiş bir kuruluştur. Yalan yanlış diyorum çünkü İzmir'deki Büyük Efes ve İstanbul'daki Hilton Oteli dışında, hemen hiçbir doğru dürüst pazar araştırması yapılmadan, mimarisinde modern otelcilik gereklerine uyulmadan, Eskişehir ve Samsun'daki oteller gibi bir kısmı tamamen politik yatırım olarak yaptırılmış binalardı. Tarabya Oteli'nin Boğaz manzarasına bakan odalarının Boğaz görüntüleri gardroplarla kapatılmış, plaj yeri düşünülmemiş, otomobil park yeri hesaplanmamış, buna karşılık hemen hiç kullanılmı olanağı bulunamayan kocaman mermer göbektaşlı, kurnalı alaturka bir hamam yerleştirilmişti otelin altına. Maçka Oteli'nde, toplu turistik geziler düşünülmediği için, müşterilerle valizleri için tek bir asansörle yetinilmişti. Bu yüzden bir turist kafesi geldi mi, lobi ana baba gününe dönüyordu. Ankara'daki Büyük Ankara Oteli'nin odaları, iş sahiplerinin Ankara'ya sevgilileriyle gelecekleri düşünülmeden planlanmıştı! Bu örnekler çoğaltılabilir.

Bu yatırımlardan en başarılıları, Kuşadası ve Foça'daki tatil köyleriydi. Onları benim dönemimden önce Club Méditerranée adındaki bir Fransız turizm işletmesi kiralamıştı. Kira koşulları Sandığın hayli aleyhindeydi. Bu koşulları düzeltmek için, sözleşme süresi bitmediği halde bir hayli uğraşmış, oldukça da başarı sağlamıştım.

Sandık aleyhindeki hükümler arasında, her türlü bakım onarım giderlerinin Sandığa yüklenmiş olması vardı.

Yine, böyle, önemli bir sorunla karşılaşıncı, durumu yerinde

görmeye karar vermiştim. Foça ile Kuşadası tatil köyleri İzmir'e aşağı yukarı eşit uzaklıkta olduğu için, merkez olarak İzmir'i, Efes Otel'i'ni seçtim. Benimle birlikte Müdürler Kurulu üyeleri de gelmek istediler.

Sıcak bir yaz günü emektar Chevrolet ile yola çıktık. Günlerden pazardı. Ben yol kılığındaydım. Ayağıma bir şort geçirmiştim, sırtımda da ince, kısa kollu yazlık bir gömlek vardı. Bir de baktım, Müdürler Kurulu üyeleri (personelin seçtiği dışındakiler eski milletvekilleri idi) lacivert takım elbiseli, kravatlıydılar. Bütün ısrarıma karşın, şoför Hüseyin de kravatlı, takım elbiseliydi.

İkinci üstü, İzmir sıcaktan alev alev yanarken, Büyük Efes Otel'i'ne ulaştık. Bir teftiş gezisi söz konusu olduğu için, Sandıktaki yardımcılara bu gezinin gizli tutulmasını tembih etmiştim sıkı sıkı. Meğer yolculuğumuz adım adım izlenmiş. Bir de baktım, başta Genel Müdürü olmak üzere, otelin bütün önde gelenleri, kapının önünde sıralanmış beni bekliyorlardı. O sıcağa karşın, hepsi, koyu renk giysiler içindeydiler. Benim arabadan şortla, gömlekle indiğimi görünce biraz şaşırdılar.

Akşam yemeğe bu kez yine yazlık giysilerle ama ciddi kılıkta indim. Bir de baktım, otel erkânı, yemek salonunun önünde bu kez şortla, kısa gömleklerle sıralanmış, beni bekliyorlardı!

Bu iş gezisinden kısa bir süre sonra, yıllık iznimin bir kısmını kullanarak Bodrum'a gitmeye karar vermiştik. Yol uzun olduğu için geceyi İzmir'de geçirdik. Tabii, yolculuğu Anadol'la yapıyorduk, arabayı da ben kullanıyordum.

Otelin önünde arabadan inerken, önce beni tanımayan kapıcı, arabayı küçümseyerek süzdü. Tam, yanlış geldiniz diyecekti ki, içerdenden koşuşturdular. O zaman bile, uygun bir yere park etmesi için verdiğim anahtarları adeta iğrenerek aldı eline!

3. Şoförün Şoförü

Makam sahiplerinin makam arabalarını kendilerinin kullanmaları yasaktır.

Bir keresinde, yine resmi bir iş için emektar Chevrolet ile İstanbul'a gitmiştim. Dönüşü de tabii yine arabayla yapacaktım. Ertesi gün sabah onda Ankara'da önemli bir toplantım vardı. Ne var ki, yi-

ne yaz sığağında bütün gün oraya buraya koşturmaktan epeyce yorulmuştum. Şoför Hüseyin,

— Beyefendi, geceyi Sandığın Bayramoğlu'ndaki dinlenme tesislerinde geçirelim. Biraz dinlenin. Sabah erkenden yola çıkarız, ben sizi toplantıya yetiştiririm, dedi.

Öneri hoşuma gitti. O günlerde Bayramoğlu henüz çöplük yığınlarıyla boğulmamıştı. Denize bile girilebiliyordu. Gerçekten birkaç kulaç attım, duş yaptım, bir kadeh rakı eşliğinde yemeğimi yedikten sonra erken sayılacak bir saatte yatıp uyudum.

Sabah dörtte uyandım. O zaman henüz İstanbul-Ankara otoyolu yapılmamıştı. En az altı saatlik bir yolumuz vardı. Ben giyinip çıktım, bir de baktım ki, şoför Hüseyin uyuyor. Güçlkle uyandırdık ve hemen yola çıktık.

Ne var ki, adamcağız uykusunu alamamış, direksiyon başında uyuklayıp duruyordu. Kaza yapmaması mucize olurdu.

— Hüseyin, sen arkaya geç, biraz kestir. Sen uyanıncaya kadar arabayı ben kullanayım, dedim.

Hık mık etti, ama o da durumun farkındaydı. İstemeye istemeye arkaya geçti, bir güzel uzandı kanepeye, hemen de horlamaya başladı.

Atatürk Orman Çiftliği kavşağına geldiğimizde uyandırdım. Çok mahcup oldu.

4. Maceralı Bir Yolculuk

Kıbrıs Barış Harekâtından sonra zamanın Başbakanı Bülent Ecevit tarafından, Ada'daki turistik tesislerin yağmalanmasını önlemek ve yasal şekilde ve düzenli olarak işletilmesini sağlamak üzere görevlendirilmiştim.

Hükümet, Ada'nın bir barış mekânı olmasını istiyordu. Bu amaçla, 1975 yılbaşında, Ada'da bir yılbaşı balosu düzenlememiz istenmişti. Bu balo bin bir güçlkle düzenlendi. Ayrıntılarını *Bürokratlar* adlı kitabımda yazmıştım. Bu baloya, Ada'nın güvenli olduğunu göstermek amacıyla, eşimi ve yedi yaşındaki kızım Yaprak'ı da götürmüştüm.

Dönüşte feribotla Mersin'e geçtik. Niyetimiz bir gece otelde kalıp ertesi gün otobüsle Ankara'ya dönmekti. Sekreterime sadece

Mersin’de otelde yer ayırtmasını söylemişim. Bunu öğrenen İdare Amiri beni karşılaması için makam aracını Mersin’e yollamış. Şoför Hüseyin akşam otelde bizi buldu. Sabah erkenden yola çıktık.

Mut’a kadar hava güzeldi. Mut’ta bir lokantada alabalık yedik. Yolda, önce şiddetli bir ishal başladı. Balıktan zehirlendiğimi sandım. Ateşim çok yükseldi. Eşim, Konya’da hastaneye gitmemizi istedi, ama ben, hastalığımın uzunca sürebileceğini düşünerek, Şoför Hüseyin’e Ankara’ya dönmesi talimatını verdim.

Yerler kar ve buz içindeydi. Ben, her benzin istasyonunda durup tualete koşuyordum. Eşim, kolonyalı mendille alnımın ateşini almaya çalışıyordu. Şoför Hüseyin, büyük bir görev bilinciyle, hem beni bir an önce Ankara’da Emekli Sandığının anlaşmalı olduğu T.C. Devlet Demiryolları Hastanesine ulaştırmak için hızlı gidiyor, bir yandan kaza yapmamak için bütün dikkatiyle yolu izliyordu.

Sonunda sağ salım hastaneye ulaştık. Birkaç günlük bir incelemeden sonra, hastalığımın, Makarios’un bir Türk istilasına karşı, Ada’yı etsiz bırakmamak için Avustralya’dan ithal edip Magosa’daki depolara istif ettiği, harekâttan sonra, bozulmasınlar diye askerlere ve konuklara yedirilen etlerden benim yediğimdeki Şigella adlı – Türkiye’de pek görülmeyen– bir bakterinin yol açtığı gıda zehirlenmesi olduğu anlaşıldı, ama, bir hafta hastanede yatmam gerekti.

Beni ve eşimle kızımı o kâbus gibi yolculukta Ankara’ya sağ salım getiren şoför Hüseyin’e tekrar teşekkürü borç bilirim. Böyle hayati önem taşıyan tehlikeli bir yolculuk sırasında en küçük bir arıza olmadan çalışan Chevrolet makam aracını da unutmuyorum tabii.

Bu eski Chevrolet, benim Sandıktan ayrıl mamdan bir ay öncesi-ne kadar makam aracı olarak kullanıldı.

Hafta başlarında Sandığa kendi arabam olan Anadol ile gider, hafta sonlarında eve yine kendi arabamla dönerdim. Tatile Adadolumuz’la çıktık, gece gezmelerinde, özel gezilerimizde yine kendi arabamızı kullandım. Bir keresinde eşim ani olarak hastalandığını haber vermişti. Benim sandıkta önemli bir toplantım vardı. İster istemez eşimi hastaneye götürmesi için makam şoförünü eve gönderdim, ama hemen dönmesini söyledim. Eşimin durumunu telefonla izledim. Eve taksiyle döndü.

Aslında kendilerine makam aracı tahsis edilenlerin, gezme toz-

ma dışında bazı acele gereksinimleri için makam arabalarını kullanmaları konusunda bağnaz değilim. Örneğin, bir genel müdürün de, sade vatandaş olarak, mesai saatleri içinde çalışan bir resmî dairede (örneğin tapuda, noterde, vergi dairesinde) işi olabilir ya da hastaneye gidip muayene olması gerekebilir. Bir an önce oraya gidip işi hallederek dönmesi için makam arabasını kullanabilmelidir. Belki çare, kişisel güvenlik zorunlulukları dışında, (valiler, komutanlar, yüksek yargıçlar gibi) diğer makam arabası sahiplerine, taksi v.s. yol giderlerinin ödenmesi olabilir.

XIV

1975 Model Renault 12 Stationwagon

Sandıktaki yardımcı arkadaşlar, bütçeye ödenek koydurmuşlar. Bir de baktım, gıcır gıcır bir Renault 12 Stationwagon (hani şu, Başbakan Bülent Ecevit'in bir ara makam aracı olarak kullandıklarından) kapımın önünde. Emektar Chevrolet sanırım daha sonra Devlet Malzeme Ofisine devredilmiş.

Bu ikinci makam aracını fazla kullanamadım. Alındığından bir ay kadar sonra, 1. Milliyetçi Cephe Hükümetinin 31 Mart 1975 tarihinde kurulmasından hemen bir gün sonra, tam da 25 yılımı doldurmama yirmi gün kala, yirmi gün yıllık izin hakkımı kullanarak istifa ettim.

XV

1974 Model Jaguar

İkinci Kıbrıs Barış Harekâtının hemen ardından, o zamanın başbakanı Bülent Ecevit beni makamına çağırdı: “Kıbrıs’ta istenmeyen bazı durumlarla karşılaşabiliriz,” dedi. “Bazı fırsatçı kişiler ganimet diyerek oradaki turistik otellere el koymak isterler. Buna engel olmalıyız. Biz orada bir barış cenneti yaratmak istiyoruz. Sizden ricam, önce denetimimiz altındaki bölgede bulunan otel, motel, pansiyon gibi turistik tesislerin bir envanterini çıkartıp, yasal bir yol bularak, bunları nihai barış kuruluncaya kadar halkın ve turistlerin faydalanmalarına açık tutmayı sağlamak. Bu konuda tam yetkilisiniz. Sandığa bağlı birçok önemli turistik tesis bulunduğu göre, bunların personelinden de yararlanabilirsiniz. Size, Kıbrıs’ta, Barış Güçleri Komutanlığınca tam yardım ve destek sağlanması için Hükümetçe yetki belgesi verilecektir. Ayrıca bu konuda sizinle işbirliği yapması için Sayın Denktaş’a da mektup yazacağım.”

Bunun üzerine, yanıma Sandığın baş hukuk danışmanını, sandığa bağlı Emek İnşaat şirketinin Genel Müdürü’nü, Sandığın malı olan İstanbul Hilton Otelі’nin Türk Genel Müdürü’nü alarak Kıbrıs’a gittim.

Mersin’e kadar emektar makam aracım Chevrolet ile, oradan Girne’ye de askeri bir feribotla gittik. Girne’den Lefkoşe’ye geçtik. Orada yaptığımız temaslar sonunda hukuksal altyapı hazırlandı. Daha sonra da sermayesine Emekli Sandığı, Türk Hava Yolları, Denizyolları ile Kıbrıs Yardımlaşma Vakfının katıldığı, Kıbrıs-Türk

Turizm Limited Şirketi adı ile bir şirket kuruldu. Yönetim Kurulu Başkanlığına, murahhas üye yetkileriyle ben seçildim.

Bu ek görev nedeniyle, sık sık Kıbrıs'a gitmem gerekiyordu. Sandıktaki görevlerimi de aksatmamam için hızlı bir ulaşım aracı gerekiyordu. Henüz normal uçuş seferleri yapılmadığı için bu yolculukları bazen dört kişilik uçaklarla, bazen C-130 askeri nakliye uçaklarıyla yapıyordum. Uçaklar Lefkoşe civarında küçük bir askeri alana inip kalkıyordu.

Havaalanında beni ilk olarak Magosa Sancaktarı karşıladı. Kıbrıs'ta o tarihte mukavemet teşkilatı sancaktarlıklar ile bayraktarlıklar olarak askeri bir biçimde organize olmuştu.

Beni karşılayan Magosa Sancaktarı Kemal Bey,

— Siz sık sık gelip gideceğinize göre, size bir makam arabası ayarladık, dedi.

Makam arabası dediği, son model bir Jaguar'dı. Herhalde Kuzey Kıbrıslı zengin bir Rum'un ısmarlayıp gümrüğe getirttiği, ama çekme fırsatı bulamadığı bir arabaydı. Kemal Bey bana bir de şoför vermek istedi ama, ben rahat rahat dolaşabilmek için şoför istemedim. Arabanın tek kusuru, Kıbrıs'ta trafik soldan olduğu için, direksiyonunun sağda oluşuydu. Ben de ilk arabamız olan Rover'den buna alıştım. Kaldı ki o günlerde trafik de çok tenhaydı.

Makam aracım Jaguar, o güne kadar bindiğim en konforlu arabaydı. Her şey otomatikti. Çok süratliydi. Çok da benzin yakıyordu. O günlerde resmî ya da özel araç sahiplerinin benzin bulmaları büyük bir sorundu ama ben benzin ikmalini ordu depolarından yaptığım için rahattım.

Jaguar'la Kuzey Kıbrıs'ın her tarafını dolaştım. Arabayı, Türkiye'ye giderken havaalanında sancaktarlığa teslim ediyordum. Geldiğimde, araba havaalanında beni bekliyordu.

31 Mart Olayı diye nitelendirdiğim 1. Milliyetçi Cephe Hükümetinin kurulduğunu Kıbrıs'ta şirketimizin genel kurulunun yapıldığı günün akşamı radyodan öğrendim. O akşam o hükümetle çalışamayacağıma karar vererek, Genel Kurul toplantısında yeniden seçilmiş olmama karşın, şirket Yönetim Kurulu Başkanlığından istifa ettim. O gün yine uçakla Türkiye'ye döndüm ve T.C. Emekli Sandığı genel müdürlüğünden de istifa ettim.

Beni, havaalanına kadar, Jaguar'la uğurlamaya gelen Kemal Bey,

— Arabanızı nereye gönderelim Erhan Bey? dedi.

Şaşırarak,

— Hangi arabayı? demişim.

Jaguarı göstererek,

— Makam aracınızı, dedi.

— O benim malım değil ki! dedim.

— O artık sizin, diye ısrar etti. Ganimet bir araba. Direksiyonu sorun olmasın. Onu değiştirtiriz. Gümrük ve plaka işlerini de biz hallederiz.

Teşekkür ettim. Böyle bir şeyi kabul edemeyeceğimi söyledim. Sancaktar'ın biraz şaşkınlık biraz hayranlık ifade eden bakışları arasında uçağa binerek Ada'dan ayrıldım.

XVI

1975 Model Anadol

1. Plastik Araba

Emekli Sandığına Anadol marka arabamla geldiğimde beni izleyenlerin biraz şaşırdıklarını fark etmiştim. Bir genel müdürün daha lüks bir arabası olabileceğini düşünüyor olmalıydılar.

Anadol'un bir çeşit plastikten yapılma karoserisi için ot deyimi kullanılıyor, "*Sakın bağda bahçede bırakmaym, inekler yer!*" diye alay ediliyordu. Bizim için de, Chevrolet'nin ardından, attan inip eşeğe binmeye benzemişti bu değişiklik. Yalnız karoserisinden ötürü değil. Her tarafından rüzgâr giriyordu. "*Yazlık arabamız!*" diyor-duk bu yüzden. Aksesuarları da çok ucuz olsun diye pek ilkel yapılmıştı. Örneğin, cam sileceğinin motoru adi bir teneke ile örtülmüş-tü. İki yağmurdan sonra teneke paslanmış, bu yüzden cam sileceğinin motoru da bozulmuştu. Henry Ford'un T modeli arabalarını maliyet fiyatına –hatta altında– satışa sunmasındaki ticarî zekâsı aklıma gelmişti. Araba alan kişi, özellikle küçük yedek parça alımlarındaki fiyat politikasının ayırımına varmıyordu. Örneğin özellikle çürük yapılan bir cam sileceği, maliyetinin dört-beş katına satılıyordu. Kimse bu farkı düşünüp de arabasını cam sileceksiz kullanamazdı. Böylece, diyelim ki bin dolara satılan bir arabayı, tek tek yedek parçalarıyla yeniden imal etmeye kalksanız maliyeti beş bin dolara çıkı-yordu. Sanırım Anadol için de bu politika güdülmüştü.

Üstelik, bizimkinin rengi de soluk, cami yeşilini andıran bir ma-

viydi. Renk seçimi yapma lüksümüz yoktu! Yine de bize fazla eziyet çektirmedi. Çok güzel günlerimiz oldu Anadol’la. Çok cefamızı çekti.

Petrol krizine karşın, benzin fiyatları fazla artmamıştı. Kuşadası’nda Sandıkta iken girdiğimiz kooperatifin yöneticileri hızlı çalışmaları sonucu kısa sürede evleri tamamlayıp teslim etmişlerdi. Ben bu arada istifa etmiştim. Türkiye Öğretmenler Bankasında mali hukuk danışmanlığı yapıyordum. Yaz aylarında çocuklar Kuşadası’na yazlığa gidiyorlar, ben on gün Ankara’da, on beş gün Kuşadası’nda kalıyor, arabayla gidip geliyordum.

Anadol ile çok gezilerimiz oldu. Bodrum’a, Ege’nin antik kentlerine gidip geldik. Bir keresinde, bir yazar dostumla, Ege gezisi yapmaya karar verdik. İzmir’den yola çıktık. Çocukluğumun geçtiği yöreleri, Aliğa, Çandarlı, Dikili, Bergama, Ayvalık, Edremit ve Akçay’ı gezdik.

2. Aslını Aratmayan Bir Tamir

Bergama’da ilk kez Anadol azizlik yaptı. Benzin almak için girdiğimiz istasyondan çıkmak üzere birinci vites geçirmek isterken vites kolu dibinden kırılıverdi. Günlerden pazar. Amortisörleri patlayan Chevrolet Nova ile Belgrad yakınlarında başımıza gelene benzeyen bir durumla karşı karşıya kalmıştık. Benzincideki bir traktörcü yardımımıza geldi. Yakında bir traktör tamircisi varmış. Benzincideki bir taksiyle gidip tamirciyi alarak istasyona getirdik. Vites kolunu kırdığı yerden kaynakla tutturdu.

Bergama’dan, Ayvalık, Edremit, Çanakkale, Tekirdağ, Marmara Ereğlisi ve İstanbul’dan Ankara’ya uzanan yolculuk boyunca, her durduğumuz yerde vites kolunu değiştirmek geçti aklımdan, ama ne zaman bir tamirciye uğrasak, yüzüme alaycı bir şekilde bakıyor, “Vites kolu sapasağlam, ne istiyorsun?” diyorlardı.

Arabayı elden çıkarıncaya kadar, traktör tamircisinin kaynakla tutturduğu vites kolunu değiştirme gereksinmesini duymadım.

3. Sırt Hamalı Genel Müdür

Anadol’un asıl büyük hizmeti, *Özgür İnsan* dergisini çıkarmaya başladığım zaman görüldü.

Emekli Sandığı Genel Müdürü iken, Birinci MC hükümeti kurulur kurulmaz istifa edişimin, sonra oldu bittiye getirilerek CHP'ye kaydedilişimin, Ecevit'in ricası üzerine kapanmış olan *Özgür İnsan* dergisini yeniden çıkarmaya başlayışımın hikâyesini *Bürokratlar* kitabımda anlatmıştım.

Derginin beş parası yoktu. Çalışanı yoktu. Sadece, Küçükesat'ta Ecevit'in çalışma ofisi olarak kullandığı apartman dairesinde iki oda dergiye ayrılmıştı. Parti teşkilâtından yardımcı eleman istedim, kimse orali olmadı. Bu işi onur sorunu yaptım, kızkardeşim, eşi, ağabeyim, yazar Ayla Kutlu, elbirliği yaptık. Asgari ücretle sadece bir yardımcı tuttuk. Kolları sıvadık. Kısa sürede dergi düzenli olarak çıkmaya başladı. On bine yakın abone bulduk. (Partili bakan, milletvekili ve senatörlerle büyükşehir belediyelerinden pek azı ve çok az sayıda abone oldular.)

Abone kayıtlarını kız kardeşimle eşi rahmetli Atilla son derecede düzgün bir şekilde tutuyorlardı. Ancak, ay başlarında dergiler matbaadan gelince, abonelerin dergilerini zarflamak, üzerlerine adreslerini yazmak büyük sorun oluyordu. Bunu da el birliğiyle başardık. Bir de tabii, dergileri postaneye götürüp adreslerine yollamak gerekiyordu.

O zamanlar henüz kargo ve paket servisleri yoktu. On bin zarfı Yenişehir postanesine götürmek için hepimiz seferber oluyorduk. Emektar Anadolu yük kamyonu görevini üstleniyordu. Yenişehir postanesi akşam da açık olduğu için, biz de akşam saatlerini yeğliyorduk. Çuvallara doldurduğumuz dergileri arabadan indirip sırtımızda taşıyorduk postaneye.

Bir akşam, sırtımda eski ceketim, kazağım, pantolonum, toz top rak içinde, sırtıma çuvalı yüklemiş olarak, postaneden içeri giriyordum ki, Emekli Sandığının müdürlerinden biriyle karşılaştım. Adamcağız çok şaşırdı. Gözlerine inanamadı. Eski Genel Müdürü, hamallık yapacak kadar zor duruma mı düşmüştü acaba?

4. Hırsız Var!

Anadol'u yeni aldığımız günlerdeydi. Mithatpaşa Caddesi'ndeki bir apartmanda oturuyorduk. Anarşi ve terörün kol gezdiği günlerdeydi. Bizim apartman, Meşrutiyet Caddesi'yle Mithatpaşa Cad-

desi'nin kesiştiği köşedeydi. Bir bakardınız, Türkeşçi gençler, ellerinde tabancalar, havaya kurşun sıkarak, sloganlar atarak Kocatepe'den aşağı iniyorlar; bir bakardınız, değişik gruplara bağlı solcu oldukları varsayılan gençler, yine sloganlar atarak bu kez Meşrutiyet Caddesi'nden Atatürk Bulvarı'na yürüyorlar, onların arkasından da bu kez selametçi gençler (akıncılar), salavat çekerek geçiyorlardı. Yani, bizim evin önü hayli netameliydi. Savcı Doğan Öz, bizim evin hemen arkasındaki evinden çıkarken vurulup öldürülmüştü. Özgür İnsan dergisini çıkarırken, sık sık telefonla bana da tehditler savruluyor, ana avrat küfürler ediliyordu. Nitekim bir gece bizim apartman bombalanmış, bütün dairelerin kapıları, camları kırılmış, bereket, ölen ya da yaralanan olmamıştı. Sinirlerimiz de sağlammış ki, depresyona falan da girmemiştik. Öte yandan, ikide bir arabalara konan bombaların patladığı haberleri duyuluyordu. Bu bakımdan, pek anlarmışım gibi, her sabah arabaya binmeden, altına eğilip bomba olup olmadığını araştırıyordum.

Bir sabah, yine evden çıktım, otomat gibi arabama doğru yürüyordum ki, bir de baktım, araba yerinde yok. Önce hemen panığe kapılmadım, ola ki, bir gün önce başka bir yere park etmişimdir diye sağa sola bakındım. Yok. Arabayı koydunsa bul. Tabii beni bir telaştır aldı. İlk işim, Mülkiye'den tanıdığım Ankara Emniyet Müdürü'ne telefon etmek oldu. Hemen ilgileneceğini söyledi. Daha sonra Trafik Şube Müdürü aradı. Ona da araba hakkında gerekli bilgileri verdim. Bu arada polis radyosundan, çalınan arabalar arasında bizimki de anons edildi.

Konuyu konuştuğum eş dost pek umutlu değildi. Kimi, "Hırsızlar onu çoktan güneydoğuya götürmüşlerdir, saman yığnında toplu iğne aramaya benzer, imkânı yok bulamazsın," diyor, kimi "Onu çoktan parçalara ayırıp satmışlardır," diyordu. Birkaç kez, eniştenin arabasıyla Ankara'nın kenar mahallelerini dolaştık, tabii hiçbir şey bulamadık. Arabanın trafik sigortasından başka sigortası olmadığı için, yapabileceğimiz bir şey yoktu. En büyük kayıp sanki araba değilmiş gibi, ikide bir, yolda giderken çalmak için torpido gözüne koyduğum Avrupa'dan alınma klasik müzik kasetlerine hayıflandığımı anımsıyorum.

Aradan on beş-yirmi gün geçti. Bir pazar sabahı, salonun pen-

ceresinden caddeyi seyrediyorduk. Bir de baktım, bir polis arabası bizim kaldırıma yanaştı, içinden iki üniformalı polis çıktı, bizim apartmana daldılar. Ne de olsa o günlerde, teröristlerle anarşistler kadar polisler de insana korku veriyordu. Kulağım kapıda, bekledim. Gerçekten de nalçalı ayakkabı sesleri merdivenleri tırmandı, bizim kapının önünde durdu, zil çalındı. Kapıyı açtım,

— Buyrun? dedim.

Elinde bir evrak tutan polis,

— Erhan Bener sen misin? dedi.

Yüreğim çarpa çarpa,

— Benim, dedim.

Bu kez bizim Anadol'un plaka numarasını söyleyerek, böyle bir aramızın olup olmadığını merak etti. Yüreğim sevinçten çarparak "evet"i bastırdım. "Yoksa bulundu mu?" dedim.

Polis bıyıkaltından güldü.

— Bulunmuş, dedi. Parka çekilmiş. Buyrun gidelim...

Hemen ceketimi sırtıma geçirdim. Aşağı indik. Polis arabasının arkasına, suçlular gibi iki polisin arasına oturtuldum. Tabii hemen nerede ve ne durumda bulunduğumu sordum. Arabayı çalan hırsızlar, içerdeki boş içki şişeleri ve kullanılıp atılmış prezervatiflerden anlaşıldığına göre, depodaki benzin bitinceye kadar gezip tozup âlem yapmışlar, sonra arabayı bir evin garajının önüne bırakıp çekip gitmişler. Ev sahibi seyahattemiş. Dönünce bakmış ki, garajının önünde bir araba, çıkış yolunu kapatmış olarak duruyor. Trafığe haber vermiş, gelip çekmişler. Hırsızlar giderken arabanın kasetçalarını söküp almış, benim kıymetli klasik müzik kasetlerimi de yanlarında götürmüşler. Hınç alırcasına, "O kasetler patentlidir, silinip üzerine başka müzik çekilemez ki!" dediğimi anımsıyorum.

Bu arada, arabayı bulanlar bize gelenlermiş gibi, o zamanlar epeyi değerli olan bir bin liralığı ikramiye olarak polislerin eline tutuşturdum. Hiç seslerini çıkarmadılar. Sonunda polis park yerine geldik. Bizim Anadol, kir pas içinde bir köşede duruyordu.

Ben tekrar teşekkür edip arabama yöneliyordum ki, elinde evrak tutan polis, kâğıtları burnumun ucuna sürdü:

— Önce şunları ödeyin, dedi.

Baktım, yüklüce bir meblağ.

— Nedir bunlar? dedim.

— Yasak yere park etme cezası, çekme ücreti, park ücreti...

“Ama oraya ben bırakmadım ki arabamı...” diyecek oldum. “Hırsızlar yakalanırsa onlara rücu edersiniz,” diyerek, mülkin sorumluluğu üstüne, bana bir de hukuk dersi verdiler.

Arabayı alır almaz, Ankara caddelerinde, trafik polislerinin durduğu yerlerde, inadına, gözlerinin içine baka baka dolaştım. Güya, çalıntı arabanın plaka numarasının bütün trafik polislerine verilmiş olması gerekiyordu. Hiçbiri oralı olmadı. Gene bizim hırsızlar insaflymış, araba kolay bulunsun diye garaj kapısının önüne bırakmışlar. Ne de olsa ehli keyf insanların hali başka oluyor!

5. Anadol da Gidiyor

Anadol’u sevmiştik sevmesine ama özellikle kış günlerinde kaloriferi iyi çalışmıyor, her tarafından yel üfürüyordu. Ayrıca, karoserisinde de yer yer çökmeler olmuştu. Tamir ettirmek benim için güç oluyordu. Üstüne üstlük, hırsızlar namusunu da kirletmişler, arabayı randevu evine çevirmişlerdi.

Arkadaşım olan Renault Mais’in Genel Müdürü’nün önerisiyle yeni çıkacak olan, Renault’nun 12 modeline yazıldık.

XVII

1978 Model Renault 12

1. Arkadaş Kazığı!

Renault otomobillerinin 12 modeli biz Paris'teyken üretilmeye başlamıştı. Yapılan onca reklama karşın bir türlü ilgimi çekmemişti. Denemek için acentesine de gitmiştim. Direksiyonu, şoförün oturuş biçimine göre biraz fazla sağa eğimli gibi gelmişti bana. Fabrika bunu fark etmiş olmalı ki, daha sonraki yıllarda bu düzeni değiştirdi.

Anadol otomobilimizden öyle fazla şikâyetçi değildik, sadece, ufak tefek sürtmelerden, çarpmalardan ötürü karoserisi yer yer hafifçe çökmüştü, bu da benim keyfimi kaçırıyordu. Renault Mais'in Genel Müdürü olan eski hesap uzmanı arkadaşımın önerisi üzerine, fiyatı da çekici gelince, sıraya girmek üzere kaparo yatırdım. Arkadaşım teslim tarihini öne alabileceğini ima etmişti. Bu arada Anadolu'yu da, bankanın, arkadaşım olan Genel Müdürü'nün kızına, ucuz pahalı demeden satmıştım. Ne var ki, bekle allah bekle, sıra bir türlü gelmedi, ta ki fabrika, arabalara yüzde yüze yakın bir zam yapınca kadar!

Yeni arabamız beyaz renkteydi. Şık bir arabaydı. Kullanışı rahat-tı. Hepimizin hoşuna gitti.

Renault ile de çeşitli yurt gezileri yapma olanağı bulduk.

2. Oran, Bir-İki Dolmuş!

1962 yılında Simca Vedette arabamızı satıp, on bin lirasıyla Em-lâk Kredi Bankasında ev hesabı açtırdığımızdan söz etmiştim. Bu

krediyle Gençlik Caddesi'nde aldığımız evi, Paris'te iken kiraya vermiştik. Ancak kiracının, bizim yokluğumuzdan yararlanarak evi bir çeşit buluşma evi olarak kullandığını öğrenmiş, çıkarmak için çok uğraşmıştık. Türkiye'ye döndükten sonra, ucuz pahalı demeden elden çıkardık. O sırada yeni yapımına başlanan Oran Sitesi'nde bir daireye yapım sırasında girdik.

Site henüz kurulma aşamasındaydı. Sadece tek tip dört katlı evler vardı. Bir de, çarşı denen bölgede, yedi-sekiz katlı bir büyük blok. Bu çarşıda bir bakkal, bir manav bile bulunmuyordu. Öte yandan, merkezi ısıtma sistemi uygulanıyordu güya ama evler ısınmıyordu. Su arada sırada akıyor, elektrikler sık sık kesiliyordu. Ulaşım son derecede güçtü. Belediye otobüsleri bir sabah bir akşam, iki kere uğruyordu Oran'a. Dolmuş yoktu. Taksi yoktu. Taksi çağırmak için Çankaya'daki taksi durağına telefon etmek gerekiyordu. Evlerde henüz telefon da olmadığı için, bu imkânı kullanmak da zordu. Arabası olanlar, şehre inerlerken komşularına haber verirler, ya da durakta bekleyenleri arabalarına alırlardı. Toplumsal dayanışma övünülecek bir noktadaydı.

Sonradan çok gelişen Yıldızevler semti, bir gecekondu mahallesiydi. Bir iki tane bakkalı vardı. Çankaya-Oran arasındaki yol tek şeritti, birçok yerinde asfalt da çok bozuk ve virajlıydı. Bu yolda özellikle kışın ve geceleri yolculuk yapmak büyük cesaret işiydi. Bu yolda gece vakti uğradığı küçük sayılabilecek bir trafik kazasında yaralanıp da kimseye haber verme olanağı bulamadığı için kan kaybından ölenlerin hikâyelerini eski Oranlılar bilirler.

Dairemizi bize teslim ettiklerinde, şimdi gümrak bir bahçe olan, apartmanın arkasındaki boş alan tam bir toprak yığını halindeydi. Serseri sokak köpekleri başıboş dolaşüyor, geceleri sabahlara kadar havlıyor, uyku uyutmuyorlardı. Oğlumuz Yiğit, Ankara Tıp Fakültesinde okuyordu, kızımız Yaprak ilkokul öğrencisiydi. Oran'dan okullarına gidip gelmeleri çok zordu. Bu koşullarda oraya taşınamayacağımıza karar verdik.

Paris Caddesi'nde kira ile oturduğumuz evde rahatımızı yerindeydi. Ne var ki, bana çalışma odası olarak ayrılacak yerimiz yoktu. Kiraya vermek de pek olanaklı olmadığından, boş boş durmaması için Oran'daki evi, benim çalışma ofisim olarak düzenledik.

İki masa, yerlere birkaç makine halısı, perdeler, bir küçük ocak, şiddetli karda gece kalmak zorunluluğuna karşı iki karyola, bir tüpgaz sobası, daktilo makineleri ve benim çalışırken olmazsa olmaz müzik gereksinmem için bir müzik seti.

Benim için verimli bir çalışma dönemi oldu o yıllar. Ağabeyim, kimi yazar dostlarımızla sık sık Oran'a gider, bütün gün çalışırdık. Neşecan bize azık hazırlardı. Arabayla belli bir yerde buluşurduk. Yıldız'da, çok sevimli bir alevî bakkal vardı. Dost olmuştuk. Ekmeğimizi, içkimizi, sigaramızı, bazı gereksinmelerimizi oradan sağlardık. Biz Oran'da çalışmaya gitmeye başladığımızda dükkân bayağı genişti. Ama, zamanla bir yandan hızla oranı artan enflasyon, bir yandan açılmaya başlayan süpermarketlere karşı rekabet gücü kalmayınca, önce dükkânı küçülttü, sonra, yerine bir apartman dikilmek üzere, dükkânını yok pahasına elinden çıkartmak zorunda kaldı.

Bürokratlar'ı, Oyuncu'yu, Böcek'i, Sisli Yaz'ı Oran'da yazdım.

3. Oidipus Kompleksi!

Arabam olmasaydı tabii Oran'a gidip gelmem mümkün olmazdı. Öte yandan, Türkiye'de sağcı ve solcu gençler ve sağcıları kollayan kolluk kuvvetleri arasında kanlı terör olayları yaşanıyordu. *Yiğit o günlerde Ankara Tıp Fakültesinde okuyordu.* Yasal bir kuruluş olan Türkiye İşçi Partisi'nin gençlik kollarına kayıtlıydı. İster istemez olaylara karışıyordu. Benden sık sık arabayı istiyordu. Hem bana lâzım olduğu için, hem de Yiğit hesabına kaygı duyduğum için pek vermek istemiyordum. Aramızdaki bu tartışmanın onda bir çeşit ruhsal travmaya yol açtığını o zamanlar fark etmedim. Yıllar sonra, Avrupa'daki on yıllık sürgün yaşamından döndüğünde aramızda tartıştık bu konuyu ve o zaman anladım bundan dolayı beni bağışlamadığını.

4. Buz Gibi Rakı!

O günlerde hem benzin fazla pahalı değildi, hem de ben anlaşılan daha genç ve sağlıklıydım ki, yaz geldiğinde, bankadaki işimden uzun zaman ayrı kalamayacağım için, Kuşadası'ndaki yazlık evimize on beş günde bir arabayla gider gelirdim.

Bir keresinde, çok sıcak bir günde, Kuşadası'ndan Ankara'ya eve geldiğimde bitkin bir haldeydim. Dördüncü kata güçlükle tırmandım. Kapıyı açtım, soğuk bir su içme hevesiyle buzdolabına hamle ettim.

Pek çok evde olduğu gibi, bizim evde de soğuk su bulundurmak için boşalmış şişeler, bu arada içki şişeleri kullanılır. Göz kararı, el yordamıyla en soğuk olan şişeyi yakalayıp başıma kaldırdım. Buz gibi sıvı, şişe yarılanana kadar boğazımdan aşağı indi. Neden sonra içtiğimin su değil, rakı olduğunu ayımsadım. Ne kokusu ne de tadı dikkatimi çekmişti.

O yorgunluğun üstüne yarım şişe de rakı içerse ne olur insan? Başıma geleceği bildiğim için, hemen soyunup yatağa attım kendimi. Üstüme bir çarşaf çektim. Gözlerimi açtığımda ertesi sabah olmuştum.

Renault fazla bir sıkıntı çıkarmadı bana. Bir iki tatsız anı dışında.

5. Yine Fabrikasyon Hatası!

Yine öyle, yaz tatilinden yararlanarak arabayla Kuşadası'na gidiyordum. Sabah yola çıkacakken lastiklere bir göz attım. Baktım, sol ön lastiğin bir noktada kaplaması sıyrılmış. Her an balon yapabilir, yani patlayabilir.

Pazar günü açık bir lastikçi aradım. Yeni bir lastik alıp taktırdım. Toyota'dan sonra (ki o spor bir arabaydı) fazla hızlı gitme âdetim yoktur. İyi ki de yokmuş. Dinar yakınlarına gelmişim ki araba birden tehlikeli bir şekilde sallanmaya başladı. Yol kenarında güçlüklerle durabildim. Bir de baktım, yeni aldığım lastik boydan boya yırtılmış. Arabayı aldığım günden beri hiç kullanmadığım için, krikoyu yerleştirmekte ve lastiği yedek lastikle değiştirmekte, yaz sıcağında hayli zorlandım. İlk rastladığım lastik satan benzin istasyonunda yeni bir lastik almak zorunda kaldım. Balans ayarı falan derken Kuşadası'na epeyce geç varabildim. Cep telefonum ya da araç telefonum olmadığı için haber de verememiştim, beni haklı olarak merak etmişlerdi.

Buna benzer bir durum, bu kez de tersine, kış günü başıma geldi.

Oran Sitesi'ndeki çalışma yerimden geç vakit dönüyordum. Yol

tehlikeli olduğu için, biraz yıpranmış olan lastiklerimi yenilemiştim. O tarihte henüz milletvekilleri evleri ve askeri lojmanlar inşa edilmemişti. Dolayısıyla çift taraflı yol da henüz ortada değildi. Şimdiki gelişmiş Yıldız semtinin yerinde bir geçekundu mahallesi bulunuyordu. Tam Yıldız'a gelmişim ki, lastiklerden birinin patladığını fark ettim. Artık krikoyu kullanmasını öğrenmişim ama, hava çok soğuktu, yerler buzaçinideydi. Krikonun demiri elime yapışıyordu. Üstelik, trafiğe engel olmamak için eğimli bir yerde durmuş-tum. Kan ter içinde, patlak lastiği yedek lastikle değiştirip kente in-bildim.

Böyle yine çok soğuk bir havada, yine Yıldız'da başıma gelen, da-ha da acıklıydı.

6. Küçük Bir Trafik Kazası!

Bir gün önce, Oran Sitesi'ndeki yerimde, *Hürriyet* gazetesi için yetiştirmeye söz verdiğim yazı dizisi üzerinde çalışmaya dalmıştım. Vakit gecikmiş, şiddetli bir tipi başlamış, göz gözü görmez olmuştu. Arabayla dönmem olanaksızdı. O günlerde Oran'da, böyle durum-larda ne otobüs, ne dolmuş, ne de taksi bulunuyordu. Oran'daki ev-de telefon da olmadığı için, o tipide güçlükle çıkıp köşedeki genel te-lefondan evi arayarak durumu haber verdim.

Geceyi, çayla, bisküviyle *kıfaf-ı nefis eyleyerek*, çalışarak geçirdim.

Sabah kalktığımda tipi dinmiş, hava açılmıştı. Arabaya binip yo-la çıktım. Ancak henüz yol buzluysa, araba kayıyordu, son derece-de yavaş ve dikkatli sürüyordum. Yıldız Polis Karakolunun bulun-duğu dönemeçte kocaman bir Mercedes arkadan gelip önüme geçti, bayır aşağı inerken o da iyice yavaşlamak zorunda kaldı. Bir ara be-nim arabam kaymaya başladı, Mercedes'e arkadan bindirmek üze-reydim. Can havliyle frene bastım. Araba yerinde döndü, geri geri gitti, kenardaki köy bakkalının kerpiç duvarına çarparak durdu.

Arabadan inip baktım. Duvarda hafif bir çöküntü vardı, benim arabamın da arka stop lambaları kırılmış, tampon hafifçe eğilmişti. Vaveyla kopararak dükkândan fırlayan bakkalın eline bir miktar pa-ra sıkıştırdıktan sonra yola devam ettim.

Akay Yokuşu'nun başındaki, bankanın genel müdürlük binasına kadar rahat geldim. Bankanın şoförlerinden birine anahtarları vere-

rek, hemen yakınımızda, Beste Sokak'taki tamirciye götürmesini rica ettim. Öğle tatilinden yararlanarak yazı dizisini Ulus'ta, Rüzgârlı Sokak'taki *Hürriyet* matbaasına götürmek üzere bankadan çıktım. Tam bir taksiye işaret etmek üzereydim ki Ulus otobüsü bankanın önündeki durakta durdu. Hemen bindim.

Oturacak yerler doluydu. Ayakta, askıya asıldım. Ancak, kısa bir süre sonra sağ ayak bileğimde şiddetli bir ağrı başladı. Ağrı giderek arttı. Ulus'ta otobüsten güçlükle inebildim. Bir taksiye binerek gittim *Hürriyet* gazetesinin Rüzgârlı Sokak'taki basımevine. Merdivene çıkamadığım için, aşağıdan telefon ettirdim. Beni yük asansörüne bindirdiler. Diziye teslim ettim. Eve, gazetenin arabasıyla yolladılar beni.

Evimiz Paris Caddesi'ndeki bir apartmanın dördüncü katındaydı, asansör de yoktu. Dört katı çıkıncaya kadar ecel terleri döktüm. Ayak bileğim hüt dağı gibi şişmişti. Geceyi ağrı kesicilerle güç bela geçirdim, eşimin ısrarıyla, ertesi sabah hastaneye gittik.

Bereket, kırık yokmuş. Kayarken sertçe yaptığım fren sırasında bileğimi incitmişim. Ancak, dostumuz olan fizik tedavi uzmanı doktor, muayene sırasında sol bacağımda sağ bacağıma oranla iki santime yakın daralma olduğunu saptamış. Sol tarafım çok çektiği için zayıflamıştır falan diyerek işi şakaya boğmak istedim ama hekim dostum yakamı bırakmadı. Röntgenler çekildi. Sonunda belke miğimde bir sıkışma olduğu anlaşıldı. Bir ay, fizik tedavi seanslarına devam etmek zorunda kaldım. Sağımla solum eşitlendi mi, merak etmiyorum!

7. Askeri Lojmanda Davetsiz Misa fir!

Kışın ve arabanın bir başka azizliğine de, 12 Eylül döneminde uğradım.

Bir akşam, Bahçelievler'de oturan, Emekli Sandığından bir arkadaşımızın evine, yemeğe gitmiştik. Sohbet tatlıydı. Bir ara bir de baktık ki geceyarısı olmak üzere. Sıkıyönetim, geceyarısından sonra sokağa çıkma yasağı koymuştu. Kimsenin gözünün yaşına baktıkları yoktu. Geceyi karakolda geçirebilirdik. Hemen fırladık, yola çıktık. Ne var ki, Eskişehir yolu sapağında trafik ışığında durduktan sonra araba bir türlü çalışmadı.

Cadde ıssız. Yardıma gelecek kimse yok. Karım araba kullanmasını bilmediği için, zorunlu olarak ben direksiyona geçtim, bir elim direksiyonda, bir ayağım yerde, öbür elim ve omzumla, karım topuklu ayakkabılarıyla arkadan iterek, buzlu yolda soluk soluğa arabayı yürüttük. Araba çalışır gibi oluyor, sonra yine stop ediyordu.

Güçlkle bulvara çıktık. Sokağa çıkma yasağı başlamak üzereydi. Arabayı çalıştıramayacağıma aklım kesti, ama bulvar üzerinde de bırakamazdım. Gözüme kestirdiğim bayır aşağı bir sokağa saptım. Meğer burası sokak değil, subay lojmanlarının bulunduğu bir bloğa inen bir ara yolmuş. Ama başka çaremiz de yoktu. Kapısını kilitletip arabayı orada bıraktık. Tekrar bulvara çıktık.

Bereket versin son anda iyi yürekli bir taksi şoförü imdadımıza yetişti, bizi evimize götürüp bıraktı.

Ertesi gün haber verdiğim tamirciler arabayı çektiler. Önemli bir arızası yokmuş. Platin kirlenmiş. Anlamış olsaydım bile, o saatte ve o soğukta motor kaputunu açıp, platinleri çıkararak temizleyemezdim!

8. Batarya Şakası!

Buna benzer bir olay da, yine bir kış günü, Oran Sitesi'ndeki eve taşınmamızdan sonra başıma geldi.

Bir sabah arabaya bindim. Motor gıy gıy etti, çalışmadı. Hayırsever iki komşu arkadan ittiler, yokuşun başına kadar geldim. Oradan aşağı, ikinci vitese takarak arabayı çalıştırmayı denedim. Ancak, yokuş bitti, daha dik bir yokuştan inmek isterken bu kez karlara saplanıp kaldım. Bankaya taksiyle gittim. Ertesi gün gelen bankanın şoförleri, aküye aktarma yaptılar, motoru çalıştırdılar, ama arabayı saplandığı kar yığınının çıkarmak çok zor oldu.

Şoför arkadaşlar, bataryanın zayıflamış olduğunu, değiştirmem ya da şarj ettirmem gerektiğini söylediler. Ertesi sabah arabayı konu komşunun yardımıyla yine zar zor çalıştırdım. Bankaya geldim. Arabayı hemen yakındaki garaja götürüp aküsüne baktırması için bankanın şoförlerinden birine ricada bulundum.

Yarım saat sonra telefon çaldı. Baktım, bizim şoför. “Ne var?” dedim. “Tamirciden arıyorum Beyefendi,” dedi. “Kontak anahtarı girmiyor. Bilyeleri dağılmış! Çok uğraştım, girmede. Ustayı çağır-dım. Bilyeleri dağılmış, dedi. Ne yapalım?”

Ben nereden bileyim? Ne yapılması gerektiğini sordum. Arabayı garaja çekecekler, marş motorunu söküp kilidini, anahtarını değiştireceklermiş. Çaresiz, peki, dedim. Yalnız o zaman orijinal anahtarı olmazmış, ona da olur dedim. Yarım saat sonra telefon tekrar çaldı. Bu kez garajdaki ustabaşıydı telefondaki. Meğer bilyeler bozuk değişilmiş, ama bir kere yeni anahtar ve kilit takılmış. Olan olmuş. “Ne yapalım,” dedim. “Varsın orijinal anahtar olmayıversin. Aman, şu aküyü kontrol edin de yine sabah kapıda kalmayayım.”

Yarım saat sonra tekrar telefon çaldı. Arayan bizim şofördü. “Rahatsız ettim Beyefendi ama, burada akünün bomesini ölçtüler. Akü neredeyse tamamen ölmüş. Buraya kadar getirmesi bile mucize, dedi usta. Yenisini almaktan başka çare yok...”

Halbuki daha iki yıl olmamıştı yeni akü taktıralı. Çaresiz ona da razı oldum. Akşama kadar şarja bağlayacaklarmış. Zehir gibi olurmuş.

Bir süre sonra şoför geldi. Elinde yeni anahtarlar. Eskisini de, herhalde hatıra diye saklamam için alıp getirmiş. Arabayı aynı yere park etmiş.

Akşam, bankadan çıktığımda baktım, gerçekten de arabam eski yerindeydi. Kapıyı açmak istedim. Yeni anahtar kilide girmedi. Herhalde kapıyı yine eski anahtarla açacağım, dedim. Gerçekten de eski anahtar kapıyı açtı. Yerime oturdum, yeni anahtarı marş kilidine sokmaya çalıştım. Girmedi. Bu kez, herhalde çaresini bulmuşlar, yine eski kilidi takmışlar diye düşündüm. Gerçekten de eski anahtar kilide girdi. Marşa bastım. Motor gıy gıy edip sustu. O sırada şoför de bankadan çıkmış, herhalde evine gidiyordu. Camı açıp seslendim. “Hani yeni akü takacaklardı,” dedim. “Araba yine çalışmıyor.”

Şoför hayretle yüzüme baktı. “Beyefendi, o sizin arabanız değil ki! Elbet çalışmaz,” dedi.

Bu sefer şaşırmak sırası bendeydi.

“Oğlum, ben kaç yıllık arabamı tanımaz mıyım,” dedim.

“Ama benim tamir ettirdiğim araba bu değildi ki...” dedi.

Sonunda mesele anlaşıldı. Şoför, sokağın biraz ilerisinde park etmiş duran başka beyaz bir Renault’yu benim araba sanmış. Benim anahtarım kapıya uymayınca arabanın kilidini, benim akü yerine de o arabanın aküsünü değiştirmişler.

O sırada arabanın sahibi de geldi. Bizi üstelik arabasını –belki de anarşik bir eylemde kullanmak amacıyla– çalmakla suçladı. Aküyü armağan ettiğim gibi, durup dururken arabasının orijinal anahtarını değiştirttiğim için bir miktar tazminat da ödedim. Üstelik benim arabanın aküsü şarj edilmediği için, o gün orada bırakmak zorunda kaldım. Eve taksiyle döndüm.

9. İnegöllü Sami Usta

Uydurma, daha doğrusu tamamen antidemokratik birtakım suçlamalar nedeniyle oğlum Yiğit’in on yıl Belçika’da sürgün hayatı yaşamasına neden olan dâvâlar sonuçlanmıştı. Askerliğini yapması için yurda dönecekti. Hakkındaki suçlamaları ortadan kaldıran kesin yargı kararlarını tebliğ edip uygulanan kısıtlamaları kaldırtmak için, avukatı sıfatıyla Bursa Emniyet Müdürlüğüne gitmem gerekiyordu.

Tesadüf, bir yazar arkadaşımın da orada bir işi varmış. Havalar iyi gidiyordu. “*Sabah erkenden çıkar, akşama döneriz,*” dedim arkadaşşıma. Aslında üşütmüştüm; sinüzitim azmış, antibiyotiğe başlamıştım. Belli saatlerde ilacımı almam gerekiyordu.

Eskişehir’e yaklaşırken hava bozdu, kâh bardaktan boşanırcasına yağıyor, önümü göremiyordum, kâh yavaşlıyor, bu kez de lastikler eskimiş cam sileceklerinin cızırtıları sinirlerimi bozuyor, dikka-tim dağılıyor, kaza yapacağım diye korkuyordum. Yerler kaygandı. Hızlı gidemiyordum.

İnegöl’e on beş-yirmi kilometre kala baktım, öğle olmuş bile. Antibiyotiğimin saati gelmiş, karnımız da acıkmıştı. O koşullarda, ne kadar gaza basarsam basayım, öğle tatiline kadar Bursa’ya yetişmemiz olanaksızdı. Üstelik, Bursa’da trafiğe girip park yeri aramak, lokanta bulmak zor göründü gözüme. “*Şuralarda bir yerde durup öğle yemeğimizi yiyeelim,*” dedim. Baktım, yolun sol tarafında güzel bir bahçe içinde, şirin görünümlü bir lokanta. Kapısının üstünde “*Ken-din pişir, kendin ye!*” yazıyor.

Yol boştu, hemen direksiyonu kırdım, lokantanın önündeki çakıl taşı döşenmiş arsaya arabamı park ettim. Tam kapıdan çıkarken aklıma geldi, antibiyotik kutusunu arka koltuğa attığım evrak çantama sokuşturmuştum. Uzandım, çantadan ilacımı aldım, araba-

nın kapısını kilitleyerek çıktım. Karımın hediyesi deri anahtarlık pek şıktı ama, arabanın kapı anahtarı, kontak anahtarı, evin dış kapısının, sokak kapısının anahtarları, evrakımı sakladığım masanın çekmecesinin anahtarı, hepsi zor sığıyor, üstelik pantolon cebimi kabartıyordu, ama hediye diye taşıyordum ister istemez.

Lokantada bizden başka kimse yoktu, herhalde vakit henüz erkendi de ondan. Bu arada yağmur dinmişti ama, biz yine ne olur ne olmaz diye bahçeye çıkmadık, bahçeye bakan köşede bir masaya oturduk. Lokanta çok güzel dekore edilmişti. Sahibi Alamancı'ymış. Rakı şişelerinden bir pano yapmış. Bar kısmında akla gelebilecek bütün içkiler sıralanmış. Masalar, sandalyeler hasırdandı, minderleri de çok rahattı. Duvarlara asılmış birkaç röprodüksiyon, adamın zevk sahibi olduğunu gösteriyordu. O da, aşçı da, garsonlar da güler yüzlü insanlardı.

Bize bakan garson, kıbarca "*Hoş geldiniz,*" dedikten sonra, ne kadar yiyeceğimizi sordu.

— Bize birer porsiyon kuzu şiş, dedim. Ama oğlak eti olmaya-cak ha!

Garson, kendisine hakaret edilmiş gibi yüzünü buruşturdu:

— Ayıp ettin ağabey, dedi. Oğlak eti de çok lezzetli olur ayrıca, ama burada satmayız...

— Sana güveniyorum. Bizim bağırsaklarımız biraz hassastır da... Hem yağsız ve çok çok iyi pişmiş olsun... Salata ile birer şişe de bira. Salatalar ayrı tabaklarda olacak...

Garson, hayretle yüzüme baktı. Açıkçası o güne kadar "*Kendin pişir, kendin ye!*" usulü lokantalardan hiçbirine girmemiştım. Safça,

— Porsiyonlar çok mu küçük? demişim.

Garson o zaman, bu lokantada porsiyonla değil, kilo usulü servis yapıldığını izah etti. Ayrıca, kuzu pirzolarlarının çok nefis ve yumuşak olduğunu söyledi.

— O halde iki yüzer gram olsun, dedim.

Güldü:

— İki yüzer gramın sözü mü olur beyim, dedi. Ben size bir kilo hazırlatayım. Parmaklarınızı da yersiniz...

Sesimizi çıkarmadık. Ben hemen antibiyotiğimi yuttum. Birer sigara yakıp beklemeye başladık. Neden sonra, garson, içi nar gibi ki-

zarmış ateş dolu kocaman bir mangal getirip yerleştirdi yanımıza; bir koca tepsi dolusu da çiğ kuzu pirzolası, tuz, biber ve kekik. Sonra da, hiçbir açıklamada bulunmadan, “Afiyet olsun!” deyip uzaklaştı. Hemen ardından komi de biralarımızla salatalarımızı getirdi.

O güne kadar benim gibi hiç *Kendin pişir kendin ye* lokantasına gitmemiş olan arkadaşım yüzüme bakıyordu:

— Ne olacak şimdi bunlar?

Ben hikâyeyi kavramıştım.

— Biz pişireceğiz, dedim.

Et bir kilo var mıydı, yok muydu, bilmiyorum ama, açık havanın da etkisiyle hepsini silip süpürdük. Üstüne de birer az şekerli kahve söyledik, sigaralarımızı tellendirdik. İyi ki durmuştuk burada. Kır ortasında böyle bir lokanta bulacağımız aklıma gelmezdi. Hesap gelince daha da şaşırdım. Ankara’da, sıradan bir lokantada bir kişi bile karnını doyuramazdı bu fiyata.

Hesabı ödedik, kalktık. Lokanta sahibiyle garsonun, kominin ve aşçının ellerini sıkıp, teşekkür ettik, dönüşte yine uğrama vaadinde bulunduktan sonra arabamıza yöneldik. Garson, elinde kolonya şişesiyle peşimizden koşturdu. Kapıyı açıp yerime geçtim. Kontak anahtarına hamle ettim, anahtarlıkta kontak anahtarının takılı olduğu çengel boştu, kilidi açılmıştı.

Önce, sâkin sâkin döşemeye baktım. Yok. Bu kez kapıyı açarken düşmüş olacak diye kalktım, baktım. Yer çakıl taşı döşeli. Görünürde yok. Bu kez, lokantaya giderken düşmüştür diye ötelere bakındım. Lokanta sahibi ile garson ve komi de benimle birlikte aramaya başladılar. Arkadaşım da ister istemez katıldı bize.

Arabadan lokantaya kadar olan yolu neredeyse bütün çakıl taşlarının arasına bakarak aradık. Lokantanın içine de baktık. Sanki yer yarılmış, anahtar içine kaçmıştı. Tabii bu arada, bütün ceplerimi birkaç kez, ters yüz ederek aradım. Yok. İşin kötüsü, kontak anahtarı direksiyonu da kilitletiğinden düz kontak yaptırarak çalıştırmamın da yararı yoktu. Sinirimden, çaresizliğimden barut kesilmiştim. Bir saatlik aramadan sonra, lokantanın sahibi,

— Başka çare yok beyim, dedi. Siz, geçen vasıtalarından birine atlayıp İnegöl’e gidin. Orada arabanızın servisi vardır. Onlar bir çaresini bulurlar. Arkadaşınız burada bekleyebilir...

Gerçekten de yapılabilecek başka bir şey yoktu. Ne olur ne olmaz, arabayı orada yalnız bırakmayalım diye arkadaşım lokantaya girdi, ben de arabanın kapısını kilitleyip, yola çıktım. Geçen arabalara işaret etmeye başladım. Kimse durmuyordu. Çiseleyen yağmur altında bir hayli ıslandıktan sonra, bir kamyon durdu önümde. Neyse ki, o da İnegöl'e gidiyormuş, çünkü, ana yolla kenti bağlayan yolun arası epeyce uzunmuş.

Kamyon şoförüne olayı anlatınca halime acıdı, servise kadar götürdü beni.

Resepsiyondaki adam suratsızın biriydi.

— Kilidi olduğu gibi değiştirmek gerek. Onun da bizde yedeği yok. Bursa'ya gidip araştırın, diye kestirip attı.

Ben, *"Aman, zaman, arkadaşım yoldaki lokantada kaldı, hiç değilse bir çekici verin de arabayı buraya çekelim,"* dedimse de oralı olmadı. Boş çekicileri yokmuş.

Ben, lokantanın telefonunu almadım diye kendime kızıyor, ne yapacağımı düşünüyordum kötü kötü. O arada, konuşmamıza kulak misafiri olan iş elbiseli, orta yaşlı, şişmanca, güleç yüzlü bir adam söze karıştı, resepsiyondaki adama,

— Hasan Abi, şu anda elimde iş yok. Bu abiyle arkadaşşı yolda kalmasın. Ben gidip bir bakayım, belki bir çaresini buluruz, dedi.

Hasan Abi, burnunu kıvırdı, isteksizce,

— Git bak bakalım, dedi. Ama geç kalma...

Adının Sami olduğunu öğrendiğim ustayla birlikte servis istasyonundan çıktık. Ben taksi aranıyordum ki, Sami Usta,

— Benim bir takanı var, dedi. Şurada. Onunla gideriz. Taksiler şimdi senden çok para alır...

Yola çıktık. Sami Usta beni avutmaya çalışıyordu,

— Sen merak etme, bir de ben bakayım, belki çalıştırmanın bir yolunu bulurum. Bu Renaultların anahtarları belalıdır, ama belli olmaz. Hiç çaresi olmazsa, kilidi sökeriz. İnegöl'de iyi bir anahtarcı var. Mektepli. Onun gibisini Bursa'da bile zor bulursun. Bakarsın senin kilide bir anahtar uydurur...

Yolda bir de kaza olmuş. Bir kamyonla bir minibüs çarpışmış. Yerler kan içindeydi. Bizim gördüğümüz en az dört ölü vardı, üstle-

ri gazete ile örtülmüştü. Sami Usta bundan da beni avutacak bir sonuç çıkardı hemen:

— Bak, gördün mü? Anahtarını kaybetmeseydin, şimdi belki de sen yapmış olacaktın kazayı! Her işte bir hayır vardır!

Kendisinden söz etmeyi pek sevmiyordu anladığım kadarıyla. Bursa'ya niye gittiğimi sordu. Lâfi uzatmamak için uydurdum bir şeyler. Belki hemşehri gayreti gösterir diye, ben de Bursalı'yım dedim. Meğer Bursalı değilmiş. Askerliği sırasında gelmiş İnegöl'e. Oradan evlenmiş, kalmış. Aslında nereli olduğunu söylemedi, ben de sormadım.

Lokantaya geldik. Arkadaşım çok sıkılmış, burnundan soluyor-du. Hep birlikte anahtarı bir kez daha aradık, yine bulamadık. Sami Usta,

— Bunların kilitleri alengirlidir, dedi. Çalıştırırım, direksiyon kilidini de çözerim ama, belli olmaz, bakarsın elli metre sonra yine kilitleniverir. Başka çare yok, kilidi sökeceğiz.

— Sök usta, dedim. Ne yapalım, başa gelen çekilir.

Arabanın içine, sırt üstü uzandı, başladı kilidi sökmeye. Arkadaşım, başına pardösüsünün kapüşonunu geçirmiş, gözleri çakmak çakmak, çiseleyen yağmur altında fosur fosur sigara içiyor. *“Farz et ki kabahat bende,”* diyorum içimden, *“mahsus yapmadım ki? Sen hiç değilse burada, sıcak yerde gazete okuyup vakit geçiriyor-sun, ya ben?”*

Ama, içimden geçenleri yüksek sesle söyleyemiyorum. Anahtarı kaybeden benim. Her türlü ceremesini çekeceğim, çare yok. Bursa'daki iş de herhalde ertesi güne kaldı. Allah'tan tedarikliyimdir her zaman arabayla yola çıkarken; kim bilir ne isteyecek bu Sami Usta tamir parası olarak?

Neyse ki kilidin sökülmesi uzun sürmedi. Tekrar ustanın takası-na atladık, İnegöl'e döndük. Yolda baktım, kazada ölenlerin cesetle-ri hâlâ duruyordu yerde. Yalnız bir trafik arabası gelmiş, trafiği dü-zenliyordu.

Sami Usta çarşının içindeki anahtarcının dükkânına kadar da gö-türdü beni.

— Usta, abinin işini hallet, dedi. Benim hemşehrim. Arkadaşıyla yolda kalmışlar. Bir himmet et de buralarda sürünmesinler.

İş biraz uzun sürermiş. Sami Usta, “Anahtar yapılıncaya alırsın, servis istasyonuna getirirsin,” deyip uzaklaştı.

■ Anahtarcı genç bir adam. Sanat lisesi mezunuymuş. Biraz sinameki bir görünüşü var, bana pek güven vermedi. Pek az konuşuyor, sorularımı yanıtsız bırakıyordu. Ben işi kolay sanıyordum. Sokak kapısına anahtar uydurmak gibi bir şey diye düşünüyordum. Meğer bir hayli zormuş. Her kilidin bir şifresi varmış. Yapılacak anahtar tam tamına o şifreye uymazsa, ufacık bir çapak bile kalsa, bakarsın yolda direksiyon kilitlenebilirmiş, ben sabırsızlık gösterince, o kaddarcığını söyledi. Bundan da gözüm korkmadı değil. Neyse ki elinde hazır Avrupa anahtar varmış.

İş bir saat kadar sürdü. Ne istese vermeye hazırdım, ama o kadar az bir ücret istedi ki, doğrusu içim sızladı. O kadar emek, o kadar külfet... Bahşış vermek istedim, “Ben ustayım, ustalar bahşış almaz!” diye geri çevirdi.

Hemen bir taksiye atlayıp servis istasyonuna gittim. Baktım, Sami Usta bir arabanın altına yatmış. İçimden, “Eyvah,” dedim. “Bu Hasan Efendi, işini bitirmeden imkânı yok izin vermez ustaya!”

Oysa, Sami Usta, beni görünce hemen işini bıraktı,

— Oldu mu? dedi.

— Oldu, dedim.

— Hadi gidelim öyleyse, arkadaşını fazla bekletmeyelim. Hazır patron yokken bitirelim şu işi...

Yine Sami Usta’nın takasına atlayıp lokantaya döndük. Yolda baktım, ölümler, yaralıları kaldırılmıştı ama, kenarda kamyonla minibüsün hurdaları duruyordu henüz.

Biz gidip gelinceye kadar arkadaşım neredeyse bir paket sigarayı tüketmişti. Aşağı yukarı üç saattir, ben oradan oraya koşup oyalandırken, o da bir kır lokantasında tek başına beklemek zorunda kalmıştı. Bu arada, iyimser bir düşünceyle, beni merak etmiş olduğu da söylenilebilirdi. Bu arada ben, bir anahtar yitirmenin bana kaç patlayacağını hesaplamaya çalışıyordum. Anahtarcıya verdiğim bir yana, Sami Usta’nın arabasıyla iki kez gelip gitmiştik lokantaya. Söküp takması ayrı, bir buçuk saatten fazla zaman ayırmıştı bana. Ankara’daki tamir ücretlerini düşündükçe ter döküyordum.

Sonunda Sami Usta işini bitirdi.

— Hadi, gidip bir deneyelim, diye seslendi bana.

Korka korka direksiyonun başına geçtim. İnegöl kavşağına kadar gidip döndük. Her şey yolundaydı.

Lokantaya dönünce, tamirciye çekinerek borcumu sordum. Söylediği rakam gü-lünç denecek kadar azdı.

— Nasıl olur Usta? dedim. Yalnız arabanla beni buraya iki kere götürüp getirmenin bedeli bundan çok tutar?

Güldü:

— Ben taksi şoförü müyüm? dedi. Yolda kalana yardımcı olmak insanlık borcudur. Bana kalsa hiç para almam, ama patrona hesap vereceğim de ondan. Hem seni sevdim. İyi bir adama benziyorsun. Arkadaşın da iyi yani, çok sabırlı. Aman, dikkatli sür, yollar kaygan. Haydi yolunuz açık olsun...

Elini sıkıp, sağ ol demekten başka ne yapabilirdim?

Yol boyunca, yaptığım bin türlü şaklabanlığa karşın, arkadaşım bir kere bile ağzını açmadı. Bursa'ya geldiğimizde karanlık basmak üzereydi. Çaresiz işlerimiz ertesi güne kalmıştı.

— Hadi, Gemlik'e gidelim. Geceyi orada geçiririz, dedim. Boksör'ün lokantasında bir güzel balık ve rakı ziyafeti çekeriz kendimize...

Son derecede soğuk bir tavırla,

— Lütfen beni garajlara bırak, dedi.

Afalladım:

— Ne demek istiyorsun?

— Ben, ilk otobüsle Ankara'ya döneceğim. Sen ne yaparsan yap...

— Ama olur mu öyle şey? Hani...

— Ben canımı pazarda bulmadım. O uyduruk anahtarla hayatımı tehlikeye atamam...

Ne yaptım, ne ettimse caydıramadım. Garajlara gittik. Hemen kalkacak olan bir otobüs vardı. Biletini aldım. Veda bile etmeden bindi, gitti. O gittikten sonra Gemlik'e uzanmayı canım istemedi. Garajlara yakın bir otele indim. Kaydımı yaptırıp odama çıktım. O zaman aklıma geldi, antibiyotiğimin saati geçmişti bile. İlacımı almak için çantamı açtım. Bir de ne göreyim? O kadar aradığımız kon-tak anahtarı çantanın içinde değil mi?

Kır lokantasına geldiğimizde, ilacımı almak için, anahtarlık elimde, arka kanepeye uzanıp çantayı açtığım sırada, kilidi açılmış olan anahtarlıktan çantanın içine fırlamış olmalıydı. Hiç aklıma gelmemişti bu olasılık. Hiçbirimizin aklına gelmemişti. Hayli üzölmüş, yorulmuş, günümü boşâ harcamış, işimi halledememiş, bir miktar da zarara girmiştim. Arkadaşımın anlamsız öfkesi ve çekip gitmesi de cabasıydı. Ama, olsun varsın. Hâlâ Sami Usta gibi insanlar vardı bu memlekette.

XVIII

1970 Model Tofaş Kartal

Türkiye Öğretmenler Bankası, bankanın otomobillerinden birini makam aracı olarak bana tahsis etmişti. Önceleri, bankanın şoförlerinden biri sabah gelip beni evden alıyor, öğle olunca götürüp getiriyor, akşam da yine eve bırakıyordu. Ancak, personel açısından bazı sıkıntılar vardı. Sonunda araç şoförsüz olarak bana bırakıldı.

Bu arabayla bir-iki kere İstanbul'a gidip gelme dışında şehir dışına sadece bir kere çıktım, o da benim için unutulmayacak bir gezi oldu.

12 Eylül darbesinin kurbanlarından biri olan oğlum Yiğit Berner'in on yıl süren sürgünlük dönemi sona ermiş, askerliğini yapmak üzere yurda dönmüştü.

On yıl, hele gençlik çağında, çok uzun süre. Memleketi yabancıliyordu. Nirengi noktalarını yitirmişti. Askerlik işlemleri yapılırken, çok gergin olduğunu fark ediyordum. Tam o sırada, bankanın Genel Müdürü benden bir ricada bulundu. Bankanın Karadeniz Bölgesindeki şube müdürleri, yeni kambiyo ve vergi düzenlemeleri ile ilgili bazı sıkıntıları olduğunu bildirmişlerdi. Acaba, gidip yerinde görüşmeler yapabilir miydim?

Tabii kabul ettim. Ancak, geziyi uçakla değil, otomobille yapmak istediğimi, şoför istemediğimi belirttim. Karadeniz'in o bölgesini daha önce görmemiştim. Benim için de ilginç bir gezi olacaktı.

Güzel bir mayıs sabahı Yiğit'le birlikte yola çıktık. Kartal biraz hantal bir arabaydı ama bizim de acelemiz yoktu. Oğluma ön-

ce babaannesinin memleketini göstermek istiyordum. İlk durağımız Merzifon oldu. Uzun yıllar olmuştu Merzifon'u görmeyeli. Kenti âdeta tanıyamadım. Kimseye önceden haber vermediğim için bildik, akraba, eş dost da bulamadık. Şöyle bir dolaştıktan sonra, bu kez benim büyükbabamın, babaannemin yaşayıp öldükleri Amasya'ya yö-neldik.

Yeşilirmek, kenti kucaklayan dağlar, evlerin değişik mimarisi Yiğit'in ilgisini çekti. Irmak kenarındaki bir otele indik. Gece, yine ırmağın üstündeki bir lokantada birer kadeh rakıyla yemeğimizi yedik, sohbet ettik.

Ertesi sabah Samsun'a ulaştık. Bankayı ziyaret ettik. Müdürle konuştum. Sorunlarına çözümler önerdim. İyi bir rastlantı, o gün feribotun günüymüş. Günü Samsun'u gezerek geçirdik. Liman, kente canlılık getirmişti ama çocukluğumun, ilk gençliğimin Karadenizi'ni boşuna aradım, deniz çok uzaklarda kalmıştı.

Trabzon'a bilet aldık. Gece yarısı arabayı gemiye yükledik, kamalarımıza çekildik.

Ertesi gün, güzel bir havada, kıyı kıyı dolaştık. Elimizde dürbün, seyrettiğimiz Karadeniz sahillerinin güzelliği ikimizi de âdeta büyüledi. Ertesi sabah Trabzon'a ulaştık. Yiğit için olduğu kadar benim için de, çok değişik, hoş, güzel bir gezi oldu. Trabzon'da karaya çıktık. Önceden ayrılan otelimize yerleştik. Daha sonra bankayı ziyaret ettik. Yiğit kenti dolaşırken, ben Müdür ve banka personeliyle sorunlarını konuştuk, çözümler önerdim. Müdür, akşam yemeğine davet etti bizi. Konuşurken, söz balıktan açıldı. Müdür, balık bulunmadığından yakındı. Ne var ki, Yiğit de ben de, Karadeniz'le balığı âdeta özdeşleştirmiş olmalıyız ki, Müdür bize balık ikram edecek bir yer bildiğini söylemek zorunda kaldı.

Akşam, Avni Aker Stadyumu yakınlarında bir lokantaya gittik. Gerçekten de güzel bir balık ziyafeti oldu, ama yediğimiz balıkların hiçbirisi Karadeniz balığı değildi! Balıklar bitip, rakılar içilip, üzerine sıcak bir Karadeniz tatlısı yendikten, köpüklü kahveler höpürdetildikten sonra, Banka Müdürü,

— Bir balık daha almaz mısınız? demez mi!

Bu esprî geziye damgasını vurdu.

Ertesi gün, programımızda Sümela Manastırı'nı ziyaret var-

di. Arabayla, küçük bir şelalenin yanındaki güzel bir kır lokantasına kadar çıktık. Aslında manastırın çok yakınlarına kadar bir yol gidiyormuş ama çok bozukmuş. Biz de yayan çıkmaya karar verdik. Gerçekten çok dik bir yamaçtı. Manzara çok güzeldi, ama manastıra vardığımızda soluk soluğa kalmıştım.

Manastır, yıllardan beri sözümona restore ediliyormuş, ama o gidişle yıkılıp gitmesinden korkarım. Görünümü bana Gaudy'nin Barcelona'daki yıllardır tamamlanamayan muhteşem katedralini anımsatmıştı.

Yıkık manastırın bekçisi hiçbir şey bilmiyordu. İçerisini gezdik. Çıkışta bir de baktık, bir kenarda bir telefon kulübesi. Yiğit'in yanında jeton varmış, hemen telefona sarıldı. Telefon çalışıyordu. Ben kenarda durdum, konuşmasını bitirmesini bekledim. Konuşma uzadıkça uzadı. Tek jetonla o kadar konuşması olanaksızdı. Sonra mesele anlaşıldı. Telefon arızalıymış. İstesek tek jetonla sabaha kadar konuşabilirdik.

Durumu bekçiye anlattık. Amirlerine bildirmesini söyledik “*Başımıza iş çıkardınız!*” diye kaşlarını çattı!

Karadeniz yolculuğunu Rus sınırına kadar uzatmak niyetindeydik. Ancak, Rize’de kaldıktan, çay bahçelerini ve çay fabrikalarını gezdikten sonra, yola çıkmak üzere veda etmek için uğradığımız bankanın Şube Müdürü, şiddetli bir fırtınanın o taraftan doğru yaklaşmakta olduğunu, böyle fırtınalarda derelerin taşıdığını, yolların kapanabileceğini söyledi. Yiğit’in askerlik şubesine teslim olma vakti yaklaşıyordu. Yolda kalırsak dövizli askerlik hakkı yanabilirdi. Onun için, geziyi kısa kesmek zorunda kaldık.

Gerçekten de, Rize’den Trabzon’a kadar, fırtına arkamız sıra geldi. Dereler taşı, yollar kesildi, biz sağ salım Trabzon’a geldik. Feribot üç gün sonraydı. Onu beklemektense yolculuğumuzu Trabzon’dan öteye, Batı Karadeniz kıyısına doğru uzatmaya karar verdik. O zamanlar öyle cep telefonu falan yoktu. Olayı radyodan, televizyondan izleyen evdekiler epeyce heyecanlanmışlar. Bu yolculuk, üç gazetecinin ölümüyle sonuçlanan kar fırtınasından kaçışımı anımsatmıştı bana. Bereket, arabamız hiç sıkıntı çıkarmadı bize.

Samsun yolunda, havanın yağmurlu olmasına karşın, Karadeniz kıyısının güzelliği göz kamaştırıcıydı. Giresun’da yemek yemek için

girdiğimiz gösterişli lokantada da balık yoktu. Bize bıldırcın önerdiler. Karadeniz'den Anadolu'ya doğru göç eden bıldırcınlar, yorgun argın kıyıya vardıklarında Giresunluların onlar için hazırladıkları ağlara takılıp düşüyorlarmış.

Bıldırcın şiş de fena değildi ama aklımız balıktaydı. Ankara'ya dönünceye kadar balık yiyemedik.

Fatsa'dan geçerken, 12 Eylül döneminin Fatsa olaylarını anımsamak olanaksızdı. Çarşamba'yı *sel almadan* geçip Samsun'a ulaştık. Geceyi orada geçirdikten sonra, yıllar önce Yiğit henüz üç-dört yaşındayken geçtiğimiz Sinop'a doğrulduk. Yolda Bafra'ya da uğradık. Banka Müdürü'nü ziyaret ettik. Müdür'ün odasında otururken, içeri giren kerli ferli müşteri, beni bankanın Genel Müdürü sandı. Ben de, Müdür'ün prestijini sarsmamak için sesimi çıkarmadım. Epeyce eğlendik.

Gerze'den geçerken, yıllar önce bana, üstünde adım yazılı el yapımı minyatür bir yelkenli gemi armağan eden okurumu anımsadım. O zamanlar İş Bankasında çalışıyordu. Daha çok benim ihmal-kârlığım yüzünden ilişkimiz kopmuştu. Kasabaya girip İş Bankasına uğradık. Aradan on yıl geçmişti. Bankada kimse tanımadı okurumu, tabii beni de!

Sinop'a bu kez ikinci üstü ulaştık. İki tarafı deniz, daracık berzahtan kente giriş Yiğit'in çok hoşuna gitti. Pek çok siyaset adamı, düşünür, şair ve yazarı barındırmış olan Sinop Hapishanesi'nin önünde durduk. Osmanlı'dan beri politikacıları, sanatçıları, düşünürleri su içindeki kale zindanlarına kapatmak, sürgün etmek ulusal geleneğimiz olmuştu galiba. Biz o kale duvarlarının önünde dururken, Türkiye'nin dört bir yanındaki hapishanelerinde yurdunu, yurdunun insanlarını sevmekten başka suçu olmayan binlerce genç, yüzlerce aydın henüz gün ışığına çıkmış değildi.

Geceyi Sinop'ta geçirdikten sonra, yine bir geçmiş özlemi duyusuyla Ayancık'a yöneldik. Memuriyet yaşamımın ilk yıllık iznini geçirdiğim Ayancık'ta tatlı anılarım vardı. Yiğit çok küçüktü. Hiçbir şey anımsamıyordu. Ekmekçi arabası adını taktığımız Skoda ile geldiğimiz Ayancık, tabii çok değişmişti. Daha çok beton yapı vardı. Kıyıda, bize, rahat rahat rakımızı içebilelim diye lokantasının üst katındaki küçük salonu açan o bembeyaz sakallı, tatlı dilli aşçı ola ki

ölmüştü. Kimse ne onu ne de lokantasını anımsıyordu. Sanıyorum, eski Orman İdaresi zamanındaki dekovil hattından kalma küçük bir lokomotif anıt gibi oturtmuşlardı bir alanın kenarına. Önünde anı fotoğrafı çektik. Eski günleri şöyle böyle anımsayan bir belediye yetkilisiyle sohbet ettik. Yine balık bulamadık.

Niyetimiz yolculuğumuzu Zonguldak'a, hatta Akçakoca'ya kadar sürdürmekti. Ancak Ayancıklı belediye yetkilisi, İnebolu'dan sonra yolun çok kötü olduğunu söyleyerek, yolumuzu İnebolu'dan güne-ye, Kastamonu'ya doğru çevirmemizi öğütledi. Biz de öyle yaptık.

Yolda Yiğit'e İnebolu'nun İstiklal Savaşımızdaki önemli rolünü anlattım, ama kasaba bizde düş kırıklığı yarattı. Plansız yapılaşma bu tarihi kıyı kasabamızı da sevimsizleştirmeyi başarmıştı.

İnebolu'dan, hayli dönemeçli ama çok güzel orman manzaralı bir yoldan geçerek Kastamonu'ya geldik. Yine yıllar önce, ekmekçi arabamızla Ayancık'a giderken frenlerin boşalması yüzünden zar zor gidebildiğimiz Kastamonu'da yıllar fazla bir şey değiştirmemişti. Genç yaşında yitirdiğimiz eniştem Atilla Bölükbaşı'yı anarak kenti şöylece dolaştık. Buraya daha önce eniştem, kızkardeşim ve edebiyatçı bir arkadaşımızla da gelmiştik. Atilla bize buranın ünlü bür-yan kebabından yedirmişti. Ama kebabçılar geç kaldığımızı söylediler. Kebab burada sabah saatlerinde yenir, tükenirmiş.

Kastamonu'dan Ilgaz'a doğru, yine çok dönemeçli, çok nefis manzaralı yollardan geçtik. Yıllar öncesine göre yol biraz düzeltilmişti. Geceyi Ilgaz yakınlarında, bir dağ evinde geçirdik. Yaza yakın olmamıza karşın, battaniyelere sarınarak ve yine de biraz üşüyerek sabahı bulduk. Nefis bir kahvaltının ardından, otelcinin öğüdüne uyarak, daha kestirme gibi görünse de çok zigzaglı ve bozuk olan Çankırı yolunu değil, Gerede yolunu seçtik.

Gerede'den Ankara'ya sorunsuz bir yolculuk yaptık. Bir hafta sonra da Yiğit'i alarak Burdur'a, eğitim alayına götürdüm. Yiğit, yenden memleketine ısınmıştı.

XIX

1980 Model Skoda L

1. Mencerrebel Mücerreb, Hâlet Bihi Nedâme!

Arapça bu deymi babam sık sık söylerdi. Yazılışı ne derecede doğru, bilmiyorum, ama “*Denenmiş olanı yeniden denemek, pişmanlık getirir!*” anlamına geliyormuş.

Araba konusunda bir kötü huyum vardı. Motoru arızalansın, ön takımı bozulsun, aküsü boşalsın, lastikleri eskisin o kadar umursamıyordum da, karoserisinde bir çökme, bir çürüme gördüm mü, sinirim bozuluyordu.

Renault’nun karoserisi de, son zamanlarda bana göre epeyce hırpalanmıştı. Bu da canımı sıkıyordu. Tam o sırada bir büyük günlük gazetede bir promosyon ilanı çıkmaya başladı. Gazete, uygun koşullarda taksitle son model Skoda binek otomobilleri dağıtıyordu.

O günlerde, anlaşılan basın organlarının bu tür promosyon oyunlarına henüz alışmadığımdan olacak, ilanı ciddiye aldım. Gerçi başımdan yıllar önce bir Skoda deneyimi geçmişti, ama gazete bu yeni Skoda binek arabalarını öve öve bitiremiyordu. Gidip yazıldım.

Devekuşunun gerçeği görmemek için başını kuma sokması örneğinde olduğu gibi, o sıralar beni bu sevdadan vazgeçirmek isteyenlerin bütün söylediklerine kulaklarımı tıkadım. Kafamda hâlâ, kapitalist dünyanın kâr esasına dayalı çürük mal üretimine karşılık, sözümona sosyalist sistemin sağlam mal yapacağı inancı vardı anlaşılan. O günlerde henüz Sosyalist dünya dağılmamış, Çekoslovakya ikiye bölünmemişti.

Bu arada tabii, Renault'yu da elden çıkarmam gerekiyordu. Danışmanlığını yaptığım bankanın müdürlerinden biri hemen talip oldu. Fiyatta da anlaştık. Skoda'yu alacağım gün arabayı verecektim.

Sonunda arabaların teslim edileceği gün gelip çattı. Arabalar İstanbul'da teslim edilecekti. Bir yazar arkadaşla birlikte kalkıp gittik. Gazetenin idare merkezi o zaman Çağaloğlu'ndaydı. Epeyce bir kalabalık birikmişti kapının önünde. Aralarında, verdikleri kaparoyu yakıp vazgeçmek isteyenler bile vardı. Derken bir yetkili, arabaların Gebze gümrüğünden alınacağını söyledi. Sıcak bir gün. Ter içinde, söve saya minibüslere doluştuk. O zaman henüz ne E5 karayolu, ne de otoyol var. İki saati aşkın bir süre gittikten sonra Gebze'ye geldik. Gümrükte yine bir sürü formalite. Arabaların plakası yok. Geçici belge verdiler. Sonunda arabamızı teslim aldık.

O güne kadar kullandığım arabaların en küçüğü, ilk arabamızı 1946 model Rover'den bile en konforsuzuydu bu Skoda. Yol arkadaşım beni avutmaya çalışıyor ama ben aptallığıma yanıyordum. Güzelim Renault'yu karoserisindeki birkaç ezik ve çizikten dolayı elden çıkarmaya kalkmam ve daha önceki deneyimime karşın gidip yine bir eciş bücüş Skoda'ya mum olmam başışlanacak gibi değildi. Hemen ekleyeyim, o günden epeyce sonra, Skoda otomobil fabrikaları Volkswagen tarafından satın alındı, piyasaya çıkan yeni modelleri benim bu saptamamın dışındadır.

İstanbul'dan yola çıktık. Gaza basıyorum ama araba gitmiyor. Geceyi bir motelde geçirmek zorunda kaldık. Ertesi gün kan ter içinde geldik Ankara'ya. Arkadaşı evine bıraktım. Çocuklar yazlıkta olduğu için, o sıralarda yalnız kalıyordum Oran'daki evimizde. Oran yolu henüz yapılmamış. Yıldızevler'den sonra yol çok bozuk, dik ve virajlı. Bayırı geçmek için biraz hızlanayım dedim, motordan dumanlar çıkmaya başladı. Arabayı kenara çektim, durdum, kaputu açtım. Bir yanık lastik kokusu, duman. Yepyeni araba. Ne yapacağımı şaşırdım. Bereket versin, bayıra sarmadan önce, sağdaki bir girintide gözüme küçük bir oto tamirhanesi ilişmişti. Kapıyı kilitledim. Tamirhaneye kadar yürüdüm. Orada tek başına çalışan usta benimle birlikte arabanın yanına gelinceye kadar Skodalar hakkında söylemediğini bırakmadı. Meğer, biraz zorladığım için, vantilatör kayı-

şı kopmuş. Bereket versin tamircide uygun bir kayış varmış. Getirip taktı da yoluma devam edebildim.

Aslında dıştan bakınca biraz kaplumbağa Volkswagenleri andıran bu arabanın bir sakıncalı yönü de, Paris'te Toyota arabayı kullandığım zamana benzeyen biçimde, bakım ve servis açısından çok yetersiz oluşuydu. Tabii, bütün bu söylediklerim, iki binli yılların Skodalarıyla ilgili değil. Neyse ki, buna şans demek gerekirse, o günlerde sadece İstanbul yolundaki sanayi çarşısında bulunan Skoda servisinin sahibi son derecede efendi, uygar ve sevecen bir insandı. Arabam, kaç kez, kentin olmadık yerlerinde bozulur kalır, orada bırakır, kendisine telefon ederdim. İki eli kanda olsa gelir, olduğu yerde tamir edebilirse eder, edemezse çeker götürür, tamir ettikten sonra evimize kadar getirir ve son derecede makul bir ücretle yetinirdi.

Skoda ile yollarda kalmayı göze alarak epeyce dolaştık. Özellikle yaz aylarında, Kuşadası'ndaki yazlığımıza bu arabayla birçok kere gidip geldik. Kız kardeşim, ağabeyim ve eniştemle Kayseri ve Nevşehir'e, bir yazar arkadaşımızı da alarak Kapadokya'ya, Adana, Mersin, İskenderun ve Safranbolu'ya, Akçakoca'ya geziler yaptık. Ankara'da sık sık arızalanan araba, bu uzun yollarda başıma pek fazla dert çıkarmadı. Sadece bir kere, İskenderun yolunda, yine de şanssıma, benzin almak için girdiğim bir istasyonda, çalışmayıverdi. Skoda'nın motorundan anlayan birisini bulup tamir ettirinceye kadar canım çikti.

2. Çocukların Çilesi

Ankara içinde, bankanın makam arabasını kullandığım için, Skoda'yı Yaprak'a bırakıyordum. ODTÜ'de matematik bölümünde asistan olan kızım, Skoda'yla fakülteye gidip gelirken araba ikide bir arızalanırdı; servisteki, arkadaş olduğum ustaya telefon ederdim, arabayı gelir alırlardı.

Bir keresinde, İstanbul'dan gelen Yiğit'e vermiştim arabayı. Bir gün, Boğaz Köprüsü'nden geçerken araba tam köprü'nün orta yerinde arızalanmış, polisin yardımıyla kenara çekmişler. İstanbul'daki servisi aramışlar. Yiğit, çekicinin gelmesini saatlerce beklemiş. Sonunda gelip arabayı servise götürmüşler. İki-üç gün geçtiği halde haber çıkmayınca kalkıp servise gitmiş ki, araba hemen hemen hur-

dahaş. Meğer, ustalardan biri gece arabayı alıp Boğaz'a alem yapmaya gitmiş. Kafayı da çekince, arabayı bir ağaca çarptırmış. Bu durumu sözlü olarak anlattıkları halde, iş arabanın tamirine gelince, bize getirdiğinde böyleydi diye işin içinden çıkmışlar. Böylece, bu ikinci tamir parası da bize yüklenmiş oldu.

Yine bir keresinde, akşam eşiyle birlikte gittikleri bir gezmeden dönüşte, tam köprü girişinde, körüklü bir belediye otobüsü çok sert bir dönüş yaparken arabaya çarpıp gitmiş. Yiğit arkasından yetişmeye çalışmış ama yetişememiş. Şikâyet ettiği trafik polisi oralı bile olmamış.

Bütün bu olumsuzluklardan sonra Skoda'yı daha fazla elde tutmanın alemi yoktu. Ankara'ya geldikten sonra servisteki dostuma haber gönderdim. Kısa bir süre sonra araba satıldı. Karşılığını kızıma verdim. Bir arkadaşının aracılığıyla ikinci el, 1978 model kırmızı bir Renault 12 aldı.

Kırmızı Renault'yu Yaprak epeyce kullandı. Bu arada, Ankara'da, Murat Karayalçın'ın belediye başkanlığı döneminde, Altın Park'ta bir Bilim Merkezi kurulması kararlaştırılmıştı. Yaprak ve ODTÜ'deki birkaç arkadaşı bu Bilim Merkezi'ni kurmak ve yönetmek üzere üniversiteden ayrıldılar ve çok başarılı bir çalışmadan sonra merkezi kurdular. Özellikle gençlere bilimi sevdirmek amacıyla kurulan merkez, dolup taşmaya başladı. O günlerde eşinden ayrılmış bulunan Yaprak da Oran'da, bize yakın bir apartmanda oturuyordu. Arabası olmasa, Oran'dan Altın Park'a gidip gelmesi çok zor olurdu.

Bu yeni Renault aslında fazla bir sorun çıkarmadı. Ancak, bir keresinde Yaprak, fazla önemli olmasa da bir trafik kazası geçirdi. Bir keresinde yolda giderken arabasının camları tuzla buz oldu. Bir keresinde, egzoz borusundan çıkan yakıcı sıcaklıktaki gaz, bacağının yanmasına neden oldu. Bu arada da, yaklaşan Belediye seçimleri nedeniyle Bilim Merkezi'ndeki çalışma düzeni bozulmuştu. Yaprak, İstanbul'dan iyi bir teklif aldı. Yiğit de İstanbul'da olduğu için, bu öneriyi kabul etti. İstanbul trafiğinde araba kullanmaktan çekiniyordu. Annesi de, ben de, üst üste geçirdiği kazalar nedeniyle korkar olmuştuk. Sonunda arabanın satılmasına karar verildi. Arabanın parası, Yaprak'ın İstanbul'a taşınma masraflarına gitti.

XX

1990 Model Tofaş Şahin

1. Yeni Bir Araba Arayışı

1990 yılında, bir süre müşavir olarak çalıştığım Türkiye Öğretmenler Bankası, hükümet kararı ile tasfiye edilerek bütün mal varlığı, alacak ve borçlarıyla birlikte Halk Bankasına devredildi. Bu tasfiye sırasında bana da, çalıştığım süreyle orantılı olarak bir miktar kıdem tazminatı ödendi.

Banka tasfiye edilince doğal olarak benim makam arabama da el konuldu. Böylece, 1958 yılından bu yana, Simca Vedette'i satın ilk Skoda'yı (ekmekçi arabası) alıncaya kadar geçen bir aylık süre bir yana, ilk kez arabasız kalıyordum. Telif haklarından ve bu arada kısa bir süre yaptığım avukatlıktan bir miktar da birikimimiz olmuştu. Kesemize uygun bir araba aramaya başladık. Bu arada, eşimin yeğeninin kocası Ali Baransel, Koç Holding'in Ankara temsilciliğini yapıyordu. Bizi ziyarete geldikleri bir gün, söz arabadan açılınca, Baransel, Tofaşları önerdi. Ertesi gün bürosuna uğradım. Eskişehir yolundaki Tofaş bayiliğine telefon etti. Servisin müdürü Rupen Bey'le böylece tanıştık ve o servisten emekli olup ayrılıncaya kadar süren karşılıklı bir dostluk oluştu aramızda.

Rupen Bey'in de önerisiyle Tofaş'ın kuş serisinden bir Şahin almaya karar verdik. Bu Şahin de, öteki arabalarımızın çoğu gibi beyaz renkliydi. İçine ilk oturduğumda o yeni araba kokusunu duydum. Uzunca bir süre ailemize hizmet veren bu Şahin'le pek fazla sıkıntı çekmeden, genellikle güzel günler geçirdik.

2. Minnoş ve Şahin

Kuşadası'nda, Emekli Sandığı mensuplarının kurduğu kooperatife biz de bir daire sahibi olduktan sonra, yaz aylarını orada geçirmeye başlamıştık. Öğretmenler Bankasındaki müşavirliğimden ayrılmaya kadar ben on beşer günlük aralarla gidip geliyordum.

Kızım Yaprak bir sabah, verandaya bırakılan, herhalde ancak bir haftalık minicik bir kedi bulmuş. Tekir bir kedi. Bütün hayvanların yavruları sevimli olur derler. Hipopotamın, gergedanın bile. Ama, kedilerin yavruları inanılmaz bir sokulganlık içgüdüleriyle geliyorlar dünyaya. O yavru kedi de çabucak kendisini bize kabul ettirdi. Hemen bir de ad bulduk, Minnoş dedik.

Minnoş'u bir süre evin içine sokmadık, ama sonra bir de baktık, içerde, koltuklardan birini kendisine mesken edinmiş, kuyruğunu gövdesinin altına sokmuş, patisinin birini kulağından aşmış, uyuyor. Kısa zamanda evin maskotu oldu. Önce Yaprak bir biberon edindi, biberonla besledi. Sonra ona özel kap alındı, sütü mamalar hazırlandı. Giderek et sularına doğranmış ekmeklerden oluşan paparalar pişirildi. Yaz sonuna doğru, pişirilip küçük küçük doğranarak sunulmak koşuluyla ciğer yahnisine sıra geldi.

Yaz süresince sorun yoktu, ama Ankara'ya dönüş hazırlıkları başlayınca, bir tartışmadır başladı evin içinde. Neşecan, haklı olarak apartman dairesinde hayvan beslemenin zorluğunu ileri sürerek Minnoş'u bırakmamız gerektiğini söylüyordu. En önemli güçlük de aptes sorununun apartmanda nasıl çözümleneceğiydi. Yaprak, toprağını getirme sözü verdi. Ciğerini bile, okuldan dönüşte alıp getirecekti. Daha sonra bunların hepsi Neşecan'la benim üstümüze kaldı, ama Minnoş o zamana kadar bizim gönlümüzü de fethetmesini becermişti.

Kuşadası'ndan dönüş yolculuğunun zor tarafı Minnoş'u arabaya yolculuğa ikna etmekte. Köpeklerden farklı olarak kediler yer değiştirmekten hiç hoşlanmıyorlardı. Üstelik, inanılmaz bir içgüdü vardı Minnoş'un. Yola çıkmadan bir-iki gün önce yol hazırlıklarına girilip, gidecek eşya bavullara doldurulmaya başlayınca onu da bir huzursuzluk alıyor, geceleri ayakucumuzdan ayrılmayan hayvan, evin en bulunmaz köşelerine girip saklanıyordu.

On altı yıl süren birlikteliğimiz süresince, her yaz başlangıcında Ankara'dan Kuşadası'na, yaz sonunda Kuşadası'ndan Ankara'ya yaptığımız yolculuklar, bir büyük kargaşa içinde ve benim sinir krizleri geçirmeme neden olacak şekilde geçti. Sabah, Minnoş'u saklandığı yerden bulup çıkarmak, kucaklayıp arabanın içine atmak büyük bir sorun oluyordu. Bir keresinde o kadar direndi ve hırçınlaştı ki, ellerim tırmık içinde kaldı.

Yola çıktıktan sonra da uzun süre miyavlardı. Bir-bir buçuk saat geçince, herhalde araba tuttuğu için sesi kesilir, yanımda oturan Neşecan'ın ayakları dibine yatar. Bir yerde mola vereceğimiz zaman da kaçmaması için çok dikkatli davranmamız gerekiyordu. Biraz kendisini toplayınca benim kucağıma atlamak, arabayı kendisi kullanmak isterdi galiba!

Ankara'dan Kuşadası'na gidiyorsak, Söke'yi geçer geçmez ayaklanır, pencerelere atılmaya başlar, evin önünde durmamızla birlikte dışarıya fırlardı. Kuşadası'ndan Ankara'ya gelirken de, ODTÜ kavşağına gelmemizle birlikte yerinde duramaz olurdu. Tabii, bu yolculuklardan sonra, arabanın içi kedi tüyüyle dolduğu için iyi bir temizliğe ihtiyaç duyulurdu.

3. Cam Kırılmaları

Minnoş'la yaptığımız yolculuklardan birisini hiç unutmuyorum.

O yıl havalar iyi gittiği için Ankara'ya dönüşümüzü geciktirmiş-tik. Ama, Afyon'a yaklaştığımızda hava iyice soğudu. Kaloriferi yak-tık. Camlar buğulanıyor, kaloriferden rahatsız olan Minnoş, Neşecan'ın ayağının altında durmuyor, benim kucağıma atlamaya çalışıyordu. Tam dağ başı diyebileceğim bir yerdeydik. Yanımızdan hızla geçen bir kamyonun tekerlerinden fırlayan bir taş, arabanın ön camına çarptı ve cam tuz buz oldu. Bir anda önümü göremez oldum.

Şarampole yuvarlanmamız, ya da karşıdan gelen bir araçla çarpışmamız işten değildi. Olabildiğince soğukkanlı davranarak hemen flaşörleri çalıştırdım, yan dikiz aynasından bakarak arabayı sağ kenara yaklaştırdım. Issız bir yerdeydik. Hava iyice soğumuştur. O zaman henüz cep telefonumuz olmadığı için, herhangi bir yere telefon edip yardım istememiz de olanaksızdı. Bir süre, Neşecan'la yan camları açtık ve bir benzinciye ulaşıncaya kadar gitmeye çalıştık.

Ancak, özellikle virajlarda bu şekilde ilerlemek son derecede tehlikeliydi. Ayrıca, cam açılınca Minnoş da yerinde durmamaya başlamıştı. Neşecan güçlükle zapt ediyordu hayvanı.

Bu şekilde gidemeyeceğimize karar verince durdum. Arabayı kenara çektim. Tuz buz olan camın benim hizama gelen kısmını temizleyerek kendime bir görüş alanı açmaya çalıştım. Tabii, araba hareket edince karşıdan gelen soğuk hava içimize işliyordu. Bu şekilde bir süre gittikten sonra bir benzinciye geldik. Ne var ki, benzincide de telefon yoktu. Orada camın ön kısmını biraz temizledikten sonra yola devam ettik.

Çok eziyetli bir yolculuktan sonra bir başka benzinciye geldik. Bereket versin orada telefon varmış. Ben, camcı, arabasına atlayacak, camı getirip orada takacak sanıyordum. Meğer o iş, o kadar basit değilmiş. Gelenler, camı iyice temizledikten sonra önümüze düştüler. Onları izleyerek dükkânlarının bulunduğu yakındaki kasabaya gittik. Orada arabadan çıktık. Minnoş kucağımızda. Hayvanı tutmak çok zor. Elimizdeki eldivenlere karşın, ikimizin de elleri tırmık ve diş geçirmelerden kan revan içinde kaldı. Bir saatlik beklemeden sonra cam takıldı, biz de yolumuza devam edebildik.

Bir başka sefer, yine Şahin'le Kuşadası'ndan Foça'ya gidiyorduk. Ağabeyim de yanımızdaydı. Menemen'e yaklaşıyorduk ki, yine birdenbire ön cam tuzla buz oldu. Yine zar zor durdurdum arabayı. Büyük bir şans eseri, durduğumuz yerin beş-on metre ötesinde bir otomobil camı tamircisinin dükkânı vardı. Tabii, insanoğlu olayları değerlendirirken iyimser olma yolunu seçiyor. Camın kırılması şanssızlık demiyoruz da onu tamir edecek yerin yakınımızda olmasını büyük şans sayıyoruz. Ama öte yandan, hıznırlığımız eksik olmuyor. Aklımdan, Şarlo'nun bir filminde, evlerin camlarını taşla kırarak, camcılık yapan Şarlo'ya müşteri sağlayan iş arkadaşı küçük oyuncu geçmedi desem yalan olur.

Yine de, dükkânın önüne atılan sandalyelerde pinekleyip beklerken Minnoş'u kucağımızda tutmak büyük sorun olmuştu.

4. Egzoz

Yıllar önce, Simca Vedette ile Aydın'dan İstanbul'a giderken, Gemlik sapağında, gece vakti şiddetli yağmur altında, motordan

acayip sesler çıkmaya başlamıştı, alt taraftan da korkutucu takırtılar duymuş ve korkuyla kendimizi ilk benzin istasyonuna zor atmıştık. Orada, egzoz borusunun ve susturucunun koptuğunu öğrenmiş, motordan çıkan alevlerle benzin deposunun patlaması tehlikesini göze alarak, Gemlik'teki egzoz tamircisine kadar yavaş yavaş gitmiş, arabaya yeni bir susturucu ve egzoz borusu taktırmıştık. Şahin'e gelinceye kadar bir daha egzoz borusuyla başım derde girmemişti.

Belki de bizim araba yine bir pazartesi arabası olduğu içindir, Şahin'i kullandığım sürece, her yıl egzoz borusunu ve susturucuyu değiştirmek zorunda kaldım. Ne var ki, ilk tecrübeden aldığım dersle, arabanın altından garip sesler duyar duymaz egzoz tamircisinin yolunu tutuyorum. Bu bende bir çeşit saplantı haline geldi. Geçenlerde, Ankara'da, Oran Sitesi'nden kente doğru inerken yine o sesleri duydum. Köşk'e giden yolun sapağında bir egzozcu gözüme çarpmıştı. Hemen gittim. Usta arabanın altına girdi, uğraştı, didindi, ondan sonra bana susturucuda da, egzoz borusunda da hiçbir bozukluk olmadığını söyledi, üstelik o kadar uğraştığı halde para da almadı. Bundan sevinmem gerekmez miydi? O günden beri, bu kez de, arabanın altından gelen o ses neydi diye kuruntu yapıp duruyorum.

5. ÖDP Milletvekili Adayyım

Yirminci yüzyılın son milletvekili seçimlerinde, ÖDP Genel Başkanı Sayın Ufuk Uras'ın ricasıyla, Ankara 1. Bölgeden, değerli dostum, hocamız Prof. Sadun Aren'le birlikte aday olduk. Gerçi, partinin Ankara İl Başkanı dışında, adayları olduğum Çankaya ilçe başkanlığı dahil, parti örgütündekiler benim kim olduğum, ne iş yaptığım hakkında pek fikir sahibi değillerdi, ama, kazanma tehlikesi olmadığından, bir de bu serüveni yaşamış olmak için yapılan öneriyi kabul etmiştim.

Partinin İstanbul merkezindeki tanışma kokteyline, Ankara il kuruluşundaki birçok toplantıya katıldım. İstanbul'daki toplantıda benim gibi ÖDP'den aday olan Fethi Naci ile, partidaş olarak barıştık.

Partinin, Ankara Spor ve Sergi Sarayı'ndaki coşkulu toplantısının adayları üyelere tanıtma töreninde bulundum, Sıhhiye'de yapılan

açık hava toplantısında, gelenlerin hepsi partiye oy vermiş olsa, en azından Ankara’da alınan oyların bir hayli üstüne çıkılabilecek kalabalığa seslendim ve yıllardır, yazılarım dışında yüksek sesle söyleyemediğim düşüncelerimi, duygularımı aktarma olanağı buldum.

Ama bütün bunların arabamla pek ilgisi yok. Şahin’in karıştığı olay, katıldığım seçim gezileri, seçim konvoyları oldu. O günlerdeki rahatsızlığım nedeniyle Ankara dışındaki gezilere gidemedim, ama Ankara’da düzenlenen büyük şehir turunu kaçırmadım, arabamla katıldım.

Sabah, erken saatte partinin arabalı üyeleri Kızılay’da, Ziya Gökalp Bulvarı’nda, partinin Çankaya ilçe merkezi binasının önünde sıralandık. Hepimize bayraklar, flamalar, arabanın sağına soluna yapıştırılmak üzere posterler dağıtıldı, her arabaya birkaç arabasız üye bindi. Altındağ’a doğru yola çıktık. En öndeki, partinin kiraladığı midibüsün hoparlöründen sloganlar atılıyor, konuşmalar, türküler yayınlanıyordu.

Sabah başlayan gezi, ikindiüstüne kadar sürdü. Elli beş yıldan beri oturduğum Ankara’yı tanımadığımı anladım. Öyle mahallelerden, sokaklardan geçtik ki, görebildiğim Orta Anadolu’nun, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’nun pek çok küçük kasabasından daha ilkel bir görünümdeydi. İnsanlar perişandı. Çocuklar, üstte yok, başta yok, sokaklarda kendi başlarına bırakılmış dolaşıyordu. Ama her tarafta, işçinin, emekçinin, yoksulun hakkını koruma programı ve söylemiyle yola çıkmış olan ÖDP’nin değil, MHP’nin ve Fazilet Partisi’nin bayrakları dalgalanıyor, halk bizim konvoyla düşmanca değilse bile ilgisizce bakıyor, ya da, konuşmacılarımızı kurt işaretleri yaparak karşılıyordu.

Dönüşte, Çankaya yakınlarında sağlık sorunum nedeniyle yola devam edemeyerek konvoydan ayrıldım.

6. Denge Sorunu

Ankara’da Şahin, özellikle taksi şoförlerinin rağbet ettikleri bir arabadır. Bir şoföre sormuştum. Bakımı kolay, parçası bol demişlerdi. Buna karşı benzin tüketimi hayli yüksekti. Konforlu bir araba da sayılmazdı. Özellikle yaz günleri içerisi hamam gibi oluyordu.

Öte yandan, ben pek farkında değildim, ama Yiğit birkaç kez kul-

landıktan sonra, “Bu arabanın dengesi pek iyi değil, virajlarda savruluyor. Sen Kuşadası’na gidip geliyorsun, senin için tehlikeli olabilir, değiştir şu arabayı,” deyip duruyordu. Yazlıktaki arkadaşlar da benimle alay etmeye başlamışlardı. Şahin’i bana yakıştıramıyorlarmış. Benim ne ekmekçi arabalarını, ne sağdan direksiyonlu, kaldır bas debriyajlı arabaları, Anadolları kullandığımı bilmedikleri için!

Tabii aslında bunların hiçbiri önemli değildi. Arabanın ötesini berisini biraz çizdirmiştim. Bir iki yeri de paslanmıştı. Daha önce de söyledim, beni en çok rahatsız eden şey, buydu.

Sonunda Şahin’i de satmaya karar verdim.

XXI

1975 Model BMW

1. Sınıf Atlama Hevesi

Şahin'i satmaya ve yerine daha yeni bir araba almaya karar verince, bu işin sandığım kadar kolay olmadığını anladım. Her yerde, açık kapalı pazarlarda ikinci el arabalar müşteri bekliyordu. Ayrıca, mâli gücümüze göre ancak takas yoluyla alabileceğimiz ikinci el arabanın, sattığımıza göre ne kadar daha sağlam olduğunu anlamak ancak güvenilir bir eksperin söyleyebileceği bir şeydi.

O zaman aklıma Rupen Bey geldi. Telefon ettim, derdimi anlattım. "Arabayı getirin, bir bakalım," dedi.

Arabanın bütün bakımlarını orada yaptırdığım için, zaten durumunu biliyorlardı. Servise gittim. Şahin'i satıp yerine sıfır kilometre yeni bir araba alacak paramız yoktu. Rupen Bey, kendi garantileri altındaki ikinci el arabalara bir bakmamı önerdi.

Servisin bahçesine sıralanmış arabaları teftişe çıktım. Baştan birinci sıradaki koyu gri bir araba, hem fiyatı, hem de görünüşü bakımından ilgimi çekti. Ancak gözüme birden, sonlara doğru, koyu lacivert sülün gibi bir araba çarptı. Yaklaştım, hemen fiyatına baktım. Bir milyar lira. Rupen Bey benim arabaya iki milyar fiyat biçmişti. Şaşırdım, bu kez arabayı biraz daha yakından incelerken aklıma markasına bakmak geldi. Bir de baktım: BMW. İçimi sarhoşluğu andıran bir esriklik sardı. Bu kez modeline baktım: 1975. Hemen aklımdan bir hesap yaptım. (Güya maliyeciliğim, hesap uzmanlığım da var!) Yıl 1999. Nasıl hesap ettiysem, arabanın 14 yıllık olduğu sonu-

cunu çıkardım. İlk arabamız Rover de on iki yıllıktı. Arada bir milyar lira lehime fark olduğuna göre, bu parayla arabayı bir güzel elden geçirir, yepyeni hale getirebilirdim.

Aslında sorun, benim BMW hayranlığımdan kaynaklanıyordu. Daha ilk yurtdışına çıktığımızdan beri, tanıdığımız herkeste bir Mercedes hayranlığı vardı. Düşünüyorum da, 1956 yılında Kayseri’de hesap uzmanı olarak vergi incelemeleri yaptığım sırada, Mercedeslerin Orta Anadolu başsatıcısı olan Mengenler şirketinin patronu, babamın arkadaşı, oğullarıyla lisede aynı sınıfta okuduğumuz, şimdi adını anımsayamadığım bir bey, bir gün bana Mercedeslerden söz etmiş, Türkiye’de pek tanınmayan bu markanın üstünlüklerini övmüş, iki yıla kadar vadeyle ve aylık taksitlerle bir araba satmayı önermişti. Arabanın, önerdiği taksitli fiyatı, aklımda yanlış kalmadıysa, aylığının 10-15 katı kadardı. Zaten alım gücüm yoktu, ayrıca da, nedense küt burunlu bu arabadan hoşlanmamıştım. Gerçi o günlerde mafya patronları Cadillac marka arabalara binmeyi yeğliyorlardı ama daha sonraları Cadillac’ın yerini Mercedes almıştı. Avrupa’dayken, en küçük modelini biraz sıkışıp alma olanağımız olduğunda bile heves etmemiştim. Buna karşılık, her nedense, bir kere bile içine girmediğim halde, yüksek sesle söylemeye cesaret edememekle birlikte, gönlüm BMW’ye akıyordu. Ayrıca bunun sosyalist olup olmamakla bir ilgisi de yoktu! Bir zamanlar Sovyetler Birliği’nin patronu olan Brejnev’in araba koleksiyonlarından söz edilmiyor muydu!

Velhasıl, nasıl olursa olsun, önüme bir BMW sahibi olma fırsatı çıkmıştı. Rupen Bey’e arabanın ne durumda olduğunu sordum. Biraz şaşırarak baktı yüzüme. “Çalışıyor, yürüyor...” dedi. Beni uyarmak istiyordu ama, ben BMW’nin büyüüne kapılmıştım bir kere.

Bu kez arabayı daha yakından tanımak için tekrar yanına gittim. Boyası yerindeydi, sadece açılır kapanır tavanının üstü boya istiyordu. Koltuklarının kılıflarının da yenilenmesi şarttı. Motoru ne durumdaydı bilmiyordum ama, alacağım bir milyar farkla, iyice bir elden geçirebilirdim. Her şeye iyimser bir gözle bakıyordum. Çabucak kararımı verdim.

2. En Kısa Süre Kullandığım Araba!

İşlemler çabucak tamamlandı ve bir ikindiüstü ben yeni BMW' min şoför koltuğuna kuruldum.

Kurulmasına kuruldum da, kimse bana bu arabayı nasıl çalıştı- raçağını göstermemişti. Sorun elbette kontak anahtarını çevirmek değildi. Önce vitesi nasıl değiştireceğimi bilemedim. Bir türlü ge- ri vitesin yerini bulamadım. Onu buldum, bu kez el freni kayıpla- ra karışmıştı. Araya araya onu da buldum. Gerçi epeyce uğraşarak açtım ama günlerdir öylece duran arabanın el freni biraz paslanmış olabilirdi. Ama nasıl olsa araba revizyona girecekti, o zaman el fre- nine de bakılırdı elbet. Bu sefer cam silecekleri ile sağa sola dönüş işareti verecek kolu bulmakta zorlandım. Işıkları nasıl yakacağımı da çıkaramadım bir türlü. O sırada yanımdan geçen bir teknisyen gösterdi. Sonunda arabayı yerinden kaldırıabildim. Bu kez de gö- züm benzin ibresine ilişti. Depo sıfırdıydı. Ancak, bütün arabalar- da, gösterge sıfırı gösterdiği zaman bile on-on beş kilometre gide- cek kadar benzin olduğunu öğrenmiştim. “Bismillah!” diyerek yo- la çıktım.

3. Yine Takır Tukur Sesler

Servisten çıktım, sağıma soluma dikkat ederek yavaş yavaş Eski- şehir yolu üstündeki Bilkent üstgeçidinden geçip Ankara yönüne döndüm. Ne var ki, ne kadar gaza bassam araba hızlanmıyor, alt ta- raftan da beni hep korkutmuş olan acayip birtakım sesler yükseli- yordu. Rover'e ilk bindiğim zaman bile kendimi bu kadar rahatsız hissetmemiştim. Yine de bozuntuya vermiyordum. O tarihe göre bir milyar lira az para değildi. Hepsini harcayacak olduktan sonra ara- ba pırıl pırıl olurdu.

İlk işim benzincinin önünde durup depoyu doldurtmak oldu. Pompacının “Yeni BMW'niz hayırlı olsun,” demesini boşuna bek- ledim, yine de, Şahin'le geldiğim zamanlara bakarak daha bir saygı- lı davrandıkları apaçık belliydi. Benim bu arabayı ikinci elden aldı- ğımı kim bilecekti ki?

Oran'daki evimizin önüne gelince, göğsümü kabartarak, asiller sınıfına terfi etmiş bir proleter gururuyla karıma yeni arabamızı gös-

terdim. “Cemil’in 25 yıl eski model arabasına kıyasla bizimki çok eski sayılmaz,” dedim. “Bizimki henüz on dört yaşında.”

Karım şaşırarak baktı yüzüme:

“1975 model dememiş miydin?” dedi.

“Evet,” dedim.

“Şimdi 1999 yılında olduğumuza göre, 14 değil, 24 yaşında bu araba!”

O zaman birden kafama dank etti. Sınıf atlama hevesimle basit bir hesap yanlışlığı yapmıştım. Yine de iyimserliği elden bırakmadım. Cemil, 25 yıllık Volvo marka arabasıyla ta Bodrumlara kadar her yıl rahat rahat gidip gelmiyor muydu? BMW onun arabasından daha soyluydu, üstelik alacağımız farkla tepeden tırnağa yeniletecektik arabamızı.

Bay Rupen, BMW tamircilerinden, kendisinin şahsen tanıdığı çok iyi bir ustanın adresini ve telefonunu vermişti. Kendisi de arayıp yardımcı olmasını rica edecekti. Ben de hemen ustaya telefon edip ertesi sabah için randevu istedim. O gece rüyamda, kendimi BMW’yi kullanırken yirmi dört yıl gençleşmiş gibi hissettim!

4. Bu İş Çok Zor Abi!

Ertesi sabah, yine “*Bismillah!*” çekerek Büyük Sanayi Çarşısı’nın yolunu tuttum. Arabanın altından yere sürünüyormuşuz gibi yükselen takırtı tukurtu bir yana, bütün dikkatim bizimkine benzeyen BMW’lerin üzerindeydi. Bizimki hiçbirinden aşağı görünmüyordu. Sadece, ne kadar gaza basarsam basayım, kurallara uyma hususunda iyi eğitilmiş olduğu anlaşılan araba 50 kilometrelik hız sınırını bir türlü geçmiyordu.

Sonunda, Sanayi Çarşısı’nın labirenti içinde sağa sola sora sora bizim tamircinin dükkânını buldum. Usta, Rupen Bey gibi sevimli bir adam. Bir yüzüme, bir arabaya baktı, “*Siz eski araba meraklısınız galiba!*” dedi. Bu soruyu yıllar önce, 1946 model Rover’i almak üzere gittiğim garajın sahibi de yöneltmişti bana. Tarih tekerrürden ibarettir! sözüne gel de inanma dedim içimden.

Birer kahve içip sigaralarımızı tellendirdikten sonra usta bizim arabayı kanalın üstüne çekirtti. Kaputu açtı. Bu kadar kocaman ve karmaşık motor görmemişim o zamana kadar.

Usta ve yardımcıları, arabanın sağına soluna baktılar, çalıştırdılar, dinlediler, orasını burasını kurcaladılar, sonra usta beni yanına oturttu, arabayla şöylece bir tur attık. Kulağı hep motordan ve alttan yükselen seslerdeydi. Ben de kaygıyla, ölümcül hastamız hakkında operatörümüzün ne hüküm vereceğini bekliyordum.

Dönüp dolaşıp tamirhaneye geldik. Ustanın yüzü karanlık,

— Bu iş çok zor abi, dedi.

— Neden? dedim. Rektifiye edilemez mi?

Başını salladı,

— Rektifiyeye gelinceye kadar... Zaten, bu kadar eski bir arabaya parça bulmak bir mesele. Ama hadi onu şurdan burdan sağladık diyelim, ama arabanın altı çürümüş.

Şaşırdım.

— Nasıl çürümüş?

Beni arabanın yanına çağırdı, ön koltuğun tabanındaki halıyı kenara çekti. Gerçekten de bakınca arabanın altındaki zemin görünüyordu.

Usta,

— Bunu tamir etmek olanaksız, dedi. Hadi bir parçayla kaynak yapıp kapatalım, ama her taraf çürümüş, kaynak tutmaz. Buraya kadar gelmeniz bile mucize. Araba yolda çökebilirdi de. Bay Rupen bunu nasıl görmemiş. Benden size tavsiye, bu işten hemen vazgeçin!

Bunu söylemek kolaydı ama, bir gün önce bütün işlemler yapılmış, trafiğe adıma kaydedilmiş, sigortası yenilenmiş, parası da ödenmişti. İşin tuhafı, içimde hâlâ BMW tutkusu sürüyor, ustanın yanılmıyacağına düşünüyordum.

5. Gel Bu Sevdadan Vazgeç Gönül!

Benim duraksamamı çekingenliğime veren usta, benim yerime harekete geçti. Rupen Bey'i telefonla arayarak durumu anlattı. Hatta, böyle ayıplı bir arabayı satmaya kalkmanın firmanın ismi açısından hiç de iyi olmayacağını vurguladı. Rupen Bey, arabayı alıp getirmemi söylemiş.

Hemen yola çıktım, ama bu kez de aklımdan hep, ustanın, “*Buraya kadar gelmeniz mucize, araba yolda çöküp kalabilir...*” sözü geçiyordu. Korka korka gidiyordum. Yanımdan geçen arabaların so-

förleri, bir BMW'nin kağıt arabası gibi gidişine anlam verememiş olmalıydılar.

Sonunda Tofaş servisine geldim. Rupen Bey çok üzgün görünüyordu. Üstelik, benim Şahin'in de bu arada, serviste çalışan birisine satılmış olduğunu söyledi. Yani dönülmez akşamın ufkundaydım, vakit çok geçti!

Arabanın bir de Tofaş servisindeki muayenesinden sonra, bana arabanın rektifiyesini bedava yapmayı önerdiler. Ama, usta, asıl sorun arabanın altının çürümüş olması diyerek gözümü açmıştı. Ben de bunu söyledim. Servis yetkilileri aralarında bir hayli tartıştıktan sonra, yanıma geldiler. Meğer araba, firmanın üst düzey yöneticilerinden birinin karısınınmış. Sıkıntı oradan kaynaklanıyormuş. Satılsın diye servise bırakılan arabayı, büyük patronlardan birinin karısının diye, doğru dürüst muayeneden geçirmemişlermiş. Sonunda, bir başka araba almam koşuluyla BMW'yi geri almayı kabul ettiler. Bu işlemde, araba alım vergisini, plaka masraflarını, noter masraflarını üstlenmek koşuluyla en az zararla çıktığım için kendimi şanslı saymalıydım.

İçim sızlayarak, beni asiller sınıfına taşıyacak arabanın geri satış sözleşmesini imzaladım.

XXII

1995 Model Fiat Tempra SXAK

1. Son Araba

Sorun, BMW'nin yerine alacağım arabayı seçmeye kalmıştı. Yeniden, ikinci el arabaları teftişe başladım. İçlerinde çok yeni, çok az kullanılmış arabalar vardı, ama ödemem gereken fiyat farkı, bu alım için öngördüğüm miktarın hayli üstündeydi. Gözüm yine ilk gün bana çekici gelmiş olan koyu kurşuni renkteki bir arabaya takıldı. Fiat Tempra arabanın modeli 1995 idi. Yine çok garip bir rakam algılaması oldu. Arabanın üzerindeki plakanın son iki rakamı 96 idi ve ben hemen modelini de 1996 olarak benimseyiverdim. Gerçi kilometre göstergesi 120 bin kilometredeydi ama üç yıl eski araba, bundan önce ikinci elden aldıklarına göre (Toyota hariç) yeni bile sayılırdı. Daha sonra fiyatına baktım. Şahin'in satış bedeli düşüldükten sonra kalan, bütçem için fazla bir yük olmayacaktı. Bu ilk yüzeyel inceleme olumlu çıkınca aslında kararımı vermiştim bile. Ondan sonra arabanın kapısı açıldı ve şoför mahalline geçip oturdum.

Arabanın ön paneli daha önceki arabalarımın göre hayli karmaşık görünüyordu ve küçük bir uçağinkini andırıyordu. Bana arabayı tanıtan servis elemanı, paneldeki işaretleri açıklarken, arabada klima olduğunu söyledi. Doğrusu bu benim için sürpriz oldu ve kararımı hemen pekiştirdi, motor gücü, elektronik donanım falan kulağımın arkasında kaldı. Tek sakınca olarak gördüğüm, şoför mahallindeki koltukların eskimişliği idi. Onu da, üstlerine yeni yüzler geçirterek çözebilecektim.

İşlemlere hemen başlandı.

Bu araba, ilk Opel Kapitan'dan sonra, üstelik de klimalı olarak sahip olduğum en konforlu, kullanışı en rahat arabaydı.

2. *Ye Kürküm Ye!*

Temptra'ya kurulup benzin almak için her zamanki benzincime gittiğim ilk gün, pompadaki adam beni her zamankinden daha bir saygılı karşıladı. Seçimler yeni bitmişti. Arabanın benden önceki sahibi MHP'li olmalıydı, o da benim gibi seçim konvoylarına katılmıştı herhalde, çünkü tamamen temizlenememiş olan arka camın bir köşesinde yırtık bir poster parçası görünüyor, ucunda MHP'nin M harfi okunuyordu. Onu da ben kazıyarak okunmaz hale getirmiştım ama, deneyimli pompacı oraya bir seçim afişinin yapıştırılmış olduğunu anlamıştı. Nedense beni CHP'li olarak görmüştü. Yaşıma başıma bakarak da sıradan bir militan değil, milletvekili adayı olduğum sonucunu çıkarmıştı. Halk Partisi de bizim ÖDP gibi baraj altında kalmıştı. Pompacı beni teselli etti:

— Abi, kusura bakma ama bu Deniz Baykal'la bu kadar olur, dedi.

— Haklısın, dedim.

Eski arabamın sökölür takılır teypli radyosunu yenisine taktırmak için gittiğim oto radyocusu, bir elimdeki ucuz alete, bir arabaya baktı, “Abi, bu arabaya bu radyo yakışmaz, gel sana şöyle güzel bir radyo takalım!” diye beni kandırmaya çalıştı, ama kandıramadı!

Mahalle bakkalı, hatta konu komşu hemen fark ettiler arabayı değiştirdiğimi. Yazlıktaki komşulardan biri de, “Ha şöyle,” dedi. “O Şahin sana yakışmıyordu!”

3. *Temptra'nın Meziyetleri*

Yeni arabamızı haziran başlarında almıştık. On-on beş gün sonra Kuşadası'na doğru yola çıktık. Benim bütün homurdanmalarına karşın, karım yine bir sürü bavul ve hurç hazırlamıştı yazlığa götürölmek üzere. Şahin'i düşünerek, “İmkânı yok bu kadar eşya sığmaz!” diye feryat ettim ama, Temptra'nın geniş iç hacmi ve büyük bagajı o kadar eşyayı âdeta yuttu.

En hoş taraflarından biri direksiyonunun “havalı” oluşuydu. Şahin’le, güç bela girdiğim bir park yerinden çıkmak için bir dizi manevra yaparken direksiyonu sağa sola güçlükle çeviriyor, kan ter içinde kalıyordum. Oysa, Temptra’nın direksiyonunu çevirmek son derecede rahatı.

Elektrikli cam açıp kapama sistemini daha önceleri gereksiz bir lüks sayıyordum. Meğer ne büyük kolaylıkmış! Yolda giderken, bir dokunuşla camımı açıp kapatabiliyordum. Buğulanan yan camları temizlemek eskiden büyük bir sorundu, oysa şimdi, hemen elimin altındaki komuta tuşları aracılığıyla camları bir indirip bir kaldırıyor, buğularını uzaktan kumandalı olarak temizleyiveriyordum.

Yine eskiden gereksiz bir lüks saydığım merkezi kilitleme sistemi de büyük kolaylık sağlıyordu. Her duruşta kapıların açık olup olmadığını kontrol etmek yoktu artık. Yan koltuğa oturacak kişinin kapısını açmak için arabanın önünden ya da arkasından koşturmadı, ya da oturduğum yerden uzanıp kapıyı açmama da gerek kalmıyordu. Kimi bel ve sırt ağrılarına, bu, uzanıp yandaki kapıyı açma kibarlığının yol açtığını anlatmıştı bana fizik tedavi doktorumuz Behice Hanım.

Benim Temptram’da uzaktan kumanda sistemi yok. Herhalde bende olmadığı için, bunu hâlâ gereksiz bir lüks sayıyorum.

Yine eskiden pek de önemsemediğim bir özellik de klima cihazının bulunuşuydu. “Ne olacak yani,” diyordum. “Hava çok sıcak olursa, açarsın pencereleri, arabanın püfür püfür esen rüzgârıyla serin serin gidersin!” Oysa, her yaz, Ankara’dan Kuşadası’na giderken sıcaktan nasıl pestile döndüğümü unutuyordum.

Ancak, klimanın tehlikeli tarafları olduğunu bilmediğimi çabucak anladım. Oysa, Hindistan’a yaptığım gezi sırasında bu tehlikeyi yaşamıştım. Delhi’de, bütün taksilerde klima düzeniği bulunuyordu. Serinletilen otelinizden hepsi klimalı taksilerden birine bindiğinizde kendinizi çok rahat hissediyordunuz. Ama, dışarıda o cehennem sıcaklığında dolaşp kan ter içerisinde içi iyice soğutulmuş taksiye bindiğinizde soğuk algınlığına uğramanız işten bile değildi.

Klimanın bir başka sakıncasını ise daha sonra öğrendim. Klimanın gözeneklerini dolduran suda çok tehlikeli bir bakteri üremiş. Klimayı, hava akımı yukarıya yani başınıza gelecek şekilde

ayarladığınızda basınçlı soğuk havayla dışarı fırlayan bu bakteriler, çeşitli ve bazen çok tehlikeli solunum yolu hastalıklarına yol açabiliyor. Bunu da yine, Tempra'yla Kuşadası'na yaptığımız ilk yolculuk sonunda on gün kadar süren ağır bir gribe yakalanarak öğrenmiş oldum. Her şeye karşın, dışarıdaki cehennem sıcaklığına karşı, bütün pencereleri sıkı sıkı kapatılmış bir arabada serin serin yolculuk etmek o kadar da güzeldi ki...

Sonradan bunun da çaresinin bulunduğunu öğrendim. Önceleri ne anlama geldiğini çıkaramadığım birtakım işaretler vardı klima tablosunda. Meğer, havayı aşağıya, en azından göbek hizasına doğru üföcek şekilde ayarlayabiliyormuşsunuz. Böylece soğuk hava ağzınıza burnunuza doğru fışkırtılmadığı için, hem soğuk alınlığına yakalanma hem de mikrop kapma tehlikesi en aza indirgeniyormuş.

İnsan, rahata çabuk alışıyor. Klima konforuna da çabucak alıştık. Dışarıda hava çok sıcak olmasa bile pencereleri kapatıp klimayı çalıştırarak yolculuk etmek hoşumuza gidiyordu. Ancak, bu arada klimanın iki sakıncasını daha fark etmekte gecikmedik. Klima çalışınca akaryakıt tüketimi de artıyordu. İkinci sakıncası, klima çalışırken, motorun çekiş gücü hissedilecek kadar azalıyordu. Bunu da Foça'da, dik bir yokuşa çıkarken orta yerde kalınca öğrenmiştim!

4. Ya Klima Bozulursa?

Bir gün, Kuşadası'ndan Foça'ya gidiyoruz. Hava çok sıcak. Klima çalışıyor. Ancak bir ara, neredeyse sonuna kadar açık olduğu halde klimanın çok az soğuk hava verdiğini fark ettim. Bir de, yine ne olduğunu anlamadığım alttan gelen gürültülere benzeyen, ama biraz değişik bir takırtı kulağıma geldi. Klimayı kapattım, ses kesildi. Bir süre sonra tekrar açtım, bu kez serinlik artmıştı ama, ses devam ediyordu. İzmir çıkışındaki sanayi sitesine uğradım, klimadan anlayan usta bulamadım. Sonra birisi, Menemen yolunda bir klima fabrikası olduğundan söz etti. Gerçekten de otobüslere, kamyonlara, minibüslere yerli malı klima imal eden küçük ölçekli bir fabrikaya rastladık. İçeri girdim. Derdimizi anlattım. Genç bir ustabaşı ilgilendi, geldi, klimayı çalıştırdı, dinledi, sonra bunun basit bir conta sorunu olduğunu söyledi. Beş-on dakika uğraştıktan sonra, tamam, dedi. Çok küçük de bir ücret aldı.

Yolumuza devam ettik. Sorun çözülmüş görünüyordu. Ancak, birkaç gün sonra, Kuşadası'na giderken aynı durum yeniden ortaya çıktı. Bu kez, Kuşadası girişindeki servis istasyonuna götürdüm arabayı. Onlar da kontrol ettiler. Sonunda, klimanın bozulmuş olduğunu, tamir edilemeyeceğini, yenisini taktırmaktan başka çare olmadığını söylediler. Klimanın yenisinin fiyatı, benim Temptra'yı aldığım bedelin üçte biriydi neredeyse!

Şansımıza küstük. Zaten sonbahar gelmişti. Havaalar öyle boğucu sıcak değildi. Ankara'ya kadar klimayı açmadan gittik. Ertesi gün, Tofaş servisinden yine Rupen Bey'i aradım, sorunu anlattım. Getirin bir baktırayım, dedi. Hemen kalkıp gittim. Bir usta çağırdı, bir şeyler konuştular. Daha sonra bana kahve ikram etti. Memleket sorunlarını, piyasa koşullarını konuştuk, sohbet ettik. Bir saat sonra usta geldi. Klimanın sorunu çözülmüştü. Rupen Bey anlattı. Klimanın dişlilerinden biri kırılmış. Normal olarak kimse zahmet edip bakmaz, dedi. Bizim ustamız bu işin erbabıdır. Klimayı söktü, yeni dişli taktı, artık o can sıkıcı sesi de duymayacaksınız!

Tamir masrafı olarak da çok az bir para aldılar.

Üç yıldır klimamız sessiz sakin çalışıyor.

5. Araba Su Kaynatırsa...

Bir gün, Kuşadası'nda, Davutlar Yolu üstündeki evimizden alışveriş yapmak üzere kasabaya inmiştik. Park ettiğimiz yere döndüğümüzde baktım, yerde, arabanın ön tarafında bir ıslaklık var. Önemsemedim. Dönüşte, tam da Tofaş servisinin önünden geçerken, motordan buharlar çıkmaya başladı, o zaman göstergeye göz atmayı aklettim. Suyun sıcaklık derecesi 100 °C'yi geçmiş, tehlike sinyali veriyordu. Hemen direksiyonu kırdım, servisten içeri gir-dim.

Normal olarak randevuyla gidiliyordu servise, ama acil durum olduğu için bizi kabul ettiler. Durumu anlattım. Durduğumuz yerde arabanın altından su aktığını da söyledim. Arabayı aşağıya indirdiler, "Bitince size haber verimiz," diyerek, bizi de, klimalı bekleme salonlarına aldılar.

Bekle Allah bekle. Bir-iki kere ne oluyor diye sormak istedim, bakılıyor diyerek beni geri çevirdiler. İki saatten fazla bir zaman geç-

ti, artık neredeyse servis de kapanmak üzereydi, sonunda arabamı getirdiler. Nesi olduğunu sordum. Arabanın termostatu bozulmuş. Onu değiştirmişler. Bir-iki başka şey daha. Yüklü de bir fatura. Tabii, söyleyecek bir şey yok. Faturayı ödedim, arabamızı alıp çıktık.

Ertesi sabah, yine bir alışveriş için kasabaya inmemiz gerekti. Artık gözüm sıcaklık göstergesinde. Tam servisin hizasına geliyorduk ki, ibre yine tehlike sınırını aştı, motordan buharlar yükselmeye başladı. Tabii hemen servise girdik. Yine bizi klimalı salona aldılar. Yine iki saatten fazla bekledik. Sonunda arabayı getirdiler. Meğer, su hortumlarından birisi çatlakmış, oradan su akıtiyormuş. Hortumu değiştirmişler, yine bir-iki şey daha ve yüklü bir fatura.

Bu sefer tepem attı. Daha dün bu sorun için servisinize geldim. Beni ve eşimi üç saat beklettiniz. Tamam oldu deyip gönderdiniz. Ama bu seferki arıza başka dediler. Ben size arabam su kaynatıyor diye geldim. Eğer siz üç saat benim arabamla uğraşıp (öyle dediniz) bu arızayı göremedinizse, özrünüz kabahatinizden büyük dedim. Epeyce tartıştık. Sonunda, yeni yaptıkları işin, bir gün önce yaptıkları işin garantisi altında olduğunu kabul etmek zorunda kaldılar.

6. Bu Sefer Başka Kaynatma!

Ankara'ya döndük. Kış geldi. Bir akşam kent merkezinden evimize dönüyoruz. Oran sapağına gelmiştik ki araba yine su kaynatmaya başladı. İbre, tehlike sınırını aştı. Güç bela evin önüne geldik. Ahbap olduğum Kerkük Türklerinden Talat Bey'in Yıldız'daki tamirhanesine telefon ettim. Eksik olmasın, hemen kalfasını yollamış. Karanlıkta, portatif lamba ışığında kalfa motoru açıp baktı. Sonunda, biraz da alaylı bir şekilde, "Radyatörde hiç su kalmamış Erhan Bey," dedi. Fena halde bozuldum. Aynı olay, ilk arabamız Rover'le Brüksel'den Paris'e giderken başımıza gelmişti. O telaşla nasıl olur diye sormak aklıma gelmedi. Radyatörde gerçekten su kalmamıştı. Evden şişelerle su taşındık. Biraz sonra motor da soğuyunca araba çalıştı. Kalfaya teşekkür ettim.

Ertesi sabah arabaya bindiğimde burnuma hafifçe bir yanık lastik kokusu geldi. İşkillendim. Toyota ile gezmeye geldiğimiz Türkiye'den Paris'e döndüğümüz günün ertesi sabahı, arabaya binince yi-

ne böyle bir koku duymuştum da, o zaman arabanın bütün elektrik donanımının yandığı söylenmişti. Korka korka marşa bastım, motor çalıştı, ama benim gözüm göstergede. Bu kez de Yıldız'a yaklaşıırken ibre yine yukarı çıkmaya başladı, hemen tamirhane yönüne döndüm, dükkânın önüne geldiğimde radyatörden buharlar çıkmaya başlamıştı.

İster istemez arabayı bıraktım, işime dolmuşla gittim. Bir-iki saat sonra Talat Bey telefon etti. Bir gün önceki sıcaklığın yükselmesi nedeniyle motor kapağı yanmış. Onu değiştireceklermiş, ama fatura yüklü olabilirmiş. Çaresiz kabul ettim. İkinciüstü tamirhaneye uğradığımda Talat Bey'in yüzü asıktı. Yalnız motor kapağında değilmiş sorun. Motorun rektifiye edilmesi gerekiyormuş. Tabii ona da razı oldum. Fatura da epeyce yükseldi. Tamirat tamamlandığında Talat Bey, beni teselli etmek için, size epeyce yük oldu ama, böylece motorunuz da sıfırlandı, garanti daha en az yüz elli bin kilometre yapar, dedi. Bir hesap ettim. Yılda en çok on bin kilometre yaptığıma göre, daha on beş yılım vardı. Yani, doksan yaşıma yakın. O kadar yaşamam böylece garanti altına alındığına göre daha ne isterdim!

7. Debriyaj Ne İşe Yarar?

Bir kış günü, bir sağlık kontrolü sonrası, yorgun argın Nenehatun Caddesi'nden yukarıya, Çankaya'ya doğru çıkıyoruz. Yerler ıslak ve kaygan. Arabalar iyice birbirlerine sokulmuş. Gaziosmanpaşa sapağında kırmızı ışık yandı. Durduk. Arkamdaki araba neredeyse bana degecek kadar yakın. Işık yandığında vitese takarken kaydırırım korkusuyla bir ayağım gazda, bir ayağım debriyajda bekliyorum. Sonunda ışık yandı ama, bizim araba yürümüyor. Arkadan korna çalıyorlar. Hava yağmurlu, görüş kısıtlı. Gaz veriyorum, yine nuh diyor peygamber demiyor araba. Bir tarafa yanaşmayı deniyorum ama ne mümkün. Sonunda arkamdaki arabalar beni sollayıp geçtiler. Geride kimse kalmayınca bakındım. Yine şansım varmış! Sağ kaldırımında geri geri gidip park edebileceğim bir boşluğa ilişti gözüm. Vitesi boşalttım, frenle kaya kaya yanaştım, arabayı hem de çok nizami bir şekilde kaldırırma yanaştırdım.

Güç bela bir taksi bularak kendimizi eve attık. Tabii yine Talat

Bey'i aradım. Ertesi sabah gelip beni aldılar. Bir gece önce karanlıkta arabayı bıraktığım yeri güçlükle bulabildim. Arabanın altını, üstünü kurcaladılar, sonunda teşhisi koydular. Zaten aşınmış olan debriyaj balatası fren-debriyaj yapmaktan ısınmış ve yanmış. Belki debriyaj diskinin de değişmesi gerekebilirmiş. Ama bu tamirat sokak ortasında yapılamayacağı için arabayı çekertmek gerekirmiş.

Gerçekten de arabayı çekip göturdüler. Bir tuzlu fatura da debriyaj için ödedim!

8. Göstergeler Ne İşe Yarar?

Dostum Cemil'i görmek için gittiğim Bodrum'dan Kuşadası'na dönüyorum. Bir ara gözüm benzin göstergesine ilişti. Sıfıra yakın. Başladım benzinci aramaya. İlk rastladığım benzinci, kredi kartıyla satış yapmadığı için depoyu doldurtmadım. Kuşadası'na geldim. Neşecan'la buluştuk, Foça'ya doğru yola çıktık. Hava çok sıcak. Trafik kalabalık. Kuşadası'ndan gelip İzmir'den Çanakkale çıkışını bulmak, Karayollarının yön gösteren tabelalarındaki üstün becerisi benim yol bulmaktaki eşsiz beceriksizliğimle birleşince hep sorun oluyor. Yine öyle oldu. Güç bela Karşıyaka yönünü yakaladık.

Kafamda o gün yapmam gereken işler var, yani biraz dalgınım. Derken, Menemen yakınlarında bir kırmızı ışıktaki durduk. Motor stop etti. Yeşil ışık yandı, anahtarı çevirdim, motor gıy gıy etti, çalışmadı. Uğraşmam fayda vermedi. Arkadakiler haklı olarak sabırsızlanıyordu. Flaşörleri çalıştırdım. Anayolun ortasında çaresiz kalmıştık. O sırada, sağ tarafta kendisine yeşil ışığın yanmasını bekleyen bir özel minibüsün şoförü yanıma yaklaştı, ne olduğunu sordu. Anlattım. Artık yaşlı olmanın faydalarından mı, yoksa minibüs şoförü delikanlının insan sevgisinden mi kaynaklandı bilmiyorum ama, hemen operasyonu eline aldı. Kenarda duran bir genci de yardıma çağırdı, arabayı birlikte iterek trafiği engellemeyecek şekilde kenara çekti. Genç minibüs şoförü kaputu açtı, platinleri, bujileri elden geçirdi. "Bunlarda hiçbir sorun yok amca," dedi. O da benim gibi çaresiz. Bir kere işe karışmış bulundu, bırakıp gitmeyi de şanına yediremiyor. Biz ne yapacağımızı düşünürken, bu kez bir kamyonet yaklaştı, durdu, şoför indi, yanımıza geldi. Deneyimli bir şoför olduğu belliydi. İlk sorduğu, "Depoda benzin var mı?" oldu. Bir de baktım,

gerçekten de ibre sıfırda. Bodrum'dan gelirken depoyu doldurttuğumu sanmış, bir daha benzin göstergesine bakmamıştım.

Deneyimli şoför, durduğumuz yerin biraz gerisindeki benzin istasyonundan bir şişe benzin almamızı söyledi. Genç şoför, hemen oracıktaki bakkaldan bir boş kola şişesi alıp geldi. Birlikte benzinciye gittik. Pompacı, genç şoförün arkadaşıymış. Şişeye benzin doldurdu, o da bizimle birlikte geldi. Deneyimli şoför, o kadarcık benzinle normal olarak motorun çalışmayacağını söyledi, şişedeki benzinin az bir kısmını üstten doğrudan karbüratöre âdeta damlattı. Buna şoför dilinde benzin koklatma denirmiş. Marşa bastım, motor çalıştı. Tek yönlü yolda olduğumuz için, geri dönemiyorduk ama birkaç kilometre ötede başka bir benzinci daha olduğunu söylediler.

Bu arada ben kafamdan yardıma gelen bu kadar kişiye kaçır para vermem gerektiğini düşünüyordum. Önce genç şoföre sordum. Âdeta kızdı, "İnsanlık öldü mü abi," dedi. "Para için değil, insanlık için yardım ettim!" Deneyimli şoför ağzımı bile açtırmadı; ayrıca, karbüratörün yanından çıkan ince hortumun kopmak üzere olduğunu söyleyerek, Aliğa Sanayi Sitesi'ne uğrayıp değiştirtmemi salık verdi. Pompacı ise sadece verdiği benzinin parasını aldı.

Hepsine teşekkür ederek ayrıldık, ilk benzinciye kadar bu kez de gözüm yakıt göstergesinde, ilk akaryakıt istasyonuna kadar korka korka ilerledik.

9. İki Tamirci

Deneyimli şoförün, çok önemli değil, demesine karşın, hava boşaltma borusunun kopmak üzere oluşu aklıma takılmıştı bir kez. Günlerden pazar olduğu için, açık bir tamirhane bulmamızın kolay olmadığını bile bile, önce Menemen Sanayi Sitesi'ne uğradık. Tabii her yer kapalıydı. Tam yeniden anayola dönüyorduk ki, gözüm kepenkleri yarı yarıya açık bir atölye ilişti. Hemen oraya yaklaştım. İçerde genç bir usta çalışıyordu. Merhabalaştık. Derdimi anlattım. Hemen işini bıraktı. Geldi, motor kaputunu açtı, baktı. Bir hayli uğraştı, sonunda, o borunun bir takımın parçası olduğunu, komple değiştirilmesi gerektiğini söyledi. Ancak günlerden pazar olduğu için, o gün bunu bulmamıza olanak yoktu. Kartını verdi, ne zaman bir sıkıntımız olursa telefon etmemizi, hemen yardımımıza gelebile-

ceğini söyledi. Gerçi bir şey yapmamıştı ama, bir saatten fazla uğraşmıştı. O da paramı kabul etmedi.

O gün bir şey yapamayacağımıza aklım kesince, Foça'ya kadar yolumuzu sürdürdük. Ertesi gün ilk işim arabayı Aliaga Sanayi Sitesi'ne götürmek oldu. Siteye girer girmez gözüme ilk çarpan Tofaş tamirhanesinin önünde durdum. Orta yaşlı, güleç yüzlü bir tamirci işini bırakarak yanıma geldi. Sorunu anlattım. O da motor kaputunu açıp baktı. O da Menemen'deki ustanın söylediğini söyledi. Çırağını çağırdı, eline bir on bin lira vermemi söyledi, çırağı parçacıya gönderdi. Bir yandan da bu parçanın zor bulunduğunu belirterek, çıkardığı hortum parçasını alıp atölyeye girdi. Bana da beklemek düştü.

Çıracak ancak yarım saat sonra döndü, bütün parçacıları dolaşmış, ancak ustasının istediği parçayı bulamamıştı. Ben tamirin yine geri kaldığını düşünerek üzülürken, usta elinde bir hortumla çıkıp geldi. Uğraşıp didinmiş, eski hortumları kesip biçerek hemen hemen orijinalinin aynısı bir hortum takımı imal etmişti. Bu takımı yerine takmak için de yarım saatten fazla uğraştı, sonunda başardı.

Zorla eline tutuşturduğum, onun da ancak *siftah* diyerek kabul ettiği paraya, sanırım servistekiler bahşiş olarak bile dönüp bakmazlar.

Ustanın imal ettiği boru takımı iki yıldır motorun üstünde.

10. Sahte Plaka

Bir yıl kadar oluyor, bir gün, Karayolları Çatalca Bölge Müdürlüğü'nden bir yazı aldım. Yazıda, 15.06.2000 günü, saat 13:42'de İstanbul-Edirne Otoyolunun Hadımköy istasyonunun 1 numaralı çıkış gişesinden geçiş ücreti ödemedenden geçtiğimin saptandığı, cezalı geçiş ücretini 1 hafta içinde yatırmazsam, Adliye'ye verileceğim bildiriliyordu.

Yazıyı okuyunca şaşırdım. Yazının tarihi, bildiride ücretsiz geçiş yaptığım iddia edilen tarihten tam altı ay sonrasını gösteriyordu. Benim elime de yine bir altı ay sonra geçmişti. Yazıda belirtilen plaka numarası doğrudu ama İstanbul-Edirne yolunda hiç işim yoktu, o tarihlerde Kuşadası'ndaki yazlık evimizdeydik. Bunu kanıtlayabildim. Hemen bir yazı ile tebligata itiraz ettim, herhalde ya gişedeki

memur plaka numarasını yanlış almıştı, ya da benim arabamın plaka numarasını taşıyan sahte plakalı bir otomobil vardı. Ne olur ne olmaz diye avukat arkadaşşıma durumu bildirdim ve savcılığa suç duyurusunda bulunduk.

Üç ay sonra bu kez de Karayolları Gebze İşletme Şefliğinden bir yazı aldım. Bu yazıda da 21.06.2000 günü saat 19:33'te Anadolu Otoyolu'nun Gebze gişelerinden geçiş ücreti ödemedem geçtiğimin saptandığı, cezalı geçiş ücretini 1 hafta içinde göndermediğim takdirde Adliye'ye verileceğim bildiriliyordu.

Anlaşılan benim arabamın plaka numarasını taşıyan otomobil, bir hafta kadar Trakya'da dolaşmış, Anadolu yakasına geçmiş, Gebze'den, kimbilir hangi yöne, geçiş ücreti ödemedem çekip gitmişti. Anılan tarihlerde ben yine Kuşadası'ndaydım.

Yine durumu bildirerek itirazımı yaptım, avukatım suç duyurusunu yineledi. Savcılık bu kez işi ciddiye almış olmalı ki, on-on beş gün sonra ifademe başvurmam üzere karakola çağırıldım. Olan biteni anlattım. Karakoldaki polisler sahte plakayla dolaşan böyle yüzlerce araba olduğunu söylediler.

O günden beri savcılıktan bir yanıt bekliyorum. Hâlâ tık yok.

11. Yine Kaynatma!

Tempra'nın bana göre en zayıf tarafı gösterge tablosu. Çok şık, işlevsel, diyeceğim yok, ama gündüz ışığında, hele ışık karşıdan geliyorsa, hız, akaryakıt ve ısı göstergeleri okunmuyor. Bu üç göstergelyi okuyamamak bana birkaç kez pahalıya patladı.

Daha önce, Kuşadası'nda ve Ankara'da motorun su kaynatması nedeniyle başıma gelenleri yazmışım. Her iki olayda da kabahat bendeydi, göstergeye geç göz atmışım. Ama, eğer gösterge kolayca görülebilecek şekilde aydınlatılmış olsaydı dikkatimden kaçmazdı.

Geçirdiğim o iki deneyime karşın, geçenlerde bu kez daha önemli bir durumla karşılaştım.

Yaz tatili bitmişti. Kuşadası'ndan Ankara'ya dönüyorduk. Gençliğim (!) elvermediği için yedi yüz kilometrelik bu mesafeyi bir günde aşmayı artık gözüm almıyor. Bir gece Afyon'da kalıyoruz. Bu kez de o niyetle yola çıkmıştık. Dinar'ı geçtik, Afyon'a seksen, doksan kilometre uzaktayız. Bir ara burnuma hafif bir yanık kokusu

geldi ama, derler ya insanın basireti bağlanmasın diye, ben de önce aldırış etmedim. Biraz sonra eşim, arabanın arkasından dumanlar yükseldiğini söyledi. Baktım, gerçekten de araba baca gibi tütüyor. Karşı taraftan güçlü bir rüzgâr estiği için, motordan çıkan duman arkaya savruluyordu. Zaten yavaşlayınca ön kapıdan da dumanlar çıkmaya başladı. Durup arabayı kenara çektim. O arada da, elimi siper ederek ısı göstergesine baktım. İbre son noktasına kadar yükselmişti. Biraz ilerde bir benzinlik görünüyordu. Oraya kadar gidebilir miyim, dedim ama, motor çalışmadı. Dağ başında kalmıştık. Üstelik trafik o kadar yoğunlu ki, her an, çok hızlı gelen araçlardan birisi bize çarpabilirdi. Ehliyet sınavına girerken öğrendiğim bir yöntemle, arabayı birinci vitesine takıp, marşa basarak, gıy gıy gıy, birer metre birer metre arabayı yan çizginin dışına çektim. Yasal olarak güvendedim ama, güneş karşıdan geldiği için durduğumuz yer yine de tehlikeliydi. Önce flaşörleri çalıştırdım, eşimi arabadan çıkardım, üçgen biçimindeki kırmızı ikaz işaret setini alarak geriye doğru yürüdüm. Ne var ki, rüzgâr çok sert esiyordu, işaret levhası yerinde durmuyordu. Yandaki tarladan taşlar alarak tutturmaya çalıştım, ama pek de başarılı olamadım.

Ne yapacağımı düşünürken, bir ara, acil tamir servisinin telefon numarasını adres defterime kaydettiğim aklıma geldi. İlk kez cep telefonunun ne kadar yararlı olduğunu bu olay sayesinde öğrenmiş oldum. Yine de, epeyce uğraştıktan sonra acil servise ulaştım, derdimi anlattım. Bulunduğumuz yeri tarif ettim. Afyon'daki servisten bir tamir aracı göndereceklerini söylediler. Arada 90 kilometre olduğu için, arabanın gelişi bir saat sürermiş.

Beklemeye başladık, ama ben yoğun trafikten korkmaya devam ediyordum. Hava da yavaş yavaş kararıyordu. O sırada yanımızda bir kamyonet durdu. İki temiz yüzlü genç, yanımıza gelerek, motordan anladıklarını, dilersem yardım edebileceklerini söylediler. Ben, arızanın öyle ayaküstü tamir edilemeyeceğini, servisten yardım istediğimi, ama, eğer bizi ilerdeki benzinliğe kadar çekebilirlerse makbule geçeceğini söyledim. Hemen çekme halatını bizim arabaya taktılar. Eşimle ben arabamıza oturduk. Böyle çekilmek ilk kez başıma geliyordu. Öndeki araba çok yavaş gidiyordu, ama bizimki zaman zaman tehlikeli biçimde yaklaşıyordu ona. Motor çalışmadı-

ğı için fren fayda etmiyordu. Öndeki arabayı kullanan gencin uyarmasıyla, bu eksikliği el frenini kullanarak giderdim. 3-4 yüz metrelik mesafeyi on beş dakikada aşarak benzinliğe girdik. Çarpışma tehlikesinden kurtulduk. Gençler para almadılar. Teşekkür ettik. Telefon numaralarını bıraktılar, Sandıklı'da oturuyorlarmış, bizi misafir de edebilirlermiş.

Benzinlik tenhaydı. Bir çay ocağı vardı. Birer çay içip yardımın gelmesini beklemeye başladık. O sırada benzinliğe yaşlıca üç köylü kadın geldi. Çok sıkıntıda oldukları belliydi. Karım sordu. Dinar'dan karşıdaki bir köye, saati yüz bin liradan (evet, yüz bin lira!) ürün toplamaya gelmişler. Bütün gün çalışmışlar. Ürün sahibi, "İyi çalışmadınız!" diyerek beş kuruş vermeden bunları kovmuş. Evlerine dönmek için vasıtaya verecek paraları da yokmuş. Geçen dolmuşlar, otobüsler paranız yok diye almıyorlarmış. Dönüş paralarını karşılayacak kadar bir yardımda bulunduk. Ama, biz oradan ayrılıncaya kadar onları alacak bir araç bulamamışlardı.

Neden sonra acil servis aracı geldi. Genç, sevecen bir usta, motor kaputunu açarak durumu inceledi. Motor kapağının yandığını, belki de bir rektifiye gerekebileceğini, bu tamirin de ancak Afyon'da, serviste yapılabileceğini anlattı. Arabanın bir çekiciyle Afyon'a çekilmesi gerekiyordu. Çaresiz, olur, dedik. Usta, cep telefonuyla çekiciyi aradı. Adresi verdi. Çekici ağır bir araç olduğu için, gelişinin bir buçuk saat sürebileceğini söyledi ve gitti.

Afyon ovasında hava giderek soğuyordu. Üstümüzde yazlık giysiler vardı. Üşümeye başlamıştık. Vakit bir türlü geçmiyordu. Neden sonra külüstür bir çekici geldi. Arabayı çekiciye yüklemek de kolay olmadı. Karı koca, şoförün yanına geçip oturduk, yola çıktık. Yol uzun. İster istemez sohbet başladı. Deneyimli şoför, arabanın tamirinin bir hayli tuzluya patlayacağını ve birkaç gün sürebileceğini söyleyerek yüreğimize benzin döktü!

Konu dönüp dolaşıp Türkiye'nin güncel sorunlarına ve politika-ya geldi. Şoför dertliydi. Gelecekte umutsuzdu. Partilere ve politikacılara güveni kalmamıştı. Memleketlileri olan Cumhurbaşkanı Sezer'i de, edilgen kaldığı, geri çevirdiği yasalar hakkında televizyonlara çıkıp halkı aydınlatmadığı, iktidardakilerin onu hiçe sayarak veto ettiği yasaları aynen kabul etmeleri karşısında istifa etmediği için

eleştiriyordu. Anladığım kadar, daha önce MHP'lilerin kalesi olan Afyon'da, son seçimde AKP oyların çoğunu almış, ama yeni bir seçim olduğunda, onu da sınıfta bırakacaklarmış.

Geç vakit Afyon'a geldik, bagajı tıklım tıklım dolu olan arabamızı servise bıraktık. Acil aracın şoförü bizi bir otele kadar götürdü. "Yakında yemek yenecek başka yer yok," diyen otelciye güvenerek, otelin hayli büyük, son zamanlarda pek moda olan kavuniçi renkli kocaman fiyonklu sandalyeleri ve masalarıyla arabesk bir görünümü olan bomboş lokantasında ılık bir türlüyle karnımızı doyurup hemen yattık.

Ertesi gün serviste bize acı haberi verdiler. Motor iflas etmişti. Rektifiye gerekiyordu. Bu da ancak üç günde bitebilirdi. Faturasına gelince...

Çaresiz, bir otobüse atlayıp Ankara'ya gittik. Üç gün sonra Afyon'a döndüm. Tamiri bittiği söylenen arabanın son anda radyatörünün de değiştirilmesinin gerektiği söylenince serviste üç-dört saat daha beklemek zorunda kaldım. Öğle yemeğini servisin yemekhanesinde ustalar ve işçilerle birlikte yedim. Yemekler fena değildi. Ben iki dilim ekmek aldım, makarna da olduğu için bir dilimini bile bitiremedim. Ötekilerin her biri, tabaklarını tepeleme dolduran makarnalarını, birer somundan az olmamak üzere aldıkları ekmeklere katık ettiler.

Hayli yorucu ve üzücü bir serüvenden sonra yenilenen arabamıza atlayarak Ankara'ya döndüm.

12. Hız Göstergesi

Daha önce, Bulgaristan'dan geçerken "saatte 10 kilometreden fazla gidilmez" levhasını görmediğim için iki kere ceza yediğimi yazmıştım. Ancak o zamanki arabanın hız göstergesi doğru dürüst çalışıyordu. Daha sonra, bir kere de Kuşadası'na giderken, hemen otayol çıkışında pusu kuran trafik polislerince durdurulduğumu, hız sınırını geçtiğim için kesilen cezayı gık demeden ödediğimi de anlatmıştım. O zaman da kabahat göstergede değildi. Ama, son kez Afyon'dan dönerken, Polatlı civarında beni durduran polisler saatte 100 kilometrelik hız sınırını aşmış olduğumun radarla saptandığını söyledikleri zaman kabahat bütünüyle, gündüz ışığında okun-

mayan hız göstergesindeydi! Ödediğim ceza, yüklü tamir faturasının üstüne tüy dikmiş oldu!

13. *En Sevdiğim Araba*

Tempra için yazdıklarımı bakıyorum da, arabamdan çok şikâyetçiymişim gibi bir halim var. Oysa, belki de – gerçek anlamda da– son arabam olduğu için, Tempraya karşı özel bir zayıflığım olduğunu söyleyebilirim. Onu seviyorum. Onunla yazlıklara gidip gelmeler dışında fazla dolaşmadım, ama sanki o arabada kendimi ötekilerin hepsinden daha rahat, daha mutlu hissediyorum. Hani evlilik törenlerinde söylenen, daha doğrusu çiftlere söylettirilen bir söz vardır, iyi günde kötü günde, ölüm bizi ayırana dek denir, işte beni bu son arabama bağlayan böyle bir bağ. O beni bırakmadıkça ondan kopmayı düşünmüyorum.

Şans oyunlarına hiç yüz vermem. Yine de, 2003 yılbaşında, kim bilir ne düşüncelerle, önüme çıkıveren bir bilet satıcısından yarım bilet aldım. Ne kadar akılcı olduğunuzu savunsanız da, böyle bir durumda hayal kurmamanız olanaksız. Bilettime amorti bile çıkmadığını söylemem gereksiz sanırım. Ancak, kurduğum hayaller içinde arabamı değiştirmek yoktu. Bir ara galiba yeni bir araba almak geçmemiş değildi aklımdan, ama, Tempra yine yerinde kalacaktı.

Son sevgilim o benim.

Erhan Bener, yeni kitabı Arabalarım'da,
1958'den bu yana, çeşitli neden
ve rastlantılarla, hemen hemen her
iki yılda bir değiştirdiği arabaların
öykülerini anlatırken, bu dönemde
kendisinin de bir şekilde katıldığı
önemli toplumsal olayların tanıklığını
yapıyor.

www.remzi.com.tr

ISBN 975-14-0940-3

9 789751 409409

